

ACADEMIC PAPERS

Specifika dokazování při správě daní

ONDŘEJ MÁLEK

Specifika dokazování při správě daní

ACADEMIC PAPERS

Specifika dokazování při správě daní

Ondřej Málek

Vzor citace:

MÁLEK, Ondřej. *Specifika dokazování při správě daní*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2025, 172 s.

Právní stav publikace je k 1. 7. 2025.

Při zpracování publikace bylo využito nástrojů umělé inteligence (ChatGPT 4.5, ChatGPT o3, ChatGPT 5, Claude Opus 4, Copilot).

Publikace byla zpracována s finanční podporou a v rámci projektu „Dokazování při správě daní v teorii a praxi“, GA UK č. 4124/2024, realizovaného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2024.

Recenzenti:

doc. JUDr. Tomáš Sejkora, Ph.D.

JUDr. Roman Vybíral, Ph.D.

© JUDr. Ondřej Málek, Ph.D., 2025

ISBN 978-80-286-0350-2 (brož.)

ISBN 978-80-286-0351-9 (pdf)

www.wolterskluwer.cz

OBSAH

Seznam použitých zkratk	VII
Úvod	IX

1 Dokazování v právním procesu	1
1.1 Aplikace práva	1
1.2 Subsumpce	4
1.3 Dokazování	6
1.4 Určení předmětu a rozsah dokazování	10
1.5 Volné a vázané hodnocení důkazů	13
1.6 Procesní povinnosti a břemena	15
1.7 Shrnutí části	18
2 Dokazování v jednotlivých typech řízení	19
2.1 Civilní řízení	19
2.1.1 Charakter	19
2.1.2 Principy	23
2.1.3 Dokazování	27
2.2 Trestní řízení	29
2.2.1 Charakter	29
2.2.2 Principy	33
2.2.3 Dokazování	40
2.3 Správní řízení	43
2.3.1 Charakter	43
2.3.2 Principy	47
2.3.3 Dokazování	56
2.4 Správa daní	59
2.4.1 Charakter	59
2.4.2 Principy	64
2.4.3 Dokazování	70
2.5 Správní řízení soudní	73
2.5.1 Charakter	73
2.5.2 Principy	77
2.5.3 Dokazování	82
2.6 Řízení před Ústavním soudem	84
2.6.1 Charakter	84
2.6.2 Principy	87

2.6.3	Dokazování	90
2.7	Specifika dokazování v jednotlivých typech řízení	92
2.8	Shrnutí části	100
3	Důkazní povinnosti ve správě daní	103
3.1	Rozložení důkazní povinnosti	103
3.2	Důkazní povinnost daňového subjektu	106
3.3	Důkazní povinnost správce daně	108
3.4	Přenos důkazního břemene	110
3.5	Důsledky nesplnění důkazní povinnosti	115
3.6	Shrnutí části	118
4	Vztah dokazování v různých typech právního procesu	119
4.1	Souběh řízení	119
4.2	Výbrané aspekty souběhů řízení	120
4.2.1	Vázanost rozhodnutím jiného orgánu	120
4.2.2	Lhůta pro stanovení daně	123
4.2.3	Zákaz dvojího trestání	123
4.3	Vzájemná využitelnost důkazních prostředků	126
4.4	Shrnutí části	128
	Závěr	130
	Seznam použité literatury a zdrojů	138

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK*

Celní správa

Celní správa České republiky podle zákona č. 17/2021 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů

daňový řád

zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Evropská úmluva o lidských právech

sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Finanční správa

Finanční správa České republiky podle zákona č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod

usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

občanský soudní řád

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

soudní řád správní

zákon č. 150/2002, soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

správní řád

zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

trestní řád

zákon č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

trestní zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Ústava

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

zákon o daních z příjmů

zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

* Není-li dále uvedeno jinak, jsou všechny předpisy v textu citovány ve znění pozdějších předpisů.

zákon o omezení plateb v hotovosti

zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů

zákon o soudech a soudcích

zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

zákon o účetnictví

zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

zákon o Ústavním soudu

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

Východiskem pro uvažování o každém typu právního procesu je teze, že procesní právo je povoláno k poskytování ochrany hmotnému právu.¹ Cílem právního procesu je prosazení dodržování norem hmotného práva v situacích, kdy nejsou dodržovány dobrovolně.² Naplňování této ochranné funkce se uskutečňuje zpravidla tak, že orgán veřejné moci nadaný příslušnou rozhodovací pravomocí projednává jednotlivé konkrétní věci a rozhoduje o nich. K věcně správné realizaci hmotného práva však nepostačuje znalost relevantních hmotněprávních norem, ale pro jejich aplikaci je nutné, aby se rozhodnutí zakládalo na pravdivě a úplně objasněném skutkovém stavu,³ který tvoří předpoklad aplikace hmotného práva. Poznání tohoto skutkového stavu se děje převážně skrze dokazování.⁴ Smyslem dokazování je tedy poznání.⁵ Jde o proces, v rámci nějž jde o „potvrzení či vyvrácení existence či neexistence určité objektivní skutečnosti (jevu, vztahu, ideje atd.) nebo potvrzení či vyvrácení teze o existenci či neexistenci takové objektivní skutečnosti.“⁶ Tím při poznávání skutkového stavu dochází (v ideálním případě) k přibližování až splynutí zjištěného skutkového stavu s (objektivní) skutečností poznáním „výseče objektivní reality“.⁷

Dokazování však není pouhou mechanickou činností,⁸ ale komplexním procesem zahrnujícím nejen samotné shromáždění důkazních prostředků, ale také jejich kritické hodnocení, vzájemné porovnávání a vyvozování závěrů o skutkovém stavu. Tento proces je determinován řadou faktorů, včetně principů vlastních konkrétnímu právnímu odvětví a jeho procesní úpravě, právních norem upravujících přípustnost a hodnocení důkazů dle podmínek jednotlivých typů řízení či praktických omezení vyplývajících z povahy procesu poznání. Míra diskrepance mezi skutkovým stavem a skutečností se pak podílí i na kvalitě aplikace práva a tím i výsledné správnosti rozhodnutí mocenského orgánu. Zprostředkovaně tak naplňováním požadavku na pravdivost a úplnost zjištění skutkového stavu nastává naplňování požadavku

¹ MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 55.

² MUSIL, Jan. Styčné a rozdílné body mezi civilním a trestním procesem. In: DVORÁK, Jan; MACKOVÁ, Alena (eds.). *Pocta Aleně Winterové k 80. narozeninám*. Praha: Věšhrd, 2018, s. 248.

³ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, s. 13.

⁴ SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva, 2008, s. 257.

⁵ JIRSA, Jaromír; HAVLÍČEK, Karel. *Dokazování. Úvahy o teorii a praxi*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 17.

⁶ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 43.

⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Leges, 2023, s. 408.

⁸ HÖLLANDER, Pavel. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník*, 2016, č. 3, s. 272.

spravedlnosti rozhodování, protože náležité zjištění skutkového stavu je esenciální pro řešení případu v právní rovině.⁹ V konečném důsledku se dokazování podílí na udržování důvěry společnosti v právo.

Význam dokazování pro fungování právního státu lze ilustrovat na několika rovinách. V rovině individuální zajišťuje dokazování spravedlivé rozhodnutí konkrétního případu,¹⁰ čímž prosazuje subjektivní práva a chrání individuální práva jednotlivců. V rovině společenské přispívá v podobě vyjádřené v odůvodnění rozhodnutí k právní jistotě a předvídatelnosti rozhodování mocenských orgánů. V rovině systémové pak posiluje legitimitu práva jako nástroje společenské regulace. Bez řádného dokazování by se právo, resp. jednotlivé typy řízení, stalo pouhým formálním nástrojem neschopným plnit své základní funkce.

Ochranná funkce procesního práva se může realizovat jak ve vztahu k soukromému právu, kdy jde o ochranu subjektivních práv stran sporu, tak ve vztahu k právu veřejnému, kdy nejde o řešení sporné otázky reprezentující soukromé zájmy mezi jednotlivými osobami, ale o správu určitých záležitostí, na nichž je veřejný zájem.¹¹ Specifické postavení v rámci veřejného práva zaujímá daňové právo, které ze své podstaty představuje pro většinu společnosti patrně nejintenzivnější (případně pro většinu společnosti alespoň nejběžnější) zásah státu do majetkové sféry jednotlivců,¹² kterým se odčerpává část jimi vlastněných peněžních prostředků za účelem podílení se na chodu věcí veřejných.¹³ Správa daní tak hledá rovnováhu mezi efektivním výběrem daní jako nezbytným zdrojem financování veřejných potřeb a ochranou práv dotčených fyzických i právnických osob.

Uvedená teze o ochranné funkci procesního práva platí i při procesu správy daní. Normativní vyjádření jeho funkce směřující k ochraně daňového práva hmotného lze nalézt již v § 1 daňového řádu, jehož druhý odstavec jako cíl správy daní vymezuje správné zjištění a stanovení daní a zabezpečení jejich úhrady. Tím dochází k naplnění zmíněné ochranné funkce, a to tak, že mocenský orgán rozhoduje o konkrétních daňových povinnostech s tím, aby došlo ke správnému a úplnému zjištění, stanovení a splnění daňových povinností.¹⁴ Jde o elementární imperativ prostupující celým procesem správy daní, který se zrcadlí jednak v interpretaci konkrétních daňově právních norem, ale také v příkazu ke správcům daně i daňovým subjektům, aby plnili své povinnosti s ohledem na materiální hledisko správy daní. Správcům daně je tím založena povinnost zjišťovat, posuzovat a přihlížet ke všem skutečnostem, které v rámci správy daní vyjdou najevo, a to bez ohledu na to, zda jsou ve prospěch, či v neprospěch subjektu daně nebo fisku.

⁹ LARENZ, Karl; CANARIS, Claus-Wilhelm. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. Berlin: Springer, 1995, s. 99–100.

¹⁰ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 48.

¹¹ FIALA, Josef. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 7.

¹² TIPKE, Klaus; LANG, Joachim; SEER, Roman; HEY, Johanna; ENGLISCH, Joachim; HENNRICH, Joachim. *Steuerrecht*. 25. vyd. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2024, s. 1.

¹³ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 70–71.

¹⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 8. 2012, č. j. 7 Afs 86/2011-143.

Na tezi o ochranné funkci správy daní vůči daňovému právu hmotném stavím i cíl této publikace, kterým je nalezení specifík dokazování při správě daní a vymezení vztahu dokazování ve správě daní vůči dokazování v jiných typech právního procesu. Cíl publikace tak směřuje k vymezení specifík dokazování ve správě daní a vztahů vůči jiným typům právního procesu při dokazování s ohledem na ochranu hmotněprávních norem daňového práva.

Potřeba komplexního zpracování této problematiky vychází z několika důvodů. Prvním je absence ucelené teoretické koncepce dokazování při správě daní, která by reflektovala specifika tohoto typu procesu.¹⁵ Druhým důvodem je praktická potřeba vyjasnění sporných otázek, které se v aplikační praxi opakovaně objevují a vyvolávají problémy jak na straně správců daně, tak daňových subjektů.¹⁶ Třetím důvodem je nutnost zasadit dokazování při správě daní do širšího kontextu teorie dokazování v právu obecně i souvislostí dokazování v jiných typech řízení, což umožní lépe pochopit vztahy správy daní k jiným typům řízení.

Za účelem dosažení tohoto cíle jsem stanovil dílčí výzkumné otázky:

1. Jaká teoretická východiska dokazování skutkového stavu se uplatňují v procesním právu?
2. Jaká jsou specifika dokazování skutkového stavu ve správě daní?
3. Jak jsou rozloženy procesní povinnosti ve vztahu k dokazování mezi daňovým subjektem a správcem daně?
4. Za jakých podmínek jsou při správě daní využitelné důkazní prostředky opatřené v jiných typech právního procesu?

První dílčí výzkumná otázka se dotýká obecných teoretických východisek dokazování skutkového stavu v právním procesu (tj. teoretických otázek dokazování, které jsou společné různým typům právního procesu) a současně teoretických otázek vlastních dokazování v civilním řízení, trestním řízení, správním řízení, správě daní, řízení ve správním soudnictví a řízení před Ústavním soudem. Zodpovězení této otázky poskytne teoretický základ pro další analýzu a umožní identifikovat obecné principy a koncepty, které se v různé míře uplatňují napříč různými typy řízení.

Druhá dílčí výzkumná otázka na základě komparace jednotlivých typů řízení nalézá specifika dokazování skutkového stavu ve správě daní. Jde tak o nalezení odlišností, které jsou vlastní procesu správy daní. Tato komparace umožní nejen identifikovat specifika, ale také pochopit jejich důvody a funkce v kontextu správy daní, jako i zasadit dokazování při správě daní do obecných teoretických konceptů řešených první dílčí výzkumnou otázkou. Komparace je prováděna mezi civilním

¹⁵ Tomuto tématu se však již dříve věnovaly například publikace SOCHOROVÁ, Vendula. *Specifika dokazování v daňovém řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014. KOBÍK, Jaroslav; ŠPERL, Jiří. *Dokazování v daňovém řízení*. Praha: ASPI, 2004. Z oblasti komparatistiky pak MEUSSEN, Gerard (ed.). *The Burden of Proof in Tax Law*. European Association of Tax Law Professors, 2013. Žádné z těchto děl se ovšem nezaměřuje na komplexní komparaci principů, které definují charakter daného typu řízení.

¹⁶ Zejména pak rozložení procesních povinností mezi správce daně a daňový subjekt a projevy principů vyhledávacího a autoaplikačního ve správě daní.

řízením, trestním řízením, správním řízením, správou daní, řízením před správními soudy a řízením před Ústavním soudem. Zvoleny jsou tedy všechny typy právního procesu, které uznává a vymezuje právní teorie v rámci českého právního systému.

Třetí dílčí výzkumná otázka se věnuje rozložení procesních povinností při dokazování mezi daňový subjekt a správce daně. Jde o vymezení procesního subjektu, který má povinnost tvrdit nebo prokázat určitou skutečnost – tedy subjektu, který je nositelem povinnosti tvrzení nebo povinnosti důkazní. Tato otázka je klíčová pro pochopení současné koncepce správy daní a má zásadní praktické dopady na procesní postup zúčastněných procesních subjektů skrze rozdělení odpovědnosti za plnění jednotlivých procesních povinností.

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka pokrývá téma vztahů mezi procesem správy daní a jinými typy právního procesu v případech jejich vzájemné interakce při dokazování. Její podstatou je téma vázanosti rozhodnutím nebo skutkovým zjištěním z jiného typu právního procesu a možnosti využití důkazního prostředku opatřeného v jiném typu právního procesu ve správě daní. Tato otázka nabývá na významu v situacích, kdy se daňové řízení střetává zejména s trestním řízením.

Metodologie publikace sleduje stanovené výzkumné otázky tak, aby mohlo dojít k naplnění cíle publikace.¹⁷ Výzkumné otázky a cíl publikace tudíž určují použité výzkumné metody. Vycházím přitom z heuristiky, a to v tom smyslu, že předně dojde ke shromáždění co možná nejširšího spektra odborných poznatků o problematice, a to jak prostřednictvím tuzemské a zahraniční odborné literatury, tak soudních a případně též správních rozhodnutí vydaných tuzemskými a evropskými, eventuálně zahraničními, správními orgány. Na tuto fázi navazuje analytická fáze s interpretací nabytých poznatků. V rámci tohoto postupu dojde k využití metody deskripce¹⁸ při systematickém studiu relevantních pramenů ve spojení s metodou analytickou,¹⁹ tvořenou klasifikační analýzou, vztahovou analýzou a kauzální analýzou. Při usuzování o obecných teoretických otázkách dojde dále k využití metody dedukce. Využití těchto metod koresponduje s koncipováním jednotlivých dílčích výzkumných otázek a jejich pořadím, neboť jde o postup od teoretických základů ke konkrétním problémům. Dílčí otázky na sebe proto navazují a řešení následných dílčích výzkumných otázek vychází z odpovědí na předcházející dílčí výzkumné otázky. Nejdříve tím dojde k identifikaci dogmatických východisek a relevantní právní úpravy. Pro nalezení specifík dokazování ve správě daní bude významné využití metody komparativní, která umožní porovnání poznatků o jednotlivých typech právního procesu získaných jejich analýzou a nalezení specifík dokazování ve správě daní. Konečně, za účelem formulování konkrétních závěrů využiji metody syntézy.²⁰

¹⁷ EVANS, David; GRUBA, Paul; ZOBEL, Justin. *How to Write a Better Thesis*. 3. vyd. Cham: Springer, 2014. HAVELKOVÁ, Barbara. Co a jak psát aneb obrana badatelských výstupů v právu. *Jurisprudence*, 2006, č. 6, s. 11–17.

¹⁸ SMITS, Jan. *The Mind and Method of the Legal Academic*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012, s. 11–25.

¹⁹ STELMACH, Jerzy; BROŽEK Bartożs. *Methods of Legal Reasoning*. Dordrecht: Springer Netherlands, 2006, s. 69.

²⁰ STELMACH, BROŽEK, *ibid.*, s. 70.

Publikace je rozdělena na úvod, čtyři číslované části členěné dále na kapitoly sestávající z bodů a závěr. Každá z číslovaných částí je pro přehlednost zakončena dílčím shrnutím.

Úvod obsahuje základní představení tématu, stanovení cílů publikace a vymezení dílčích výzkumných otázek. Kromě toho obsahuje základní metodologii a popis struktury publikace.

Část 1 je věnována teoretickým otázkám dokazování obecně. Jde zejména o samotné vymezení pojmů dokazování, důkaz a důkazní prostředek, odlišení právních a skutkových otázek, popsání obecných principů dokazování a teorií dokazování. Tato část tvoří teoretický základ celé publikace a současně poskytuje odpověď na první výzkumnou otázku.

Část 2 popisuje a analyzuje dokazování v jednotlivých typech právního procesu a hledá jejich odlišnosti. Jde o komparaci dokazování v civilním řízení, trestním řízení, správním řízení, správě daní, řízení před správními soudy a řízení před Ústavním soudem. Na tomto základě jsou rozebrána i specifika dokazování ve správě daní, čímž je zodpovězena druhá výzkumná otázka.

Část 3 se podrobně zabývá důkazní povinností ve správě daní. Zejména pak jejím rozložením mezi daňový subjekt a správce daně a možností jejího přenosu. Celá část je uzavřena důsledky neunesení důkazní povinnosti ve správě daní, tj. typologií důsledků, které mohou nastat při neprokázání naplnění podmínek právní normy. Tato část podává odpověď na třetí dílčí výzkumnou otázku.

Část 4 vymezuje vztah dokazování ve správě daní vůči jiným typům právního procesu. Tím rozumím situace, kdy dochází k interakci dokazování ve správě daní s jinými typy právního procesu, například pro úvahu o vázanosti správce daně rozhodnutím jiného orgánu nebo při využitelnosti důkazních prostředků. V této části je obsažena odpověď na čtvrtou dílčí výzkumnou otázku.

V závěru publikace provádím syntézu poznatků z celé publikace a dávám do vzájemného kontextu odpovědi na položené dílčí výzkumné otázky, aby bylo možné posoudit naplnění cíle publikace.

1 DOKAZOVÁNÍ V PRÁVNÍM PROCESU

1.1 Aplikace práva

Předpokladem právní normy je skutečnost, kterou upravuje. Tato skutečnost je jejím předmětem, přičemž ji vyjadřuje normativně – tj. vyjadřuje, „co býtí má“,²¹ bez ohledu na to, zda tomu tak je.²² Cílem právní normy je působení na její předmět – ačkoliv tedy na počátku stojí existence právní normy, je nezbytné její uskutečnění potvrzující její funkci a smysl.²³ Právní norma neschopná svého uskutečnění, tedy právní norma, u níž tím absentuje její funkce a smysl, je mrtvá. Uskutečňování právních norem ve společenské realitě představuje realizaci práva, během které právní normy působí na lidskou vůli a tím i na lidské chování.²⁴ K realizaci práva dochází zejména skrze pět základních metod:

- výkon práv,
- právní jednání,
- aplikaci práva,
- interní instrukce,
- právní odpovědnost.²⁵

Aplikace práva představuje autoritativní formu realizace práva skrze veřejnoprávní akty. Jde o kvalifikovanou podobu realizace práva, při níž je právo uskutečňováno mocenskými orgány, zejména jejich rozhodovací činností,²⁶ použitím abstraktních právních pravidel na konkrétní případ.²⁷ Dochází tím k použití statické právní normy na konkrétní lidské chování a realizaci práva ze strany příslušných mocenských orgánů – dochází tím k „upotřebením“ právní normy na konkrétní případ²⁸ s autoritativním stanovením práv a povinností.

Podle Aleše Gerlocha spočívá aplikace práva v procesu vyhledání právní normy (heuristice), její interpretaci (hermeneutice) a podřazení skutkového stavu pod vyhledanou a interpretovanou právní normu (subsumpci).²⁹ Podle Jaromíra Harváňka je aplikační proces složen ze zjištění skutkového stavu, nalezení příslušné právní

²¹ WEYR, František. *Teorie práva*. Brno-Praha: Orbis, 1936, s. 34.

²² KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 181.

²³ HARVÁNEK, Jaromír, et al. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 255.

²⁴ KNAPP, ibid., s. 76.

²⁵ HARVÁNEK, et al., ibid., s. 255.

²⁶ KNAPP, ibid., s. 186.

²⁷ TRYŽNA, Jan. *Právní principy a jejich použití v procesu aplikace práva*. Praha: Auditorim, 2010, s. 31.

²⁸ GERLICH, Karel. *Skutková zjištění a právní posouzení v řízení soudním*. Praha–Brno: Orbis, 1934, s. 20.

²⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 138 a 205.

normy a operací s ní a konečně vydání individuálního právního aktu (rozhodnutí).³⁰ Viktor Knapp pak proces aplikace ve zjednodušeném modelu konstruuje prostřednictvím čtyř prvků, a to faktickou skutkovou podstatu, zákonnou skutkovou podstatu, subsumpci faktické skutkové podstaty do skutkové podstaty zákonné a samotné rozhodnutí. Odlišnost v jednotlivých krocích, resp. prvcích, aplikace práva patrně spočívá již v nejasném vymezení samotného pojmu aplikace práva.³¹ Vymezení kroků aplikace práva tak souvisí i s tím, jak široce či úzce aplikaci práva vymezíme – jak vymezíme její počátek a konec –, ať už toto vymezení jednotliví autoři činí explicitně, nebo jej implicitně pojímají do výčtu kroků aplikace práva.

Vycházím-li z teze, že aplikace práva je kvalifikovanou realizací práva skrze veřejnoprávní akty mocenských orgánů, a to zejména jejich rozhodovací činnost,³² musí se aplikace práva odehrávat jako vyústění spojení toho, co je, s tím, co být má, aby mohlo dojít k uskutečnění hmotněprávní normy. Obsahem aplikace práva je proto putování od reality přes abstraktní právní normy po konkrétní příkaz k tomu, co má být v určitém individuálním případě. Jde o proces, ve kterém se konkrétní skutková podstata „oblékne do roucha“ konkrétní normy.³³ Má-li k tomu dojít, musí aplikace práva započít v časově, prostorově a věcně ohraničených událostech nebo skutečnostech,³⁴ které konkrétní případ aplikace práva vymezují po skutkové stránce.³⁵ Aplikace práva proto sestává nejdříve ze zjištění skutkového stavu.³⁶ Takto definovaná skutková stránka vyžaduje navazující vyhledání normativního textu konkrétního pravidla v právním předpisu, jeho interpretaci do podoby právní normy, subsumpci skutkového stavu pod skutkovou podstatu právní normy a konečně vyvození právního následku,³⁷ který může být dosažen (může ho být dosaženo)

³⁰ HARVÁNEK, et al., *ibid.*, s. 283–284.

³¹ KNAPP, *ibid.*, s. 187.

³² KNAPP, *ibid.*, s. 186.

³³ GERLICH, *ibid.*, s. 20.

³⁴ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 206.

³⁵ Tato teoretická konstrukce se přímo promítá i do pojetí vymezení předmětu řízení, které jednotlivé typy právního procesu vnímají procesně. Například v civilním řízení toto vymezení provedou účastníci řízení v procesních úkonech (MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 15 a násl. KODEK, Georg; MAYR, Peter. *Zivilprozessrecht*. 2. vyd. Wien: Facultas WUV Universitätsverlag, 2013, s. 205. RECHBERGER, Walter H.; SIMOTTA, Daphne-Ariane. *Zivilprozeßrecht. Erkenntnisverfahren*. 3. vyd. Wien: Mansche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1986, s. 104. FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 585 a násl. BLOMEYER, Arwed. *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren*. 1. vyd. Berlín: Springer Verlag, 1963, s. 197.), v trestním řízení toto vymezení provádí na počátku trestního stíhání policejní orgán popsáním skutku, který však nezavazuje kvalifikaci konkrétním trestným činem v dalším řízení (srov. ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef, et al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 524.).

³⁶ Zjištění skutkového stavu je však determinováno použitelnou právní normou (srov. LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 45.).

³⁷ SIECKMANN, Jan-Reinard. *Regelmodelle und Prinzipienmodelle des Rechtssystems*. Bade-Baden: Nomos, 1990, s. 18. ALEXY, Robert. On Balancing and Summation. A Structural Comparison. *Ratio Juris*, 2003, č. 4, s. 433.

rozhodnutím, ale i jiným způsobem (například faktickým úkonem). Prvním krokem a východiskem celé aplikace práva je skutkový stav. Předporozumění o smyslu jednotlivých právních norem nám v druhém kroku umožní vyhledat text právního předpisu,³⁸ v němž je relevantní právní norma vyjádřena. Třetí krok znamená interpretaci normativního textu s cílem nalézt právní normu v její abstraktní podobě. Čtvrtý krok je subsumpci zjištěného skutkového stavu pod skutkovou podstatu právní normy.³⁹ Poslední, pátý, krok je inferencí od premis k závěru,⁴⁰ tj. logickou operací, zatímco předchozí body jsou operacemi mimologickými.⁴¹

Jde o pojetí aplikace práva v širším pojetí než u zmíněných autorů, kdy obsahuje všechny kroky vedoucí od abstraktního předpisu toho, co má být, k individuálnímu autoritativnímu vyslovení toho, co má být v konkrétním a jedinečném případě.⁴² Ke Gerlochově konstrukci tedy touto úvahou přidávám vstupní zjištění skutkového stavu a závěrečnou inferenci. Aplikace práva totiž nezačíná na zelené louce, ale předběžnou představou o relevantních skutečnostech nastalých ve vnější realitě.⁴³ Absence úsudku o následku právní normy by fakticky vedla k neaplikaci práva, protože by nebyl vyvozen právní následek – k aplikaci práva by tak ani nedošlo. Oproti Harváňkovi od procesu aplikace práva explicitně odlišuji subsumpci jako takovou, neboť není s aplikací práva totožná,⁴⁴ ale je její součástí. Namísto vydání individuálního právního aktu pak hovořím o vyvození následku, protože ten nemusí nezbytně mít podobu individuálního právního aktu, kterým se zakládají, ruší nebo autoritativně ověřují konkrétní práva a povinnosti individuálně určených subjektů.⁴⁵ Pro všechny pokusy o vymezení procesu aplikace práva je však v konečném důsledku společné, že jde o aktivaci regulační aktivity normy⁴⁶ naplněním skutkové podstaty právní normy skutkovým stavem,⁴⁷ tj. subsumpci (ať už je vnímána více či méně široce).

³⁸ Pro samotný „výběr“ normy, která má být aplikována, je již tedy nutné zjistit skutkový základ tak, aby bylo možné normu z celku právního řádu vůbec zvolit (srov. KRIELE, Martin. *Theorie der Rechtsgewinnung*. 2. vyd. Berlin: Duncker & Humblot, 1976, s. 197. GERLICH, ibid., s. 27.).

³⁹ I v rámci tohoto kroku však hledíme zpět k právní normě, abychom byli schopni zvolit relevantní skutková zjištění z celé množiny skutkových zjištění (ENGISCH, Karl. *Logische Studien zur Gesetzesanwendung*. 3. vyd. Heidelberg: Winter, 1963, s. 15. KRIELE, ibid., s. 197.).

⁴⁰ SOBEK, ibid., s. 257.

⁴¹ GAHÉR, František. *Logika pre každého*. 4. vyd. Bratislava: IRIS, 2013, s. 68.

⁴² Obdobně František Weyr pracuje v rámci právního procesu s druhotnou normotvorbou od vyšších (abstraktních) právních norem k normám nižším (konkrétním) (WEYR, František. K pojmu „právního řízení“. *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, 1928, roč. 7, s. 55.).

⁴³ PAVČNIK, Marijan. Legal Decisionmaking as a Responsible Intellectual Activity. A Continental Point of View. *Washington Law Review*, 1997, č. 2, s. 493.

⁴⁴ KNAPP, ibid., s. 186–187.

⁴⁵ Například v rámci správního práva rozpoznáváme širokou typologie správních činností, kterou může docházet k aplikaci práva i mimo individuální právní akty (srov. VOŽENÍLEK, Bohumil. K pojetí a klasifikaci forem správních činností. *AUC Iuridica*, 1980, č. 2, s. 95 a násl. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 153. HENDRYCH, Dušan, et al. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 119 a násl.).

⁴⁶ ŠTĚPÁN, Jan. *Logika a právo*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 74.

⁴⁷ KNAPP, ibid., s. 57.

1.2 Subsumpce

Podstatou subsumpce je podřazování zvláštních pojmů pod pojmy obecnější,⁴⁸ či specificky v kontextu aplikace práva je podřazováním faktické skutkové podstaty pod skutkovou podstatu právní normy.⁴⁹ Jde o sylogismus⁵⁰ podle pravidla *dictum de omni et nullo*, které znamená, že to, co platí obecně o každém prvku určité množiny, platí specificky o kterémkoliv prvku množiny.⁵¹ Na konkrétním příkladu lze proto subsumpci charakterizovat takto:⁵²

1. O každém prvku množiny P platí, že je-li p , má být q ; p přitom označuje jeden každý prvek množiny P, která odpovídá abstraktnímu pojmu obsaženému ve skutkové podstatě. Prvek q pak odpovídá právnímu následku příslušné právní normy. Představme si tedy normu „Poplatníky daně z příjmů fyzických osob jsou fyzické osoby.“ Množina P pak odpovídá pojmu „fyzická osoba“. Jedna každá skutečně existující fyzická osoba je pak v této struktuře označena jako p .
2. Je dáno p , které je prvkem P. Jan Novák je fyzickou osobou. Jan Novák je zde označen jako p . Jako fyzická osoba je prvkem množiny P.
3. Z toho vyplývá závěr: má být q . Pro nás z toho plyne závěr aplikace právní normy, že Jan Novák je poplatníkem daně z příjmů fyzických osob.

V prvním bodě máme obsaženu právní normu a popsáno její úsudkové schéma. Tento bod je výsledkem heuristiky a hermeneutiky čili vyhledání a interpretace právní normy. Druhý krok představuje samotnou subsumpci zjištěného skutkového stavu. Třetí bod je logickou operací v podobě inference od premis k závěru.⁵³

Uvedený příklad je však zjednodušující a pouze demonstrativní.⁵⁴ V rámci aplikace konkrétní právní normy totiž musíme zároveň zjistit, zda skutkový stav skutečně

⁴⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 6.

⁴⁹ Kallab subsumpci charakterizuje na příkladu rozsudku, „jehož autor ukazuje nejen znalost pozitivního práva, nýbrž i schopnost chápat konkrétní zjev.“ (KALLAB, Jaroslav. *Právní filosofie a výklad zákonů. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, 1927, s. 87.). Na pozadí odlišení interpretace a aplikace učiněné Františkem Weyrem (WEYR, František. K pojmu „právního řízení“. *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, 1928, s. 55.) však Neubauer rozděluje kompetenci právní vědy na interpretaci a kompetenci právní praxe na aplikaci, aby vysvětlil míru sféry volnosti při provedení normy v konkrétním případě (NEUBAUER, Zdeněk. *Interpretace a aplikace v pojetí normativní teorie. Právník*, 1931, č. 17, s. 540.).

⁵⁰ Storch proto uvádí, že „rozhodnutí soudcovské děje se ve formě syllogismu, jehož předvětim jest zákon, závětim pak konkrétní skutečnosti, z jichžto subsumce pod ono předvěti s logickou nutností vyplývá rozsudek.“ (STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. díl*. Reprint původního vydání z roku 1887. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 18.)

⁵¹ Aristoteles. *První analytiky*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961, s. 28.

⁵² Schéma podle MELZER, *ibid.*, s. 6–7.

⁵³ KOLLER, Peter. *Theorie des Rechts: Eine Einführung*. Böhlau: Böhlau Verlag Gesellschaft, 1992, s. 169. SOBEK, *ibid.*, s. 257.

⁵⁴ Mimo jiné by prakticky vyžadoval i posouzení, zda je Jan Novák fyzickou osobou. K tomu bychom museli rozhodnout, patří-li do množiny fyzických osob, tj. zda je člověkem (srov. § 18 a § 19 odst. 1 občanského zákoníku).

spadá do rozsahu pojmu (tj. zda je konkrétní skutečnost opravdu obsažena v množině prvků, na které norma dopadá), neboť charakterem norem, včetně jejich hypotéz, je jejich obecnost,⁵⁵ a současně zda se výsledné řešení nedostává do konfliktu s individuální spravedlností.⁵⁶ Aplikace práva subsumpcí by byla jen mechanickým postupem spojeným sice s právní jistotou, avšak možnou nespravedlností. Aplikace práva je proto procesem složitějším a zejména neizolovaným,⁵⁷ který není pouhým subsumpčním sylogismem, ale „kaskádou korelací“.⁵⁸ Jde spíše o putování mezi výsledkem interpretace právní normy (která trpí jistou mírou neurčitosti ať už pro svůj bytostně obecný charakter, nedokonalost jazykového vyjádření či neúplnost práva) a skutkovým stavem.⁵⁹ V rámci něj dochází na jedné straně ke zobecňování zjištěné skutkové podstaty do abstraktní skutkové podstaty a naopak konkretizaci abstraktní právní normy, aby se tyto dvě cesty mohly setkat.⁶⁰ Na tento proces ovšem působí principy, jejichž poměřováním dochází k překlenutí otevřené textury subsumpčních podmínek.⁶¹

Ačkoliv tedy subsumpce může být svou povahou absolutní (v ideální představě jde o mechanické podřazování konkrétních pojmů pojmům obecným), je korigována relativním principem proporcionality. Samotná aplikace práva tím není založena na mechanickém modelu podřazování skutkového stavu pod skutkovou podstatu právní normy.⁶² Naopak jde o neustálé vzájemné působení jednotlivých prvků aplikace práva a hermeneutický pohyb mezi nimi.⁶³ Martin Kriele proto upozorňuje na obousměrný pohyb v rámci procesu aplikace práva, když uvádí, že „uvažování právníka, který řeší právní případ, je od začátku určováno pohledem sem a tam mezi skutkovým stavem a právní normou.“⁶⁴

K závěru o (ne)naplnění skutkové podstaty právní normy lze dospět vždy. Avšak při zpětném pohledu a vzájemné interakci právní normy a vyvozeného právního závěru v hermeneutickém kruhu⁶⁵ můžeme zjistit, že výsledek aplikace právní normy není v souladu se smyslem a účelem právní regulace, což může vyvolat požadavek pro nalezení práva *praeter verba legis* nebo *contra verba legis*.⁶⁶ Tento požadavek

⁵⁵ HÖLLANDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 9.

⁵⁶ HÖLLANDER, 2016, *ibid.*, s. 284.

⁵⁷ VALC, Jakub. Metodologie řešení právních případů: subsumpce vs. proporcionalita. *Právník*, 2023, č. 10, s. 964.

⁵⁸ HÖLLANDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 281.

⁵⁹ HÖLLANDER, Pavel. *Filipika proti redukcionismu*. Bratislava: Kaligram, 2009, s. 155–157.

⁶⁰ HOETZEL, Jiří. *Československé správní právo. Část všeobecná*. Reprint původního vydání z roku 1934. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 315–316.

⁶¹ HÖLLANDER, 2016, *ibid.*, s. 275.

⁶² HÖLLANDER, 2016, *ibid.*, s. 272.

⁶³ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 11.

⁶⁴ KRIELE, *ibid.*, s. 274.

⁶⁵ HLOUCH, *ibid.*, s. 99–101.

⁶⁶ Lze také uvažovat i o rovině konfliktu aplikace práva se spravedlností v etickém smyslu (PŘIBÁŇ, Jiří. *Hranice práva a tolerance*. Praha: Sociologické Nakladatelství, 1997, s. 76–77.) nebo v individuálním smyslu (BYDLINSKI, Franz. *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff*. 2. vyd. Vídeň 1991, s. 364. WEINBERGER, Ota. *Norma a instituce. Úvod do teorie práva*. Plzeň, 2017, s. 242–243.).

s sebou pak nese hledání prostředků pro řešení konfliktů, o jejichž existenci zákonodárce neuvažoval, skrze zkoumání principů reprezentujících hodnoty, na nichž je právo vystavěno.⁶⁷ Můžeme tak uvažovat situaci, kdy k naplnění skutkové podstaty právní normy nedojde, a my si klademe otázku, zda nejde o protiplánovou neúplnost zákona, neboť chybí jazykové vyjádření aplikovatelné normy.⁶⁸ Takovou otevřenou mezeru bychom pak při aplikaci práva mohli uzavřít cestou analogie.⁶⁹ Stejně tak můžeme připustit situaci, kdy k naplnění skutkové podstaty právní normy naopak dojde a mělo by dojít k vyvození právního následku mimo účel příslušné právní normy. Takto uzavřenou mezeru v zákoně lze vyřešit cestou nalézání práva *secundum rationem legis*⁷⁰ v podobě teleologické redukce.⁷¹ Vidíme tak, že v procesu aplikace práva dochází k pohybu v hermeneutickém kruhu, přičemž Lukáš Hlouch spatřuje tři ohledy tohoto pohybu:⁷² Nejdříve jde o pohyb mezi pramenem práva a předporozumění aplikujícího orgánu v očekávání smyslu řešení skrze daný pramen práva.⁷³ Druhý pohyb se nachází mezi právní normou a systémem práva za účelem nalezení významu právní normy v kontextu práva jako celku. Třetí pohyb se odehrává mezi právní normou a skutkovým stavem za účelem subsumpce způsobilé vyvodit právní následek chtěný právní normou. K tomu bych doplnil ještě čtvrtý pohyb, který spatřuji mezi právní normou a právním následkem v úsudku o souladu následku se smyslem právní normy při konfrontaci s konkrétním skutkovým stavem.⁷⁴ Všechny tyto procesy probíhají jednak zároveň a nikoliv jednosměrně.⁷⁵ Subsumpce tak „není jednosměrnou cestou“.⁷⁶

1.3 Dokazování

V uvedeném příkladu s poplatníkem daně z příjmů fyzických osob je následek upotřebení právní normy prostý – označí konkrétní fyzickou osobu statutem poplatníka daně z příjmů fyzických osob. To samo o sobě nic neříká o z toho plynoucích právech či povinnostech. Příklad by tak prakticky mohl být komplikovanější:

⁶⁷ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha 2002, s. 94.

⁶⁸ BYDLINSKI, ibid., s. 51.

⁶⁹ MELZER, ibid., s. 230.

⁷⁰ KRAMER, Ernst August. *Juristische Methodenlehre*. 6. vyd. Bern: Stämpfli Verlag, 2019, s. 251–252.

⁷¹ MELZER, ibid., s. 270.

⁷² Obdobně též HROCH, Jaroslav; KONEČNÁ, Magdalena; HLOUCH, Lukáš. *Proměny hermeneutického myšlení*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 75–77.

⁷³ KLATT, Matthias. *Juristische Hermeneutik*. In: HILGENDORF, Eric; JOERDEN, Jan, C. (eds.). *Handbuch Rechtsphilosophie*. Stuttgart: J. B. Metzler, 2017, s. 233–234.

⁷⁴ K této konfrontaci dochází ve světle konkrétní skutkové situace (WINTR, ibid., s. 11.), avšak nikoliv pouze s cílem dosažení individuální spravedlnosti ohrožující obecnost právní normy (MELZER, ibid., s. 222.).

⁷⁵ WINTR, ibid., s. 11.

⁷⁶ PAVČNIK, Marijan. *Juristisches Verstehen und Entscheiden*. Vídeň-New York: Springer, 1993, s. 79.

- Představme si normu „Pokud poplatník daně z příjmů fyzických osob obdrží příjem, který je od daně z příjmů fyzických osob osvobozen a je vyšší než 5 000 000 Kč, je povinen oznámit správci daně tuto skutečnost do konce lhůty pro podání daňového přiznání za zdaňovací období, ve kterém příjem obdržel.“
- Jan Novák obdržel dne 3. 1. 2025 na svůj bankovní účet úhradu kupní ceny za prodej obchodního podílu v obchodní společnosti Jaro, s. r. o., ve výši 15 000 000 Kč.
- K převodu vlastnického práva k obchodnímu podílu došlo dne 30. 12. 2024.
- Obchodní podíl nabyt děděním dne 20. 4. 2022.

Taková právní norma již pro potřebu své aplikace vyžaduje výrazně více kroků, se kterými se pojí kladení otázek. Mimo jiné si lze klást následující otázky:

- Je Jan Novák člověkem?
- Je úhrada kupní ceny za prodej obchodního podílu příjmem?
- Kdy Jan Novák obdržel příjem?
- Od koho obchodní podíl zdědil?
- Jak dlouho zůstavitel obchodní podíl vlastnil?
- Co znamená správce daně?
- Bylo motivací prodeje obchodního podílu získání daňové výhody?

Tyto otázky bychom mohli rozdělit do dvou kategorií, a to na otázky právní (*quaestiones iuris*) a otázky skutkové (*quaestiones facti*).⁷⁷ Právními otázkami by například bylo, zda je úhrada kupní ceny za prodej obchodního podílu příjmem nebo co je to správce daně. Výsledkem řešení právních otázek jsou poznatky o existenci či neexistenci právní normy, souladu skutkového stavu se skutkovou podstatou a vyvozené následky. Jde o právní poznatky založené na znalosti objektivního práva získané zpravidla mimoproceně (studiem, odbornou přípravou).⁷⁸ Mezi skutkové otázky tak patří, kdy Jan Novák obdržel příjem, zda je člověkem nebo od koho obchodní podíl zdědil. Odpovědi na skutkové otázky nám dávají poznatky o skutkovém stavu, tedy o faktickém stavu, na jehož základě se právní normy dovoláváme.⁷⁹ Skutkový stav je přitom otázkou empirického zjišťování faktů v podobě dokazování.⁸⁰

Dokazování⁸¹ je způsobem empirického zjišťování faktů o skutkovém stavu – jde tedy typově o proces poznání. Jan Sokol shledává, že poznání spočívá ve „zjištění

⁷⁷ Toto rozlišení není jen teorií bez jakéhokoliv dopadu, ale je esenciální například pro vymezení předmětu řízení nebo posouzení totožnosti věci pro účely účinků věci zahájené nebo rozhodnuté. Stejně tak může být významné pro naplnění důvodů opravného prostředku (platí to pro odvolací i dovolací důvody) a související koncentraci řízení.

⁷⁸ WINTEROVÁ, Alena, et al. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, s. 219.

⁷⁹ Toto rozlišení však nemusí být vždy jasně zřetelné (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 10. 2010 ve věci *Adamíček proti České republice*, stížnost č. 35836/05. Nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3643/15. Nález Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2020, sp. zn. II. ÚS 664/19.).

⁸⁰ SOBEK, *ibid.*, s. 257. WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 219. GERLICH, *ibid.*, s. 28.

⁸¹ Text se věnuje dokazování v právním smyslu. V logice tento pojem označuje vyplývání závěru z předpokladů, tj. označuje deduktivní myšlenkový proces vyvozování závěrů z tvrzení přijatých za správná (SOCHOR, Antonín. *Logika pro všechny ochotné myslet*. Praha, 2011, s. 36.).

nebo nahlédnutí pravého stavu věcí“ skrze „akt, jímž si vědomí osvojuje nějakou skutečnost“.⁸² Dokazování je proto specifickým procesem poznání individuálního charakteru zaměřeným na potvrzení či vyvrácení existence či neexistence určité objektivní skutečnosti (primární objekt) nebo potvrzení či vyvrácení teze o existenci či neexistenci takové objektivní skutečnosti (sekundární objekt).⁸³ Smyslem dokazování primárního objektu je vždy poznání existence či neexistence předmětu poznání. Oproti tomu smyslem dokazování sekundárního objektu je získání informace interpreta o primárním objektu.⁸⁴

Pro rozlišení si představme hypotetickou situaci, kdy dojde ke spáchání vraždy. Při dokazování o osobě pachatele bude primárním objektem skutečný pachatel. Policejní orgán na základě dokazování stanoví tezi o tom, že vražedkyní je paní Kateřina. Taková teze bude sekundárním objektem. Policejní orgán však v průběhu vyšetřování může dojít k vyvrácení této teze a nastolení teze nové, například že vražedkyní je paní Hana. Ačkoliv primární objekt dokazování zůstává neměnný, sekundární objekt dokazování ztrácí na významu a je nahrazen objektem novým (novou tezí). Zatímco primární objekt dokazování byl stanoven správně, vyjádření o něm bylo chybné. Toto odlišení nemá vést ke skepsi o možnostech a limitech dokazování, ale k uvědomění si subjektu dokazování jakožto interpreta získaných poznatků v podobě stanovování tezí o předmětu dokazování. Procesní právo proto nevnímá dokazování jakožto hledání pravdy jako dané vlastnosti zkoumaného tvrzení, ale jako způsob nabývání poznání v podobě přesvědčení o pravdivosti.⁸⁵ Dokazování, či možná lépe řečeno zjišťování skutkového stavu obecně, je tedy určitou fikcí v tom smyslu, že jde o pravděpodobné zjištění reality, resp. rekonstrukci minulého děje⁸⁶ v aktuálně správnější, přesnější či přijatelnější podobě.⁸⁷ Dokazování se proto nezastaví u prvotního nahlédnutí stavu věcí, neboť účelem právního procesu „není konstrukce skutkového stavu odlišného stavu skutečného. Naopak se v důkazním právu uplatňuje jednoznačná tendence k tomu, aby skutkový stav byl zjištěn co nejlépe a nejvěrněji.“⁸⁸ Pro toto „co nejlepší a nejvěrnější“ zjištění skutkového stavu však neexistuje žádné měřítko míry poznání objektivní pravdy. Míra pravdivosti je proto posouzena výlučně rozhodujícím orgánem na základě jeho subjektivního přesvědčení⁸⁹ a ve standardu míry pravdivosti a úplnosti zjištění skutečného stavu daném typem právního procesu.⁹⁰

V praktické podobě lze dokazování chápat jako shromáždění informací, jejich zhodnocení a selekci.⁹¹ Výsledkem takového dokazování je tedy opět informace,

⁸² SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 320.

⁸³ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 17 a 19.

⁸⁴ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 20.

⁸⁵ GAZDA, Viktor. *Hledání pravdy v civilním procesu*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 22.

⁸⁶ HARVÁNEK, *ibid.*, s. 284.

⁸⁷ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 20.

⁸⁸ MACUR, 1993, *ibid.*, s. 53.

⁸⁹ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 219–220.

⁹⁰ Srov. potřebu „praktické jistoty“ jak o ní hovoří Ota Weinberger v případě trestního práva (WEINBERGER, Ota. *Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 202.).

⁹¹ HARVÁNEK, *ibid.*, s. 284.

kteřá je označována jako důkaz (demonstrace).⁹² Důkaz potvrzuje či vyvrací existenci či neexistenci určité objektivní skutečnosti nebo potvrzuje či vyvrací tezi o existenci či neexistenci takové objektivní skutečnosti. Toto širší vnímání pojmu dokazování je důležité, neboť jej tím neomezuje jen na samotné získání informace z jejího nosiče, ale na celý postup, „jehož smyslem a účelem je opatřit si potřebné poznatky, které slouží nebo by měly sloužit k získání důkazu o projednávané věci“.⁹³ Dokazování je tedy postupem získání, shromažďování, selekce a hodnocení poznatků za co nejlepšího a nejvěrnějšího zjištění skutkového stavu.

Získání důkazu probíhá z jeho nosiče, kterým je důkazní prostředek. Důkazní prostředek je personifikovaným, materializovaným i imaterializovaným instrumentem, jehož procedurálně správným a přijatelným využitím můžeme v dokazování docílit důkazu.⁹⁴ Jde tedy o prostředek, jímž lze zjistit stav věci, tedy například výslech svědka, znalecký posudek, listina, ohledání nebo vyjádření účastníků. Důkazní prostředky umožňují zjistit skutečnosti, jež mají pro rozhodnutí význam, čili to, co má být dokázáno skrze dokázání pravdivosti nebo nepravdivosti výroku.⁹⁵ Tyto skutečnosti, které mají být zjištěny, lze označit jako předmět důkazu.⁹⁶

Uvedené pojmové rozlišení, ač obecně přijímáno právní teorií napříč odvětvími práva, není pozitivním právem striktně dodržováno. Trestní řád v § 89 obsahuje obecná ustanovení k dokazování – ve svém prvním odstavci vymezuje okruhy skutečností, které je nezbytné dokazovat, v následujících odstavcích však již používá pojem důkazu jak pro informaci získanou dokazováním, tak pro její nosič, tj. důkazní prostředek. Odstavec druhý proto hovoří o tom, co může sloužit jako důkazní prostředek, ačkoliv používá pojem důkaz, aby v odstavci třetím již hovořil o důkazu získaným nezákonně, kdy vadou nezákonnosti může trpět nejen opatření samotného důkazního prostředku, ale i způsob jeho provedení. Občanský soudní řád v § 79 odst. 1 stanovuje, že návrh musí mimo jiné obsahovat „označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává“, a v následujícím odstavci ukládá žalobci k návrhu připojit „písemné důkazy“. Stejně tak zákon o Ústavním soudu v § 48 odst. 1 uvádí, že Ústavní soud provádí důkazy ke zjištění skutkového stavu a rozhoduje, které z navržených důkazů je třeba provést. Zákonodárce tak opět užívá pojmu důkazu, namísto důkazního prostředku. Soudní řád správní trpí stejnou jazykovou nepřesností, když § 49 odst. 13 stanovuje, kdy soud provede pouze „listinné důkazy“, ačkoliv by mělo jít o provádění dokazování listinnými důkazními prostředky nebo dokazování z listinných důkazních prostředků. Tato nepřesnost se objevuje i v procesních předpisech pro řízení před správními orgány. Daňový řád v § 8 odst. 1 hovoří o hodnocení důkazů, ačkoliv má jít o hodnocení důkazních prostředků, a správní řád v § 36 odst. 1 o právu účastníka navrhnout důkazy, i když jeho právem je navrhnout důkazní prostředek, popř. provedení důkazu důkazním prostředkem. Smysl je tak

⁹² KNAPP, *ibid.*, s. 176.

⁹³ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010, s. 152.

⁹⁴ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 34.

⁹⁵ KNAPP, *ibid.*, s. 176.

⁹⁶ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 222.

zpravidla dovodit z kontextu,⁹⁷ protože zákonodárce jednotlivé pojmy používá promiskue. Stejným nedostatkem však trpí i odborná literatura.⁹⁸

Uvedený postup lze shrnout do třístupňového schématu dokazování, jak jej formuloval Viktor Knapp,⁹⁹ a to takto:

1. Prvním stupněm dokazování je vymezení předmětu dokazování, tedy vymezení toho, jaká skutečnost má být prokázána (*thema probandi*). Tím je vymezeno hrací pole procesu dokazování.
2. Druhým stupněm dokazování jsou důkazní prostředky (*argumenty*). Ačkoliv jsou dnes ve všech typech právního procesu vymezeny demonstrativně, jde o vymezení demonstrativní co do jejich formy. Dokazování je však omezuje co do materiální stránky v tom, že mají nést informace relevantní pro předmět dokazování. Toto omezení je otázkou určení předmětu a rozsahu dokazování.
3. Třetím stupněm je samotný důkaz (*demonstrace*) o předmětu dokazování.

1.4 Určení předmětu a rozsah dokazování

Abstraktní a obecné meze činnosti orgánů veřejné moci jsou dány právními předpisy. V konkrétním řízení jsou však vymezeny předmětem řízení, který zároveň definuje konkrétní individuální skutečnosti, jež jsou předmětem dokazování¹⁰⁰ relevantními pro daný předmět řízení. Přesné a jednoznačné vymezení předmětu dokazování zabezpečuje organizovanost a efektivitu úplného zjištění všech relevantních skutečností, čímž se stává i významným pro hospodárnost a efektivitu samotného právního procesu. Jde však současně o klíčovou část řízení, neboť určuje důkazní návrhy a jejich provádění čili i procesní aktivitu jednotlivých procesních subjektů. Specifikace předmětu dokazování se tím pak odráží i na délce samotného řízení.¹⁰¹

Předmět dokazování nemá ovšem statický charakter, ale je svou podstatou dynamický. Průběh řízení si tak může vyžádat rozšíření předmětu dokazování, a to ať už v návaznosti na průběžná skutková zjištění, nebo procesní aktivitu (například nová tvrzení) jednotlivých procesních subjektů. Současně jde o reakci na hermeneutický pohyb mezi skutkovou podstatou právní normy a zjištěným skutkovým stavem,¹⁰² protože vymezení okruhu relevantních skutečností vyžaduje předběžný úsudek o tom, že na danou situaci právní norma (a její abstraktní skutková podstata) vůbec dopadá. „Předmětem zjišťování jsou relevantní skutečnosti, jejichž okruh je stanoven právními pravidly. Zda se tato pravidla skutečně týkají případu, je závislé

⁹⁷ KNAPP, *ibid.*, s. 176. WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 222.

⁹⁸ Např. JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 408–502.

⁹⁹ KNAPP, *ibid.*, s. 176.

¹⁰⁰ WEINBERGER, 2017, *ibid.*, s. 197. FASCHING, Hans Walter, KONECNY, Andreas, et al. *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen. Band 3. Teilband 1 (§ 226–389 ZPO)*. 3. vyd. Wien: Manz, 2017, s. 7.

¹⁰¹ DRÁPAL, Ljubomír. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2005, č. 5, s. 1.

¹⁰² WINTR, *ibid.*, s. 11.

na výsledku zjištění.“¹⁰³ Tímto zpřesňováním skutkového stavu tak může docházet k jiným relevantním abstraktním skutkovým podstatám, a tedy i jinému výběru rozhodných skutečností, které je nutné dokázat.¹⁰⁴

Je-li dokazování prostředkem pro zjišťování skutkového stavu, neznamená to, že je jediným nástrojem pro jeho zjišťování. Právní proces obecně předpokládá, že některé skutečnosti jsou z dokazování vyňaty, a takové skutečnosti mohou být v rámci řízení bez dalšího použity.¹⁰⁵ Jde zejména o právní domněnky, skutečnosti obecně známé (notoriety), skutečnosti známé rozhodujícímu orgánu z jeho činnosti (skutečnosti úředně známé) a právní předpisy.¹⁰⁶ Dochází tím k odlišení pozitivního vymezení předmětu dokazování (tj. okruhu skutečností právně rozhodných z hlediska hmotně právní normy dopadající na právní vztahy, které jsou předmětem řízení) a negativního vymezení předmětu dokazování (tj. skutečností, které se nedokazují).

Právní domněnky představují konstrukce stavu věci založené zákonem, jejichž (ať už bezpodmínečným nebo podmíněčným) důsledkem je, že předpokládají „existenci něčeho, o čem není jisté, že je, nebo dokonce je jisté, že není“.¹⁰⁷ Domněnky tak zavazují rozhodující orgán v tom, aby bral za prokázané, co prokázané není, resp. se s ohledem na existenci domněnky ani danou okolnost neprokazoval.

Právní teorie tradičně rozlišuje dva druhy právních domněnek. Vyvratitelné právní domněnky (*praesumptio iuris*) jsou domněnkami jiných skutečností, s nimiž rozhodující orgán pracuje do doby, než je prokázán opak. Právo tak počítá s možností důkazu opaku, ovšem do jeho podání platí právem založená domněnka.¹⁰⁸ Jako příklad vyvratitelné domněnky v daňovém právu procesním je zachování lhůty v případě pochybností dle § 35 odst. 3 daňového řádu.¹⁰⁹ Lhůta je dle tohoto pravidla považována za zachovanou, dokud není prokázán opak. Je tak stanovena domněnka zachování lhůty, která připouští prokázání opaku (tj. nenaplnění některého z ustanovení § 35 odst. 1 a 2 daňového řádu). Oproti tomu nevyvratitelné domněnky (*praesumptiones iuris et de iure*) důkaz opaku nepřipouští a jejich existenci tak nelze vyvrátit (resp. její vyvrácení nemá žádný účinek). Neznamená to ovšem, že není přípustné vyvrácení důkazu protidůkazem. Tím je založena možnost popřít existenci podmínek zakládajících právní domněnku.¹¹⁰ Příkladem nevyvratitelné domněnky je ustanovení § 28 odst. 4 daňového řádu.¹¹¹ Dle něj platí, že zvolí-li

¹⁰³ WEINBERGER, 2017, *ibid.*, s. 197.

¹⁰⁴ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 228.

¹⁰⁵ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 226.

¹⁰⁶ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 226.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018.

¹⁰⁸ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 229.

¹⁰⁹ BAXA, Josef; DRÁB, Ondřej; KANIOVÁ, Lenka; LAVICKÝ, Petr; SCHILLEROVÁ, Alena; ŠIMEK, Karel; ŽIŠKOVÁ, Marie. *Daňový řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 197.

¹¹⁰ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 230.

¹¹¹ Obdobné ustanovení nalezneme i v § 28 odst. 3 občanského soudního řádu, o němž se někdy dovozuje, že jde o fikci [srov. LAVICKÝ, Petr. Nad fikci výpovědi (odvolání) plné moci a restrikcí počtu zmocněnců v civilním procesu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, č. 2, s. 92.]. Tento názor ovšem nepovažují za správný, neboť opomíjí odlišení právního vztahu mezi zmocněncem

si zmocnitel nového zmocněnce, okamžikem uplatnění nové plné moci u správce daně zmocnitel vypověděl plnou moc dosavadnímu zmocněnci v rozsahu, ve kterém byla udělena plná moc novému zmocněnci. Právo tak postuluje domněnku vypovězení plné moci dosavadnímu zmocněnci naplněním podmínek právní normy bez ohledu na to, zda k vypovězení plné moci skutečně došlo. Ostatně jde o vytvoření právní domněnky pro potřeby správy daní, tj. vztahu mezi správcem daně a daňovým subjektem (resp. jeho zástupcem), avšak nikoliv mezi daňovým subjektem a jeho zástupcem (jejich vztah je primárně vztahem soukromoprávním).¹¹² Není tak přípustný důkaz opaku, tj. toho, že k výpovědi plné moci nedošlo. Je však přípustný protidůkaz co do podmínek právní normy, tedy že si zmocnitel nezvolil nového zmocněnce. Od nevyvratitelných právních domněnek je třeba odlišit právní fikce. Ty shodně s nevyvratitelnými právními domněnkami postulují právní následek na základě hypotézy právní normy. Avšak na rozdíl od nevyvratitelných právních domněnek nemají žádný vztah ke skutečnosti, resp. víme, že s ohledem na empiricky zjišťovanou skutečnost jistě nenastaly. Zatímco pro domněnky je typický kauzální vztah mezi skutečnostmi zakládajícími domněnku a předpokládaným právem či skutečností, fikce zakládá vědomý rozpor s realitou.¹¹³ Výsledkem je tak konstrukce neexistující právní skutečnosti. Opět nepřipouštějí důkaz opaku, avšak připouštějí protidůkaz vyvracející podmínky jejich naplnění. Typickou oblastí, ve které se lze setkat s fikcemi, jsou účinky doručení. I daňový řád například v § 47 odst. 2 stanovuje fikci doručení 10. dnem uložení písemnosti. Víme tedy, že k doručení 10. den nedošlo a dochází k rozporu se skutečností bez možnosti prokázat opak. Můžeme však podat protidůkaz podmínky právní normy, tj. prokázat, že došlo k vyzvednutí uložené písemnosti ve lhůtě 10 dnů od jejího uložení, čímž nedojde k uplatnění této fikce a účinky doručení nastanou vyzvednutím uložené písemnosti.

Obecně známými skutečnostmi jsou „takové skutečnosti, které sice nemusí být známy úplně každému, u nichž postačí, že jsou známy širokému okruhu osob v určitém čase a místě. I v případě notoriety je ovšem možné nabídnout důkaz o tom, že skutečnost, kterou soud z hlediska dokazování považuje za notoriету, touto není. [...] Za notoriету se takto považují zcela obecně známé skutečnosti, jako například, že tráva je zelená, byť opak lze i též prokázat.“¹¹⁴

Třetím okruhem skutečností, které nemusí být předmětem dokazování, jsou skutečnosti známé z úřední činnosti rozhodujícího orgánu. Jde o skutečnosti známé rozhodujícímu orgánu z jiného řízení, které vedl.¹¹⁵ Od skutečnosti známé z úřední

a zmocnitelem a účinky plné moci vůči soudu. Současně neuspokojivě vysvětluje vztah k situaci, kdy k výpovědi plné moci mezi stranami skutečně dojde.

¹¹² Srov. LICHNOVSKÝ, Ondřej; ONDRÝSEK, Roman, et al. *Daňový řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2024, s. 140–141.

¹¹³ FASCHING, *ibid.*, s. 455–456.

¹¹⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008. Shodně pak např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 4. 2011, č. j. 1 As 33/2011-58.

¹¹⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008.

činnosti je nutné odlišit důkaz spisem, případně jeho částí (například konkrétní listinou). Známost skutečnosti z úřední činnosti dokazováním totiž vůbec není. Jde jen o znalost skutečnosti, kterou rozhodující orgán disponuje s povahou tvrzení, které může být vyvrácené jiným tvrzením a důkazem.¹¹⁶

Předmětem dokazování taktéž nejsou právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, případně v předcházející obdobné sbírce.¹¹⁷ Naopak lze připustit dokazování jiných právních předpisů, zejména pak právní předpisy nižší právní síly nebo právní předpisy cizího práva.¹¹⁸

Předmětem dokazování jsou tedy rozhodné skutečnosti, pokud nepatří mezi ty, které není třeba dokazovat.¹¹⁹ Výběr konkrétních rozhodných skutečností, které mají být dokazovány, provádí rozhodující orgán, protože tomu náleží vést řízení a činit v něm procesní opatření směřující k dosažení cíle řízení.

1.5 Volné a vázané hodnocení důkazů

Současné procesní právo se vyznačuje uplatněním principu volného hodnocení důkazů,¹²⁰ který vychází z předpokladu, že i svědci vypovídající v dobré víře se mýlí, zatímco obvinění vypovídají pravdu a rozhodujícími indiciemi se stávají v zásadě drobné a bezvýznamné detaily.¹²¹ Jeho podstatou je, aby rozhodující orgán na základě svého vlastního uvážení hodnotil důkazní prostředky bez toho, aby mu zákon předepisoval, jakou důkazní sílu má jednotlivým důkazním prostředkům přiřkládat.¹²² Volné hodnocení důkazů je tedy mentální činností rozhodujícího orgánu, při které jednotlivé důkazní prostředky posuzuje samostatně i ve vzájemných souvislostech, aby z nich učinil jednotlivé důkazy (tj. závěry o skutkovém stavu).¹²³ Rozhodující orgán je přitom vázán toliko vnitřním přesvědčením bez toho, aby měl předepsáno, kdy musí důkaz bez dalšího považovat za podaný, jako by tomu bylo v případě principu vázaného hodnocení důkazů.¹²⁴ Vázanost absentuje hned ve dvou ohledech – v samotném nestanovení, jaké důkazní prostředky lze použít ke zjištění

¹¹⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 2. 2010, č. j. 1 As 100/2009-129.

¹¹⁷ Srov. § 25 zákona č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁸ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 226–227.

¹¹⁹ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 227.

¹²⁰ Platí to o právním procesu obecně (JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 205.).

¹²¹ RÁLIŠ, Antonín. *Trestné právo procesné*. 2. vyd. Bratislava: Justitia, 1942, s. 69.

¹²² LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 22.

¹²³ CIGÁNEK, Milan. *Dokazování v přestupkovém řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2024, s. 108.

¹²⁴ FASCHING, KONECNY, et al., *ibid.* 687. Hovoří se též o legální teorii důkazní (srov. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Reprint 4. vydání z roku 1934. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 303–304.), zákonně teorii průvodní nebo legální teorii průvodní (srov. FIALA, *ibid.*, s. 11.).

skutkového stavu,¹²⁵ a absenci předem stanovené hierarchie důkazních prostředků s normovanou důkazní silou.¹²⁶

Hodnocením důkazů nerozumím pouhé výsledné hodnocení samotných výsledků dokazování,¹²⁷ ale duševní činnost, jejímž výsledkem je vnitřní přesvědčení rozhodujícího orgánu o správnosti nebo nesprávnosti určitých skutečností.¹²⁸ Jde tak o závěr dokazování,¹²⁹ kdy je jednotlivým důkazům přiřazována jejich hodnota (váha) podle jejich pravdivosti, zákonnosti a důležitosti.^{130,131} Jde o proces, který vede ke konstatování, zda byl konkrétní důkaz úspěšně podaný, či nikoliv.¹³² Hranice úspěšného podání důkazu leží v míře důkazu. Nedosáhne-li důkaz stanovení míry důkazu, nebyl vůbec podán,¹³³ protože rozhodující orgán nenabyl dostatečného stupně víry v pravdivost důkazu.¹³⁴ Zatímco hodnocení důkazu je otázkou skutkovou, míra důkazu je otázkou právní.¹³⁵ Hodnocení důkazů tudíž odpovídá na otázku, kterým konkrétním podaným důkazům rozhodující orgán přikládá jakou váhu, míra důkazu říká, zda důkaz byl vůbec podán (zda u rozhodujícího orgánu došlo k naplnění abstraktního pravidla, určujícího, kdy lze skutečnost považovat za prokázanou a důkaz tak za podaný).¹³⁶

Je-li míra důkazu právní otázkou, musí se s ní pojit i právní norma, jejíž naplnění můžeme sledovat, abychom učinili závěr o podání důkazu. Ačkoliv tedy proces volného hodnocení důkazů je o vnitřním přesvědčení rozhodujícího orgánu, míra důkazu je obsažena v obecném a abstraktním právním pravidle nezávislém na

¹²⁵ Příklad takového předpisu by byla například norma, která by pro prokázání spáchání protiprávního jednání prostřednictvím telefonního hovoru vyžadovala dokázání výhradně záznamem telefonátu nebo jeho přepisem (srov. rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 6. 2. 2024, č. j. 2 A 50/2022-84.).

¹²⁶ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

¹²⁷ Jak o tom hovoří například OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. II. díl.* Reprint původního vydání z roku 1908. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 89. ŠTAJGR, František. *Zásady civilního soudního řízení.* Praha: Všehrad, 1946, s. 104.

¹²⁸ VYŠINSKIJ, Andrej Januarjevič. *Theorie soudních důkazů v sovětském právu.* Praha: Mír, 1950, s. 163. BOURA, Ferdinand. *Dokazování podle občanského soudního řádu: K teorii dokazování v civilním procesu.* Praha: Orbis, 1954, s. 166.

¹²⁹ Jde tedy o součást dokazování (RUBEŠ, Josef, et al. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. 1. díl.* Praha: Orbis, 1957, s. 39.).

¹³⁰ BRUNA, ibid. s. 180.

¹³¹ Nejvyšší soud hovoří i o věrohodnosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2682/2013.).

¹³² GAZDA, ibid., s. 53.

¹³³ MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení.* Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 107.

¹³⁴ HO, Hock Lai. *A Philosophy of Evidence Law. Justice in the Search for Truth.* Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 178. Lze se však setkat i s postojem, že důkaz v procesním smyslu je každý výsledek dokazování bez ohledu na to, zda se ukáže pravdivým (v takovém případě tedy pak hodnocení skutečně je hodnocením důkazů, nikoliv důkazních prostředků) (srov. JELÍNEK, 2023, ibid., s. 412.).

¹³⁵ BAUMGÄRTEL, Gottfried; LAUMEN, Hans Willi; PRÜTTING, Hanns. *Handbuch der Beweislast. Band 1. Grundlagen.* 4. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2019, s. 91–92.

¹³⁶ MACUR, Josef. Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení. *Právník*, 1995, č. 4, s. 357.

volném uvážení v konkrétní věci. Stanovení míry důkazu je předmětem teorií,¹³⁷ které buď upřednostňují vnitřní přesvědčení rozhodujícího orgánu o pravdivosti (subjektivní teorie), ať už v individuální podobě nebo v podobě ideálního soudce, nebo zjišťování objektivní empirické pravděpodobnosti zjištěného skutkového stavu se snahou vyloučit subjektivní prvky. Je třeba souhlasit s Petrem Lavickým, že objektivní teorie připomínají vázané hodnocení důkazu ve snaze o potlačení role rozhodujícího orgánu. Tím z volného hodnocení důkazů činí *de facto* vázané hodnocení důkazů, kdy je hierarchie důkazů dána snahou o matematické počítání výsledků dokazování¹³⁸ skrze jejich odosobnění.¹³⁹ Uvažování o skutkovém stavu tak není nikdy možné izolovat na pouhé matematické operace, neboť „žádná existence ‚pravdivých‘ ani ‚pravděpodobných‘ skutečností není v soudním řízení dána zpravidla zcela evidentně, objektivně a nezávisle na soudcově vnitřním přesvědčení, ale soudce musí ke svým skutkovým závěrům dospět hodnocením důkazů, které je neodlučitelné od jeho vnitřního přesvědčení.“¹⁴⁰ Pro míru důkazu tak v konečném důsledku je nezbytné vnitřní přesvědčení soudce, které je však objektivizováno skrze odůvodnění závěrů¹⁴¹ tak, že „nesmí být v rozporu s pravidly logického myšlení, přírodními zákony ani zkušenostními poznatky.“¹⁴²

1.6 Procesní povinnosti a břemena

Pojem procesních povinností a břemen zásadním způsobem rozvinula civilní procesualistika,¹⁴³ a to zejména ve vztahu k teorii důkazního břemene.¹⁴⁴ Zájem civilistů o tuto problematiku pravděpodobně pramení z principů, které civilní proces ovládají, zejména pak z principů dispozičního a projednacího.¹⁴⁵

Za účelem objasnění skutkového stavu konstruuje procesní právo procesní povinnosti a břemena procesních subjektů.¹⁴⁶ Jde o povinnost tvrzení a důkazní

¹³⁷ Tyto teorie jsou podrobně rozebrány např. v GAZDA, *ibid.*, s. 159–179. LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 21–36.

¹³⁸ LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 28.

¹³⁹ GAZDA, *ibid.*, s. 166.

¹⁴⁰ MACUR, 2001, *ibid.*, s. 162–163.

¹⁴¹ ŠTAJGR, František. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1931, s. 54.

¹⁴² LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 30.

¹⁴³ Např. MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním*. Brno: Masarykova univerzita, 1991. MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. LAVICKÝ, 2017, *ibid.*

¹⁴⁴ PELC, Vladimír. Důkazní břemeno v trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří, et al. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 116.

¹⁴⁵ FIALA, *ibid.*, s. 10–12.

¹⁴⁶ Je třeba uvést, že jednotlivé typy řízení mohou procesní povinnosti a břemena modifikovat (JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 108.). Příkladem může být civilní nesporné řízení ovládané nikoliv dispoziční, ale vyšetřovací zásadou (LAVICKÝ, Petr. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných*

povinnost.¹⁴⁷ Uvedené povinnosti jsou následovány odpovídajícími břemeny, která vymezují procesní odpovědnost za vylíčení a prokázání rozhodných skutečností. Tato břemena tak nelze redukovat jen na břemeno důkazní,¹⁴⁸ jde totiž i o břemeno tvrzení. Z uvedeného je patrná dualistická koncepce existence procesních povinností a procesních břemen v civilním procesu.¹⁴⁹

Povinnost tvrzení spočívá v povinnosti procesního subjektu vylíčit rozhodné skutečnosti. V navazujícím břemenu tvrzení pak nese odpovědnost za to, že relevantní skutečnosti budou v rámci řízení uvedeny. Nevylíčí-li procesní subjekt relevantní skutečnosti, ačkoliv tuto povinnost má, nese odpovídající riziko. To může mít různou podobu v závislosti na charakteru řízení – od omezení rozsahu přezkumu u kasačního řízení po neúspěch ve věci.

Důkazní povinnost je povinností účastníka navrhnout důkazní prostředky k prokázání tvrzených skutečností. Jak jsem již uvedl, předpokladem právní normy je skutečnost, na kterou působí. Stejně tak předpokladem aplikace práva je skutkový stav. Důkazní povinnost se proto vztahuje ke konkrétnímu tvrzení o skutkovém stavu. Bez tvrzení není důkazní povinnosti.¹⁵⁰ Tvrzení může mít přitom svoji obligatorní podobu v povinnosti tvrzení, tj. v procesní povinnosti procesního subjektu uvést rozhodné skutečnosti. Důkazní břemeno navazuje na důkazní povinnost a představuje odpovědnost procesního subjektu za to, že budou „rozhodné skutečnosti, k nimž se důkazní břemeno vztahuje, prokázány“.¹⁵¹ S takovou odpovědností se pak pojí i následek nesplnění důkazní povinnosti, tj. neprokázání skutečností, k nimž se důkazní břemeno vztahuje. Procesní odpovědnost je tím postavena na sankční koncepci,¹⁵² protože důsledkem nesplnění povinnosti pak je ztráta pře. Důkazní břemeno proto určuje, kdo nese riziko důkazní nouze, jakož i to, kdo má vyvinout patřičnou iniciativu, aby odvrátil ztrátu pře „jenom proto, že se rozhodnou skutečnost nepodařilo objasnit“. Hovoříme-li o neunesení důkazního břemene, znamená to, že rozhodné skutečnosti, k nimž se důkazní břemeno váže, nebyly prokázány.

rejstříčích. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 76.). Není ovšem pravdou, že by veškerá důkazní aktivita vždy ležela jen na soudu, a tedy že by existence procesních povinností a břemen byla u nesporného řízení z principu vyloučena, jak se domnívá Alena Winterová (WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 248.). Příkladem může být uplatnění pohledávky nebo práva na uspokojení pohledávky ze zajištění v řízení o likvidaci pozůstalosti. V takovém řízení totiž věřitelé budou dále tížit procesní povinnosti a břemena v intencích § 263 a § 265 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních (srov. MACKOVÁ, Alena., et al. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* Praha: Leges, 2016, s. 450–451. JIRSA, Jaromír, et al. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. Zvláštní řízení soudní.* 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer/Havlíček Brain Team, 2023, s. 632. SVOBODA, Karel, et al. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 540 a 542.).

¹⁴⁷ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 247.

¹⁴⁸ MACUR, 1995, s. 78.

¹⁴⁹ MACUR, 1991, s. 33.

¹⁵⁰ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 247.

¹⁵¹ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 247.

¹⁵² COUFALÍK, Petr; DOBROVOLNÁ, Eva; HOLAS, Jan; LAVICKÝ, Petr; LAVICKÁ, Petra; PEŠA, Robert; ŠLEJHAROVÁ, Markéta. *Součinnost třetích osob při dokazování v civilním soudním řízení.* Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 143.

Neznamená to ovšem nutně, že nebyla splněna důkazní povinnost. Splnění důkazní povinnosti bez dalšího neznamená unesení důkazního břemene, neboť důkazní prostředky navržené v rámci plnění důkazní povinnosti se mohou ukázat jako nedostatečné pro podání důkazu. Naopak, i při nesplnění důkazní povinnosti může dojít k unesení důkazního břemene, a to například v situaci, kdy si rozhodující orgán rozhodné skutečnosti opatří sám.

Pojmy důkazní povinnosti a důkazního břemene je třeba od sebe odlišit, protože vyjadřují odlišné věci.¹⁵³ Pojem důkazního břemene je však třeba vnímat jako vnitřně značně strukturovaný.¹⁵⁴ V první řadě může jít o objektivní důkazní břemeno, které abstraktně určuje, kdo nese následek za neprokázání naplnění hypotéz právní normy,¹⁵⁵ a tedy je otázkou rozboru hmotného práva.¹⁵⁶ Vyjadřuje totiž, jak má rozhodující orgán překonat situaci, kdy některý z aspektů skutkové podstaty právní normy zůstal neobjasněn, tedy koho má zatížit nepříznivými následky stavu *non liquet*.¹⁵⁷ Může jít nejen o situaci, kdy nedojde k prokázání určitého tvrzení, ale i o situaci, kdy nedojde k jeho vyvrácení. Skutkový stav tak zůstává neobjasněn v tom smyslu, že tvrzení o skutkovém stavu podané průběhu řízení jeho stranou možná jsou pravdivé, ale možná nikoliv. Objektivní důkazní břemeno ve skutečnosti procesním břemenem vůbec není, neboť je pravidlem, které stanovuje, v čí prospěch má soud rozhodnout ve stavu *non liquet*.¹⁵⁸ Jde o pravidlo fungující, zda se má neobjasněná skutečnost považovat za existující nebo neexistující.¹⁵⁹ Naproti tomu určení strany, která má být aktivní ohledně prokázání určitého znaku skutkové podstaty právní normy, je otázkou subjektivního důkazního břemene, které je skutečným procesním břemenem.¹⁶⁰ Subjektivní a objektivní břemeno jsou však úzce propojené pojmy, neboť subjektivní břemeno zásadně vyplývá z břemene objektivního.¹⁶¹

Subjektivní důkazní břemeno je typickým projevem kontradiktornosti a dispozičnosti některých řízení a pro řízení ovládaná principem oficiality a principem vyhledávacím přestává být relevantním skrze odlišné rozložení procesních povinností a odpovědností procesních subjektů. Subjektivní důkazní břemeno je tak spojeno s odpovědností stran sporu za úplné a pravdivé objasnění skutkového stavu věci,

¹⁵³ Uvedené odlišení vychází z GOLDSCHMIT, James. *Der Prozess als Rechtslage: Eine Kritik des Prozessualen Denkens*. Berlin: J. Springer, 1925, s. 252, 268 a násl. LENT, Friedrich. Zur Unterscheidung von Lasten und Pflichten der Parteien im Zivilprozess. *Zeitschrift für Zivilprozess*, 1954, č. 67, s. 344–356.

¹⁵⁴ LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 19.

¹⁵⁵ BREHM, Wolfgang. *Freiwillige Gerichtsbarkeit*. 4. vyd. Stuttgart: Richard Boorberg Verlag, 2014, s. 168. ROTH, Marianne; HOLZHAMMER, Richard; HOLLY, Andrea. *Zivilprozessrecht*. Wien: MANZ, 2012, s. 45. BAUMGÄRTEL, LAUMEN, PRÜTTING, *ibid.*, s. 169.

¹⁵⁶ LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 45.

¹⁵⁷ SCHMIDT, Erike. Die Beweislast in Zivilsachen. Funktionen und Verteilungsregeln. *Juristische Schulung*, 2003, sv. 10, s. 1007.

¹⁵⁸ SVOBODA, 2009, *ibid.*, s. 23. LAVICKÝ, *ibid.*, s. 18 a 47.

¹⁵⁹ GOTTWALD, Peter. Grundprobleme der Beweislastverteilung. *Jura*, 1980, č. 5, s. 227.

¹⁶⁰ BAUMGÄRTEL, LAUMEN, PRÜTTING, *ibid.*, s. 168.

¹⁶¹ BAUMGÄRTEL, LAUMEN, PRÜTTING, *ibid.*, s. 42 a 43.

kteřá však v případě řízení ovládaném vyšetřovacím principem leží na rozhodujícím orgánu.¹⁶² Je-li ztráta pře důsledkem procesní nečinnosti strany za současné odpovědnosti rozhodujícího orgánu objasnit skutkový stav vlastním vyšetřováním, nedochází k uplatnění subjektivního důkazního břemene.¹⁶³ Důsledky pro účastníka takového řízení, kterého netíží subjektivní důkazní břemeno, protože za správné a úplně zjištění skutkového stavu odpovídá rozhodující orgán, jsou však velmi podobné,¹⁶⁴ což by je značným způsobem mělo motivovat k procesní aktivitě.

1.7 Shrnutí části

Dokazování není pouhou mechanickou činností, ale komplexním procesem zahrnujícím kritické hodnocení důkazů, jejich vzájemné porovnávání a následné vyzovování závěrů. Jde o hermeneutický pohyb mezi abstraktní skutkovou podstatou právní normy a konkrétním skutkovým stavem.

Pro celý proces dokazování je klíčové správné vymezení předmětu dokazování. Ten ovšem nemá statickou povahu, ale může se měnit v průběhu řízení v závislosti na nově získaných poznacích. Z tohoto důvodu je podstatné přesně určit, které skutečnosti jsou relevantní. Okruh těchto právně relevantních skutečností je závislý na hmotněprávních normách, jejichž analýzou je možné zjistit skutkovou podstatu právní normy – tedy skutkové podmínky, jejichž naplněním dojde k aktivaci regulační funkce právní normy. Dokazování je v právu obecně ovládáno principem volného hodnocení důkazů, podle něhož rozhodující orgán hodnotí důkazy na základě svého vnitřního přesvědčení, aniž by byl omezen předepsanou hierarchií závažnosti jednotlivých důkazních prostředků nebo byl omezen v typech důkazních prostředků, které mohou podat důkaz.

V rámci dokazování plní jednotlivé procesní subjektu různé procesní povinnosti a mohou nést na ně navazující břemena. Jde o povinnost tvrzení, povinnost důkazní, břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Uplatnění těchto procesních povinností a břemen závisí na charakteru konkrétního řízení – zda je ovládáno dispozičním nebo vyhledávacím principem.

Důkazní břemeno představuje vnitřně značně strukturovaný pojem, používaný právní vědou velmi nejednotně. Je třeba zejména rozlišovat mezi objektivním a subjektivním důkazním břemenem. Objektivní důkazní břemeno určuje, jak má rozhodující orgán rozhodnout v případě, kdy skutkový stav zůstane neobjasněn. Nejde tedy o procesní břemeno, ale právní normu určující, jak má být rozhodnuto ve stavu *non liquet*. Subjektivní důkazní břemeno určuje, která strana řízení je odpovědná za prokázání skutečnosti, k níž se toto břemeno vztahuje.

¹⁶² LENT, Friedrich. *Freiwillige Gerichtsbarkeit*. Berlin: Springer, 1925, s. 10.

¹⁶³ RECHBERGER, SIMOTTA, *ibid.*, s. 395.

¹⁶⁴ LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 62.

2 DOKAZOVÁNÍ V JEDNOTLIVÝCH TYPECH ŘÍZENÍ

2.1 Civilní řízení

2.1.1 Charakter

Civilní řízení je jedním z typů právního procesu,¹⁶⁵ které má patrně nejbližší k původnímu (jednotnému) soudnímu řízení v podobě sporu o právo,¹⁶⁶ a to tím, „že se rozhoduje či určuje na čí straně (soukromé) právo je, [...], že se jím uspokojení, uskutečnění práva shledávaného vynucuje, a konečně, že se jím budoucí uspokojení práva teprve hledaného zajišťuje“.¹⁶⁷ Působení jeho ochranné funkce je soustředěno na okruh právních vztahů soukromoprávní povahy.^{168,169} Zaměřením civilního řízení na právní vztahy soukromoprávní povahy se však moderní civilní řízení nevyčerpává a je dále vnitřně členěno na řízení nalézací a vykonávací,¹⁷⁰ přičemž řízení nalézací ještě na řízení sporné a nesporné.¹⁷¹ Samostatně lze vyčlenit pak i zvláštní druhy civilních řízení, jakými jsou řízení insolvenční, zajišťovací a rozhodčí.¹⁷² Pro potřeby této publikace se zaměřím na obecný základ civilního řízení a na jeho spornou podobu (která je považována za civilní řízení v úzkém smyslu¹⁷³). Nespornému řízení se budu věnovat toliko v jeho vymezení a odlišení od řízení sporného za účelem dokreslení charakteru civilního řízení jako takového.

¹⁶⁵ Srov. pojem právní postup (ZOULÍK František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 112.).

¹⁶⁶ KEJŘ, Jiří. Pojem soudního důkazu ve středověkých právních naukách. *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 185.

¹⁶⁷ HORA, *ibid.*, s. 8.

¹⁶⁸ SVOBODA, Karel. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1.

¹⁶⁹ Toto vymezení je však možné snad v národním právním řádu, ale v komparativním pohledu je již problematické skrze různorodé vnímání kategorizace věci do civilního procesu. Tento problém je dále umocněn absencí dichotomie soukromého a veřejného práva v jiných právních kulturách [RHEE, Cornelis Hendrik van (ed.). *European Traditions in Civil Procedure*. Antverpy-Oxford: Intersentia, 2005, s. 140.].

¹⁷⁰ ZOULÍK, 1995, *ibid.*, s. 112.

¹⁷¹ ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. Praha: Československá akademie věd, 1969.

¹⁷² Systematika vztahů mezi jednotlivými druhy civilního řízení je popisovaná jednotlivými autory různě (srov. WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 38–43. SVOBODA, 2014, *ibid.*, s. 4–8.).

¹⁷³ Které je mnohdy vnímáno samo o sobě jako civilní řízení v úzkém smyslu (MACUR, Josef. Vymezení pojmu civilního procesu a civilního práva procesního. *Právník*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 1074.).

Pro vymezení civilního řízení lze vyjít z toho, že jde o „postup soudu, popř. jiných rozhodujících subjektů (rozhodců), účastníků řízení a dalších subjektů při poskytování ochrany porušených či ohrožených subjektivních práv a zákonem chráněných zájmů vyplývajícím z občanskoprávních, rodinněprávních, pracovněprávních a obchodněprávních vztahů, jakož i procesní vztahy, které se těmito subjekty při této činnosti vytvářejí.“¹⁷⁴ Sporné řízení je charakteristické řešením sporu mezi stranami.¹⁷⁵ Tento spor (zpravidla) předpokládá nesoulad v tvrzených nárocích jednotlivých stran sporu, kdy alespoň jedna ze stran chce tento nesoulad vyřešit skrze autoritativní rozhodnutí třetí osoby.¹⁷⁶ Za tímto účelem proto přistoupí k zahájení řízení svým návrhem (žalobou) na autoritativní deklarování vztahu (resp. jeho vlastnosti) s druhou stranou,¹⁷⁷ přičemž rozhodnutí, že přistoupí k tomuto způsobu uplatnění svých práv, je jejím svobodným rozhodnutím.¹⁷⁸ Sporné řízení tak může existovat jen mezi účastníky právních poměrů, mezi kterými je spor o (ne)existenci vzájemných práv a povinností.¹⁷⁹ Nesporné řízení oproti tomu nemá za cíl vyřešit konflikt mezi stranami, ale „uspořádat poměry subjektu tak, jak to odpovídá relevantní právní normě“.¹⁸⁰ Jeho výsledkem proto je úprava právních poměrů *pro futuro*, avšak nikoliv při sporu o právo, ale při zájmu „společnosti o procesní ochranu právních vztahů osob, které v těchto vztazích nevystupují v poměru odpůrce vůči jiným osobám“.¹⁸¹

Odlišení řízení sporného a nesporného je formulováno několika cestami. V první řadě jde o odlišení účelu jednotlivých řízení, kdy účelem sporného řízení je represe či reparace a účelem nesporného řízení prevence. Jde tak o zaměření sporného řízení na nalezení již existujícího práva mezi stranami, které je předmětem sporu, zatímco nesporné řízení spolupůsobí při vzniku, změně či zániku právních poměrů.¹⁸² Dalším diferenciativním kritériem je povaha rozhodnutí, kdy pro sporné řízení je charakteristické deklaratorní rozhodnutí, zatímco pro řízení nesporné konstitutivní rozhodnutí.¹⁸³ Proto Alena Winterová formuluje odlišení sporných a nesporných řízení tak, že „spor se projednává, právo v něm se nalézá a deklaruje. Nesporná věc se vyšetřuje, konstitutivním rozhodnutím se upravují poměry účastníků pro budoucno“.¹⁸⁴

¹⁷⁴ STAVINOHOVÁ, Jaruška; LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 12.

¹⁷⁵ SVOBODA, 2014, *ibid.*, s. 4.

¹⁷⁶ ZOULÍK, František. O podstatě a postavení procesního práva. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 12, s. 419 a násl.

¹⁷⁷ SVOBODA, 2014, *ibid.*, s. 4.

¹⁷⁸ BAUMBACH, Adolf; LAUTERBACH, Wolfgang; ALBERS, Jan; HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung*. 77. vyd. München: C. H. Beck, 2019, s. 6.

¹⁷⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona, et al. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 132.

¹⁸⁰ SVOBODA, 2014, *ibid.*, s. 5.

¹⁸¹ SCHELLEOVÁ, *ibid.*, s. 133.

¹⁸² WIPPLINGEROVÁ, Miloslava; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka; SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 9.

¹⁸³ WIPPLINGEROVÁ, ZAHRADNÍKOVÁ, SPURNÁ, *ibid.*, s. 9.

¹⁸⁴ WINTEROVÁ, Alena. Veřejné právo ve službách soukromého práva (Příspěvek ke koncepci civilního procesu). In: DVOŘÁK, Jan., et al. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 379.

Procesním subjektem nadaným rozhodovací pravomocí v nadřazeném postavení je soud.¹⁸⁵ Má tak roli „nezávislého třetího“,¹⁸⁶ který má za úkol jemu předloženou věc projednat a rozhodnout o ní. Jde přitom o zastřešující pojmenování rozhodujícího orgánu v civilním řízení. Právní úprava totiž předpokládá rozhodování soudů v různých podobách – základními podobami rozhodování je rozhodování senátu nebo samosoudce.¹⁸⁷ Občanský soudní řád pak konkretizuje,¹⁸⁸ v jakých typech řízení rozhoduje senát a v jakých samosoudce. Současně však připouští, že se na rozhodovací a jiné činnosti podílejí i justiční kandidáti, asistenti soudců, vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci a soudní vykonavatelé.¹⁸⁹ Navazující právní normy těmto osobám pak dávají oprávnění samostatně provádět některé úkony soudu.¹⁹⁰

Účastníkem řízení je procesní subjekt, o jehož právech a povinnostech má soud rozhodnout,¹⁹¹ avšak v tom smyslu, v jakém toto vymezení provede žalobce.¹⁹² Ten je totiž „pánem sporu“ a soud nemá pravomoc do vymezeného okruhu účastníků zasáhnout (s výjimkou procesního nástupnictví a účastenství¹⁹³).¹⁹⁴ Bez účastníka řízení není o jakých právech a povinnostech rozhodovat.¹⁹⁵ Jde o pojem se svým přesným pozitivně právním vymezením,¹⁹⁶ které není závislé na „fyzické“ účasti při řízení a ani hmotně právním postavení účastenství v právním vztahu, který je předmětem řízení.¹⁹⁷ Podstatou procesního účastenství tak není totožnost s postavením subjektu hmotněprávního vztahu, ale tvrzení procesního účastníka, že mu hmotněprávní účastenství svědčí,¹⁹⁸ které je dále konkretizováno předpoklady účastenství v podobě způsobilosti být účastníkem řízení (procesně právní subjektivitou)¹⁹⁹ a způsobilostí samostatně jednat před soudem (procesní způsobilostí).²⁰⁰

Mezi jednotlivými procesními subjekty vznikají procesní vztahy, kterými rozumíme civilními procesními předpisy regulované společenské vztahy vznikající při

¹⁸⁵ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 85.

¹⁸⁶ ZOULÍK, 2009, s. 419 a násl.

¹⁸⁷ Ust. § 3 odst. 1 zákona o soudech a soudcích.

¹⁸⁸ Ust. § 36 až 37 občanského soudního řádu.

¹⁸⁹ Ust. § 3 odst. 2 zákona o soudech a soudcích.

¹⁹⁰ Např. § 11 a § 12 zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 38a občanského soudního řádu.

¹⁹¹ SVOBODA, 2014, *ibid.*, s. 57.

¹⁹² DAVID, Ludvík., et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 416.

¹⁹³ Ust. § 250a občanského soudního řádu.

¹⁹⁴ SCHELLEOVÁ, *ibid.*, s. 132. LAVICKÝ, Petr., et al. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 28.

¹⁹⁵ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 128.

¹⁹⁶ Např. § 79 odst. 1 a § 90 občanského soudního řádu.

¹⁹⁷ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 129.

¹⁹⁸ WINTEROVÁ, 2015, *ibid.*, s. 129.

¹⁹⁹ Ust. § 19 občanského soudního řádu.

²⁰⁰ Ust. § 20 občanského soudního řádu.

výkonu soudnictví v rámci pravomoci civilního řízení mezi jednotlivými procesními subjekty.²⁰¹ V kontextu procesních vztahů se nejčastěji hovoří o vztahu mezi soudem a účastníky řízení (dle aktuální procesní situace a fáze²⁰² může být dvojstranný i vícestranný – typicky trojstranný²⁰³). Jde o komplexní vztah, který je základním²⁰⁴ a esenciálním²⁰⁵ procesněprávním vztahem. Kromě něj však existují i vztahy další – vedlejší,²⁰⁶ pomocné²⁰⁷ a druhotné²⁰⁸ –, které vznikají zejména s dalšími osobami zúčastněnými na řízení.

Základní prvky procesního vztahu (minimálně vztahu mezi žalobcem a soudem) jsou vymezeny žalobou.²⁰⁹ V ní totiž žalobce jako jeden z účastníků řízení označuje další procesní subjekty²¹⁰ a vymezuje předmět řízení (a tím i předmět procesního vztahu),²¹¹ čímž i zakládá tento základní procesněprávní vztah.²¹² Žaloba je procesním úkonem – předepsaným způsobem projevem vůle směřující k tomu, aby soud projednal a rozhodl určitý uplatněný nárok.²¹³ Žalobce jejím prostřednictvím disponuje s řízením a zahajuje jej. Současně v ní vymezuje samotný předmět řízení²¹⁴ skrze žalobní návrh – v něm je obsaženo, o čem má soud rozhodnout a jak si žalobce toto rozhodnutí přeje. Z tohoto návrhu je pak soud vázán právě první otázkou.²¹⁵

²⁰¹ DOSTALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 55.

²⁰² WILLISEGGER, Daniel. *Grundstruktur des Zivilprozesses. Grundlagen, Grundelemente, Gerichtsverfahren*. Zürich-Basel-Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2012, s. 120.

²⁰³ FASCHING, *ibid.*, s. 78.

²⁰⁴ ŠTAJGR, František. *Některé teoretické otázky civilního práva procesního*. Praha: Univerzita Karlova, 1969, s. 25. STAVINHOVÁ, Jaruška; HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003, s. 151.

²⁰⁵ FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří. Několik úvah nad pojetím právního vztahu. *Právník*. 1968, roč. 107, č. 8, s. 665–682.

²⁰⁶ STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. Praha: Academia, 1981, s. 237, 247 a násl.

²⁰⁷ MOLČAN, Teodor. *Občianskoprávne procesné vzťahy: podstata a význam*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 187 a násl.

²⁰⁸ ŠTAJGR, 1969, *ibid.*, s. 23. STAVINHOVÁ, HLAVSA, *ibid.*, s. 151.

²⁰⁹ HORA, *ibid.*, s. 105

²¹⁰ V čemž ho neomezuje hmotné právo, ale toliko přiznání procesní subjektivity procesním předpisem (ŠTAJGR, 1969, *ibid.*, s. 25.).

²¹¹ Přičemž předmět řízení opět není vymezen hmotně právně, ale procesně. Tedy nejde o to, co skutečně je předmětem hmotně právního vztahu mezi účastníky řízení, ale jak jej vymezi sami účastníci řízení v procesních úkonech (MACUR, 2002, *ibid.*, s. 32 a násl. KODEK, MAYR, *ibid.*, s. 205. RECHBERGER, SIMOTTA, *ibid.*, s. 104. FASCHING, *ibid.*, s. 585 a násl. BLOMEYER, *ibid.*, s. 197.).

²¹² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, et al. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 38.

²¹³ SCHELLEOVÁ, *ibid.*, s. 325.

²¹⁴ FASCHING, KONECNY, et al., *ibid.*, s. 7 a násl.

²¹⁵ HORA, *ibid.*, s. 146.

2.1.2 Principy

Odvětvové principy civilního procesu vychází z teorie civilního práva procesního. Na rozdíl od obecných principů řádného fungování justice²¹⁶ jsou odvětvové principy specifické právě pro civilní řízení. Nelze je však vnímat samostatně, ale jako vzájemně se podmiňující a ovlivňující a zaměřené ke společnému cíli.²¹⁷ Právní teorie²¹⁸ uznala existenci následujících principů:

- princip kontradiktornosti,
- princip dispoziční,
- princip projednací,
- princip rovnosti stran,
- princip materiální pravdy,
- princip volného hodnocení důkazů,
- princip jednotnosti řízení (arbitrárního pořádku),
- princip veřejnosti,
- princip ústnosti,
- princip přímosti.

Pro potřeby komparace odvětvových principů s dopadem dokazování považují za klíčové blíže rozebrat princip kontradiktornosti, princip projednací, princip volného hodnocení důkazů a princip materiální pravdy. Ostatní principy zde proto vymezují pouze stručně, neboť nemají tak úzký vztah k dokazování, popř. nemají tak úzký vztah k cíli této publikace.

Princip kontradiktornosti vychází z předpokladu, že „žalobce v civilním řízení trvá na uspokojení uplatněných žalobních nároků a žalovaný uplatňuje zájem protikladný“.²¹⁹ Strany tento svůj konflikt zájmů předkládají soudu, který soupeření stran v ideálním případě pouze na základě návrhů a argumentů stran²²⁰ „ovlivňuje a usměrňuje v zájmu poskytnutí ochrany skutečnému subjektivnímu právu“.²²¹ Toto předložení sporu soudu má podobu diskuze, která zajišťuje, že se účastník může vyjádřit ke všemu, co se v řízení odehraje. „Z principu kontradiktornosti vyplývá, že rozhodnutí soudu nemůže být založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuze stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskuzi. Nemůže být založeno ani na skutečnostech, které jsou známy jen soudci, ale nebyly prodiskutovány stranami.“²²² S kontradiktorností řízení velmi úzce souvisí princip rovnosti stran, který vychází z ústavního principu procesní rovnosti dle čl. 96 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny

²¹⁶ Které primárně vycházejí z ústavního pořádku (zejména čl. 36 až 40 Listiny základních práv a svobod).

²¹⁷ STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 23.

²¹⁸ STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 23–29.

²¹⁹ STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 24.

²²⁰ WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo, et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 778.

²²¹ STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 24.

²²² Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16.

základních práv a svobod. Jeho obsahem je zajištění stejného procesního postavení všem účastníkům řízení k uplatnění jejich procesních práv a přístupu k nim, tedy vytváření stejných procesních podmínek a postavení osob, o jejichž právech a povinnostech soud rozhoduje.²²³ Princip rovnosti neznamená absolutní rovnost účastníků ve všech ohledech, ale rovnost zbraní (*equality of arms*),²²⁴ tedy takové nastavení procesních pravidel, které žádnou ze stran řízení při hájení své věci nestaví do nevýhodnější situace v porovnání s protistranou.²²⁵

Samotný pojem sporného civilního řízení je dále formován dispozičním principem. Spočívá v možnosti procesních stran disponovat řízením a jeho předmětem. Žalobce rozhoduje svými procesními úkony o tom, zda bude řízení zahájeno, s jakým předmětem a mezi jakými účastníky – čili rozhoduje, zda chce své nároky prosazovat prostřednictvím soudu, nebo ne.²²⁶ Tuto svoji žalobu může vzít zpět, uzavřít s protistranou smír či jinak disponovat svými procesními právy.²²⁷ Dispoziční princip současně limituje soud v tom, o čem může rozhodnout – soud je vázán návrhy účastníků co do předmětu rozhodování (nikoliv tedy co do výsledku rozhodování)²²⁸ a nemůže přiznat něco, co nebylo žalováno.²²⁹ Obdobně je autonomie vůle zachována i žalovanému, který může například žalovaný nárok uznat a tím fakticky zajistit žalobcům úspěch ve věci. Párovým principem je princip oficiality uplatňovaný v nesporných řízeních,²³⁰ kde existuje veřejný zájem na ochraně práv typicky slabších osob. V těchto řízeních je pak autonomie vůle účastníků řízení potlačena, neboť řízení je (zpravidla) vedeno nezávisle na jejich vůli či na jejich vlastní iniciativě při vymezení dalších účastníků.²³¹ Zatímco dispoziční princip předpokládá, že v civilním řízení je „poskytována ochrana takovým subjektivním a oprávněným zájmům, jejichž nositel se této ochrany výslovně domáhá“,²³² projednací princip jej doplňuje o určení, kdo nese odpovědnost za zjištění skutkového stavu. Ukládá proto účastníkům řízení postarat se o skutkové podklady pro rozhodnutí. Je tak úkolem účastníků řízení, aby navrhli a předložili soudu důkazní prostředky, které mohou podat

²²³ STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní. Řízení nalézací*. Brno: Iuridica Brunensia, 1996, s. 57.

²²⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 12. 1994 ve věci *Řecké Rafinérie Stran a Stratis Andreadis proti Řecku*, stížnost č. 13427/87. Srov. též princip rovnosti ve slovenském civilním řízení (ŠTEVČEK, Marek; FICOVÁ, Svetlana; BARICOVÁ, Jana; MESIARKINOVÁ, Soňa; BAJÁNKOVÁ, Jana; TOMAŠOVIČ, Marek, et al. *Civilný sporový poriadok*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 45.).

²²⁵ WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 779.

²²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, *ibid.*, s. 53.

²²⁷ SEDLÁČEK, Miroslav. Pojetí účastenství v nalézacím a vykonávacím (exekučním) řízení. In: DVOŘÁK, Jan, et al. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 405–406.

²²⁸ DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav, et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1033–1034. HORA, *ibid.*, s. 146.

²²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, sp. zn. IV. ÚS 286/95.

²³⁰ KINDL, Milan; ŠÍMA, Alexander; DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 147.

²³¹ WIPPLINGEROVÁ, ZAHRADNÍKOVÁ, SPURNÁ, *ibid.*, s. 24.

²³² STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 27.

důkaz relevantní pro co nejuplněnší a nejpravdivější zjištění skutkového stavu, jenž svědčí pro jimi uplatňovaný zájem.²³³ Činnost soudu má v tomto ohledu podpůrnou povahu zaměřenou na péči o pravdivost, úplnost a určitost zjištěného skutkového stavu.^{234,235} Projednacím princip se projevuje v tom, že stranám je uložena povinnost uvést veškerá relevantní skutková tvrzení na podporu jimi uplatňovaného nároku a k tomu soudu předložit i odpovídající důkazní prostředky.²³⁶ Na tyto povinnosti pak navazují odpovídající břemena jakožto následky nesplnění povinností. Leží-li odpovědnost za zjištění skutkového stavu na rozhodujícím orgánu, uplatňuje se již princip vyšetřovací (vyhledávací, inkviziční), který je charakteristický pro nesporná řízení. S ohledem na alokaci odpovědnosti za zjištění skutkového stavu na rozhodující orgán se pak s procesními povinnostmi účastníků řízení nemohou ani pojit navazující procesní břemena.²³⁷

Zjišťování skutkového stavu v civilním řízení je ovládáno principem materiální pravdy. Cílem je zjistit skutkový stav tak, aby co nejvíce odpovídal reálně nastalým skutečnostem. Uplatnění tohoto principu ve sporném řízení však neznamená, že je soudu uložena povinnost aktivně zjišťovat stav věci vlastní vyšetřovací činností – nevymezuje odpovědnost konkrétního procesního subjektu za objasnění skutkového stavu, neboť to je otázkou uplatnění principu projednacího a vyhledávacího. Proto rozsah, úplnost a pravdivost zjištěných skutkových okolností nejsou závislé ani tak na činnosti soudu, ale na procesní aktivitě účastníků řízení. Zjištěný skutkový stav díky tomu nemusí odpovídat realitě, ale může být výsledkem pasivity některé strany pře.²³⁸ Je třeba podotknout, že někteří autoři odmítají uplatnění principu materiální pravdy v současném sporném řízení,²³⁹ neboť zjištění skutkového stavu je značně závislé na procesní aktivitě účastníků řízení. Nedomnívám se ovšem, že to samo o sobě znamená neuplatnění principu materiální pravdy, ale pouze to poukazuje na charakter principů jako takových. Princip materiální pravdy je totiž vždy s principem projednacím poměřován a v každém konkrétním řízení se může uplatnit jinou měrou. To však neznamená, že se v obecné rovině princip materiální pravdy v civilním řízení neprosazuje. V ideálním případě totiž účastníci řízení pasivní nejsou a soud na podkladě jejich důkazních návrhů skutkový stav komplexně zjišťuje s cílem zjistit relevantní skutkové okolnosti. V rámci tohoto procesu pak soud může

²³³ MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 52.

²³⁴ MACUR, 1997, s. 50–51.

²³⁵ Tyto prvky lze spatřovat například v povinnostech soudu podle § 118a občanského soudního řádu. Toto ustanovení předpokládá výzvu k doplnění tvrzení účastníka v případě, že nevylicil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně (odst. 1) nebo má-li být věc po právní stránce posouzena jinak než podle účastníkova právního názoru (odst. 2), a v případě, že účastník nenavrhł důkazní prostředky potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení (odst. 3).

²³⁶ SVOBODA, Karel; SMOLÍK, Petr; LEVÝ, Jiří; DOLEŽÍLEK, Jiří, et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 610–613. DRÁPAL, BUREŠ, et al., *ibid.*, s. 860–861.

²³⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 56. SVOBODA, Karel. *Dokazování*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 24–25.

²³⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 57.

²³⁹ Např. SCHELLEOVÁ, et al., *ibid.*, s. 153.

svoji aktivní roli realizovat skrze dotazovací, vysvětlovací a poučovací povinnost.²⁴⁰ Proto je vhodné říci, že princip materiální pravdy ve sporném řízení znamená rozhodnutí na základě skutkového stavu (nikoliv skutečného stavu věci),²⁴¹ který je však soudem co nejlépe zjištěn při současném působení ostatních principů civilního řízení. Princip materiální pravdy tedy neurčuje, na kom leží odpovědnost za zjištění skutkového stavu, ale k jakému cíli má řízení směřovat. Určení procesních subjektů odpovědných za naplnění tohoto cíle je pak dáno působením principů jiných – zejména principu projednacího a vyšetřovacího.²⁴²

Zjištění skutkového stavu se v civilním řízení děje v souladu s principem volného hodnocení důkazů.²⁴³ Soud tak zjištěný skutkový stav stanoví na základě vlastní myšlenkové úvahy bez toho, aby byl omezen zvláštním procesním předpisem. Korektnost úvahy soudu o zjištěném skutkovém stavu musí být verifikovatelná skrze odůvodnění rozsudku.²⁴⁴ Z něj musí být zřejmé, jaké důkazní prostředky soud provedl, které a proč případně neprovedl, jak jednotlivé důkazní prostředky hodnotil a jaké důkazy z nich učinil.²⁴⁵ Uplatnění legální důkazní teorie se v českém sporném řízení neprosazuje s výjimkou veřejné listiny. Pro její použití jako důkazního prostředku stanovuje § 134 občanského soudního řádu zvláštní pravidla, neboť presumuje pravomoc vydávajícího orgánu k jejímu vydání a současně její pravost a pravdivost.²⁴⁶

Princip jednotnosti řízení (arbitrárního pořádku) znamená, že civilní řízení tvoří jeden nedělitelný celek od zahájení až do pravomocného skončení.²⁴⁷ V rámci tohoto celku pak lze činit procesní úkony a do řízení vnášet nová tvrzení a důkazní návrhy.²⁴⁸ Je však neslučitelný s principem koncentračním (legálního pořádku), který naopak řízení člení do dílčích celků a stanovuje konkrétní fáze, v nichž dochází k jednotlivým procesním úkonům. Tímto omezením tak přispívá k rychlosti řízení a omezení průtahů.²⁴⁹

Základní zárukou transparentnosti soudního rozhodování a veřejné kontroly justice je princip veřejnosti. Vychází z čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Veřejnost jednání umožňuje občanům přístup k jednání soudu bez toho, aby potřebovali tvrdit či prokazovat specifický veřejný zájem na své účasti, čímž dochází k posílení důvěry v justici, zajištění demokratického charakteru výkonu spravedlnosti a ochraně před libovůlí.²⁵⁰ Zákon však připouští vyloučení veřejnosti v taxativně vymezených případech – při ohrožení utajovaných

²⁴⁰ LAVICKÝ, Petr, et al. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 51–70.

²⁴¹ JIRSA, Jaromír. *Novinky v civilním řízení soudním*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, s. 92.

²⁴² Obdobně srov. DRÁPAL, BUREŠ, et al., *ibid.*, s. 861.

²⁴³ Ust. § 132 občanského soudního řádu.

²⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 94/97.

²⁴⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 59.

²⁴⁶ DAVID, et al., *ibid.*, s. 605.

²⁴⁷ SCHELLEOVÁ, et al., *ibid.*, s. 152.

²⁴⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 57.

²⁴⁹ STAVINOHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 28.

²⁵⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 46.

informací, obchodního tajemství, důležitého zájmu účastníků nebo mravnosti.²⁵¹ I při vyloučení veřejnosti z jednání však musí být veřejně vyhlášen alespoň rozsudek.²⁵² S principem veřejnosti úzce souvisí princip ústnosti, který zajišťuje, že soud rozhoduje na základě poznatků nabytých při ústním jednání ve věci, kterého se účastníci mohli účastnit a k jednotlivým skutečnostem se i vyjádřit.²⁵³ Současná podoba sporného řízení však nemá výlučně ústní podobu a dochází i k promítnutí principu písemnosti. Některé procesní úkony tak přímo vyžadují písemnou formu (například žaloba).²⁵⁴ V některých případech je tento princip zcela prolomen a soudu je umožněno rozhodnout bez nařízení jednání jen na základě listinných důkazních prostředků.²⁵⁵

Do zjišťování skutkového stavu se bezprostředně promítá princip přímosti, který vyžaduje, aby důkazní prostředky prováděl a hodnotil ten soud, který ve věci rozhoduje. Soud si má učinit vlastní poznatky z dokazování, zejména z výslechů svědků a účastníků, kde může posoudit nejen obsah výpovědi, ale i další okolnosti výpovědi. Princip přímosti by byl narušen, pokud by soud převzal důkazy provedené jiným soudem pouze z protokolu a nadále k nim přistupoval jako k přímým zjištěním. Je tak preferováno použití takových důkazních prostředků, které umožňují co nejbezprostřednější poznání sporných skutečností.²⁵⁶

2.1.3 Dokazování

Civilní řízení, ovládané projednáním principem, vyžaduje, aby účastníci převzali odpovědnost za zjištění skutečností rozhodných pro jimi uplatňované nároky. Za tímto účelem proto na účastníkovi řízení leží povinnost tvrdit skutečnosti rozhodné pro jím uplatňovaný zájem. Účastníci řízení jsou tak povinni „tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti“,²⁵⁷ aby bylo dosaženo účelu řízení. Jde však o iluzorní představu, protože v zájmu účastníka řízení není vylíčit všechny významné skutečnosti, ale ty, které svědčí v jeho prospěch, čemuž přizpůsobuje procesní postup.²⁵⁸ Současná pozitivní právní úprava civilního řízení účastníkům řízení neukládá povinnost pravdivosti. Tato povinnost byla explicitně zmíněna v § 101 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000, dle kterého platilo, že „účastníci jsou povinni přispět k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení zejména tím, že pravdivě a úplně vylíčí všechny potřebné skutečnosti, označí důkazní prostředky a, že dbají pokynů soudu“. I přes normativní vyjádření takové

²⁵¹ Ust. § 116 odst. 2 občanského soudního řádu.

²⁵² Ust. § 156 odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁵³ SCHELLEOVÁ, et al., s. 152.

²⁵⁴ STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 29.

²⁵⁵ JIRSA, *ibid.*, s. 82.

²⁵⁶ STAVINHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 29.

²⁵⁷ Ust. § 101 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu.

²⁵⁸ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 89–90.

povinnosti lze předpokládat, že účastník řízení takovou povinnost nadále má.²⁵⁹ Ovšem jediným následkem porušení této povinnosti je případný neúspěch ve věci samé se souvisejícími důsledky v podobě náhrady nákladů řízení, popř. ohrožení věrohodnosti dalších tvrzení účastníka.²⁶⁰

Tvrzení účastníka musí nabývat určitých kvalit co do srozumitelnosti určitosti. Jde o „materiální konkrétnost“ spočívající v jednoznačné identifikaci popisovaných skutečností, aby tyto mohly být přiřazeny k relevantní hmotné právní normě.²⁶¹ Aby takové přiřazení mohlo proběhnout, musí žalobce řízení tvrdit všechny skutečnosti odpovídající skutkovému stavu právní normy, na jejímž základě je nárok uplatňován. Následně je na žalovaném, aby tato tvrzení popíral a tím vymezil jakési pole hry. Pokud by totiž žalovaný tato tvrzení nepopíral, soud žalobě vyhověl i bez provádění dokazování.²⁶²

Povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti je následována povinností důkazní, která spočívá v označení důkazů k prokázání svých tvrzení.²⁶³ Účastník řízení tak nejdříve tvrdí skutečnosti rozhodné z hlediska hypotézy právní normy a plní důkazní povinnost z těchto tvrzení odpovídajících hypotéze právní normy vyplývající. Každý účastník se přitom dovolává právní normy, ze které pro něj vyplývají příznivé důsledky (základní normy).²⁶⁴ Účastníci řízení i soud tedy provádějí analýzu právních norem dopadajících na řešenou skutkovou situaci.²⁶⁵ V rámci důkazní povinnosti proto soudu navrhuje konkrétní důkazní prostředky, jejichž provedením má být podán důkaz a skutkový stav zjištěn tak, že je možné provést jeho subsumpci pod právní normu, jíž se dovolává.

Uvedené procesní povinnosti jsou následovány odpovědností za jejich splnění v podobě procesních břemen – břemene tvrzení a důkazního břemene. Nesplnění některé povinnosti vede k aktivaci příslušného následku, kterým je nenaplnění dispozice právní normy, o niž se nárok účastníka řízení opírá, což v konečném důsledku znamená rozhodnutí v neprospěch konkrétního účastníka řízení.²⁶⁶ Kromě těchto

²⁵⁹ LAVICKÝ, Petr, et al. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 583–586. DRÁPAL, BUREŠ, *ibid.*, s. 652

²⁶⁰ LAVICKÝ, 2016, *ibid.*, s. 585.

²⁶¹ JIRSA, HAVLÍČEK, *ibid.*, s. 131.

²⁶² LAVICKÝ, 2016, *ibid.*, s. 583. Tento názor však vyvolává i nesouhlasné hlasy v tom smyslu, „že všechna relevantní skutková tvrzení uvedená v žalobě jsou mezi účastníky sporná, a to bez ohledu na to, zda se k nim žalovaný vyjádří či nikoliv.“ (DERKA, Ladislav. *Občanské soudní řízení a zásada neúplné apelace. Právní rozhledy*. 2003, č. 12, str. 613.). S takovým postojem ale nelze souhlasit, neboť řízení by se tím stalo zcela neúčelně monstrózním, kdy by se každé tvrzení (byť k němu druhý účastník nezaujal žádný postoj) stalo bez dalšího předmětem sporu a dokazování. To je v přímém rozporu s § 6 občanského soudního řádu, které vyžaduje, aby byly zjišťovány jen skutečnosti sporné.

²⁶³ Ust. § 101 odst. 1 písm. b) a § 120 odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁶⁴ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984, s. 114–115.

²⁶⁵ MACUR, 1996, *ibid.*, s. 65–74.

²⁶⁶ STAVINOHOVÁ, LAVICKÝ, *ibid.*, s. 83.

dvou břemen hovoří teorie civilního procesu²⁶⁷ někdy i o břemenu substancování, které spočívá v odpovědnosti za obecná, nekonkrétní tvrzení znemožňující věcný přezkum.²⁶⁸ Vnáší-li proto strana sporu nedostatečně substancovaná tvrzení, znemožňuje soudu hodnotit, zda jsou právně významná a pravdivá, čímž však řízení prodlužuje. Stupeň substanciacie tvrzení je proto zásadním kritériem pro rozhodnutí soudu o tom, zda je určitá skutečnost vůbec právně relevantní a má být předmětem dokazování.²⁶⁹

Je třeba zmínit, že pro nesporné řízení se uplatní odlišnosti pramenící z uplatnění vyšetřovacího principu. Dokazování v nesporném řízení tak vychází z toho, že soud musí „vést jednání tím způsobem, aby skutkový podklad soudcova opatření nebo vyřízení objasněn byl co nejbezpečněji a co nejúplněji. Všechny okolnosti a poměry, které vliv mají na konečné upravení záležitosti, vyhledati sluší.“²⁷⁰ Povinnost tvrzení a povinnost důkazní tak nejsou spojeny s navazujícími břemeny, a to ani tehdy, kdy účastníci jednotlivé procesní povinnosti mají. Povinnost řádně zjistit skutkový stav má totiž soud z úřední povinnosti a nesplnění některé procesní povinnosti účastníkem řízení by tak na výsledek řízení nemělo mít zásadní vliv.²⁷¹

2.2 Trestní řízení

2.2.1 Charakter

Východiskem pro vymezení trestního řízení je existence silného zájmu společnosti na dodržování hmotněprávních trestních norem. Zatímco v případě civilního řízení je relevantní zájem žalobce na vynucení dodržování soukromoprávních norem svěřících jeho individuálnímu zájmu, u norem trestního práva není zájem poškozeného zpravidla pro potřebu vyvození následků trestního práva určující.²⁷² Není na poškozeném, aby dosáhl prosazení norem trestního práva sám, ale děje se tak skrze existenci specializovaných orgánů, které mají „povinnost pachatele zjistit, usvědčit a pohnat k trestní odpovědnosti“.²⁷³ Trestní řízení je proto zákonem upraveným postupem orgánů činných v trestním řízení, jehož účelem je zajistit, „aby trestné

²⁶⁷ Ojedinele pak rozhodovací praxe. Výjimkou je např. náleží Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/2007.

²⁶⁸ MACUR, Josef. Břemeno substancování v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 6–7, s. 9–10.

²⁶⁹ MACUR, 1999, *ibid.*, s. 10.

²⁷⁰ OTT, *ibid.*, s. 37.

²⁷¹ KINDL, ŠÍMA, DAVID, *ibid.*, s. 183.

²⁷² Výjimkou však je dispoziční právo poškozeného za podmínek § 163 odst. 1 trestního řádu (typicky je-li poškozený vůči pachateli v postavení, v jakém by měl jako svědek právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 trestního řádu, tedy zejména jde-li o osobu blízkou, jejíž újmu by pociťoval jako újmu vlastní).

²⁷³ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.* s. 4. Obdobně SEILER, Stefan. *Strafprozeßrecht*. 6. vyd. Wien: WUV Universitätverlag, 2003, s. 1.

činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni“, a který současně „musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti“.²⁷⁴

Pro trestní právo je charakteristické nerozlučné spojení hmotného a procesního práva.²⁷⁵ Zatímco soukromé hmotné právo nemusí být nutně realizováno skrze civilní řízení, pro realizaci hmotněprávní norem trestního práva (zejména pak pro vyvození trestní odpovědnosti) je trestní proces nezbytný.²⁷⁶ K uplatnění hmotných norem trestního práva proto dochází stanoveným postupem, který neumožňuje „automatickou“ aplikaci trestního zákona ani v případech, kdy by se sám pachatel chtěl dobrovolně podrobit trestu.²⁷⁷ Spojení trestního práva hmotného a procesního s sebou nese i značný důraz na zákonnost a spravedlnost trestního řízení v demokratickém právním státě. „Spravedlnost a svoboda nezávisí ani tolik na definici a vymezení pojmu zločinu, jako na povaze řádného, zákonného a spravedlivého procesu vytvořeného k tomu, aby postavil údajného pachatele před soud.“²⁷⁸

Trestní řízení je obdobně jako civilní řízení komplexem trestněprocesních vztahů, kterými se rozumí právem upravené vztahy mezi subjekty trestně procesních práv a povinností.²⁷⁹ Základním trestněprocesním právním vztahem je vztah mezi orgány činnými v trestním řízení a osobou, proti níž se trestní řízení vede.²⁸⁰ Literatura obecně uvádí, že tento vztah je založen definovanou právní skutečností, kterou je procesní úkon²⁸¹ v podobě zahájení trestního stíhání.²⁸² V rámci těchto vztahů vystupují jejich subjekty, kteří jsou nositeli procesních práv, oprávnění a povinností vznikajících a uplatňovaných výlučně v rámci trestního řízení.²⁸³ Subjekty základního procesního vztahu jsou orgány činné v trestním řízení a osoba, proti níž se trestní řízení vede.

Orgány činné v trestním řízení jsou pojmem trestního řádu,²⁸⁴ který pod nimi rozumí soud, státního zástupce a policejní orgán.

²⁷⁴ Srov. § 1 trestního řádu. Obdobně pak i JELÍNEK, 2023, ibid., s. 19–20. ŠÁMAL, MUSIL, KUČTA, et al., ibid., s. 8–10. Dále srov. též., FABRIZY, Ernst Eugen. *Die österreichische Strafprozessordnung (Strafprozessordnung 1975) mit dem neuen Vorverfahren und den wichtigsten Nebengesetzen. Kurzkomentar.* 12. vyd. Wien: MANZ, 2014, s. 1.

²⁷⁵ JELÍNEK, 2023, ibid., s. 24.

²⁷⁶ Srov. SCHMITT, Bertram; KÖHLER, Marcus, et al. *Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen.* 66. vyd. München: C. H. Beck, 2023, s. 2. SEILER, ibid., s. 1.

²⁷⁷ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní právo procesní.* 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 4.

²⁷⁸ ŠÁMAL, ibid., s. 28.

²⁷⁹ JELÍNEK, 2023, ibid., s. 24. ŠÁMAL, MUSIL, KUČTA, ibid. s. 4. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRÍVNA, Tomáš, et al. *Trestní právo procesní.* 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2024, s. 29.

²⁸⁰ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, et al., ibid. s. 29.

²⁸¹ ŠÁMAL, MUSIL, KUČTA, ibid. s. 4.

²⁸² JELÍNEK, 2023, ibid., s. 24.

²⁸³ JELÍNEK, 2023, ibid., s. 24.

²⁸⁴ Ust. § 12 odst. 1 trestního řádu.

Osoba, proti níž se trestní řízení vede, je opět zastřešujícím pojmem a rozumí se pod ním:

1. podezřelý, kterým může být
 - a) osoba zadržená podle § 76 nebo § 76a trestního řádu, dokud proti ní nebylo zahájeno trestní stíhání, nebo
 - b) osoba, proti níž je vedeno zkrácené přípravné řízení podle § 179b odst. 3 trestního řádu do doby podání návrhu na potrestání podle § 314b odst. 1 trestního řádu;
2. obviněný (§ 32 trestního řádu), kterým je osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu;
3. obžalovaný, jímž je obviněný po nařízení hlavního líčení (§ 12 odst. 9 trestního řádu);
4. odsouzený, kterým je ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci (§ 12 odst. 10 trestního řádu).

Uvedená dynamika pojmu osoby, proti níže se trestní řízení vede, je dána existencí několika stadií trestního řízení, která se realizují ve vzájemně časové návaznosti.²⁸⁵ Rozlišit tak lze pět (základních) stadií trestního řízení, která na sebe plynule navazují:

- a) přípravné řízení,²⁸⁶
- b) předběžné projednání obžaloby,²⁸⁷
- c) hlavní líčení,²⁸⁸
- d) řízení o odvolání,²⁸⁹
- e) vykonávací řízení.²⁹⁰

Terminologie užívaná pro označení osoby, proti níž se trestní řízení vede, pak odpovídá jednotlivým stadiím trestního řízení a i jejím právům a povinnostem. Stejně tak není statický ani pojem orgánu činném v trestním řízení, protože pro každé stadium jsou charakteristická jiná oprávnění a povinnosti orgánů činných v trestním řízení se současnou změnou konkrétního orgánu, který má v daném stadiu klíčovou úlohu. Zatímco v přípravném řízení má hlavní úlohu policejní orgán a státní zástupce vykonává dozor nad zachováním jeho zákonnosti. V rámci tohoto řízení má státní zástupce ze své dozоровé pravomoci dominantní roli *dominus litis*.²⁹¹ V okamžiku předběžného projednání a hlavního líčení má klíčovou roli soud a státní zástupce společně s obviněným, resp. obžalovaným, se stávají stranami sporu.

²⁸⁵ ŠÁMAL, MUSIL, KUČTA, *ibid.* s. 452.

²⁸⁶ Ust. § 157 a násl. trestního řádu.

²⁸⁷ Ust. § 185 a násl. trestního řádu.

²⁸⁸ Ust. § 196 a násl. trestního řádu.

²⁸⁹ Ust. § 245 a násl. trestního řádu.

²⁹⁰ Ust. § 315 a násl. trestního řádu.

²⁹¹ FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 194.

Za pozornost ovšem stojí vymezení prvotního okamžiku, kdy konkrétní osoba nabývá statusu osoby, proti níž se trestní řízení vede. Variabilita procesních postupů umožňuje vznik základního trestněprocesního vztahu zahájením trestního stíhání (tím se osoba stává obviněnou),²⁹² ale i dříve, a to v okamžiku, kdy se osoba stane podezřelou a dojde na konání zkráceného přípravného řízení.²⁹³ Tato osoba totiž postavení obviněného zpravidla nikdy nenabývá, neboť trestní stíhání se zahajuje doručením návrhu na potrestání soudou.²⁹⁴ Takto podezřelá osoba má však v průběhu zkráceného přípravného řízení stejná práva jako obviněný.²⁹⁵ Základní trestněprocesní vztah tudíž může být založen již sdělením podezření ze spáchání trestného činu²⁹⁶ podle § 179b odst. 3 trestního řádu. Naopak základní trestně procesní vztah nevzniká u „jen“ zadrženého podezřelého ve smyslu § 76 a § 76a trestního řádu, protože podstatou těchto úkonů je zadržení jakožto zajišťovacího prostředku pro dosažení účelu trestního řízení bez existence práv shodných s právy obviněného (například nemůže nahlížet do spisu nebo nemá právo na ustanovení obhájce²⁹⁷). To nebrání možnosti zadržení osoby v základním trestně procesním vztahu, a to v případě zadržení obviněného policejním orgánem podle § 75 trestního řádu. Stejně tak nedochází ke vzniku základního trestněprocesního vztahu v jiných případech, kdy trestní řád pracuje s pojmem podezření (v jeho různé intenzitě) a lze tak dovodit i existenci osoby podezřelé.²⁹⁸

Trestní řízení na rozdíl od civilního řízení nepracuje s pojmem účastníka řízení.²⁹⁹ Teorie ovšem rozlišila pojem strany řízení. Jde o procesní subjekt „oprávněný uplatňovat nebo podporovat obžalobu anebo sebe nebo jiného proti obžalobě obhajovat“.³⁰⁰ Normativní vyjádření vymezení pojmu „strana“ je však v § 12 odst. 6 trestního řádu odlišné, neboť stranou se rozumí „ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce“;³⁰¹ stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek“. Stranou řízení tak jsou nejdůležitější subjekty trestního řízení, jimž zákonodárce stanovil zvláštní procesní práva.³⁰² Jde však o práva uplatnitelná pouze před soudem (což

²⁹² Ust. § 160 odst. 1 trestního řádu.

²⁹³ Ust. § 179b odst. 3 trestního řádu.

²⁹⁴ JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 263.

²⁹⁵ Ust. § 179b odst. 2 věta první trestního řádu.

²⁹⁶ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, *ibid.*, s. 29.

²⁹⁷ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.*, s. 196.

²⁹⁸ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.*, s. 491–492.

²⁹⁹ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, *ibid.*, s. 93.

³⁰⁰ JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 211.

³⁰¹ Společenský zástupce je pojem trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001 (do novelizace zákonem č. 265/2001 Sb.). Šlo o osobu vyslanou zájmovým sdružením občanů k projednání věci před okresním soudem a krajským soudem jako soudem odvolacím. Tento společenský zástupce se souhlasem soudce prezentoval stanovisko zájmového sdružení občanů k projednávané věci. Ačkoliv došlo ke zrušení tohoto institutu, zákonodárce pojem z § 12 odst. 6 dodnes neodstranil.

³⁰² JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 212.

může plynout již z použitého pojmu strana, který indikuje kontradiktorní postavení procesních subjektů, které jsou stranami).³⁰³

Subjekty trestněprocesního vztahu v rámci svých práv, pravomocí a povinností provádějí procesní úkony, se kterými právo spojuje vznik, změnu nebo zánik trestně procesních vztahů.³⁰⁴ Trestněprocesní úkony se tak dotýkají zahájení řízení, jeho průběhu nebo zakončení.³⁰⁵ Z hlediska vymezení předmětu trestního řízení je zásadní zahájení trestního stíhání. K němu dochází výhradně usnesením policejního orgánu,³⁰⁶ které je materiálním završením stadia prověřování, ale současně zahajuje přípravné řízení.³⁰⁷ Toto usnesení mimo jiné obsahuje výrok s popisem skutku tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, čímž i vymezuje předmět řízení.³⁰⁸ Omezuje se tím totiž rámcem následných procesních úkonů a obžaloby, jelikož tu lze podat pouze pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání.³⁰⁹

2.2.2 Principy

Na odvětvových principech trestního práva procesního jsou vybudována všechna stadia trestního řízení – jde o vyjádření zákonodárce o nejučelnějším uspořádání trestního řízení.³¹⁰ V jednotlivých stádiích se však jednotlivé principy projevují různou měrou, a to společně s obecnými principy soudnictví, jako je tomu v civilním řízení.³¹¹ Trestněprávní teorie identifikovala následující principy trestního řízení:³¹²

- princip řádného zákonného procesu,
- princip přiměřenosti a zdrženlivosti,
- princip rychlosti,
- princip spolupráce orgánů trestního řízení se zájmovými sdruženími občanů,
- princip zajištění práva na obhajobu,
- princip zajištění práv poškozeného,
- princip oficiality,
- princip legality,
- princip obžalovací,

³⁰³ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 255.

³⁰⁴ JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 334.

³⁰⁵ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, *ibid.*, s. 226.

³⁰⁶ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 1214.

³⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel; RŮŽIČKA, Miroslav; VONDRUŠKA, František; NOVOTNÁ, Jarmila; NOVOTNÝ, František. *Přípravné řízení trestní*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 31. FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 89.

³⁰⁸ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 2068. K vymezení předmětu řízení však může dojít i sdělením podezření v případě konání zkráceného přípravného řízení dle § 179b odst. 3 trestního řádu.

³⁰⁹ Ust. § 176 odst. 2 věta první trestního řádu.

³¹⁰ MULÁK, Jiří. Spory o základní zásady trestního řízení. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana; GALOVCOVÁ, Ingrid (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 227.

³¹¹ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, *ibid.*, s. 68–69.

³¹² FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, *ibid.*, s. 67–98. ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.* s. 79–132.

- princip veřejnosti,
- princip vyhledávací,
- princip bezprostřednosti a ústnosti,
- princip presumpce nevinny,
- princip volného hodnocení důkazů,
- princip materiální pravdy.

Pro potřeby komparace v této publikaci rozeberu podrobněji princip vyhledávací, princip volného hodnocení důkazů a princip zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.³¹³ Ostatní principy jen stručně vymezím.

Princip řádného zákonného procesu³¹⁴ představuje fundamentální záruku ochrany práv osob v trestním řízení. Vychází z ústavního principu vyjádřeného v čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a konkretizuje požadavek, že nikdo nesmí být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Současně tento ústavní princip omezuje právo na svobodu na výhradu zákona v hmotněprávní i procesní rovině.³¹⁵ Jde o opětovné spojení procesního a hmotného práva, které je potvrzeno tím, že policejní orgán rozhodne o zahájení trestního stíhání, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a existuje-li dostatečně odůvodněný závěr, že jej spáchala určitá osoba, nejsou-li důvody pro odložení, jiné vyřízení věci nebo dočasné odložení trestního stíhání.³¹⁶ Tato garance následně provází všechna stadia trestního řízení jakožto zdůraznění subsidiarity trestní represe a povahy trestního práva jako *ultima ratio*.³¹⁷ Z těchto atributů plyne, že nástroje trestního práva tak neslouží například k řešení standardních soukromoprávních sporů³¹⁸ nebo trestání porušení povinností postihovanými správněprávními nástroji.³¹⁹ Projev tohoto principu můžeme pozorovat i v dokazování, kde má dopad do (ne)použitelnosti důkazních prostředků opatřený v rozporu se zákonem.³²⁰

³¹³ Obdobně identifikuje tyto principy za základní pro dokazování v trestním řízení i ZÁHORA, Josef, et al. *Dokazovanie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2013, s. 50–51.

³¹⁴ Ust. § 2 odst. 1 trestního řádu.

³¹⁵ WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁSEK, POSPÍŠIL, et al., *ibid.*, s. 222.

³¹⁶ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav, et al. *Trestní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 8–10.

³¹⁷ Srov. ALBRECHT, Peter-Alexis, et al. *Strafrecht – ultima ratio. Empfehlungen der Niedersächsischen Kommission zur Reform des Strafrechts und des Strafverfahrensrechts*. Baden-Baden: Nomos, 1992. nebo LÜDERSEN, Klasu; NESTLER-TREMEL, Cornelius; WEIGEND, Ewa (eds.). *Modernes Strafrecht und ultima-ratio-Prinzip*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1990.

³¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 1098/10. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.

³¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. III. ÚS 722/09.

³²⁰ Tuzemské trestní řízení je v tomto ohledu ovládáno principem zákonnosti ve svém celku i ve vztahu k jednotlivým úkonům. Jde tedy o nárok přesahující požadavky Evropské úmluvy o lidských právech. ESLP totiž nezkoumá porušení zákonnosti ve světle práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech u deliktního procesního úkonu, ale u trestního řízení jako celku. Je-li proto důkazní prostředek opatřen v rozporu s národním právem, nemusí jít o nezákonnost trestního řízení (Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 3. 2007 ve věci č. 5935/02, Heglás proti České republice.).

Princip přiměřenosti a zdrženlivosti vychází z obecného ústavního principu proporcionality a představuje konkretizaci požadavku minimalizace zásahů do základní práv.³²¹ Do práv osob, proti nimž se řízení vede, jako i dalších procesních subjektů, lze zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v míře nezbytné pro zajištění účelu trestního řízení.³²² Uplatnění tohoto principu je patrné zejména u zajišťovacích institutů,³²³ kde trestní řád výslovně zakotvuje požadavky subsidiarity a proporcionality.³²⁴ Princip se promítá i do obecného příkazu³²⁵ orgánům činným v trestním řízení, aby při provádění úkonů jednaly s osobami na úkonu zúčastněnými tak, aby byla šetřena jejich osobnost a ústavou zaručená práva. Úkolem orgánů činných v trestním řízení proto je poměřovat, zda volené prostředky umožňují dosahovat účelu trestního řízení za současné minimalizace zásahu do sféry dotčených osob.³²⁶

Princip rychlosti řízení³²⁷ představuje konkretizaci ústavního práva na projednání věci bez zbytečných průtahů³²⁸ a v přiměřené lhůtě.³²⁹ Vyžaduje, aby trestní věci byly projednány co nejrychleji, avšak při zachování všech procesních garancí a důkladnosti zjišťování skutkového stavu. Přiměřenost rychlosti a délky řízení je proto třeba posuzovat ve vztahu ke konkrétní věci.³³⁰ Za účelem prosazení tohoto principu právo konstruuje i řadu lhůt k provedení určitého typu úkonu nebo k délce trvání konkrétního typu zásahu, přičemž ty mají jak procesní povahu,³³¹ tak s nimi může být spojen zánik určitého práva.³³² Dodržení těchto lhůt ze strany orgánů činných v trestním řízení ovšem samo o sobě nemusí znamenat naplnění principu rychlosti řízení.³³³ Tyto lhůty totiž je nutné chápat jako maximální možnou hranici trvání zásahu veřejné moci, která je však stále povinna postupovat co nejrychleji. Porušení tohoto principu samo o sobě nevede k nepřipustnosti trestního stíhání,³³⁴ ovšem za účelem ochrany principu rychlosti zakotvuje trestní řád (podobně jako jiné procesní

³²¹ MUSIL, KRATOCHVÍL, ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 115–117. ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, et al., *ibid.*, s. 90–92.

³²² Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 16/02.

³²³ DRAŠTÍK, FENYK, et al., *ibid.*, s. 499.

³²⁴ Například u vazby (§ 67 a § 68 odst. 2 trestního řádu), odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88 odst. 1 trestního řádu) či operativně pátracích prostředků (§ 158b odst. 2 trestního řádu).

³²⁵ Ust. § 52 trestního řádu.

³²⁶ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.*, s. 30.

³²⁷ Ust. § 2 odst. 4 trestního řádu.

³²⁸ čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

³²⁹ čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech.

³³⁰ WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSÍŠIL, et al., *ibid.*, s. 794–795. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 2004 ve věci Hradecký proti České republice, stížnost č. 76802/01.

³³¹ Např. lhůta pro skončení vyšetřování (§ 167 trestního řádu).

³³² Např. zmeškání lhůty k podání odvolání má za následek jeho zamítnutí (§ 253 odst. 1 trestního řádu).

³³³ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 2952/16. Nález Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2020, sp. zn. II. ÚS 2713/18. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2020, sp. zn. III. ÚS 208/20.

³³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002, sp. zn. 5 Tdo 178/2002.

předpisy) i prostředek ochrany v podobě práva osoby, proti níž se trestní řízení vede, a poškozeného žádat státního zástupce o odstranění průtahů v postupu policejního orgánu nebo státního zástupce.³³⁵

Princip spolupráce orgánů činných v trestním řízení se zájmovými sdruženími občanů³³⁶ zajišťuje aktivní účast občanské společnosti na výkonu trestní justice.³³⁷ Zájmovými sdruženími občanů se rozumí odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, ostatní občanská sdružení (s výjimkou politických stran a politických hnutí), církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely.³³⁸ Tato zájmová sdružení občanů mohou spolupůsobit při nápravě a výchově jednotlivých osob v případech, kdy bylo podmíněně upuštěno od potrestání s dohledem, trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno, bylo vysloveno podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody nebo podmíněně propuštění z výkonu trestu, či převzít záruky za obviněného za účelem nahrazení vazby mírnějším opatřením.³³⁹ K posílení této spolupráce dále dochází v řízení ve věcech mladistvých,³⁴⁰ u kterého zákon odráží snahu o komplexní přístup k mladistvým pachatelům prostřednictvím zapojení širší společnosti při nápravě a vytváření jejich vhodného sociálního zázemí.³⁴¹ Ačkoliv tento princip může směřovat k posílení výchovného působení trestního řízení a prevenci trestné činnosti, jde o jistý relikv minulosti. Primárním úkolem orgánů činných v trestním řízení totiž je spolupráce s okolím obviněného a využívání jeho výchovného působení, namísto dalších součástí společnosti.³⁴²

Spravedlnost trestního řízení je mimo jiné zajišťována garancí procesních práv osoby, proti níž se trestní řízení vede, jako i efektivních možností jejich uplatnění. Tyto záruky jsou vtěleny do principu zajištění práva na obhajobu,³⁴³ jehož smyslem je ochrana zájmů osoby, proti níž se trestní řízení vede, aby bylo možné náležitě a včas objasnit skutečnosti zmírňující vinu, nebo viny zcela zbavující.³⁴⁴ Nejde však jen o princip svědčící osobě, proti níž se trestní řízení vede, ale má svůj širší dopad napomáhající dosažení spravedlivého rozhodnutí³⁴⁵ podporující důvěru v právní systém.³⁴⁶ V zájmu naplnění tohoto principu je elementární povinností orgánů činných v trestním řízení poskytnout osobě, proti níž se trestní řízení vede, přiměřené

³³⁵ Ust. § 157a trestního řádu.

³³⁶ Ust. § 2 odst. 7 trestního řádu. Dále konkretizovaný v § 3 a § 6 trestního řádu.

³³⁷ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, et al., *ibid.*, s. 98.

³³⁸ Ust. § 3 odst. 1 trestního řádu.

³³⁹ Srov. § 6 a § 73 trestního řádu.

³⁴⁰ Ust. § 40 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

³⁴¹ ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMALOVÁ, Milada, et al. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2025, s. 624.

³⁴² DRAŠTÍK, FENYK, et al., *ibid.*, s. 16.

³⁴³ Částečně obsaženo v § 2 odst. 13 trestního řádu.

³⁴⁴ GRÍVNA, Tomáš, et al. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 18.

³⁴⁵ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 54.

³⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000.

a srozumitelné poučení o právech umožňujících plné uplatnění obhajoby a o možnosti zvolit si obhájce.³⁴⁷ Volbou obhájce však není nijak oslabeno další uplatňování práva na obhajobu či povinnosti orgánů činných v trestním řízení.

Obdobou principu zajištění práva na obhajobu je i princip zajištění práv poškozeného, který respektuje postavení oběti trestného činu v trestním řízení a poskytuje ochranu jejích zájmů. Je složen ze tří základních povinností orgánů činných v trestním řízení:

- povinnosti orgánů činných v trestním řízení umožnit uplatnění práv poškozeného,
- poučení poškozeného, a
- dosažení uspokojení nároku poškozeného.

Poškozený se tak stává jednou ze stran trestního řízení³⁴⁸ s právy, jejichž (ne) uplatnění přímo ovlivňuje průběh trestního řízení.

V souladu s principem oficiality provádějí orgány činné v trestním řízení své úkony v trestním řízení na základě úřední povinnosti.³⁴⁹ Je projevem státoprávní ideje, že monopol trestního stíhání náleží výhradně státu – vyloučil potírání zločinnosti svépomocí nebo soukromoprávní cestou³⁵⁰ a převzal na sebe právo i povinnost s trestnou činností bojovat.³⁵¹ Vedení trestního řízení proto není ovlivněno diskreční pravomocí orgánů činných v trestním řízení, ale plněním účelu trestního řízení. Tento princip je však v současné době formován i projevy principu oportunity, který veřejný zájem na trestním řízení oslabuje.³⁵²

Obžalovací (advokační) princip spočívá v rozdělení procesních funkcí mezi různé procesní subjekty, zejména pak v řízení před soudem.³⁵³ Před soudem tak konkrétní věc může být projednávána pouze na základě obžaloby vymezené konkrétním skutkem³⁵⁴ podané a před soudem zastupované státním zástupcem. Proti státnímu zástupci stojí obžalovaný, případně zastoupený obhájcem. Rozpor těchto dvou stran rozhoduje nezávislý a nestranný soud, který soudní fázi trestního řízení i řídí.³⁵⁵ Tento princip zásadním způsobem určuje charakter soudního řízení, protože ačkoliv hlavní líčení i veřejné zasedání řídí předseda senátu, jsou to (aktivní) strany, které vznášejí svá tvrzení a navrhuji důkazní prostředky. Proto někteří autoři v návaznosti na obžalovací princip a jeho další projevy v řízení před soudem hovoří o kontradiktornosti trestního řízení, které tím nabývá diskurzivní charakter.³⁵⁶

³⁴⁷ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 54–55. DRAŠTÍK, FENYK, et al., *ibid.*, s. 18–19.

³⁴⁸ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, et al., *ibid.*, s. 234.

³⁴⁹ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, et al., *ibid.*, s. 103.

³⁵⁰ Tuto možnost nadále připouští německé (SCHMITT, KÖHLER, *ibid.*, s. 1807–1809.) i rakouské právo (SEILER, *ibid.*, s. 7–8.).

³⁵¹ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, et al., *ibid.*, s. 100.

³⁵² MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 158 a násl.

³⁵³ JELÍNEK, et al., s. 179.

³⁵⁴ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 2398. Srov. též SEILER, *ibid.*, s. 10.

³⁵⁵ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, et al., *ibid.*, s. 105.

³⁵⁶ K tomu dále MULÁK, Jiří. *Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a české reflexe*. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 3, s. 33–37.

Trestní řízení umožňuje kontrolu občanů nad výkonem trestního soudnictví. V souladu s principem veřejnosti je proto při soudním projednání trestních věcí umožněna přítomnost jak stran trestního řízení, tak zcela nezúčastněných osob – veřejnosti.³⁵⁷ Veřejnost trestního řízení má dvojí význam: umožňuje občanům kontrolu nad výkonem trestní justice a současně dává obžalovanému záruku zákonnosti trestního řízení.³⁵⁸ Dochází tím i k naplňování preventivní funkce, jelikož veřejnost je ujištěna o funkčnosti trestní represe a potenciální pachatelé odstrašeni.³⁵⁹

Vyhledávací princip obsahuje úřední povinnost orgánů činných v trestním řízení z vlastní iniciativy vyhledávat a provádět důkazní prostředky. Jde o projev principu oficiality v dokazování.³⁶⁰ Tato povinnost není limitována jen na policejní orgán a státního zástupce, ale i soud doplnit dokazování v rozsahu nezbytném pro jeho rozhodnutí.³⁶¹ Prostřednictvím tohoto principu se vyjadřuje to, že orgány činné v trestním řízení vykonávají činnost nikoliv ve svém zájmu a své vůli, ale v zájmu a z vůle společnosti.³⁶² Činnost orgánů činných v trestním řízení je však rozlišena na činnost v přípravném řízení, kde je vyhledávací princip plně zachován a z úřední povinnosti jsou zjišťovány okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede, a činnost v řízení před soudem s účastí stran obžaloby a obhajoby. Při působení obžalovacího principu je tak v řízení před soudem na státním zástupci dokazovat vinu obžalovaného.³⁶³

Průběh soudní fáze trestního řízení je dále ovlivněn také principem bezprostřednosti (přímosti), který upravuje způsob provádění důkazních prostředků soudem. Ten při rozhodování může přihlídnout jen k důkazním prostředkům, které byly provedeny před ním.³⁶⁴ Praktický dosah tohoto pravidla je takový, že soudce nesmí své rozhodnutí opírat o důkazní prostředky, které neviděl a neslyšel. Současně by mělo jít o důkazní prostředky co nejbližší zjišťované skutečnosti. Je tak vhodnější vyslechnout očitého svědka než svědka, který má o událostech informace z doslechu.³⁶⁵ Velmi úzce s bezprostředností souvisí i princip ústnosti, který vyžaduje, aby hlavní líčení a jiná jednání soudu probíhala ústně.³⁶⁶ Kombinací těchto dvou principů dochází k efektivnímu naplňování práva na obhajobu, neboť soud nejen nabývá bezprostřední skutkové poznatky, ale obžalovanému je dána bezprostřední možnost se k nim vyjádřit. Ve spojení s principem veřejnosti je tak zajištěn výkon nikoliv tajné, nýbrž otevřené justice,³⁶⁷ protože veřejnost má možnost seznámit se se všemi rozhodnými skutečnostmi dané věci.

³⁵⁷ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, et al., *ibid.*, s. 107.

³⁵⁸ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 48.

³⁵⁹ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, et al., *ibid.*, s. 107. DRAŠTÍK, FENYK, et al., *ibid.*, s. 17.

³⁶⁰ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.* s. 112.

³⁶¹ Ust. § 2 odst. 5 věta poslední trestního řádu.

³⁶² JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 168.

³⁶³ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 36.

³⁶⁴ JELÍNEK, et al., *ibid.*, s. 188.

³⁶⁵ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 53.

³⁶⁶ JELÍNEK, et al., *ibid.*, s. 188.

³⁶⁷ MUSIL, KRATOCHVÍL, ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 155.

Princip presumpce nevinny vyžaduje, abychom na osobu, proti níž se trestní řízení vede, hleděli jako na nevinnou až do doby právní moci rozsudku o její vině. Jde o princip ústavněprávní úrovně.³⁶⁸ Pro dokazování z principu presumpce nevinny plyne, že osoba, proti níž se trestní řízení vede, nemusí prokazovat svou nevinu, ale naopak jí musí být prokázána orgány činnými v trestním řízení. Neprokázaní viny ze strany orgánů činných v trestním řízení mám v konečném důsledku stejný význam jako dokázání nevinny.³⁶⁹

V souladu s principem volného hodnocení důkazů není orgán činný v trestním řízení omezen co do výčtu důkazních prostředků, které lze v trestním řízení uplatnit, ani co do jejich hierarchie. Specifický význam se pak nepřiznává ani doznání osoby, proti níž se trestní řízení vede.³⁷⁰ Tato volná úvaha při hodnocení důkazů však nemůže vykazovat znaky libovůle a myšlenková úvaha orgánu činného v trestním řízení musí být jasně a přezkoumatelně vyložena v jeho rozhodnutí. Trestní řád však obsahuje několik prolomení, co do nároku na odůvodnění,³⁷¹ nikoliv však co do aplikace principu jako takového.³⁷² Tento princip není specifikem soudní fáze trestního řízení, ale uplatňuje se v celém trestním řízení – tedy i v přípravném řízení. Uplatnění principu napříč celým trestním řízením však neváže jiný orgán činný v trestním řízení v dalším stadiu trestního řízení ke stejnému hodnocení důkazů.³⁷³

Orgánům činným v trestním řízení je uloženo zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.³⁷⁴ Žádný konkrétní obsah tohoto principu však trestní řád neobsahuje³⁷⁵ a ten je proto dále rozváděn judikaturou a právní teorií.³⁷⁶ Zákonodárcem použitá formulace patrně směřuje k připuštění prvkem nejistoty poznání a různorodou mírou jistoty skutkových poznatků.³⁷⁷ Jde tak o praktickou jistotu, tedy styk kritického vědeckého postoje, který nepředstírá jistotu tam, kde ve skutečnosti není, za současné nespokojenosti s pouhými frázemi a postuláty a usilování o pojetí, které zdůrazňuje zákonnost a ochranu občanské svobody a lidské osobnosti při možnostech a potřebách právní praxe.³⁷⁸ Tato jistota vyžaduje vyloučení pravděpodobných úvah, o nichž existuje „důvodná pochybnost“, která by způsobila, že soudce po pečlivém, objektivním a nestranném zhodnocení všech dostupných důkazů zůstane nerozhodný, a nemohl by tak říci, že uvedená skutečnost se stala.³⁷⁹

³⁶⁸ Srov. čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o lidských právech.

³⁶⁹ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.* s. 110.

³⁷⁰ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.* s. 120.

³⁷¹ Ust. § 314e a násl., § 129 odst. 2 a § 136 odst. 3 trestního řádu.

³⁷² Srov. JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 174.

³⁷³ JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 174–175.

³⁷⁴ Ust. § 2 odst. 5 věta první trestního řádu.

³⁷⁵ PIPEK, Jiří. Nad paragrafem 2 odst. 5 věta první trestního řádu. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7, s. 410.

³⁷⁶ Někdy též pod principem materiální pravdy (srov. JELÍNEK, 2023, *ibid.*, s. 164–165.).

³⁷⁷ ŠÁMAL, MUSIL, KUČHTA, *ibid.* s. 122.

³⁷⁸ WEINBERGER, 1967, *ibid.*, s. 202.

³⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: SEVT, 1992, s. 185.

Princip zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, ve spojení s principem vyhledávacím vyžaduje, aby orgány činné v trestním řízení i bez aktivity osoby, proti níž se trestní řízení vede, zjišťovaly okolnosti v její prospěch.³⁸⁰ Povinnosti zjišťovat všechny relevantní okolnosti leží primárně na státním zastupitelství (které opatření důkazních prostředků realizuje zejména skrze policejní orgán), avšak skrze vyhledávací princip není této povinnosti zbaven ani soud, když i ten je povinen sám doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.³⁸¹ Nemá tak činit ovšem v substituování role státního zástupce či v pozici pomocníka veřejné žaloby.³⁸² Povinnost zjišťovat skutkový stav ve vymezeném rozsahu pak orgány činné v trestním řízení nezbavuje ani doznání.³⁸³

2.2.3 Dokazování

Zatímco v civilním řízení je pojem procesních povinností a břemen spojen s kontradiktorností řízení, v trestním řízení je spojen s principem presumpce nevinny. Jeho klíčovou souvislostí tak není otázka posouzení, která strana má úspěch ve sporu a které náleží ztráta pře, ale zda je třeba každého považovat za nevinného do pravomocného rozhodnutí soudu o jeho vinně.³⁸⁴ Trestní právo procesní proto nepracuje s důkazním břemenem, jak tomu je v civilním řízení, ale se zájmem na úplném zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti.³⁸⁵ Neznamená to ovšem, že v trestním řízení nelze sledovat procesní povinnost tvrzení a důkazní, popř. i odpovídající procesní břemena.³⁸⁶

Základní trestněprocesní vztah je založen buď sdělením podezření ve zkráceném přípravném řízení, nebo zahájením trestního stíhání. Jde vždy o formalizované úkony. Sdělení podezření ve zkráceném přípravném řízení se děje na počátku výslechu, kdy je osobě sděleno, že spáchání jakého skutku je podezřelá a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován.³⁸⁷ O tomto procesním úkonu je učiněn záznam do protokolu. Zahájení trestního stíhání se děje taktéž procesním úkonem, a to usnesením o zahájení trestního stíhání, v jehož výroku se popíše mimo jiné skutek, ze kterého je tato osoba obviněna, zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován,³⁸⁸

³⁸⁰ Srov. též § 164 odst. 3 věta první trestního řádu.

³⁸¹ Ust. § 2 odst. 5 in fine trestního řádu.

³⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07.

³⁸³ Ust. § 2 odst. 5 věta druhá trestního řádu.

³⁸⁴ PELC, *ibid.*, s. 116. To ovšem neznamená, že všechny otázky řešitelné v civilním řízení důkazním břemenem jsou v trestním řízení řešitelné podle pravidla *in dubio pro reo*. Podstatou tohoto pravidla totiž je rozhodnutí v patové situaci, kdy závažné pochybnosti o vině již nelze odstranit dalším dokazováním [PŮRY, František. Existuje důkazní břemeno v trestním řízení? In FENYK, Jaroslav. (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis, 2007, s. 107–109.].

³⁸⁵ FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRIVNA, *ibid.*, s. 306.

³⁸⁶ RŮŽEK, Antonín. Povinnost dokazovat a důkazní břemeno. In: *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 104.

³⁸⁷ Ust. § 179b odst. 3 věta první trestního řádu.

³⁸⁸ Ust. § 160 odst. 1 věta druhá trestního řádu.

a odůvodnění s označením skutečností, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání.³⁸⁹ Absence obligatorních náležitostí zakládá státními zástupci bezodkladnou povinnost usnesení o zahájení trestního stíhání v rámci dohledové pravomoci zrušit, protože tento nedostatek nelze dodatečně zhojit.³⁹⁰ Obdobně je formulována i povinnost státního zástupce v případě podání obžaloby, kdy tato musí obsahovat žalobní návrh, v němž musí být přesně označen skutek, pro který je obviněný stíhán (co do místa, času a způsobu jeho spáchání, popř. s uvedením jiných skutečností, je-li to nezbytné pro zabránění zaměnění skutku s jiným), jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován a odůvodnění žalovaného skutku.³⁹¹ Pro jednotlivá stadia řízení je tak orgánu činnému v trestním řízení uložena povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti, aby bylo možné jednoznačně a nezaměnitelně identifikovat konkrétní skutek a současně jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován. Jde o povinnost tvrzení vylíčení skutku.³⁹²

Obdobně k povinnosti tvrzení formuluje trestní řád i povinnost důkazní. O této povinnosti však má smysl hovořit až v soudní fázi, kdy má do řízení přistoupit „nezávislý třetí“ (soud), aby mimo jiné rozhodl, zda lze zjistit skutkový stav obsažený ve skutkových tvrzeních obžaloby. Proto je obligatorní součástí obžaloby seznam důkazních prostředků, jejichž provedení se v hlavním líčení navrhuje.³⁹³ Tento seznam návrhů však státního zástupce neomezuje v tom, aby v řízení před soudem v závislosti na vývoji řízení navrhoval provedení dalších důkazních prostředků.³⁹⁴

Procesní povinnosti tvrzení a důkazní svědčí orgánům činným v trestním řízení.³⁹⁵ Osoba, proti níž se trestní řízení vede, je nemá, avšak tvoří její právo.³⁹⁶ Je tak na jeho rozhodnutí, zda toto právo bude realizovat (lze však usuzovat, že hrozící negativní následek v podobě trestního postihu by měl být dostatečnou motivací k tomu, aby upnul maximum svého úsilí na takové vylíčení skutkového stavu a navržení maxima důkazních prostředků, které svědčí v jeho prospěch,³⁹⁷ současně nejlepšího objasnění věci lze patrně dosáhnout participací obou stran řízení, čímž se pravda „stanoví cestou polemiky“³⁹⁸). Pokud by toto právo nerealizoval, není policejní orgán nebo státní zástupce žádným způsobem zbaven své povinnosti tvrzení a důkazní povinnosti,³⁹⁹ a to jak ve vztahu k vině a věcem svědčícím v neprospěch

³⁸⁹ Ust. § 160 odst. 1 věta poslední trestního řádu.

³⁹⁰ FRYŠTÁK, *ibid.*, s. 99.

³⁹¹ Ust. § 177 písm. c) trestního řádu.

³⁹² RŮŽEK, 1968, *ibid.*, s. 104.

³⁹³ Ust. § 177 písm. e) trestního řádu.

³⁹⁴ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 36.

³⁹⁵ Obdobně též ŽILA, Josef. *Zásada vyhledávací v trestním řízení (v československém socialistickém právu)*. Praha: Academia, 1983, s. 75–79.

³⁹⁶ Ust. § 33 odst. 1 věty druhé trestního řádu.

³⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. Základní zásady dokazování v připravovaném novém trestním řádu. In: JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 52–53.

³⁹⁸ RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 69.

³⁹⁹ Srov. § 2 odst. 5 trestního řádu, který vyžaduje, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném

obžalovaného, ale i ve vztahu k věcem svědčícím v jeho prospěch. Trestní řízení tak není otázkou výhry nebo prohry⁴⁰⁰ jedné ze stran soudní fáze trestního řízení, ale zachování míru ve společnosti skrze upevňování zákonnosti⁴⁰¹ prostředky trestního práva (zejména náležitým zjišťováním trestných činů a spravedlivého potrestání jejich pachatelů). V civilním řízení jde o zadatelná práva, avšak v řízení trestním o uplatnění nezadatelného práva na ochranu právního řádu a odpovídající povinnost veřejné moci chránit právní hodnoty a statky vyplývající z práva hmotného.⁴⁰²

Existence procesních břemen je předmětem diskuzí trestních právníků s nejednoznačnými závěry, a to od odmítnutí místa pro (formální) důkazní břemeno v civilně procesním smyslu⁴⁰³ po akcentování potřeby existence důkazního břemene ve vztahu k okolnostem vyvracejícím obžalobu.⁴⁰⁴

Důkazní břemeno je projevem současného působení principu kontradiktornosti^{405,406} a projednacího.⁴⁰⁷ V rámci principu kontradiktornosti dochází ke střetávání dvou odlišných zájmů. Zájem stran trestního řízení není ale možné vnímat tak jako v civilním významu, protože zájem státního zástupce není bez dalšího opačný od zájmu obžalovaného. Jeho zájmem je dosáhnout účelu trestního řízení. Projednací princip není principem trestního řízení, neboť to je ovládáno principem vyhledávacím. Ten je ve stadiu hlavního líčení ještě dále umocněn povinností soudu, aby sám doplnil dokazování, pokud některá ze stran svoji důkazní povinnost neplnila dostatečně,⁴⁰⁸ byť má primárně vycházet z procesní aktivity stran⁴⁰⁹ a jeho úkolem není nahradit aktivitu státního zástupce a ani obžalovaného.⁴¹⁰ O odpovědnosti v podobě procesního břemene proto v trestním řízení nelze hovořit,⁴¹¹ jelikož nejde o vyvolání

pro jejich rozhodnutí. Státnímu zástupci je přitom uložena povinnost dokazovat vinu obžalované (není tak obžalovanému uložena povinnost dokazovat svou nevinu nebo vyvracet tvrzení státního zástupce).

⁴⁰⁰ PELC, *ibid.*, s. 116.

⁴⁰¹ DRAŠTÍK, FENYK, et al., *ibid.*, s. 4.

⁴⁰² STORCH, *ibid.*, s. 5–6.

⁴⁰³ GLASER, Julius. *Handbuch des Strafprozesses*, Leipzig: Duncker und Humblot, 1883, s. 364–365. STORCH, *ibid.*, s. 5–6.

⁴⁰⁴ VYŠINSKIJ, *ibid.*, s. 263–266.

⁴⁰⁵ PŮRY, *ibid.*, s. 104.

⁴⁰⁶ Současné trestní řízení, byť obsahuje jisté prvky kontradiktornosti, není na tomto principu esenciálně založeno. Kontradiktorností v trestním řízení se míní právo na rovnost a účast stran při dokazování [FENYK, Jaroslav. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: FENYK, Jaroslav. (ed.) a kol. *Pocita Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis, 2007, s. 16.] a právo na vyjádření se k podkladům pro rozhodnutí (FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRÍVNA, *ibid.*, s. 80–81.) (Obdobně tyto prvky formuluje rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 2011 ve věci č. 17273/03, Kysilková a Kysilka proti České republice.).

⁴⁰⁷ RŮŽEK, 1967, *ibid.*, s. 121. LENT, *ibid.*, s. 10. Lze se ovšem setkat i s názory, že i v trestním řízení jsou procesní břemena konstruována, srov. PŮRY, *ibid.*, s. 109.

⁴⁰⁸ ŠÁMAL, et al., *ibid.*, s. 39.

⁴⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2007, sp. zn. I. ÚS 1947/07.

⁴¹⁰ FENYK, Jaroslav. Důkazní břemeno a trestní řízení. In: JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 67–74. Těž nález Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07.

⁴¹¹ PŮRY, *ibid.*, s. 104.

nepříznivého rozhodnutí pro stranu, pro niž důkazy nesvědčí.⁴¹² Konečným procesním subjektem, který nese odpovědnost za náležité objasnění skutkového stavu, je soud.⁴¹³ Lze tak konstatovat, že v současné podobě trestního řízení je otázka důkazního břemene zcela irelevantní. Uplatnění procesního důkazního břemene je v rozporu s vyhledávacím principem⁴¹⁴ a současně principem presumpce nevinu. Otázka, zda se má neobjasněná skutečnost považovat za existující, nebo neexistující, není vůbec otázkou procesního břemene,⁴¹⁵ ale jde o stav bezvýslednosti dokazování a prostou neaktivaci právní normy prostředky procesního práva (bez ohledu na to, že hmotněprávní vztah klidně může existovat). Pro naplnění skutkové podstaty trestného činu je tedy úvaha o důkazním břemenu bezvýznamná, neboť tato musí být naplněna beze zbytku (nelze ponechat nějakou část skutkové podstaty nenaplněnou), a „úspěch“ jedné strany není závislý na jejím převažujícím úspěchu ve snášení důkazu o skutkovém stavu, jako je tomu v případě subjektivního důkazního břemene.⁴¹⁶ Naplnění skutkové podstaty tak musí být bez dalšího prokázáno orgány činnými v trestním řízení a osoba, proti níž se trestní řízení vede, těžší z pochybností.⁴¹⁷ Pravidla objektivního důkazního břemene jsou nahrazena principem presumpce nevinu, který umožňuje rozhodnout v případě, kdy se vinu nepodaří zjistit.

2.3 Správní řízení

2.3.1 Charakter

Ustanovení čl. 2 odst. 1 Ústavy v sobě nese princip suverenity lidu a princip dělby moci. Veškerá státní moc je tak odvozena od lidu, který je jejím zdrojem. Tato moc je vykonávána prostřednictvím mocenských orgánů ve třech složkách – zákonodárné, výkonné a soudní. Jde o materiální rozdělení, které předpokládá tvorbu právních norem tvořících právní řád zákonodárnou činností, výkon spravedlnosti v podobě rozhodování sporů a trestní jurisdikci skrze soudní činnost a aktivní prosazování a ochranu veřejného zájmu prostřednictvím správní (výkonné) činnosti.⁴¹⁸

Výkonná moc je nepřetržitou, organizující činností směřující k naplnění nějakého budoucího cíle, působící ve veřejném zájmu k naplňování základních cílů státu.⁴¹⁹

⁴¹² SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní řízení*. Praha: Orbis, 1963, s. 136.

⁴¹³ Bod 27 nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15.

⁴¹⁴ SOLNAŘ, *ibid.*, s. 136.

⁴¹⁵ LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 47–48.

⁴¹⁶ BAUMGÄRTEL, Gottfried; Das Verhältnis von Beweislastumkehr und Umkehr der konkreten Beweisführungslast im deutschen Zivilprozeß. In: HELDRICH, Andreas; TAKEYOSHI, Uchida. *Festschrift für Hideo Nakamura zum 70. Geburtstag am 2. März 1996*. Tokyo: Seibundo, 1996, s. 44.

⁴¹⁷ GOMIEN, Donna. *Short Guide to the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe, 1991, s. 33

⁴¹⁸ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 2.

⁴¹⁹ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 3.

Existuje jako činnost podzákoná v mezích stanovených činností zákonodárnou (nikoliv však ve smyslu podřízenosti), která je realizována prostřednictvím činnosti vlády, exekutivní činnosti prezidenta, činnosti veřejné správy a další exekutivní činnosti (například státním zastupitelstvím, Českou národní bankou, Nejvyšším kontrolním úřadem).⁴²⁰

Veřejná správa je pojímána buď jako druh činnosti (spravování), nebo instituce vykonávající veřejnou správu (úřad). Jde o vymezení veřejné správy v materiálním a formálním smyslu. V materiálním pojetí je veřejná správa „činností státních nebo jiných veřejných institucí, která svým obsahem není ani činností zákonodárnou ani soudní“.⁴²¹ Jde o negativní vymezení,⁴²² které však ztotožňuje veřejnou správu s výkonou mocí, čímž nedochází k odlišení veřejné správy od zmíněných dalších podob realizace výkonné moci. Proto v rámci zpřesnění jsou některými autory subtrahovány⁴²³ i tyto další podoby realizace výkonné moci dle širě vnímání výkonné moci.⁴²⁴ K materiálnímu vymezení proto přistupuje i vymezení formální, pro něž je určující nikoliv činnost, ale vykonávající orgán a jeho působnost a pravomoc,⁴²⁵ kdy jde o činnost správních úřadů.⁴²⁶ Uplatnitelnost jednotlivých snah o vymezení je zpravidla dána účely, kdy pro správní nauku je využitelné formální pojetí, avšak pro poskytování soudní ochrany je klíčové pojetí materiální.⁴²⁷

Organizace a činnost veřejné správy jsou regulovány správním právem.⁴²⁸ Ze zaměření na veřejnou správu je patrné i směřování správního práva k ochraně veřejného zájmu v tom smyslu, že jde o otázky a konflikty, „které svým rozsahem a dopadem přesahují dobře ohraničitelné skupinové konflikty“.⁴²⁹ Za účelem efektivní ochrany těchto zájmů kromě své hmotněprávní části vymezuje i postup příslušných orgánů k prosazení této ochrany nezávislé na vůli dotčených osob⁴³⁰ v podobě správního řízení jakožto procesu aplikace hmotného správního práva.⁴³¹

⁴²⁰ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 4.

⁴²¹ HENDRYCH, *ibid.*, s. 2.

⁴²² Pozitivní vymezení je zpravidla problematické pro různorodost činností veřejné správy (srov. PRAŽÁK, Jiří, *Rakouské právo správní. Část I. Všeobecná část práva správního*. Praha: Jednota právnická, 1905, s. 1. POŠVÁŘ, Jaroslav. *Obecné pojmy správního práva*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1946, s. 29. ŠKULTÉTY, Peter; KAŠŠÁK, Rastislav. *Správné právo hmotné. Obecná část*. Bratislava: Veda, 2014, s. 18. PRŮCHA, Petr. *Správní právo. Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2024, s. 4.). Důsledkem tak jsou všeobecné, abstraktní a popisné definice (HENDRYCH, *ibid.*, s. 3. SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 28.).

⁴²³ Srov. FORSTHOFF, Ernst. *Lehrbuch des Verwaltungsrechts. Erster Band, Allgemeiner Teil*. München: C. H. Beck, 1961.

⁴²⁴ Srov. HENDRYCH, *ibid.*, s. 3.

⁴²⁵ SLÁDEČEK, *ibid.*, s. 28.

⁴²⁶ HOETZEL, Jiří. *Československé správní právo. Část všeobecná*. Praha: Melantrich, 1937, s. 13–14.

⁴²⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2007, č. j. 9 Aps 1/2007-68. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 8. 2007, č. j. Obn 1/2006-11. KÜHN, Zdeněk; KOCOUREK, Tomáš. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 21–38.

⁴²⁸ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 9. SLÁDEČEK, *ibid.*, s. 44. HENDRYCH, *ibid.*, s. 11.

⁴²⁹ POMAHAČ, Richard. *Základy teorie veřejné správy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 9.

⁴³⁰ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 330.

⁴³¹ SKULOVÁ, Soňa, et al. *Správní právo procesní*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 34.

Správní řízení je vymezeno základními pojmovými znaky, kterými jsou procesní subjekty, procesní vztahy a procesní úkony.⁴³²

Procesní subjekty jsou tvořeny na jedné straně správními orgány, jakožto subjekty veřejné správy pověřenými rozhodovat o právech a povinnostech jiných subjektů (je jim založena pravomoc a působnost⁴³³).⁴³⁴ Na straně druhé vystupují účastníci řízení, o jejichž právech nebo povinnostech se rozhoduje.⁴³⁵ Všechny procesní subjekty jsou nositeli „procesních práv a procesních povinností, kteří mají rozhodující vliv na průběh a výsledek správního řízení“.⁴³⁶

Účastníci řízení, jakožto adresáti veřejnoprávního působení, vystupují v součinnosti se správním orgánem za účelem „vytvoření správního aktu“.⁴³⁷ Správní řízení v tomto ohledu rozeznává tři skupiny účastníků – hlavní účastníky, dotčené účastníky a účastníky, o nichž to stanoví zvláštní zákon.⁴³⁸

Esenciální skupinou účastníků jsou hlavní nebo též neopomenutelní účastníci. Správní řád je definuje jakožto osoby, jimž má být rozhodnutím v řízení založeno, změněno nebo zrušeno právo nebo povinnost nebo o jejichž právech má být prohlášeno, že je mají nebo nemají. Okruh hlavních účastníků je vymezen v závislosti na tom, zda jde o řízení zahajované na žádost, nebo z moci úřední. V případě řízení na žádost jde o žadatele a další dotčené osoby, na které se pro společenství práv nebo povinností s žadatelem musí vztahovat rozhodnutí správního orgánu;⁴³⁹ u řízení z moci úřední jde o osoby, jimž má rozhodnutí založit, změnit nebo zrušit právo nebo povinnost nebo prohlásit, že právo nebo povinnost mají anebo nemají.⁴⁴⁰ Kromě hlavních účastníků mohou být rozhodnutím správního orgánu dotčeny i jiné osoby. Za účelem výkonu práv a povinností těchto osob proto zákonodárce konstruuje kategorii účastníků se slabším procesním postavením.⁴⁴¹ Jsou jimi vedlejší (dotčení) účastníci, kterým svědčí jen některá procesní práva a povinnosti.⁴⁴² Třetí skupinou účastníků řízení jsou osoby, jimž zvláštní právní předpis přiznává postavení účastníka. Takovíto účastníci mají zpravidla postavení účastníků dotčených podle § 27 odst. 2 správního řádu.⁴⁴³

⁴³² HORZINKOVÁ, Eva; NOVOTNÝ, Vladimír. *Správní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Leges, 2024, s. 55.

⁴³³ HENDRYCH, *ibid.*, s. 78 a násl.

⁴³⁴ Ust. § 10 správního řádu.

⁴³⁵ HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 55.

⁴³⁶ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 91. Obdobně HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 55.

⁴³⁷ HOETZEL, *ibid.*, s. 293.

⁴³⁸ FIALA, Zdeněk; FRUMAROVÁ, Kateřina; VETEŠNÍK, Pavel; ŠKUREK, Martin; HORZINKOVÁ, Eva; NOVOTNÝ, Vladimír; SOVOVÁ, Olga; SCHEU, Lenka. *Správní řád. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 79.

⁴³⁹ Ust. § 27 odst. 1 písm. a) správního řádu.

⁴⁴⁰ Ust. § 27 odst. 1 písm. b) správního řádu.

⁴⁴¹ HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 82.

⁴⁴² Například pro účinky zahájení řízení z moci úřední není určující oznámení zahájení řízení tomuto vedlejšímu účastníkovi (§ 46 odst. 1 správního řádu). Vedlejšímu účastníkovi pak také nepřisluší žádat o přerušeni řízení podle § 64 odst. 3 správního řádu.

⁴⁴³ Ust. § 27 odst. 3 správního řádu.

Ačkoliv správní řád stojí primárně na formálním vymezení účastníků řízení,⁴⁴⁴ jsou podmínky účastenství dále rozšířeny o materiální účastníky,⁴⁴⁵ tj. osoby, které tvrdí, že rozhodnutím mohou být dotčeny na svých právech, a to až do doby, než se prokáže opak.⁴⁴⁶ Zákonodárce tedy za účastníka považuje v pochybnostech každého, kdo tvrdí, že mu zákon takové postavení přiznává, dokud se neprokáže opak,⁴⁴⁷ aby bylo zabráněno možnému opomenutí účastníků řízení.⁴⁴⁸

Je třeba uvést, že uvedené jednotlivé skupiny účastníků nejsou neměnné a neoprostupné – povinností správního orgánu je v průběhu celého řízení ověřovat, zda neexistuje osoba dotčená rozhodnutím na svých právech a povinnostech. Správní orgán tak o zahájení vyrozumí nejen účastníky mu známé na začátku řízení,⁴⁴⁹ ale v průběhu i další osoby, o kterých zjistil, že mohou být dotčeny případným rozhodnutím na svých právech a povinnostech, přibral je tak do řízení a staly se tak jeho účastníky až v průběhu.⁴⁵⁰ Okruh účastníků tak nemusí být bez dalšího vymezen s počátkem řízení.

Vedle vymezených základních subjektů ve specifickém procesním postavení vystupují i jiné subjekty, jakými jsou dotčené orgány nebo osoby na řízení zúčastněné (svědci, znalci, tlumočníci apod.).⁴⁵¹

Jednotlivé procesní subjekty správního řízení realizují svá práva, povinnosti a oprávnění prostřednictvím procesních úkonů. Ty představují projevy vůle mající vliv na zahájení, průběh a skončení správního řízení.⁴⁵² Procesní úkony jsou tak spojeny se vznikem, změnou a zánikem procesního vztahu. Pro vznik procesněprávního vztahu a vymezení jeho obsahu je zásadní úkon, kterým se řízení zahajuje. Vzhledem k tomu, že správní řízení může být zahájeno jak na žádost, tak z moci úřední, může jít o odlišné procesní úkony v dispozici odlišných procesních subjektů. Dochází-li k zahájení řízení na žádost, je předmět řízení vymezen touto žádostí. Vymezuje jej tedy žadatel, který s ním i disponuje.⁴⁵³ Naopak, je-li řízení zahájeno z moci úřední, vymezuje předmět řízení správní orgán v oznámení o zahájení správního řízení⁴⁵⁴ a tento správní orgán s ním i dále disponuje.⁴⁵⁵ Předmět řízení se vymezuje skutkovým stavem, který má být podroben bližšímu zkoumání a právně kvalifikován,

⁴⁴⁴ Ust. § 27 správního řádu.

⁴⁴⁵ Ust. § 28 správního řádu. HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 78.

⁴⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 5. 2008, č. j. 2 As 8/2008-39.

⁴⁴⁷ JEMELKA, Luboš; PONDĚLÍČKOVÁ, Klára; BOHADLO, David. *Správní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 215.

⁴⁴⁸ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 90.

⁴⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2011, č. j. 5 As 24/2010-97.

⁴⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2004, č. j. 6 A 31/2001-91. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 12. 2005, č. j. 3 As 8/2005-11.

⁴⁵¹ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 91.

⁴⁵² HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 127.

⁴⁵³ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 328.

⁴⁵⁴ VEDRAL, Josef. *Správní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2012, s. 490–492.

⁴⁵⁵ Může jej tedy upřesnit nebo rozšířit (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2010, č. j. 1 AfS 58/2009-541.).

a uvedením, o jakých právech a povinnostech má být v řízení rozhodnuto. Musí být přítom identifikován natolik určitě, aby účastníkovi řízení bylo zřejmé, jaké jednání je posuzováno.⁴⁵⁶ Konkrétní podoba je však závislá na povaze konkrétního řízení.⁴⁵⁷

2.3.2 Principy

Správní řízení jsem vymezil prostřednictvím veřejné správy, která se však nerealizuje pouze prostřednictvím správního řízení. Za tímto účelem právní věda rozlišuje principy činnosti správních orgánů, které se vůči adresátům veřejné moci uplatňují vždy⁴⁵⁸ (i bez ohledu na to, zda je v dané věci aplikován správní řád⁴⁵⁹), a principy správního řízení.

Principy činnosti správních orgánů jsou:⁴⁶⁰

- princip zákonnosti (legality),
- princip zákazu zneužívání pravomoci,
- princip ochrany práv osob nabytých v dobré víře a jejich oprávněných zájmů,
- princip předvídatelnosti (legitimního očekávání),
- princip zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti,
- princip veřejné správy jako služby veřejnosti,
- princip souladu s veřejným zájmem,
- princip přednosti smírného odstranění rozporů,
- princip procesní rovnosti,
- princip rychlosti a hospodárnosti,
- princip vzájemné spolupráce správních orgánů.

Principy správního řízení jsou:⁴⁶¹

- princip dispoziční a princip oficiality,
- princip legality a princip oportunity,
- princip písemnosti a princip ústnosti,
- princip neveřejnosti a princip veřejnosti,
- princip procesní rovnosti účastníků,
- princip nestrannosti,
- princip jednotnosti a princip koncentrace řízení,
- princip materiální pravdy a princip formální pravdy,
- princip vyhledávací a princip projednací,
- princip volného hodnocení důkazů,
- princip dvojinstančnosti řízení.

⁴⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2003, č. j. 5 A 73/2002-34.

⁴⁵⁷ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 344–346.

⁴⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 10. 2018, č. j. 1 Ads 72/2018-46.

⁴⁵⁹ Ust. § 177 odst. 1 správního řádu.

⁴⁶⁰ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 340–345. SKULOVÁ, *ibid.*, s. 59–80.

⁴⁶¹ KOPECKÝ, *ibid.*, s. 359–368. SKULOVÁ, *ibid.*, s. 81–90.

Uvedené principy představují zákonná a doktrinální východiska, která zajišťují, že správní orgány postupují korektně, v mezích zákona a s dostatečným ohledem na práva dotčených soukromých osob i ochranu veřejných zájmů. Některé z těchto principů jsou výslovně vyjádřeny v platné právní úpravě,⁴⁶² jiné dovozuje teorie a judikatura z obecných právních principů.⁴⁶³

Z pohledu dokazování mají mimořádný význam zejména principy, které určují rozsah a způsob zjišťování skutkového stavu a nakládání s důkazními prostředky: jde především o princip zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (tj. požadavek materiální pravdy), dále princip vyhledávací (spojený s principem officiality), princip volného hodnocení důkazů a také princip procesní rovnosti účastníků a s ním související princip nestrannosti správního orgánu. Ostatní principy se uplatňují spíše podpůrně – například princip rychlosti a hospodárnosti klade meze rozsahu dokazování, princip smírného řešení může částečně eliminovat potřebu skutkový stav dokazovat, princip spolupráce správních orgánů umožňuje efektivnější opatřování relevantních důkazních prostředků apod. S ohledem na zaměření této publikace zde detailně rozeberu zejména ty principy, které mají přímý dopad do dokazování, zatímco ostatním zmiňuji stručně.

Princip zákonnosti⁴⁶⁴ vyžaduje, aby všechny postupy⁴⁶⁵ správních orgánů při výkonu působnosti v oblasti veřejné správy probíhaly v souladu s právními předpisy.⁴⁶⁶ Pojem „právní předpisy“ je přitom legislativní zkratkou, kterou zákonodárce užívá pro zákony a ostatní právní předpisy, jakož i mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu. Tento princip je konkrétním projevem a garancí ústavního principu legality ve sféře veřejné správy dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.⁴⁶⁷ Správním orgánům určuje „podmínky, meze a způsob výkonu jejich pravomocí zejména vůči spravovaným osobám“.⁴⁶⁸ Tyto limity pak neleží jen v procesních předpisech, ale i v rovině vymezení práv a povinností, o kterých se rozhoduje (hmotněprávní hledisko),⁴⁶⁹ ale také rovině pravomoci a působnosti správních orgánů (hledisko kompetenční).⁴⁷⁰ Princip zákonnosti je dále rozveden principem legální licence⁴⁷¹ (někdy též princip zákazu zneužití

⁴⁶² Např. § 2 v odst. 1 správního řádu obsahuje princip zákonnosti a v odst. 3 princip dobré víry, § 4 odst. 1 správního řádu zakotvuje princip služby veřejnosti, § 7 odst. 1 princip rovnosti a nestrannosti nebo § 6 odst. 1 princip rychlosti.

⁴⁶³ Typicky zákaz zneužití pravomoci nebo legitimní očekávání jakožto součást ústavního východiska právního státu.

⁴⁶⁴ Úst. § 2 odst. 1 správního řádu.

⁴⁶⁵ Tedy nejen samotné rozhodnutí, ale celý průběh řízení (srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 1994, sp. zn. 7 A 506/93.).

⁴⁶⁶ VEDRAL, *ibid.*, s. 70.

⁴⁶⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 4. 2009, č. j. 5 As 13/2009-61.

⁴⁶⁸ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 61.

⁴⁶⁹ POTĚŠIL, Lukáš; HEJČ, David; RIGEL, Filip; MAREK, David. *Správní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 36.

⁴⁷⁰ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 62.

⁴⁷¹ Úst. § 2 odst. 2 správního řádu.

správního uvážení nebo pravomoci správního orgánu⁴⁷²) zajišťujícím sledování hlediska účelu svěřené pravomoci. K uplatňování pravomoci tak nepostačuje formální postup v souladu s principem zákonnosti, ale také využití postupu v souladu s účelem, k němuž byl správnímu orgánu svěřen zákonem nebo na základě zákona.⁴⁷³ Nemůže tak docházet k „prosté mechanické aplikaci právních norem omezující se pouze na izolovaný gramatický vklad jednotlivého ustanovení, ale ve smyslu takové jejich aplikace, která vždy respektuje a akcentuje jednak smysl a účel právní úpravy a jednak základní hodnotová východiska právního řádu jako celku“.⁴⁷⁴ Současné jde o jeden z projevů požadavku proporcionality v širokém smyslu,⁴⁷⁵ který směřuje k volbě vhodných, rozumných a tím přiměřených řešení.⁴⁷⁶

Požadavek na přiměřenost postupu veřejné správy je doplněn i principem hospodárnosti (procesní ekonomie),⁴⁷⁷ podle kterého má správní orgán postupovat tak, aby dotčené osoby co nejméně zatěžoval. Jde o příkaz správnímu orgánu, aby při výkonu své působnosti volil vždy takové prostředky, které vedou k požadovanému cíli, ale současně co nejméně zasahují do práv dotčených osob.⁴⁷⁸ Nejvyšší správní soud tento princip vyjadřuje i skrze německý příměr, že špačci se nestřílejí salvou z děla.⁴⁷⁹ Úkolem při vážení principu přiměřenosti, resp. jeho projevu v hospodárnosti, tak není uvažování na tím „zda vůbec“, ale zamýšlení se nad modalitami „jak“.⁴⁸⁰ S požadavkem na minimalizaci zatížení dotčených osob se pojí i princip rychlosti řízení,⁴⁸¹ dle kterého správní orgán postupuje bez zbytečných průtahů. Ačkoliv odpovědnost za rychlost řízení nese primárně správní orgán,⁴⁸² přímo ji ovlivňují i dotčené osoby svým jednáním. Správní řád jim proto sice poskytuje prostředky ochrany před nečinností,⁴⁸³ ale judikatura již omezuje jejich použití u řízení, ve kterých jsou průtahy způsobeny jednáním účastníků.⁴⁸⁴ Současně nesmí být rychlost řízení brána jako cíl⁴⁸⁵ bránící uplatnění práv dotčených osob.⁴⁸⁶

Správní řád dále skrze princip ochrany dobré víry⁴⁸⁷ správním orgánům ukládá chránit práva osob nabytá v dobré víře a jejich oprávněné zájmy. Současně právní

⁴⁷² SKULOVÁ, *ibid.*, s. 64.

⁴⁷³ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 38.

⁴⁷⁴ VEDRAL, *ibid.*, s. 87.

⁴⁷⁵ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 63.

⁴⁷⁶ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 68.

⁴⁷⁷ Ust. § 6 odst. 2 správního řádu.

⁴⁷⁸ VEDRAL, *ibid.*, s. 134.

⁴⁷⁹ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 4. 2009, č. j. 1 Ao 2009-94.

⁴⁸⁰ Dnes je tento princip realizován i maximální elektronizací veřejné správy, neboť správní orgán si je povinen opatřit veškeré dostupné údaje z elektronických rejstříků (FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 15.).

⁴⁸¹ Ust. § 6 odst. 1 správního řádu.

⁴⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 91/03.

⁴⁸³ Ust. § 80 správního řádu.

⁴⁸⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. IV. ÚS 392/05.

⁴⁸⁵ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 64.

⁴⁸⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 6. 2003, č. j. 7 A 130/2000-28.

⁴⁸⁷ Ust. § 2 odst. 3 správního řádu.

orgán omezuje, aby do těchto práv zasahoval jen za podmínek stanovených zákonem a v nezbytném rozsahu. Tato ochrana zásadním způsobem směřuje k zajištění principu právní jistoty, protože chrání dobrou víru jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a dobrou víru v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už plynou z normativního právního aktu nebo individuálního aktu aplikace práva. Tento princip působí v rovině subjektivní jakožto ochrana a v rovině objektivní jako presumpce správnosti aktu veřejné moci.⁴⁸⁸

Ústavní princip rovnosti v právech a důstojnosti, rovnosti před zákonem a zákaz diskriminace⁴⁸⁹ ve spojení s požadavkem právní jistoty⁴⁹⁰ tvoří princip legitimního očekávání (předvídatelnosti).⁴⁹¹ Jeho podstatou je, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly. Jde tak o kontinuitu postupu a rozhodovací praxe⁴⁹² veřejné správy ve věcech různých dotčených osob, avšak vycházejících z obdobných podmínek. Tato kontinuita však není absolutní a umožňuje rozhodujícímu orgánu odchýlit se od svého dřívějšího rozhodování. V takovém případě je nezbytné přezkoumatelně odůvodnit názorový posun.⁴⁹³ Tento princip velmi úzce souvisí s požadavkem nestranného přístupu správního orgánu v podobě objektivního a rovného přístupu k jednotlivým případům.⁴⁹⁴ Nejde tak o princip nezávislosti a nestrannosti vlastní soudnictví, neboť veřejná správa jakožto výkonná moc provádějící vládní politiku vyžaduje metodické a individuální řízení podřízených správních orgánů.⁴⁹⁵ S nezávislostí správního orgánu se pojí i rovné postavení dotčených osob plynoucí z ústavněprávních norem čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 1, čl. 2 odst. 1, čl. 3 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.⁴⁹⁶ Jde o rovnost v uplatňování procesních práv,⁴⁹⁷ avšak nikoliv rovnost právech hmotněprávních.⁴⁹⁸ S tímto odlišením se tak pojí přípustnost odlišného zacházení s různými skupinami účastníků,⁴⁹⁹ protože rovnost je zaručena jen mezi účastníky stejné skupiny.⁵⁰⁰

Nestrannost je do jisté míry korigována principem ochrany veřejného zájmu, tedy s hledáním a přijímáním takových řešení, která jsou v souladu s veřejným zájmem. Úkolem správních orgánů však není veřejný zájem formulovat, jelikož to náleží moci zákonodárné. Správním orgánům tak náleží jednotlivé veřejné zájmy

⁴⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. IV. ÚS 150/01.

⁴⁸⁹ SKULOVÁ, *ibid.*, s. 71.

⁴⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 487/03.

⁴⁹¹ Ust. § 2 odst. 4 správního řádu.

⁴⁹² POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 47.

⁴⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2002, sp. zn. II. ÚS 296/01. Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 2 As 7/2005-86.

⁴⁹⁴ VEDRAL, *ibid.*, s. 102.

⁴⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. II. ÚS 623/02.

⁴⁹⁶ Současně vyjádřené § 7 odst. 1 větou první správního řádu.

⁴⁹⁷ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 67.

⁴⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 50/2000.

⁴⁹⁹ Podle § 27 odst. 1 a 2 správního řádu.

⁵⁰⁰ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 64.

definované zákony konkretizovat v individuálních případech⁵⁰¹ a poměřovat je se zájmy partikulárními.⁵⁰² Veřejné zájmy proto vyplývají z jednotlivých zákonů a nejde o „univerzální, obecně platný a všem společný veřejný zájem“.⁵⁰³ Definici takového obecného nebo subsidiárního veřejného zájmu pak neobsahuje ani správní řád.⁵⁰⁴ Jde proto o neurčitý právní pojem, avšak nikoliv blanketní výraz.⁵⁰⁵

Princip materiální pravdy (správním řádem vyjádřený jako zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností⁵⁰⁶) správnímu orgánu ukládá postupovat tak, aby náležitě zjistil všechny relevantní skutečnosti daného případu a dospěl k úplnému a pravdivému zjištění skutkového stavu věci, o němž nezůstávají důvodné pochybnosti. Správní orgán se tedy nemůže spokojit s tvrzeními účastníků, ale má povinnost z úřední moci úplně zjišťovat skutečný (objektivní) stav věci.⁵⁰⁷ Princip materiální pravdy ve správním řízení se však v konečném důsledku projevuje jinak než v případě řízení civilního, což je dáno spolupůsobením ostatních principů činnosti správních orgánů. Na rozdíl od soudu v civilním řízení, který je vázán důkazními návrhy stran a musí rozhodnout i na základě neúplného skutkového stavu nastoleného účastníky, musí správní orgán aktivně zjistit skutečný stav věci, a to i nad rámec toho, co tvrdí a navrhuje účastníci.⁵⁰⁸ Správní řád však nepožaduje zjištění pravdy s absolutní jistotou, ale co nejúplnější zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.⁵⁰⁹ Jde tak o posun od dřívější právní úpravy,⁵¹⁰ která správním orgánům ukládala přesně a úplně zjistit skutečný stav věci, což vytvářelo nedosažitelný a neúměrně zatěžující požadavek.⁵¹¹ Aktuální princip formulovaný jako zjištění stavu věci bez důvodných pochybností proto lépe vyvažuje potřebu pravdivosti s požadavky rychlosti, hospodárnosti a proporcionality zásahu do práv zúčastněných

⁵⁰¹ VEDRAL, *ibid.*, s. 100.

⁵⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 24/04.

⁵⁰³ VEDRAL, *ibid.*, s. 100.

⁵⁰⁴ Některé zvláštní právní předpisy však vymezení veřejného zájmu v určité konkrétní oblasti obsahují. Příkladem je § 58 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, který stanovuje, že ochrana přírody a krajiny je veřejným zájmem a každý je povinen při užívání přírody a krajiny střípět omezení vyplývající z tohoto zákona. Obdobně § 33 odst. 1 zákona č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů, umožňuje omezit vlastnická práva nebo přistoupit k vyvlastnění ve veřejném zájmu, kterým rozumí zájem na vyhledávání a využití zdroje k léčebným účelům a zájem na ochraně zdrojů v zájmu zachování jejich kvalitativních a kvantitativních vlastností a zdravotní nezávadnosti.

⁵⁰⁵ VIOTTO, Regina. *Das öffentliche Interesse. Transformationen eines umstrittenen Rechtsbegriffs*. Baden-Baden: Nomos, 2009, s. 11.

⁵⁰⁶ Ust. § 3 správního řádu.

⁵⁰⁷ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 54.

⁵⁰⁸ Skutečný stav je tak zjišťován *ex officio* (Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 1994, sp. zn. 7 A 506/93.).

⁵⁰⁹ Někdy se proto hovoří o racionalizovaném principu materiální pravdy (srov. CIGÁNEK, *ibid.*, s. 52 a násl. POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 54.).

⁵¹⁰ Ust. § 32 odst. 1 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹¹ CIGÁNEK, *ibid.*, s. 53.

osob.⁵¹² V praxi to znamená, že správní orgány musí zjistit skutkové okolnosti tak, aby jejich rozhodnutí obstálo z hlediska zákonnosti a věcné správnosti, avšak zároveň nejsou nuceny provádět dokazování přesahující rozumnou míru, která by vedla k porušení principu rychlosti a hospodárnosti řízení (například nepodstatné detaily či další dokazování téhož skrze jiné důkazní prostředky jen pro dosažení větší míry jistoty).

Úzce provázaným principem a doplněním materiální pravdy je princip vyhledávací,⁵¹³ který určuje, kdo nese odpovědnost za opatření podkladů a podání důkazů.⁵¹⁴ Pro činnost správních orgánů platí, že tíha zjišťování skutkových okolností leží primárně na správním orgánu.⁵¹⁵ Vyhledávací princip je vlastně výrazem principu oficiality v procesu dokazování – znamená, že správní orgán sám (*ex officio*) činí potřebné kroky k opatření důkazních prostředků a není odkázán jen na důkazní návrhy účastníků, nebo jejich vlastní aktivitu při zajišťování důkazních prostředků.⁵¹⁶ To však nezabavuje účastníky řízení plnění důkazní povinnosti ve vztahu ke svým tvrzením,⁵¹⁷ který se nesplněním této povinnosti vystavuje riziku, že se správnímu orgánu nepovede danou skutečnost náležitě objasnit vlastní činností. Jde-li o skutečnost příznivou pro takového účastníka řízení, může to vést k nenaplnění hypotézy příslušné právní normy a její neaplikaci. Vyhledávací princip je párovým vůči principu projednacímu. Ten nachází své uplatnění ve sporném řízení, kde je na účastnících řízení, aby navrhli důkazní prostředky potřebné k prokázání svých tvrzení.⁵¹⁸

Činnost správních orgánů je při hodnocení důkazních prostředků založena na principu volného hodnocení důkazů. To znamená, že zákon nestanoví žádnou předem danou sílu či hierarchii důkazních prostředků,⁵¹⁹ správní orgán hodnotí důkazy dle svého vnitřního přesvědčení, a to každý důkaz jednotlivě a všechny ve vzájemné souvislosti. Tato činnost však nemůže nést znaky libovůle, ale znamená, že „hodnocení důkazů podle vlastního uvážení správního orgánu je myšlenkovou úvahou, při které usuzující přijímá jedno tvrzení a odmítá jiné, přičemž se opírá o logické, systematické, historické, pravděpodobnostní, věrohodnostní atp. úsudky, které uvede v odůvodnění svého rozhodnutí. Takovým hodnocením však není, jestliže správní orgán jeden důkaz přijal a protichůdný pouze jako nevěrohodný odmítl, aniž by vyložil, proč tak učinil, když navíc nevyužil možnost provést ke sporné skutečnosti dostupné důkazy další.“⁵²⁰

⁵¹² Srov. též rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 3. 2011, č. j. 17 A 77/2010-30.

⁵¹³ Tento princip je některými autory vlastně považován za neoddelitelný od principu materiální pravdy (srov. PRŮCHA, Petr. *Správní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 34). Každý ovšem vyjadřuje jinou rovinu zjišťování skutkového stavu.

⁵¹⁴ Ust. § 50 správního řádu.

⁵¹⁵ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 271.

⁵¹⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2013, č. j. 1 As 20/2013-64.

⁵¹⁷ Ust. § 52 správního řádu.

⁵¹⁸ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 375–376.

⁵¹⁹ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 273.

⁵²⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 9. 2007, č. j. 7 As 11/2007-54.

Z čl. 2 odst. 3 Ústavy lze dovodit, že veřejná moc je vůči občanům se služebním postavením.⁵²¹ Tuto roli vnímá i správní řád, který veřejnou správu výslovně označuje za službu veřejnosti.⁵²² V souladu s tímto principem je proto třeba v první řadě interpretovat jednotlivé právní normy správního řádu, ale v druhé řadě také jako návod pro řešení situací, pro které zákon správnímu orgánu nestanoví povinnost něco vykonat. V takovém případě bude v souladu se služebním postavením veřejné správy provedení nebo strpění určité činnosti ve prospěch dotčené osoby.⁵²³ Některé konkrétní projevy tohoto principu jsou dále rozvedeny přímo v § 4 správního řádu. Zaprvé jde o povinnost slušnosti a vstřícnosti, která tak na úřední osoby klade značné nároky v odolnosti vůči negativním projevům osob dotčených činností správního orgánu.⁵²⁴ Přitom povinnost slušnosti platí obousměrně (byť kvalitativně ne stejně) a správní orgán, resp. jeho úřední osoby, nejsou povinny „nechat si vše líbit“. K zajištění této vzájemnosti pak jsou poskytnuty prostředky ochrany v podobě pořádkové pokuty⁵²⁵ nebo i přestupkového řízení.⁵²⁶ Zadruhé, jde o poučovací povinnost, která spočívá v poskytnutí přiměřeného⁵²⁷ poučení dotčeným osobám o procesních⁵²⁸ právech a povinnostech, pokud je to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům⁵²⁹ dotčené osoby potřebné. Součástí této povinnosti je i dostatečně srozumitelná komunikace správního orgánu s dotčenými osobami.⁵³⁰

Správní řízení se na rozdíl od řízení soudního odehrává jako neveřejné.⁵³¹ Veřejnost (tedy řízením přímo nedotčené osoby) nemá automaticky přístup k ústním jednáním ani ke spisu. Správní řád proto ústní jednání činí zásadně neveřejným,⁵³² pokud jej veřejným neučiní zvláštní zákon nebo rozhodnutí správního orgánu.⁵³³ Transparentnost správního řízení se tak naplňuje v plném rozsahu pouze k účastníkům řízení, kteří mají právo být seznámeni se shromážděnými podklady a účastnit se ústního jednání.⁵³⁴ Obdobně omezuje další osoby v nahlížení do spisu, kdy jim umožní do něj nahlédnout pouze v případě, kdy prokáží právní zájem nebo jiný vážný důvod a nebude-li tím porušeno právo některého z účastníků, popř. dalších dotčených osob anebo veřejný zájem.⁵³⁵ S neveřejností souvisí i princip písemnosti správního řízení, protože způsob organizace řízení jakožto písemného prakticky

⁵²¹ SKULOVÁ, et al., op. cit., s. 79.

⁵²² Ust. § 4 odst. 1 věta první správního řádu.

⁵²³ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, s. 51.

⁵²⁴ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, ibid., s. 57.

⁵²⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 3. 2013, č. j. 8 As 16/2012-52.

⁵²⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 4. 2010, č. j. 5 As 76/2009-69.

⁵²⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 10. 2010, č. j. 1 As 51/2010-214.

⁵²⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 10. 2010, č. j. 5 As 1/2010-76.

⁵²⁹ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, ibid., s. 52.

⁵³⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2012, č. j. 6 Ads 61/2012-15.

⁵³¹ SKULOVÁ, et al., ibid., s. 84.

⁵³² Ust. § 49 odst. 2 správního řádu.

⁵³³ PRŮCHA, 2017, ibid., s. 170

⁵³⁴ KLIKOVÁ, Alena, et al. *Správní řád. Meritum*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 89.

⁵³⁵ Ust. § 38 odst. 2 správního řádu.

omezuje přístup veřejnosti k informacím ze správního řízení. Ve specifických případech se v řízení prosadí i princip (modifikované) ústnosti,⁵³⁶ který dává účastníkům možnost bezprostředně reagovat zejména na skutková zjištění vzešlá při ústním jednání.

Účelem principu dvojinstančnosti je dosažení nastoupení tzv. devolutivního účinky,⁵³⁷ tedy přezkoumání rozhodnutí a jemu předcházejícího řízení správním orgánem vyššího stupně. Dochází tím k naplnění zásad spravedlivého procesu směrem k vytvoření záruk objektivitu, nestrannosti a vyšší odbornosti.⁵³⁸ S tímto principem se pak pojí i princip jednotnosti řízení a párový princip koncentrace řízení. Zatím princip jednotnosti řízení vnímá řízení jako jeden procesní celek od zahájení řízení až po vydání rozhodnutí, princip koncentrace řízení omezuje některé procesní úkony na konkrétní fázi řízení. Obecně správní řízení přitom stojí na fakultativní koncentraci řízení, ke které může přistoupit správní orgán tím, že prohlásí, dokdy mohou účastníci činit své návrhy.⁵³⁹ Taková koncentrace je však nepravou, neboť zákonodárce současně nestanovil, že by následně správní orgán k později uplatněným návrhům nemohl přihlídnout.⁵⁴⁰

Řádnému řízení ve věci mohou bránit rozpory týkající se vztahů mezi účastníky, jinými dotčenými osobami, popř. i mezi vykonavateli veřejné správy. Úkolem právního orgánu je tyto rozpory pokud možno odstraňovat.⁵⁴¹ Může jít přitom jak o odstranění rozporů procesní povahy, tak povahy merita věci, k čemu následně slouží možnost uzavřít smír⁵⁴² v případě sporného řízení, který správní orgán schválí, neodporuje-li právním předpisům nebo veřejnému zájmu.⁵⁴³ Autoritativní zásah veřejné moci má tedy nastoupit až jako poslední možnost.⁵⁴⁴ Tento princip se však nedotýká odstraňování rozporů skutkové povahy, tedy například rozporu mezi výpovědí svědka s údaji v úředních záznamech.⁵⁴⁵ Tyto rozpory totiž nebrání řádnému projednání věci, ale správní orgán se s nimi má vypořádat při hodnocení důkazů.

Správní řád explicitně počítá s tím, že různé správní orgány mohou konat ve věcech se shodným předmětem. Formuluje proto princip vzájemné spolupráce (součinnosti),⁵⁴⁶ dle kterého dbají vzájemného souladu a spolupracují v zájmu dobré správy. Správní orgány jsou v takových případech povinny koordinovat svůj postup tak, aby řízení ve stejné věci neprobíhala opakovaně, ale naopak aby probíhala

⁵³⁶ KLIKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 88.

⁵³⁷ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 515.

⁵³⁸ SKUĽOVÁ, et al., *ibid.*, s. 86.

⁵³⁹ Ust. § 36 odst. 1 správního řádu.

⁵⁴⁰ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 210–211.

⁵⁴¹ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 61–62.

⁵⁴² Ust. § 141 odst. 8 správního řádu.

⁵⁴³ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 58.

⁵⁴⁴ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 62.

⁵⁴⁵ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 9. 2014, č. j. 9 A 118/2011-39.

⁵⁴⁶ Ust. § 8 správního řádu.

jednotně s minimalizací zásahu do sféry dotčených osob a v zájmu právní jistoty. Nežádoucím by tak bylo k rozhodování stejné či obdobné věci různými správními orgány s různými závěry.⁵⁴⁷

Ve správním řízení lze rozlišit dva principy v závislosti na tom, jakým způsobem nastává iniciace správního řízení – jde o princip dispoziční a princip oficiality. Správní řízení tedy rozeznává řízení o žádosti zahájená z vůle účastníka řízení a řízení zahájená z moci úřední vedená z úřední povinnosti nebo diskreční pravomoci správního orgánu. Tyto dvě varianty pak odlišují i typy řízení, přičemž správní řád sám neřeší, ve kterých případech se ta která forma použije.⁵⁴⁸ Jde o otázku řešenou zvláštními právními předpisy ve vztahu ke konkrétnímu typovému předmětu řízení.⁵⁴⁹ Některá řízení tedy mohou být vedena pouze na základě žádosti, jiná pouze z moci úřední, ale mohou existovat i řízení připouštějící oba způsoby zahájení.

V případě řízení o žádosti se jedná výlučně o realizaci práva účastníka bez toho, aby správní orgán sám mohl ovlivnit, zda takové řízení bude zahájeno. Takové řízení je proto ovládáno dispozičním principem, protože žadatel žádostí sám vymezuje předmět řízení a tímto řízením disponuje.⁵⁵⁰ Současně žadatel disponuje s řízením i v jeho průběhu, kdy má právo vzít svoji žádost zpět nebo zúžit její předmět.⁵⁵¹ Jsou-li řízení zahájena z pravomoci správního orgánu, není jeho zahájení a průběh závislý na vůli účastníků, ale buď na povinnosti správního orgánu⁵⁵² jej zahájit, nebo na úvaze o ochraně veřejného zájmu skrze správní řízení v individuálním případě.⁵⁵³ Je to tedy pouze správní orgán, který určuje, kdy bude řízení zahájeno, jaký bude jeho předmět a kdy a jak bude skončeno. Osoba, která by mohla být účastníkem takového řízení, nemá ani veřejné subjektivní právo na to, aby takové řízení bylo zahájeno.⁵⁵⁴ Předmět řízení zahájeného z moci úřední vymezí správní orgán sám skrze oznámení o zahájení řízení a může jej v průběhu řízení dále zpřesňovat. V každé fázi řízení však účastníkovi musí být zřejmé, jaké jeho jednání je posuzováno, aby v daném řízení mohl účinně hájit své subjektivní zájmy.⁵⁵⁵ Rozlišení typu řízení dle zahájení s sebou nese odlišné uplatnění principu dispozičního a principu oficiality. To se však promítá do celého následného řízení. Při poměrování s principem vyšetřovacím nebo principem projednácím tak bude vlivem těchto dvou principů dána i procesní aktivita účastníků při zjišťování skutkového stavu. V řízení o žádosti jde především o přiznání nebo deklarování určitého subjektivního práva, o nějž má zájem žadatel. Takový žadatel tedy bude v řízení značně aktivní a právní úprava

⁵⁴⁷ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 69.

⁵⁴⁸ HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 158.

⁵⁴⁹ HENDRYCH, *et al.*, *ibid.*, s. 395.

⁵⁵⁰ JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 328.

⁵⁵¹ Ust. § 45 odst. 4 správního řádu.

⁵⁵² Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2002, sp. zn. II. ÚS 586/02.

⁵⁵³ POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 281.

⁵⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2017, č. j. 4 As 117/2017-46.

⁵⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2010, č. j. 1 Afs 58/2009-541. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 8. 2014, č. j. 3 Ads 106/2013-29.

to může i explicitně předpokládat.⁵⁵⁶ Naopak v přestupkovém řízení jde o ochranu veřejného zájmu na řádném chodu společnosti, ve kterém je správné a úplně zjištění skutkového stavu úkolem správního orgánu. Ten tak bude rozhodně skutečnosti zjišťovat z moci úřední, bez ohledu na aktivitu účastníků a bez ohledu na to, zda zjišťované skutečnosti osobě, které má být uložena povinnost, prospívají či nikoli.⁵⁵⁷

2.3.3 Dokazování

Dokazování ve správním řízení je ovlivněno odlišnou povahou tohoto typu řízení ve srovnání s řízením civilním či trestním a principy, na nichž je vystavěno.⁵⁵⁸ Je však problematické charakterizovat dokazování ve správním řízení obecně, neboť jde o pojem zastřešující různé typy řízení, které se od sebe liší kvalitou procesních povinností procesních subjektů. Ve své základní a tradiční podobě je však správní řízení ovládáno principem oficiality a principem vyšetřovacím (inkvizičním), což znamená, že hlavní odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese správní orgán.⁵⁵⁹ Jinými slovy, povinnost zjistit řádně skutkový stav leží na správním orgánu⁵⁶⁰ – správní orgán má povinnost sám aktivně zjišťovat všechny relevantní skutečnosti a opatřovat důkazní prostředky potřebné pro rozhodnutí, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad výkonu veřejné správy s požadavky § 2 správního řádu.⁵⁶¹ Správní orgán tedy musí zjistit skutečný stav věci v souladu s principem materiální pravdy, to jest v takové kvalitě, aby o něm nevznikaly důvodné pochybnosti.⁵⁶² Ačkoliv tato povinnost platí obecně pro každé správní řízení, zvláště důrazně se uplatňuje v řízení, v němž má být z moci úřední uložena povinnost. V takovém případě je správní orgán povinen i bez návrhu zjistit všechny rozhodné okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch toho, komu má být povinnost uložena.⁵⁶³ Uplatnění vyšetřovacího principu tedy zajišťuje, že správní orgán z vlastní iniciativy vyhledává a provádí důkazy a není odkázán jen na aktivitu účastníků řízení.⁵⁶⁴

Je však nutné zmínit, že ani ve správním řízení nejsou účastníci řízení zcela pasívními aktéry zjišťování skutkového stavu. Správní řád ukládá účastníkům určité

⁵⁵⁶ Příkladem je sporné řízení. Správní orgán v takovém řízení bude vycházet z důkazních prostředků navržených účastníky řízení. Další důkazní prostředky může provést až v případě, kdy návrhy účastníků nepostačovaly ke zjištění stavu věci (§ 141 odst. 4 správního řádu).

⁵⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 5. 2017, č. j. 3 As 93/2015-41.

⁵⁵⁸ VEDRAL, *ibid.*, s. 523.

⁵⁵⁹ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 271.

⁵⁶⁰ Ust. § 3 správního řádu.

⁵⁶¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2013, č. j. 1 As 20/2013-64.

⁵⁶² POTĚŠIL, HEJČ, RIGEL, MAREK, *ibid.*, s. 54.

⁵⁶³ Ust. § 50 odst. 3 správního řádu. Zvláštní právní předpis však může stanovit, že negativní následek za nezjištění okolností svědčících ve prospěch nese dotčená osoba (Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 6. 2014, č. j. 9 A 39/2011-44.).

⁵⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2012, č. j. 6 Ads 61/2012-15.

procesní povinnosti, především povinnost tvrzení a povinnost důkazní ve smyslu povinnosti součinnosti. Účastníci správního řízení jsou tak mimo jiné povinni označit důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení.⁵⁶⁵ Tato důkazní povinnost účastníků je logickým odrazem jejich povinnosti tvrzení – kdo něco v řízení požaduje či komu něco svědčí, měl by uvést rozhodné skutečnosti a navrhnout důkazní prostředky, z nichž lze podat důkaz o tvrzené rozhodné skutečnosti. Správní orgán následně o těchto návrzích rozhoduje a provádí dokazování. Ovšem na rozdíl od civilního řízení není správní orgán důkazními návrhy účastníků vázán a nadále nese odpovědnost za to, aby skutkový stav byl zjištěn dostatečně.⁵⁶⁶ I kdyby tedy účastník řízení zůstal nečinný a povinnost označit důkazní prostředky nesplnil, nezabývá to správní orgán odpovědnosti za zjištění skutkového stavu.⁵⁶⁷ Neoznačí-li ale účastník řízení ke svým tvrzením důkazní návrhy, riskuje, že se správnímu orgánu nepodaří důkazní prostředky opatřit a jím tvrzený skutkový stav zůstane neprokázán.

Na druhé straně, existence a kvalita procesních povinností účastníků se liší v závislosti na povaze správního řízení.⁵⁶⁸ V řízeních o žádostech, kde účastník žádá o přiznání určitého práva nebo nároku (a domáhá se tak subjektivního veřejného práva, které není typicky přiznáváno z moci úřední), se předpokládá vyšší míra jeho aktivity při navrhování důkazních prostředků. Zvláštní právní předpisy často stanoví, že žadatel musí doložit určité skutečnosti příslušnými důkazními prostředky.⁵⁶⁹ Lze tedy hovořit o tom, že v řízení o žádosti leží důkazní povinnost v praktickém smyslu z velké části na žadateli – je na něm, aby ve své žádosti uvedl relevantní skutková tvrzení a k nim navrhl odpovídající důkazní prostředky, jinak riskuje neúspěch ve věci (nevyhovění žádosti). Nutno však zdůraznit, že ani v těchto případech není odpovědnost za zjištění skutkového stavu obvykle plně přenesena na účastníka řízení. Povinnost žadatele předložit stanovené doklady je výjimkou z obecného pravidla, že podklady nezbytné pro rozhodnutí obstarává správní orgán. Ani v řízení o žádosti se správní orgán nemůže zprostit povinnosti přezkoumat a ověřit předložené důkazní prostředky a případně je doplnit, pokud by nepostačovaly k úplnému zjištění rozhodných skutečností. Uložená povinnost doložit určité skutečnosti neznamená tedy přenesení odpovědnosti za zjištění skutkového stavu na žadatele,⁵⁷⁰ ale pouze z ní plyne výjimka z obecného pravidla § 50 odst. 2 správního řádu, totiž že žadatel je povinen zajistit podklady pro rozhodnutí.⁵⁷¹

⁵⁶⁵ Ust. § 52 správního řádu.

⁵⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 11. 2009, č. j. 5 As 29/2009-48.

⁵⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2019, č. j. 1 Azs 181/2018-29.

⁵⁶⁸ VEDRAL, *ibid.*, s. 523–524.

⁵⁶⁹ Například v oblasti sociálních dávek či jiných žádostních řízení právní úprava požaduje, aby žadatel připojil zákonem vymezené doklady; nesplnění této povinnosti může vést i k procesním následkům, typicky k zastavení řízení podle § 66 odst. 1 písm. c) správního řádu, jestliže žadatel ani na výzvu nepředloží požadované podklady.

⁵⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013-47.

⁵⁷¹ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 271–273.

Otázka uplatnění důkazního břemene ve správním řízení úzce souvisí s tím, kdo nese riziko neúplného nebo nedostatečně zjištěného skutkového stavu (tzv. důkazní nouze). V ideálním případě správní orgán na základě provedeného dokazování zjistí všechny relevantní skutečnosti tak, aby mohl bez pochybností meritorně rozhodnout. Může však nastat situace, kdy ani přes veškerou snahu některé skutečnosti nezjistí nebo zůstávají pochybnosti. Na rozdíl od civilního procesu, kde se uplatní pravidla následků neunesení subjektivního důkazního břemene znamenající neprokázání některé skutkové okolnosti, což může ústit v prohru sporu, ve správním řízení není pojem neunesení důkazního břemene relevantní.⁵⁷² Správní řízení (s výjimkou sporného řízení) totiž není soubojem dvou stran, kde každá v duchu projednacího principu nese odpovědnost za pro ni příznivý výsledek. Ve správním řízení je zodpovědnost za objasnění skutkového stavu na správním orgánu, který se jí nemůže zprostit.⁵⁷³ Praktický dopad nedostatečného plnění procesních povinností, zejména povinnosti důkazní, je ovšem ve správním řízení obdobný: pokud se nepodaří prokázat určitou rozhodnou skutečnost svědčící ve prospěch konkrétního účastníka řízení, nese následek nezohlednění této skutečnosti v rámci rozhodovacího procesu právě tento účastník.⁵⁷⁴ Konkrétní dopad nesplnění této povinnosti je však výsledkem působení všech principů v podmínkách konkrétního typu správního řízení. Proto pokud správní orgán z moci úřední hodlá uložit povinnost (například sankci) a z provedených důkazů nezjistí naplnění všech zákonných hypotéz, nemůže povinnost uložit – neobjasnění skutkového stavu správním orgánem vede k vydání rozhodnutí ve prospěch účastníka (například zastavení řízení nebo zproštění podezření). Opačně v řízení o žádosti platí, že neprokáže-li žadatel splnění podmínek pro přiznání subjektivního veřejného práva, jeho žádosti není možné vyhovět. Lze tedy shrnout, že riziko neobjasněných skutečností nese ve správním řízení ten procesní subjekt, který by z nich jinak profitoval. Toto pravidlo je ovšem třeba chápat v kontextu povinnosti správního orgánu zjistit co nejlépe stav věci – teprve pokud ani po splnění této povinnosti nelze dospět k potřebné jistotě, promítne se tato nejistota do výsledku řízení v neprospěch toho, kdo ji mohl či měl odstranit. Konečná podoba rozložení procesních povinností je tak závislá na konkrétním typu správního řízení, které na rozdíl od civilního řízení nabývá různých podob.

Specifickou úpravu procesních povinností a břemen obsahuje sporné správní řízení.⁵⁷⁵ Jedná se o zvláštní typ správního řízení, který se blíží povahou civilnímu spornému řízení – typicky jde o případy, kdy správní orgán rozhoduje spor mezi dvěma stranami (například spory z veřejnoprávních smluv či jiné právní vztahy veřejného práva řešené správním orgánem). Sporné řízení se zahajuje výlučně na

⁵⁷² Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 1. 2014, č. j. 5 As 126/2011-68.

⁵⁷³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2019, č. j. 1 Azs 181/2018-29. JEMELKA, PONDĚLÍČKOVÁ, BOHADLO, *ibid.*, s. 397–399. VEDRAL, *ibid.*, s. 517–518, 523–526.

⁵⁷⁴ K aktivitě by ho tak nevede přímá zákonná povinnost, ale vlastní zájem (GRIVNA, Tomáš; ŠIMÁNOVÁ, Hana. Příspěvek do diskuze o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem. *Trestní právo*, 2018, č. 2, s. 9.).

⁵⁷⁵ Ust. § 141 správního řádu.

návrh (dispoziční princip) a správní řád v něm výslovně oslabuje princip materiální pravdy a vyšetřovací princip.⁵⁷⁶ Ve sporném správním řízení tak není správní orgán povinen z vlastní iniciativy vyhledávat důkazní prostředky v plném rozsahu; naopak se akcentuje princip projednací, podle něž mají účastníci odpovědnost za výsledek sporu v rovném postavení.⁵⁷⁷ Prakticky to znamená, že procesní povinnosti jsou ve sporném řízení rozděleny mezi účastníky, obdobně jako je tomu v civilním soudním řízení.⁵⁷⁸ Správní orgán zde do určité míry vystupuje jako nestranný arbitr a vychází především z důkazních prostředků předložených stranami nebo z jejich shodných tvrzení. Omezení povinnosti správního orgánu zjišťovat podklady pro rozhodnutí v tomto typu řízení je odůvodněno charakterem sporu – správní orgán „hraje do určité míry roli soudu stojícího nad stranami sporu“⁵⁷⁹ a účelem jeho rozhodnutí není založit nové právo či povinnost, ale autoritativně deklarovat, zda práva z existujícího právního poměru jsou, nebo nejsou.⁵⁸⁰

2.4 Správa daní

2.4.1 Charakter

Správa daní je specifickým pojmem daňového práva procesního, který zastřešuje vše, co se v rámci daňového procesu odehrává.⁵⁸¹ Právní úprava tento pojem přitom obsahově nijak nevymezuje, ale pouze uvádí, že jde o postup, jehož cílem je správné zjištění a stanovení daně a zabezpečení její úhrady.⁵⁸² Toto ustanovení tak není definicí pojmu správa daní, která by snad znamenala, že nesprávné zjištění či stanovení daně správou daně není,⁵⁸³ ale pouze imperativem ke správci daně i osobám zúčastněným na správě daně, aby směřovali k tomuto cíli. Nesměřuje-li postup k tomuto cíli, jde toliko o procesní pochybení, které může mít za následek nanejvýš vadnost postupu, avšak stále půjde o správu daně.

Správa daní je zvláštním druhem řízení správního⁵⁸⁴ v širokém smyslu, v němž o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti daní rozhoduje specializovaný správní orgán nadaný působností v oblasti správy daní – správce

⁵⁷⁶ Ust. § 141 odst. 4 správního řádu.

⁵⁷⁷ KLIKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 226.

⁵⁷⁸ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2018, č. j. 5 A 142/2013-68.

⁵⁷⁹ VEDRAL, *ibid.*, s. 1086.

⁵⁸⁰ FIALA, FRUMAROVÁ, VETEŠNÍK, ŠKUREK, HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, SOVOVÁ, SCHEU, *ibid.*, s. 699.

⁵⁸¹ ROZEHNAL, Tomáš. *Daňový řád. Praktický komentář*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2024, s. 2.

⁵⁸² Ust. § 2 odst. 2 daňového řádu.

⁵⁸³ Tak uvádí LICHNOVSKÝ, Ondřej; ONDRÝSEK, Roman, et al. *Daňový řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 2.

⁵⁸⁴ NOVOTNÁ, Monika; JORDANOVÁ, Kateřina; KRUPÍČKOVÁ, Lenka; ŠOTNÍK, Jakub. *Daňové řízení*. Praha: Wolters Kluwer, C. H. Beck, 2019, s. 1.

daně.⁵⁸⁵ Správci daně představují segment veřejné správy, konkrétně veřejné finanční správy,⁵⁸⁶ jehož účelem je zabezpečit správné zjištění a stanovení daně a následný výběr a vymáhání této daňové povinnosti ve prospěch veřejných rozpočtů. Historicky platilo, že daňový proces se v českém prostředí neřídil obecnou právní úpravou správního řízení,⁵⁸⁷ což platí i dnes, kdy správa daní, a tedy i daňové řízení, podléhá vlastním procesním pravidlům obsaženým ve zvláštním zákoně (dříve zákon o správě daní a poplatků, dnes daňový řád) se značně omezeným subsidiárním použitím správního řádu.⁵⁸⁸ Správa daní tedy tvoří v zásadě svébytný subsystém správního práva procesního s výraznými specifiky odpovídajícími povaze daňového práva.

Specifičnost správy daní spočívá zejména ve specifickém postavení jeho procesních subjektů a ve způsobu, jakým je vedeno. Na jedné straně stojí daňový subjekt, na straně druhé správce daně jakožto orgán veřejné moci nadaný působností v oblasti správy daní. Jejich postavení není rovnocenné: správce daně vystupuje ve dvojí roli – jako „protistrana“ daňového subjektu (chrání veřejný zájem na řádném výběru daní), která však současně plní funkci rozhodujícího orgánu nadaného vrchnostenskými pravomocemi. Tato dualita (konfliktní postavení správce daně a zároveň jeho funkce rozhodujícího orgánu) výrazně odlišuje správu daní (obdobně jako některá správní řízení) od řízení soudních, kde rozhoduje nezávislý nestranný orgán. Ačkoliv tedy správce daně na jednu stranu „zastupuje“ zájem odlišný od zájmu daňového subjektu, je povinen v rámci této konfliktní role ctít cíl správy daní a nepreferovat fiskální zájem státu.⁵⁸⁹ Správa daní má svou povahou převážně vyšetřovací (inkviziční) charakter, typický pro veřejnou správu, avšak se značným přenesením povinností (a v některých situacích i pravomocí) na daňové subjekty.

Zatímco v případě správního řízení dochází nejdříve ke kompletnímu zjištění skutkového stavu a následnému rozhodnutí ve věci, ve správě daní ve většině

⁵⁸⁵ Ustanovení § 10 daňového řádu přitom obsahuje vlastní vymezení pojmu správní orgán.

⁵⁸⁶ KARFÍKOVÁ, Marie, et al. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 11 a násl.

⁵⁸⁷ STARÝ, Marek. *Dějiny daní a poplatků*. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, s. 131. NOVOTNÁ, JORDANOVÁ, KRUPÍČKOVÁ, ŠOTNÍK, *ibid.*, s. 1.

⁵⁸⁸ Podle § 262 daňového řádu se při správě daní správní řád nepoužije s výjimkou ustanovení o opatření obecné povahy. Současně § 177 odst. 1 správního řádu stanovuje, že základní zásady činnosti správních orgánů uvedené v § 2 až 8 správního řádu se použijí při výkonu veřejné správy i v případech, kdy zvláštní zákon vylučuje použití správního řádu, ale sám úpravu odpovídající těmto zásadám neobsahuje. Subsidiární omezení správního řádu při správě daní je tak dnes omezeno pouze na ustanovení o opatření obecné povahy a (teoreticky) též základní zásady činnosti správních orgánů. S ohledem na komplexní pojetí základních principů správy daní v § 5 až 9 daňového řádu je však subsidiární použití základních zásad činnosti správních orgánů jen teoretickou možností (byť vlastní úprava základních principů není vyčerpávající – viz BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 1512–1515.). Ačkoliv totiž judikatura tento vztah připouští, k použití základních zásad ze správního řádu za účinnosti daňového řádu nepřistoupila (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2017, č. j. 6 Afs 264/2016-44.). Jiná situace byla v době účinnosti zákona o správě daní a poplatků (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 7. 2007, č. j. 8 Afs 59/2005-83.).

⁵⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. IV ÚS 591/08.

případů ke zjišťování skutkového stavu ani nedochází. Základem pro správné zjištění a stanovení daně je totiž daňové tvrzení podané daňovým subjektem.⁵⁹⁰ Povinností daňového subjektu je tak samostatně vypočíst svoji daňovou povinnost a tu tvrdit správci daně prostřednictvím daňového tvrzení (princip autoaplikace).⁵⁹¹ Daňové tvrzení, ač legislativní zkratkou daňového řádu, však ve svém názvu říká velmi významnou skutečnost – že jde o tvrzení, resp. soubor různých tvrzení.⁵⁹² Na správci daně pak není bez dalšího začít zjišťovat komplexně skutkový stav relevantní pro stanovení daňové povinnosti a samostatně daňovou povinnost vypočíst. Činí tak totiž až v případě, že chce na daňovou povinnost konkrétního daňového subjektu zaměřit svoji pozornost.

Správa daní jako taková je nejširším pojmem pro označení všeho, co se v daňovém procesu odehrává. V rámci ní se proto objevují jak řízení, tak jiné postupy. Řízení představuje kvalifikovaný, zákonem upravený postup, jehož cílem je vydat rozhodnutí, oproti tomu jiné postupy za cíl vydat rozhodnutí nemají.⁵⁹³ Tyto jiné postupy mohou být svou povahou velmi prosté a krátké (například doručování), ale i velmi komplexní a časově náročné (například daňová kontrola). Jde tak o velmi nesourodou skupinu činností v rámci správy daní.

Páteří správy daní je daňové řízení. Jde o řízení vedená za účelem správného zjištění a stanovení daně nebo zabezpečení její úhrady. Daňové řízení jako takové ovšem řízením vlastně vůbec není, neboť představuje spíše časový úsek, v rámci kterého se dílčí řízení vedená za uvedeným účelem odehrávají. Tato dílčí řízení jsou taxativně vymezena zákonodárcem na vyměřovací a doměřovací řízení v rámci nalézací roviny správy daní a na řízení o posečkání daně a rozložení její úhrady na splátky, o zajištění daně a exekuční řízení v rámci platební roviny daňového řízení.⁵⁹⁴ Jde opět o projev principu autoaplikace, který předpokládá, že správce daně bez dalšího nemusí komplexně zjišťovat skutkový stav a konečně rozhodovat o daňové povinnosti, ale může přistoupit ke zjišťování skutkového stavu až dodatečně v rámci k tomu určeného řízení spojeného s kontrolním postupem. Možnost takto dodatečného rozhodování o daňové povinnosti je však časově omezena propadnými lhůtami, a to lhůtou pro stanovení daně v rovině nalézací⁵⁹⁵ a lhůtou pro placení daně v rovině platební.⁵⁹⁶

Daňový řád procesní subjekty člení do dvou kategorií, a to na ty nadané veřejnoprávní pravomocí (správce daně) a na adresáty tohoto veřejnoprávního působení (osoby zúčastněné na správě daní). Správcem daně může být jakýkoli orgán veřejné moci v rozsahu, v jakém mu je zákonem nebo na základě zákona svěřena působnost v oblasti správy daní. Tímto orgánem veřejné moci přitom může být správní

⁵⁹⁰ Ust. § 1 odst. 3 daňového řádu.

⁵⁹¹ KOUBA, Stanislav. *Systém principů daňového práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 118.

⁵⁹² BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 812.

⁵⁹³ KARFÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 168.

⁵⁹⁴ Ust. § 134 odst. 3 daňového řádu.

⁵⁹⁵ Ust. § 148 daňového řádu.

⁵⁹⁶ Ust. § 160 daňového řádu.

orgán⁵⁹⁷ nebo i jiný státní orgán. Zatímco pojem správního orgánu je daňovým řádem definován, jiné státní orgány tuto definici nemají. Hovoří-li však zákonodárce o jiných státních orgánech, musí jít o všechny ostatní státní orgány nadané příslušnou působností, které však nelze podřadit pod pojem správního orgánu. Nejde tedy o orgán samosprávy, fyzické osoby nebo „nestátní“ právnické osoby.⁵⁹⁸

Jako adresáti veřejnoprávního působení vystupují osoby zúčastněné na správě daní, které lze však rozlišit na daňové subjekty jakožto nositele daňových povinností a třetí osoby, které se na správě daní mohou jinak podílet. Daňový subjekt je čistě procesněprávním pojmem, přičemž sám daňový řád ale neobsahuje jeho vymezení – to je závislé na hmotněprávních předpisech, protože zákon za daňový subjekt považuje osobu, kterou tak označuje zákon, nebo osobu, kterou zákon označuje jako poplatníka nebo plátce daně.⁵⁹⁹ Zpravidla tedy zvláštní zákon využije ustáleného označení poplatník nebo plátce daně a sám vymezení podmínky, za kterých se osoba poplatníkem nebo plátcem daně stává. S ohledem na skutečnost, že správa daní není sama o sobě řízením, ale pojmem širším, který v sobě může zahrnovat i řízení, nepoužívá daňové právo procesní pojem účastníka řízení. Daňovým subjektem se totiž konkrétní osoba stává nezávisle na existenci řízení již pouhým naplněním hmotněprávních podmínek. Příkladem může být vyhledávací činnost správce daně, která není řízením a typicky se odehrává i mimo konkrétní řízení (před jeho zahájením nebo i po jeho skončení).⁶⁰⁰ Třetí osoby jsou svým způsobem zbytkovou kategorií adresátů veřejnoprávního působení v rámci správy daní, protože jsou vymezené negativně jako osoby, jiné než daňový subjekt, které mají práva a povinnosti při správě daní nebo jejichž práva a povinnosti jsou správou daní dotčena.⁶⁰¹ Typicky tak jde o svědky, odborné konzultanty, znalce, tlumočníky, zástupce osob zúčastněných na správě daní, ale i orgány veřejné moci, které nevystupují ze své mocenské pozice, ale jiným způsobem jsou zúčastněni na správě daní (běžně v případě, kdy disponují důkazními prostředky či informacemi významnými pro správu daní).⁶⁰²

Odehrává-li se správa daní skrze konkrétní řízení, je vymezení jeho předmětu závislé obdobně jako u správního řízení na způsobu zahájení tohoto řízení. To může být zahájeno jak procesním úkonem osoby zúčastněné na správě daní, tak z moci úřední. V případě řízení zahájených podáním je předmět řízení vymezen tímto procesním úkonem, kterým podatel řízením disponuje. Jeho úkonem je řízení zahájeno a náleží mu s ním i dále disponovat. Zákonodárce však toto dispoziční oprávnění omezuje, protože osoba zúčastněná na správě daní nemůže vzít zpět podání, k němuž byla povinna přímo ze zákona nebo na výzvu správce daně. Takovým podáním

⁵⁹⁷ Vymezený § 10 odst. 2 daňového řádu.

⁵⁹⁸ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 76.

⁵⁹⁹ Srov. důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona daňový řád, sněmovní tisk 685, 5. volební období (2006–2010), s. 26. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=685&CT1=0>

⁶⁰⁰ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 124.

⁶⁰¹ Ust. § 22 daňového řádu.

⁶⁰² BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 129.

je například daňové tvrzení. To po jeho podání nelze vzít zpět a je jím vždy zahájeno řízení. To ovšem neznamená, že by s ním nebylo možné disponovat například cestou opravného daňového přiznání nebo vyúčtování.⁶⁰³

Pro správu daní je současně charakteristická existence formulářových podání. Jde o nástroj pro strukturování a zjednodušení „košaté“ životní reality,⁶⁰⁴ aby bylo možné snadné zpracování velkého množství informací u značného počtu osob. Toto zpracování se dnes již zpravidla děje elektronickou cestou, která vyžaduje získání informací ve strojově čitelné podobě.⁶⁰⁵ Tvrzení daně, které je odvozeno od konstrukce příslušné daně, se proto často děje právě skrze formulářové podání. Díky takovéto standardizaci je již předem omezeno, čeho se podání může týkat, a podatel do formuláře pouze vyplní odpovídající údaje tak, aby předmět řízení vymezil svoji životní situaci v rámci typově definovaného předmětu řízení formulářového podání.

U řízení z moci úřední zákonodárce oproti jiným typům procesu nepředepisuje konkrétní náležitosti jeho zahájení. Řízení z moci úřední je tak zahájeno prvním úkonem ve věci, nikoliv však oznámením o zahájení řízení. Dotčená osoba zúčastněná na správě daní si tudíž existence řízení nemusí na jeho samotném počátku být vůbec vědoma, neboť prvním úkonem ve věci může být i úkon vůči jiné osobě nebo procesní úkon interní povahy (úřední záznam). Určení okamžiku zahájení řízení proto nemusí být snadné. To ovšem v rámci správy daní nečiní praktické problémy. Podíváme-li se totiž na hlavní řízení správy daní, daňové řízení, resp. jeho nalézací rovinu, mohou se v ní odehrávat různá dílčí nalézací řízení (vyměřovací a doměřovací), pro která v konečném důsledku není relevantní, kdy byla zahájena, ale zda se odehrála v rámci v časového úseku pro výkon veřejnoprávního oprávnění správce daně stanovit daň. Tímto časovým omezením je lhůta pro stanovení daně.⁶⁰⁶ Vzhledem k tomu, že zákonodárce pak například právě u nalézacího daňového řízení omezuje správce daně v postupu před vydáním rozhodnutí, je zajištěna dostatečná participace dotčené osoby na řízení.⁶⁰⁷

Kromě předmětu řízení je však možné hovořit i o předmětu správy daní jako takové nebo jiných postupů. Zatímco v případě předmětu správy daní jde o otázku aplikace správy daní jakožto postupů podle daňového řádu,⁶⁰⁸ v případě předmětu jiných postupů jde o vymezení zaměření těchto postupů. Pro některé proto zákonodárce vymezuje jejich obsah. Tak tomu je například u daňové kontroly, u které správce daně v oznámení o jejím zahájení vymezí její předmět a rozsah,⁶⁰⁹ nebo i postupu k odstranění pochybností, u něž musí správce daně vyzvat daňový subjekt

⁶⁰³ Ust. § 138 daňového řádu.

⁶⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 1. 2018, č. j. 2 Afs 25/2015-38.

⁶⁰⁵ TULÁČEK, Michal. *Elektronizace správy daní. Právní aspekty*. Praha: Leges, 2020, s. 72 a násl.

⁶⁰⁶ Ust. § 148 daňového řádu.

⁶⁰⁷ Srov. § 143 odst. 3 a § 145 daňového řádu.

⁶⁰⁸ Srov. § 2 daňového řádu.

⁶⁰⁹ Ust. § 85 odst. 1 daňového řádu. K tomu např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 10. 2018, č. j. 9 Afs 337/2018-43. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 11. 2019, č. j. 1 Afs 148/2019-59.

k odstranění konkrétních pochybností vymezených ve výzvě k odstranění pochybností.⁶¹⁰

2.4.2 Principy

Principy, na kterých je založena správa daní, jsou obsaženy jak v pozitivněprávní úpravě, tak dovozeny teorií daňového práva.⁶¹¹ Principy přímo obsažené v zákonné právní úpravě jsou:

- princip zákonnosti (legality),
- princip legální licence,
- princip přiměřenosti (proporcionality),
- princip procesní rovnosti,
- princip součinnosti,
- princip poučovací,
- princip vstřícnosti a slušnosti,
- princip rychlosti,
- princip hospodárnosti,
- princip volného hodnocení důkazů,
- princip legitimního očekávání,
- princip materiální pravdy,
- princip zákazu zneužití práva,
- princip neveřejnosti,
- princip mlčenlivosti,
- princip oficiality,
- princip vyhledávací.

Nad rámec těchto zákonem explicitně předvídaných principů je teorií dovozen dále princip autoaplikace daňového práva.⁶¹² Soudní praxí pak dovedla i princip *in dubio contra fiscum*,⁶¹³ který však představuje interpretační princip než princip aplikace daňového práva.⁶¹⁴ Z tohoto důvodu mu zde nebudu věnovat další pozornost.

S ohledem na zaměření této publikace jsem za zásadní principy ovlivňující dokazování identifikoval princip zákonnosti, oficiality (vyhledávací), spolupráce, materiální pravdy a volného hodnocení důkazů. Těmto principům se proto věnuji podrobněji a ostatní ve stručnosti popisují.

⁶¹⁰ Ust. § 89 odst. 1 a 2 daňového řádu. K tomu např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 10. 2008, č. j. 9 Afs 110/2007-113. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2013, č. j. 1 Afs 105/2012-37. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 1. 2015, č. j. 2 Afs 174/2014-27.

⁶¹¹ ROZEHNAL, *ibid.*, s. 9.

⁶¹² KARFÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 167.

⁶¹³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 2. 2012, č. j. 1 Afs 14/2012-24.

⁶¹⁴ Srov. MORAWSKI, Wojciech; BOHÁČ, Radim. In *Dubio pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation. INTERTAX*, 2023, roč. 51, č. 6 & 7, s. 506–518.

V souladu s principem zákonnosti (legality) je správce daně povinen postupovat v mezích právních předpisů.⁶¹⁵ Právními předpisy se přitom rozumí zákony, podzákonné právní předpisy, mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu,⁶¹⁶ ale i právem Evropské unie.⁶¹⁷ V rámci své činnosti je správce daně vázán také rozhodovací praxí soudů⁶¹⁸ a svojí vlastní správní praxí.⁶¹⁹ S principem zákonnosti velmi úzce souvisí princip legální licence (legitimity), který omezuje pravomoc správce daně pouze na ty účely, k nimž mu byla zákonem nebo na základě zákona svěřena, a na rozsah, v jakém mu byla svěřena.⁶²⁰ Jde o konkrétní projev principu enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.⁶²¹ Není proto možné připustit výkon veřejné moci způsobem, který je jen formálním uplatnění veřejnoprávního oprávnění bez ohledu na zákonem sledovaný a předvídaný racionální účel svěřené pravomoci.⁶²² Tento princip vytváří i rámec, v němž se odehrává dokazování, a garantuje legitimitu skutkových zjištění. Správce daně tak není povinen jednat pouze v souladu s právními předpisy, ale není oprávněn ani vykročit mimo svěřené pravomoci, co do účelu a rozsahu. Oproti tomu osoby zúčastněné na správě daní tímto způsobem limitovány nejsou a mohou jednat tak, jak jim zákon nezakazuje.⁶²³ Spojení těchto principů je zásadní i pro samotné chápání cíle správy daní. Má-li být cílem správy daní správné zjištění a stanovení daně a zabezpečení její úhrady, jde současně o vymezení nejobecnějšího cíle činnosti správce daně.⁶²⁴ Povinností správce daně tak není upřednostnit veřejný zájem na co největším výběru daně,⁶²⁵ ale vybrání daně ve správné (zákonné) výši. Není tak upřednostněno hledisko fiskální, ale hledisko správnosti.⁶²⁶

Princip přiměřenosti představuje omezení správce daně na prostředky, které využívá pro uplatňování svých pravomocí. Správce daně je povinen volit jen takové prostředky, které daňový subjekt a další osoby zúčastněné na správě daní zatěžují co nejméně, a přesto vedou k cíli správy daní.⁶²⁷ Tento princip mimo jiné zabraňuje

⁶¹⁵ Ust. § 5 odst. 1 daňového řádu.

⁶¹⁶ Ust. § 5 odst. 1 in fine daňového řádu.

⁶¹⁷ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 29.

⁶¹⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2007, č. j. 1 AfS 134/2006-157. Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 10. 2008, č. j. 8 As 47/2005-86.

⁶¹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 2 Ans 1/2005-57. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2008, č. j. 5 As 28/2007-89. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 12. 2009, č. j. 7 AfS 111/2007-82.

⁶²⁰ Ust. § 5 odst. 2 daňového řádu.

⁶²¹ WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, et al., *ibid.*, s. 86–90. RYCHETSKÝ, Pavel; LANGÁŠEK, Tomáš; HERC, Tomáš; MLSNA, Petr, et al. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 16–17

⁶²² LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 31.

⁶²³ ROZEHNAL, *ibid.*, s. 10.

⁶²⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 11. 2019, č. j. 1 AfS 363/2018-113.

⁶²⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2014, č. j. 2 AfS 87/2013-34.

⁶²⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 8. 2013, č. j. 5 AfS 83/2012-46.

⁶²⁷ Ust. § 5 odst. 3 daňového řádu.

nadměrnému zasahování do práv osob zúčastněných na správě daní a dává správci daně návod pro postup v případech, kdy je mu zákonem dána možnost zvolit jedno z více řešení, tedy v případech správního uvážení (diskreční pravomoci).⁶²⁸ Správce daně je v takovém případě povinen zvolit řešení, které nevede ke zneužití pravomoci (libovůli),⁶²⁹ ale jejímu výkonu přiměřeným a rozumným způsobem.⁶³⁰ Jde o princip promítající se značným způsobem i do otázky míry důkazu, kdy koriguje požadavky správce daně na plnění důkazní povinnosti daňovým subjektem.⁶³¹

Postavení osob zúčastněných na správě daní je v základní rovině vymezeno principem procesní rovnosti.⁶³² Ten zaručuje, že procesní práva a povinnosti osob zúčastněných na správě daní jsou ve stejné situaci stejné⁶³³ a správce daně nesmí nikoho zvyhodňovat nebo znevýhodňovat.⁶³⁴ Neznamená to ovšem, že by osoba zúčastněná na správě daní měla stejné postavení jako správce daně – správce daně je nadán rozhodovací pravomocí a nachází se tak v pozici mocenského orgánu, oproti tomu osoba zúčastněná na správě daní má postavení podřazeného adresáta daňově právních norem.⁶³⁵ Princip rovnosti se tak projevuje ve vztahu mezi osobami zúčastněnými na správě daní navzájem (nediskriminační přístup) a v povinnosti správce daně každému umožnit uplatnění jeho práv v plném rozsahu. S principem procesní rovnosti úzce souvisí princip poučovací,⁶³⁶ který ukládá správci daně poskytnout přiměřené poučení osobám zúčastněným na správě daní o jejich procesních právech a povinnostech. Jde o výjimku z principu *ignorantia iuris non excusat*, jakožto reakci na nerovné postavení mezi správcem daně a osobou zúčastněnou na správě daní – osoba zúčastněná na správě daní (zejména laik) nemusí znát detailně právo, a proto jí správce daně poskytuje potřebné informace k tomu, aby mohla řádně a včas uplatnit své právo nebo splnit svoji povinnost.⁶³⁷ Přímý projev tohoto principu nalezneme i při zjišťování skutkového stavu, kdy je povinností správce daně daňový subjekt například poučit o možných následcích nemožnosti stanovit daň dokazováním.⁶³⁸

Postavení a vztah procesních subjektů ovlivňuje také princip součinnosti.⁶³⁹ Jeho podstatou je, že spolu správce daně a osoby zúčastněné na správě daní spolupracují tak, aby bylo možné efektivně dosahovat cíle správy daní při chápání správy daní jako služby veřejnosti. Neuplatňuje se tudíž ryze vrchnostenský přístup,⁶⁴⁰

⁶²⁸ KADEČKA, Stanislav, et al. *Správní řád*. Praha: ASPI, 2006, s. 51.

⁶²⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 2. 2007, č. j. 2 Afs 159/2005-43.

⁶³⁰ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 31.

⁶³¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2024, č. j. 8 Afs 45/2023-47.

⁶³² Ust. § 6 odst. 1 daňového řádu.

⁶³³ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/06.

⁶³⁴ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 39.

⁶³⁵ KARFÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 50–51.

⁶³⁶ Ust. § 6 odst. 3 daňového řádu.

⁶³⁷ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 41.

⁶³⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2017, č. j. 1 Afs 102/2016-34.

⁶³⁹ Ust. § 6 odst. 2 daňového řádu.

⁶⁴⁰ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 40.

resp. kontradiktorní „souboj“ správce daně a osoby zúčastněné na správě daní nebo jednostranný vyšetřovací přístup správce daně. Zásadním způsobem se tento princip promítá i v dokazování, kde je aktivita při zjišťování skutkového stavu jak na daňovém subjektu, tak správci daně. Ačkoliv pak daňový řád vymezuje rozložení jednotlivých procesních povinností, není zjišťování skutkového stavu pasivní kontrolou, kdy správce daně vyčkává na aktivitu daňového subjektu, ale sám důkazní prostředky vyhledává. Současně je jeho úkolem spolupracovat s daňovým subjektem tak, aby mu bylo ve vzájemném dialogu zřejmé, které skutečnosti správce daně považuje za prokázané, a které nikoliv.⁶⁴¹ Velmi úzce s principem spolupráce souvisí i princip vstřícnosti a slušnosti,⁶⁴² neboť vstřícnost a slušnost ze strany správce daně je předpokladem ochoty osoby zúčastněné na správě daní spolupracovat. Tento princip tak podporuje důvěru osob zúčastněných na správě daní v korektnost procesního postupu a motivuje je k součinnosti. Ačkoliv principy směřují primárně k omezení pravomoci správce daně, není slušnost v rámci správy daní pouze jednostranná (od správce daně). Pokud by se totiž neslušnosti dopustila osoba zúčastněná na správě daní, vystaví se riziku uložení pořádkové pokuty.⁶⁴³

Správa daní je ovládána i principem rychlosti, kdy správce daně je povinen postupovat bez zbytečných průtahů,⁶⁴⁴ a to jak v jednotlivých řízeních, tak v jiných postupech (odehrávajících se i mimo řízení).⁶⁴⁵ Osobám zúčastněným na správě daní je dán k dispozici i zvláštní prostředek ochrany práv v podobě podnětu na ochranu před nečinností.⁶⁴⁶ Důvody průtahů v procesním postupu mohou ležet jak na straně správce daně, tak osobách zúčastněných na správě daní. V případě správce daně může jít o důsledky nevhodného uspořádání soustavy orgánů v institucionální, personální nebo procesní rovině. Důsledky těchto nedostatků však nemůže nést osoba zúčastněná na správě daní, ale musí je nést stát.⁶⁴⁷ Jsou-li průtahy v řízení důsledkem jednání osob zúčastněných na správě daní, je na správci daně, aby přijal relevantní procesní opatření k zajištění rychlosti řízení.⁶⁴⁸ „Pánem“ správy daní je totiž správce daně, který je zodpovědný za její průběh.⁶⁴⁹ Správa daní však nemá být jen časově efektivní, ale taktéž hospodárná. Zákonodárce za tímto účelem zakotvil i princip hospodárnosti (procesní ekonomie)⁶⁵⁰ ukládající postupovat tak, aby nikomu nevznikaly nedůvodné náklady. V konečném důsledku tento princip směřuje k ochraně majtkové sféry nejen osob zúčastněných na správě daní, ale i fisku,

⁶⁴¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2008, č. j. 2 Afs 24/2007-119.

⁶⁴² Ust. § 6 odst. 4 daňového řádu.

⁶⁴³ Ust. § 247 daňového řádu.

⁶⁴⁴ Ust. § 7 odst. 1 daňového řádu.

⁶⁴⁵ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 45.

⁶⁴⁶ Ust. § 38 daňového řádu.

⁶⁴⁷ Srov. se situací v organizaci soudnictví dle nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 9. 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94.

⁶⁴⁸ Například uložení pořádkové pokuty podle § 247 daňového řádu.

⁶⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2023, č. j. 8 Afs 78/2022-39.

⁶⁵⁰ Ust. § 7 odst. 2 daňového řádu.

protože by neúvodně náklady neměly vznikat ani na straně správce daně. Za tímto účelem se předpokládá, že správce daně může úkony provádět společně i pro různá řízení. Typickým příkladem takového postupu je daňová kontrola, která může mít předmět vymezen i na několik zdaňovacích období téže daně. Ačkoliv tedy ve vztahu ke každému zdaňovacímu období je vedeno jiné nalézací řízení, daňová kontrola může být provedena jedna. Správce daně tím tedy může provést kontrolu správnosti daňové povinnosti jednoho daňového subjektu ve vztahu k různým daňovým povinnostem.⁶⁵¹

Jako celé procesní právo, i správa daní je v rovině zjišťování skutkového stavu ovládána principem volného hodnocení důkazů.⁶⁵² Správce daně hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, individuálně a v souvislostech, přičemž žádný důkazní prostředek nemá předem stanovenou *a priori* vyšší či nižší důkazní sílu. Tento princip dává správci daně poměrně široký prostor pro úvahu, jaké závěry z provedených důkazních prostředků vyvodí. Musí však jít o hodnocení logické, nestranné a dostatečně odůvodněné. Volné hodnocení důkazů neznamená libovůli – správce daně je limitován principy formální logiky, zkušenosti a musí respektovat zákaz opomenutí důkazů.⁶⁵³ Míra důkazu není ve správě daní nijak exaktně kvantifikována, avšak lze ji *a contrario* dovodit z § 92 odst. 5 písm. c) daňového řádu. Dle něj je na správci daně, aby prokázal skutečnosti vyvracející věrohodnost, průkaznost, správnost či úplnost důkazů uplatněných daňovým subjektem. Míry důkazu je tak dosaženo v případě, kdy z dokazování nevyplývají skutkové závěry vyvracející věrohodnost, průkaznost, správnost či úplnost důkazů jiných. Nejde však o míru absolutní jistoty, ale míru dostatečně pravděpodobností způsobilou činit závěr bez vážných pochybností s přihlédnutím k okolnostem případu (například s přihlédnutím k plynutí času a stáří zjišťovaných skutečností).⁶⁵⁴ Princip volného hodnocení doplňuje princip materiální pravdy, podle něž je třeba skutkový stav zjistit co nejúplněji,⁶⁵⁵ přičemž je nutné vycházet ze skutečného obsahu právního jednání nebo jiných skutečností.⁶⁵⁶ Z pohledu normativního vyjádření je zajímavé, že jsou tyto dvě složky principu materiální pravdy rozděleny do dvou (byť úzce souvisejících) ustanovení daňového řádu. Kromě základních principů správy daní, kde najdeme příkaz správci daně vycházet ze skutečného obsahu, je totiž vyjádřen i v právní úpravě dokazování jako takového. Materiální pravda představuje ideál objektivního, pravdivého poznání skutečností, o něž se má opírat rozhodnutí správce daně. Správa daní vychází z kautel (oficialita, vyhledávací princip) směřujících ji ke zjištění objektivní pravdy – ostatně účelem správy daní je správné zjištění

⁶⁵¹ Nelze tak souhlasit s LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 47, kde se uvádí, že „nelze připustit, aby správce daně konal pro jednotlivá řízení společně celistvý sled úkonů, jako je např. daňová kontrola.“ Výklad provedený autory komentáře je totiž založený jen na jazykovém vyjádření zákonodárce ve slově „úkony“.

⁶⁵² Ust. § 8 odst. 1 daňového řádu.

⁶⁵³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 7. 2008, č. j. 5 Afs 5/2008-75.

⁶⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 1. 2020, č. j. 8 Afs 23/2018-37.

⁶⁵⁵ Ust. § 92 odst. 2 daňového řádu.

⁶⁵⁶ Ust. § 8 odst. 3 daňového řádu.

a stanovení daně, což implikuje požadavek pravdivého zjištění okolností rozhodných pro správu daní, aby mohlo dojít ke stanovení daně ve správné výši.⁶⁵⁷ V praxi je ovšem naplnění tohoto ideálu omezeno časovými a procesními limity. Daňový řád totiž sice ukládá správci daně dbát na co nejuplněnější zjištění skutkového stavu (princip oficiality),⁶⁵⁸ avšak zároveň jasně vymezuje, které skutečnosti musí prokázat daňový subjekt sám.⁶⁵⁹ Aplikace principu materiální pravdy ve správě daní proto není absolutní.⁶⁶⁰ Zákodárce vědomě prolomil požadavek objektivní pravdy tím, že vymezil důkazní povinnosti a nástroje pro situace, kdy jejich nedostatečné plnění nevede ke spolehlivému zjištění skutkového stavu. Pokud daňový subjekt neprokáže své tvrzení (nebo je zcela nečinný) a ani správce daně nemůže objasnit skutkový stav svojí vyhledávací činností (*non liquet*), není výsledkem například zastavení řízení nebo nestanovení daňové povinnosti, nýbrž nastupují zákonné předvídané následky – stanovení daně náhradním způsobem (dle pomůcek⁶⁶¹ nebo sjednáním daně⁶⁶²).⁶⁶³ Princip materiální pravdy ve spojení s principem oficiality tedy přikazuje, aby správce daně vyvinul maximální úsilí ke zjištění skutkového stavu za současného rozsahu povinností daňového subjektu a správce daně a jejich vzájemného poměru.⁶⁶⁴

Obecný zákaz zneužití práva vychází v českém prostředí z teorie Viktora Knappa, který zneužití práva chápe jako chování zdánlivě dovolené, kterým má být dosaženo nedovoleného výsledku.⁶⁶⁵ V reakci na rozhodovací praxi Nejvyššího správního soudu⁶⁶⁶ a Soudního dvora Evropské unie,⁶⁶⁷ jako i následnou transpozici povinnosti⁶⁶⁸ obecného pravidla proti vyhýbání se daňovým povinnostem v oblasti zdanění příjmů právnických osob, se v daňovém právu objevil jako obecný princip,⁶⁶⁹ dle kterého se při správě daní „nepřihlíží k právnímu jednání a jiným skutečnostem rozhodným pro správu daní, jejichž převažujícím účelem je získání daňové výhody v rozporu se smyslem a účelem daňového právního předpisu.“ Důsledkem

⁶⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 11. 2019, č. j. 1 Afs 363/2018-113. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2014, č. j. 2 Afs 87/2013-34. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 3. 2013, č. j. 5 Afs 82/2012-34.

⁶⁵⁸ BAXA, et al., *ibid.*, s. 509.

⁶⁵⁹ Ust. § 93 odst. 3 a 4 daňového řádu.

⁶⁶⁰ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 408–409.

⁶⁶¹ Ust. § 98 odst. 1 daňového řádu.

⁶⁶² Ust. § 98 odst. 4 daňového řádu.

⁶⁶³ LICHNOVSKÝ, Ondřej; VUČKA, Jan; KŘÍSTEK, Lukáš. *Trestní právo daňové*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 36–37.

⁶⁶⁴ BAXA, et al., *ibid.*, s. 509.

⁶⁶⁵ KNAPP, *ibid.*, s. 184–185.

⁶⁶⁶ Prvním rozhodnutím je rozsudek nazvaný Potápěči I (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 11. 2005, č. j. 1 Afs 107/2004-48.).

⁶⁶⁷ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. 12. 2000 ve věci Emsland-Stärke, sp. zn. C-110/99. Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 21. 10. 2006 ve věci Halifax, sp. zn. C-255/02.

⁶⁶⁸ čl. 6 směrnice Rady (EU) 2016/1164 ze dne 12. července 2016, kterou se stanoví pravidla proti praktikám vyhýbání se daňovým povinnostem, které mají přímý vliv na fungování vnitřního trhu.

⁶⁶⁹ Ust. § 8 odst. 3 daňového řádu.

uplatnění principu zákazu zneužití práva by měla být „rekonstrukce skutkového stavu“,⁶⁷⁰ kdy správce daně vychází ze skutkového stavu bez přihlížení ke zneužívajícímu jednání, tj. skutkový stav má být „nově definován tak, aby byla nastolena taková situace, jaká by existovala v případě neexistence plnění představujících uvedené zneužití“.⁶⁷¹

Princip autoaplikace zásadním způsobem formuje postavení správce daně v procesu správy daní. Prvotní akt deklarace výše daňové povinnosti, jako i dalších okolností, je na samotném daňovém subjektu. Vychází z předpokladu, že daňový subjekt sám nejlépe zná okolnosti významné pro stanovení daně v jeho individuálním případě, a proto je na něm je posoudit, daň vypočítat a v konkrétní výši ji (a případně i jiné okolnosti) tvrdit prostřednictvím daňového tvrzení.⁶⁷² S tímto principem i nepřímo pracuje současná právní úprava, která předpokládá, že základem pro správné zjištění a stanovení daně je daňové tvrzení podané daňovým subjektem.⁶⁷³ V takovém daňovém tvrzení daňový subjekt sám vyčíslí daň a uvede předepsané údaje nebo další okolnosti rozhodné pro stanovení daně.⁶⁷⁴ Konkrétní řízení tak může být ovládáno jak principem dispozitivním, když daňový subjekt sám zahájí konkrétní řízení (ať už je k tomu ze zákona povinen – typicky daňové tvrzení, nebo jde o řízení o žádosti z jeho vlastní iniciativy⁶⁷⁵), nebo i principem ofiциality (kdy správce daně řízení zahájí ze své úřední pravomoci, a to i když daňový subjekt svoji předchozí povinnost tvrdit daň splnil).

2.4.3 Dokazování

Pravidla dokazování ve správě daní jsou určována principy, na kterých stojí. Jde zejména o princip autoaplikace, princip materiální pravdy, princip ofiциality, princip vyhledávací a princip volného hodnocení důkazů. Za klíčové přitom považují určení, kdo je zodpovědný za náležité zjištění skutkového stavu. Daňový řád v tomto ohledu ukládá správci daně dbát, „aby skutečnosti rozhodné pro správné zjištění a stanovení daně byly zjištěny co nejúplněji, a není v tom vázán jen návrhy daňových subjektů.“⁶⁷⁶ Jde tak o svým způsobem modifikovaný vyšetřovací princip, protože neukládá správci daně „povinnost zjistit“, ale „dbát zjištění“ dostatečného zjištění skutkového stavu. Úkolem správce daně tak není případně překlenout procesní pasivitu daňového subjektu a vyhledávat za něj důkazní prostředky, ale není jeho úkolem ani být pouze nečinným arbitrem, který čeká, co přednese daňový

⁶⁷⁰ KAPPEL, Jiří. *Opatření proti vyhýbání se daňovým povinnostem*. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 39.

⁶⁷¹ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 21. 10. 2006 ve věci Halifax, sp. zn. C-255/02.

⁶⁷² KOUBA, ibid., s. 118–119.

⁶⁷³ Ust. § 1 odst. 3 daňového řádu.

⁶⁷⁴ Ust. § 135 odst. 2 daňového řádu.

⁶⁷⁵ V těchto specifických případech dochází i k zásadnímu utlumení vyšetřovacího principu (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 6. 2025, č. j. 4 Afs 172/2024-53).

⁶⁷⁶ Ust. § 92 odst. 2 daňového řádu.

subjekt.⁶⁷⁷ Správa daní je vystavěna jako postup sloužící ke správnému zjištění a stanovení daně ovlivněný veřejným zájem na zabezpečení materiálního substrátu veřejné moci a současné ochrany vlastnického práva subjektů daně. Tento střet tak formuje pojetí vyšetřovacího principu, který pro správné zjištění a stanovení daně vyžaduje i co nejlepší zjištění skutkového stavu. Čisté uplatnění vyhledávacího principu by sice vedlo k minimalizaci zásahů do sféry daňových subjektů, ale současně by paralyzovalo výběr daní.⁶⁷⁸ Úkolem správce daně je tak vést řízení takovým způsobem, aby daňovému subjektu byla umožněno plnění důkazních povinností, které má, avšak současně aby správce daně z vlastní iniciativy zjišťoval skutkový stav tak, aby došlo ke správě daní zákonným způsobem (což mimo jiné vyžaduje objektivní a náležité zjištění skutkového stavu⁶⁷⁹). Míra této vyšetřovací aktivity je ovšem ovlivněna i konkrétním průběhem řízení. Správce daně se totiž v nalézacím daňovém řízení může spokojit s tvrzením daňového subjektu obsaženém v daňovém tvrzení a daň stanovit v souladu s ním. V takovém případě nemusí vůbec dokazování provádět, a tedy ani vyhledávat důkazní prostředky. Naopak, v případě zahájení kontrolního postupu se vyšetřovací princip zásadním způsobem posiluje.⁶⁸⁰

Uplatnění vyšetřovacího principu je zejména modifikováno skrze rozdělení důkazní povinnosti mezi daňový subjekt a správce daně ve vztahu ke konkrétním okruhům skutečností. Daňovému subjektu náleží prokazovat všechny skutečnosti, jež je povinen uvádět v daňovém tvrzení a dalších podáních – jde o pravidlo, které následuje autoaplikační princip daňového práva. Správa daní tak stojí na zásadě, že „každý daňový subjekt má povinnost sám daň přiznat, tedy má břemeno tvrzení, ale také povinnost toto své tvrzení doložit, tj. má i břemeno důkazní“.⁶⁸¹ Je to totiž daňový subjekt, který nejlépe zná své poměry, a měl by tak být nejlépe schopen tvrdit všechny skutečnosti rozhodné pro stanovení daně a současně disponovat podklady pro toto stanovení. Tuto povinnost lze chápat jako vyrovnání informační asymetrie mezi daňovým subjektem a správcem daně, neboť součinnosti daňového subjektu lze zpravidla problematicky stanovit daň správně.⁶⁸² Prostřednictvím daňového tvrzení proto daňový subjekt sám posoudí skutkový stav, daň vypočte a uplatní případné korekční prvky daně.⁶⁸³ Správce daně přezkoumá toto tvrzení daňového subjektu, se kterým se i bez provedení dokazování může ztotožnit. V případě, že se s ním však neztotožní, vyzve daňový subjekt k plnění své důkazní povinnosti (typicky v rámci některého z kontrolních postupů).⁶⁸⁴

⁶⁷⁷ Zatímco Rozehnal hovoří o tom, že správa daní není ovládána vyšetřovacím principem (ROZEHNAL, *ibid.*, s. 180.), Lichnovský správu daní charakterizuje skrze specifické protnutí projednacího a vyšetřovacího principu (LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 408–409.).

⁶⁷⁸ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 409.

⁶⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2004, sp. zn. II. ÚS 173/01.

⁶⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 705/06.

⁶⁸¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2008, č. j. 2 Afs 24/2007-119.

⁶⁸² Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 12. 2005, č. j. 1 Afs 153/2004-136.

⁶⁸³ HRSKOVÁ DUBŠEKOVÁ, Lenka. *Dokazování v daňovém řízení. Daně a právo v praxi*, 2007, č. 9, s. 28.

⁶⁸⁴ KOBÍK, Jaroslav; KOHOUTKOVÁ, Alena. *Daňový řád s komentářem*. Olomouc, ANAG, 2010, s. 17.

Kromě okruhu skutečností, u nichž tíží důkazní povinnost daňový subjekt, vymezuje daňový řád i situace, ve kterých je povinen důkazní povinnost plnit správce daně.

Prvním okruhem takových situací je oznámení vlastních písemností správce daně. Tato povinnost směřuje na jednu ze základní činností správce daně, kterou je doručování písemností osobám zúčastněným na správě daní. Zákodárce přitom preferuje jeden ze dvou základních způsobů doručování písemností, a to při ústním jednání nebo při jiném úkonu, nebo elektronicky.⁶⁸⁵ Není-li možné využít některou z těchto cest, doručuje správce daně prostřednictvím provozovatele poštovních služeb, úřední osoby pověřené doručováním nebo jiným orgánem, o němž to stanoví zákon.⁶⁸⁶

Druhou situací, ve které tíží správce daně důkazní povinnost, jsou skutečnosti rozhodné pro užití právní domněnky nebo právní fikce.

Třetí okruh situací má blízký vztah k důkazní povinnosti daňového subjektu. Správce daně má navazující povinnost prokázat okolnosti vyvracející věrohodnost, průkaznost, správnost či úplnost důkazních prostředků předložených daňovým subjektem. Tuto povinnost však není možné vnímat tak, že je úkolem správce daně zpochybňovat důkazní prostředky předložené daňovým subjektem.⁶⁸⁷ Správa daní totiž není kontradiktorním řízením, ve kterém každý z procesních subjektů hájí odlišné zájmy. Správce daně nemá za úkol vystupovat *a priori* proti všemu, co přináší daňový subjekt, ale v zájmu správného zjištění a stanovení daně prověřovat tvrzení a důkazní návrhy daňového subjektu, konfrontovat je mezi sebou, jako i mezi skutečnostmi zjištěnými ze své vlastní vyšetřovací povinnosti.

Čtvrtá předvídaná varianta důkazní povinnosti správce daně se vztahuje k uplatnění principu materiální pravdy a nepřípustnosti zastírání právních jednání. Správce daně proto právní jednání posuzuje podle jeho skutečného obsahu,⁶⁸⁸ aby jej podřadil právní normě, pod kterou spadá materiálně, nikoliv pouze formálně. Chce-li však správce daně posoudit právní jednání podle obsahu vůle, nikoliv pouze podle jejího projevu, má povinnost prokázat skutkové okolnosti předpokládané hypotézou jím aplikované právní normy.⁶⁸⁹

Pátá skupina skutečností prokazovaných správcem daně se dotýká problematiky správního trestání. Chce-li správce daně uplatnit následek porušení povinnosti, musí prokázat naplnění skutkové podstaty příslušné právní normy obsahující tento následek. Samy okolnosti vyvolávající následek protiprávního jednání však nejsou dostačující a správce daně musí prokázat i okolnosti odůvodňující uplatnění sankce, resp. její výše.⁶⁹⁰

Posledním okruhem skutečností, které musí správce daně prokázat, jsou ty rozhodné pro posouzení účelu právního jednání a jiných skutečností rozhodných pro

⁶⁸⁵ Ust. § 39 odst. 1 daňového řádu.

⁶⁸⁶ Ust. § 39 odst. 2 daňového řádu.

⁶⁸⁷ Jak uvádí LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 417.

⁶⁸⁸ Ust. § 8 odst. 3 daňového řádu.

⁶⁸⁹ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 512.

⁶⁹⁰ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 512.

správu daní, jejichž převažujícím účelem je získání daňové výhody v rozporu se smyslem a účelem daňového právního předpisu. Jde o povinnost přímo navazující na princip zákazu zneužití práva.⁶⁹¹ Judikatura⁶⁹² pro uplatnění tohoto principu dovedla dvousložkový test:

- objektivní kritérium spočívající ve formálním naplnění hypotéz daně právní normy, avšak nenaplnění jejího smyslu;
- subjektivní kritérium, které zkoumá, zda je převažujícím cílem jednání získání daňové výhody.

Výčet případů důkazní povinnosti však nelze vnímat jako taxativní, protože je rozšiřován jak zvláštními právními předpisy,⁶⁹³ tak samotnou správou daní, resp. vůbec průběhem dokazování. Dokazování při plnění důkazní povinnosti daňového subjektu totiž není realizováno jako monolog daňového subjektu, ale jako dialog daňového subjektu a správce daně.

Daňový řád konstruuje specifické postupy pro řešení situací, kdy dokazováním není možné dostatečně jasně a úplně zjistit skutkový stav. Proto v případě nesplnění zákonné povinnosti daňového subjektu při dokazování, která vede k nemožnosti stanovit daň dokazování, stanoví správce daně daň podle pomůcek.⁶⁹⁴ Pomůcky představují kvalifikovaný odhad daňové povinnosti, který umožňuje překlenout stav *non liquet*. Nelze je však vnímat jako trest pro daňový subjekt, který se do důkazní nouze vůbec nemusel dostat vlastní vinou. V případě, že by daň nebylo možné stanovit ani podle pomůcek, může správce daně daň s daňovým subjektem sjednat.⁶⁹⁵

2.5 Správní řízení soudní

2.5.1 Charakter

Správní soudnictví představuje specifický typ soudního řízení, jehož účelem⁶⁹⁶ je poskytovat ochranu veřejným subjektivním právům fyzických a právnických osob vůči výkonu veřejné správy.⁶⁹⁷ Jedná se o systém, v němž soudy přezkoumávají zákonnost rozhodnutí správních orgánů, případně jejich nečinnost či jiné zásahy, vždy však pouze na základě návrhu dotčené osoby a v rozsahu jí vymezeném.⁶⁹⁸ Správní soudnictví tedy neplní funkci všeobecného dozoru nad výkonnou mocí, ale slouží

⁶⁹¹ Ust. § 8 odst. 4 daňového řádu.

⁶⁹² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. 12. 2000 ve věci Emsland-Stärke, sp. zn. C-110/99. Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 21. 10. 2006 ve věci Halifax, sp. zn. C-255/02.

⁶⁹³ Např. § 23 odst. 7 zákona o daních z příjmů.

⁶⁹⁴ Ust. § 98 odst. 1 daňového řádu.

⁶⁹⁵ Ust. § 98 odst. 4 daňového řádu.

⁶⁹⁶ Ust. § 2 soudního řádu správního.

⁶⁹⁷ POTĚŠIL, Lukáš; BRUS, Martin; HLOUCH, Lukáš; RIGEL, Filip; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: Leges, 2014, s. 26–27.

⁶⁹⁸ HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 290.

k ochraně individuálních práv v konkrétních sporech – soudní řád správní má povahu „obránné“ normy, nikoli normy kontrolní, jež by komukoli umožňovala iniciovat obecný přezkum veřejné správy.⁶⁹⁹ Aktivace soudního řízení je vázána výlučně na podání žaloby nebo jiného návrhu oprávněnou osobou a zpravidla též na vyčerpání řádných opravných prostředků ve správním řízení.⁷⁰⁰ Správní soudy tedy vystupují jako orgány ochrany práv až poté, co veřejná správa poskytla (či upřela) ochranu v rámci vlastní činnosti.⁷⁰¹

Správní soudy jsou povolány především k přezkumu rozhodnutí správních orgánů v oblasti veřejné správy, jimiž bylo autoritativně rozhodnuto o veřejných subjektivních právech nebo povinnostech osob.⁷⁰² Kromě toho soudy poskytují ochranu proti nečinnosti správního orgánu⁷⁰³ a proti nezákonným zásahům, pokynům či donucením správního orgánu.⁷⁰⁴ Tím je zajištěno, že téměř veškeré formy činnosti (či nečinnosti) veřejné správy, které mohou zasáhnout do (právní) sféry jednotlivců, podléhají soudnímu přezkumu.⁷⁰⁵ Výjimky z této přezkumné pravomoci musí stanovit zákon a jsou vykládány restriktivně⁷⁰⁶ (typicky jde o úkony předběžné, procesní či interní povahy,⁷⁰⁷ avšak nikdy nesmí jít o činnost, kterou je zasahováno do základních práv uvedených v Listině základních práv a svobod⁷⁰⁸). Vymezené kompetenční výluky jsou však v řadě případů prolomeny a soudnímu přezkumu podléhají i další akty veřejné správy, které nelze považovat za rozhodnutí v materiálním slova smyslu.⁷⁰⁹

Postavení a organizace správních soudů je rámcově upravena již na ústavní úrovni.⁷¹⁰ Soudy rozhodující ve správním soudnictví jsou začleněny do soustavy soudů obecných, avšak vytvářejí uvnitř ní samostatnou větev specializovanou na agendu správního soudnictví. Ve správním soudnictví tak působí krajské soudy⁷¹¹ a Nejvyšší správní soud.⁷¹² Krajské soudy jednájí a rozhodují v prvním stupni, přičemž agenda je soustředěna do specializovaných senátů či samosoudcovských úseků.⁷¹³ Těžiště

⁶⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 10. 2009, č. j. 6 Ads 41/2008-67.

⁷⁰⁰ Srov. § 5 soudního řádu správního.

⁷⁰¹ Hovoří se proto o subsidiaritě soudní ochrany (KÜHN, KOCOUREK, *ibid.*, s. 40–41.).

⁷⁰² Ust. § 4 odst. 1 písm. a) a § 65 a násl. soudního řádu správního.

⁷⁰³ Ust. § 4 odst. 1 písm. b) a § 79 a násl. soudního řádu správního.

⁷⁰⁴ Ust. § 4 odst. 1 písm. c) a § 82 a násl. soudního řádu správního.

⁷⁰⁵ Což je i požadavek čl. 36 odst. 2 Listiny základní práv a svobod (WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSÍŠIL, *et al.*, *ibid.*, s. 744.). Ne všem veřejným právům je však ochrana poskytnuta (VOPÁLKA, Vladimír; MIKULE, Vladimír; ŠIMŮNKOVÁ, Věra; ŠOLÍN, Miloslav. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 20.).

⁷⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 10. 2005, č. j. 1 Afs 86/2004-54.

⁷⁰⁷ Srov. § 70 soudního řádu správního.

⁷⁰⁸ WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSÍŠIL, *et al.*, *ibid.*, s. 744.

⁷⁰⁹ KÜHN, KOCOUREK, *ibid.*, s. 552.

⁷¹⁰ čl. 91 odst. 1 Ústavy zřizuje Nejvyšší správní soud.

⁷¹¹ Ust. § 7 odst. 1 soudního řádu správního.

⁷¹² Ust. § 12 odst. 1 soudního řádu správního.

⁷¹³ Dle § 31 soudního řádu správního rozhoduje krajský soud ve tříčlenném senátu složeném z předsedy a dvou soudců, nestanoví-li zákon výjimečně rozhodování samosoudcem.

rozhodovací činnosti Nejvyššího správního soudu spočívá v řízení o kasačních stížnostech,⁷¹⁴ tedy mimořádných opravných prostředcích směřujících proti pravomocným rozhodnutím krajských soudů.⁷¹⁵ Vedle toho však tento soud vykonává též specifické pravomoci nalézací: rozhoduje například spory o kompetence mezi orgány veřejné správy,⁷¹⁶ ve věcech volebních (například platnost voleb a mandátů),⁷¹⁷ o rozpuštění politických stran či pozastavení jejich činnosti⁷¹⁸ a rovněž působí jako kárný soud pro řízení ve věcech kárné odpovědnosti soudců, státních zástupců a exekutorů.⁷¹⁹

Účastníci řízení ve správním soudnictví vystupují v odlišném postavení než účastníci občanského soudního řízení. Žalobcem (navrhovatelem) je zpravidla fyzická nebo právnická osoba tvrdící, že byla zkrácena na svých právech rozhodnutím či postupem správního orgánu,⁷²⁰ případně že správní orgán nevydal rozhodnutí v zákonné lhůtě⁷²¹ nebo že nezákonně zasáhl do jejich práv.⁷²² Žalovaným je příslušný správní orgán, který rozhodnutí vydal⁷²³ (resp. nevydal⁷²⁴ či provedl zásah⁷²⁵). Žalovaný je přitom v případě žaloby proti rozhodnutí správního orgánu kogentně vymezen již zákonem a jeho označení tak není v dispozici žalobce, jako je tomu v případě civilního řízení.⁷²⁶ V případě žaloby na ochranu proti nečinnosti správního orgánu nebo o ochraně před nezákonným zásahem jde však o správní orgán založený žalobcovým tvrzením.⁷²⁷ Kromě žalobce a žalovaného zná soudní řád správní ještě zvláštní kategorii tzv. osoby zúčastněné na řízení.⁷²⁸ Jde o subjekty, které nejsou přímo žalobci, ale mohou být výsledkem sporu přímo⁷²⁹ dotčeny na svých právech (typicky jiné osoby, jež byly účastníky původního správního řízení, byť nejde o shodný okruh osob⁷³⁰). Tyto osoby mohou vstoupit do soudního řízení a uplatňovat v něm některá práva, avšak postavení hlavních účastníků nemají – účastenství se proto štěpí na účastníky řízení a osoby zúčastněné na řízení.⁷³¹

⁷¹⁴ Ust. § 102 a násl. soudního řádu správního.

⁷¹⁵ SKULOVÁ, et al., *ibid.*, s. 327.

⁷¹⁶ Ust. § 97 soudního řádu správního.

⁷¹⁷ Ust. § 90 a § 95 soudního řádu správního.

⁷¹⁸ Ust. § 94 a § 95 soudního řádu správního.

⁷¹⁹ Zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷²⁰ Ust. § 65 soudního řádu správního.

⁷²¹ Ust. § 79 soudního řádu správního.

⁷²² Ust. § 82 soudního řádu správního.

⁷²³ Ust. § 69 soudního řádu správního.

⁷²⁴ Ust. § 79 odst. 2 soudního řádu správního.

⁷²⁵ Ust. § 83 soudního řádu správního.

⁷²⁶ KŮHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 548.

⁷²⁷ KŮHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 670–673 a 710–712.

⁷²⁸ Ust. § 34 soudního řádu správního.

⁷²⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 8. 2013, č. j. 8 As 136/2012-62.

⁷³⁰ KŮHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 193.

⁷³¹ STAŠA, Josef. K problematice účastenství ve správním soudnictví a v řízení podle části páté občanského soudního řádu. In: VOPÁLKA, Vladimír (ed.). *Nová úprava správního soudnictví*. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 245.

Vztah správního soudnictví k jiným druhům soudního řízení je dán zejména povahou projednávaných věcí. Správní soudy rozhodují spory veřejnoprávní – tedy vycházející z výkonu veřejné moci – a tím se vymezují vůči soudnictví civilnímu i trestnímu. Pokud správní orgán rozhoduje soukromoprávní spor, nenáleží přezkum takového rozhodnutí správním soudům, nýbrž civilním soudům podle části páté občanského soudního řádu.⁷³² Obecně tedy platí, že o soukromých právech a povinnostech rozhodují soudy v občanském soudním řízení, zatímco o veřejných subjektivních právech rozhodují soudy ve správním soudnictví.⁷³³ Oddělení těchto kompetencí může být v individuálních případech sporné; pro jejich řešení proto existuje mechanismus tzv. kompetenčních žalob rozhodovaných zvláštním senátem Nejvyššího správního soudu.⁷³⁴ Ačkoliv správní soudy neplní funkci v rámci trestního soudnictví, promítají se do jejich rozhodování i požadavky kladené na trestní řízení, a to v oblasti správního trestání.⁷³⁵ Protože podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva mohou správní delikty dosahovat intenzity „trestního obvinění“ ve smyslu čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech,⁷³⁶ musel český zákonodárce zajistit, aby také v těchto věcech byla dána možnost soudního přezkumu.⁷³⁷ To vedlo k zavedení tzv. plné jurisdikce, tj. formálnímu i věcnému přezkoumání napadeného rozhodnutí.⁷³⁸

Z popsaných charakteristik plyne, že soudní řízení správní má kasační charakter, podle nějž je soud oprávněn rozhodnutí vrátit správním orgánům „zpět do sféry veřejné správy“.⁷³⁹ Soud ve správním soudnictví typicky nerozhoduje spor mezi dvěma rovnoprávnými subjekty o vzájemných nárocích (jako v civilním řízení), nýbrž přezkoumává právní akt správního orgánu. Rozhodnutí správního soudu tak má obvykle povahu zrušujícího rozsudku – shledá-li soud žalobu důvodnou, zruší napadené správní rozhodnutí (případně vysloví povinnost vydat rozhodnutí či zákaz pokračovat v zásahu)⁷⁴⁰ a věc vrátí správnímu orgánu k dalšímu řízení.⁷⁴¹ V opačném případě žalobu zamítne,⁷⁴² čímž ovšem nepotvrzuje správnost správního rozhodnutí (protože je ve svém přezkumu vázán žalobními body).⁷⁴³ Soudy tedy nevydávají vlastní rozhodnutí ve věci namísto správního orgánu; neprovádějí apelační

⁷³² Ust. § 244 odst. 1 občanského soudního řádu.

⁷³³ SLÁDEČEK, Vladimír; TOMOSZKOVÁ, Veronika, et al. *Správní soudnictví v České republice a ve vybraných státech Evropy*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 40.

⁷³⁴ Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů. § 97 soudního řádu správního.

⁷³⁵ Ust. § 244 odst. 1 občanského soudního řádu.

⁷³⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 1983 ve věci Albert a Le Compte proti Belgii, stížnosti č. 7299/75 a 7496/76. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1984 ve věci Öztürk proti Německu, stížnost č. 8544/79.

⁷³⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 16/99.

⁷³⁸ HORZINKOVÁ, NOVOTNÝ, *ibid.*, s. 290.

⁷³⁹ POTŠIL, BRUS, HLOUCH, RIGEL, ŠIMÍČEK, *ibid.*, s. 561.

⁷⁴⁰ Ust. § 78 odst. 1 soudního řádu správního.

⁷⁴¹ Ust. § 78 odst. 4 soudního řádu správního.

⁷⁴² Ust. § 78 odst. 7 soudního řádu správního.

⁷⁴³ KÜHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 657.

přezkum meritorní správnosti, ale kontrolují zákonnost napadených správních aktů. Zavedení případných výjimek, kdy by soud sám autoritativně rozhodl o hmotných právech (tedy by se uplatnil apelační princip), je považováno za nežádoucí narušení koncepce správního soudnictví, ale přesto se v určitých situacích prvky apelace uplatňují.⁷⁴⁴ Jde například o moderaci správního trestu⁷⁴⁵ či úpravu přezkumu dle § 16 odst. 6 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, která umožňuje soudu naříditi povinnému subjektu poskytnout informaci (tedy zaváže správní orgán ke konkrétnímu rozhodnutí, nikoliv pouze k právnímu názoru podle § 78 odst. 5 soudního řádu správního). Tato posledně jmenovaná norma „zavádí apelační prvek do jinak přísně kasačního systému správního soudnictví“, což je legislativně nekoncepční, byť ústavně akceptovatelné řešení.⁷⁴⁶

2.5.2 Principy

Soudní řízení správní je ovládáno několika základními principy, které se následně promítají i do oblasti dokazování. Patří mezi ně zejména:

- princip dispoziční,
- princip subsidiarity soudní ochrany,
- princip projednací,
- princip materiální pravdy,
- princip volného hodnocení důkazů,
- princip koncentrace řízení,
- kasační princip.

V této podkapitole jednotlivé principy stručně charakterizují. Detailněji se věnují jen těm, které mají bezprostřední vztah k dokazování. Jde o principy subsidiarity soudní ochrany, projednací, materiální pravdy a volného hodnocení důkazů.

Princip dispoziční vyjadřuje, že zahájení a rozsah soudního řízení jsou určeny dispozičním úkonem žalobce.⁷⁴⁷ Soud nemůže jednat bez návrhu – řízení je zásadně zahájeno podáním návrhu (žaloby) oprávněnou osobou.⁷⁴⁸ Žalobce také vymezuje předmět řízení tím, že označí napadené rozhodnutí (či zásah nebo nečinnost) a formuluje žalobní body, tedy důvody, pro které považuje napadený zásah za nezákonný.⁷⁴⁹ Soud je těmito body vázán a přezkoumává napadené rozhodnutí jen

⁷⁴⁴ POTĚŠIL, BRUS, HLOUCH, RIGEL, ŠIMÍČEK, *ibid.*, s. 724–725.

⁷⁴⁵ Snížení nebo upuštění od trestu soudem podle § 78 odst. 2 soudního řádu správního.

⁷⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2006, č. j. A 2/2003-73.

⁷⁴⁷ KÚHN, KOCOUREK, *et al.*, *ibid.*, s. 41–42.

⁷⁴⁸ Ust. § 32 soudního řádu správního. Pro konkrétní řízení např. § 65 a § 66 soudního řádu správního ve vztahu k žalobám proti rozhodnutí, § 79 odst. 1 soudního řádu správního pro nečinnostní žaloby, § 82 soudního řádu správního pro zásahové žaloby, § 98 soudního řádu správního pro kompetenční žaloby, § 101a odst. 1 a 2 soudního řádu správního pro návrh na zrušení opatření obecné povahy, § 101e soudního řádu správního pro návrh na zrušení služebního předpisu.

⁷⁴⁹ KÚHN, KOCOUREK, *et al.*, *ibid.*, s. 42.

v rámci jejich obsahového vymezení⁷⁵⁰ – nemůže sám od sebe rozšiřovat přezkum na další otázky, které žalobce nenamítl, ledaže by šlo o takové vady, k nimž musí přihlídnout z úřední povinnosti (například nicotnost rozhodnutí, nepřislušnost orgánu apod.).⁷⁵¹ Dispoziční zásada se projevuje i v právu žalobce s řízením nakládat – může tak například vzít žalobu (i jen částečně) zpět až do doby, než soud o návrhu rozhodne,⁷⁵² čímž řízení končí,⁷⁵³ aniž by k tomu potřeboval souhlas soudu či žalovaného správního orgánu. Dochází-li k podání společného návrhu (typicky při podání společné žaloby více účastníky téhož správního řízení), platí, že „každý navrhovatel je ve správním soudnictví vždy oprávněn disponovat s žalobou nezávisle na ostatních“;⁷⁵⁴ nevezmou-li tedy návrh zpět všichni, řízení nadále pokračuje se zbývajících navrhovateli. Důsledkem dispoziční zásady současně je, že soud neposkytuje ochranu jiným právům či osobám, než které žalobce v řízení uplatnil.⁷⁵⁵ Napadne-li proto žalobce rozhodnutí jen v určité části (či z omezených důvodů), soud přezkoumá zákonnost jen v tomto rozsahu a ostatní otázky ponechá stranou.⁷⁵⁶

S dispozičním principem úzce souvisí princip subsidiarity (následnosti) soudní ochrany. Vyjadřuje požadavek, aby se ochrany správním soudem bylo možné domáhat teprve poté, co byly vyčerpány běžné prostředky nápravy v samotném systému veřejné správy.⁷⁵⁷ Veřejná subjektivní práva tedy lze ve správním soudnictví bránit jen na základě návrhu a po vyčerpání řádných opravných prostředků, pokud jsou dostupné a přípustné.⁷⁵⁸ Nevyčerpání opravných prostředků uvnitř systému veřejné správy vede vždy k odmítnutí žaloby,⁷⁵⁹ nikoliv zúžení mezí soudního přezkumu.⁷⁶⁰ Princip subsidiarity podporuje ekonomii soudního řízení a respekt k rozdělení složek veřejné moci,⁷⁶¹ protože soud vstupuje do věci až jako *ultima ratio* ochránce subjektivních veřejných práv.⁷⁶² Toto pravidlo je však v některých případech prolomeno, kdy například nečinnostní žalobu lze podat, i když proti nečinnosti neexistuje v rámci příslušného typu řízení žádný prostředek ochrany.⁷⁶³ Tento princip se promítá též do rozsahu zjišťování skutkového stavu, neboť to má ležet v řízení správním – správní orgány mají primární odpovědnost zjistit skutkový stav, a tedy i opatřit a provést důkazní prostředky, přičemž úkolem správního soudnictví

⁷⁵⁰ Ust. § 75 odst. 2 soudního řádu správního.

⁷⁵¹ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 7 AfS 54/2007-62.

⁷⁵² KÜHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 290.

⁷⁵³ Ust. § 37 odst. 4 soudního řádu správního.

⁷⁵⁴ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 6. 2022, č. j. 2 As 347/2019-81.

⁷⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 10. 2003, č. j. 2 Azs 9/2003-40.

⁷⁵⁶ KÜHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 604.

⁷⁵⁷ KÜHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 40.

⁷⁵⁸ Ust. § 5 soudního řádu správního.

⁷⁵⁹ Ust. § 46 odst. 1 písm. d) soudního řádu správního.

⁷⁶⁰ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 7 AfS 54/2007-62.

⁷⁶¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2024, č. j. 3 As 195/2023-39.

⁷⁶² Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 9. 2012, č. j. 2 As 86/2010-76.

⁷⁶³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 11. 2003, č. j. 5 As 21/2003-40. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2007, č. j. 2 Ans 4/2007-53.

není tuto činnost veřejné správy nahradit.⁷⁶⁴ Správní soud pak posuzuje zákonnost jejich postupu, místo aby sám zjišťoval rozhodné skutkové okolnosti a dokazování opakoval. Proto v řízení o žalobě proti rozhodnutí bude dokazování soudem spíše výjimkou, soud si obvykle vystačí s obsahem správního spisu.⁷⁶⁵ Tento princip je však vyvažován v některých případech principem plné jurisdikce, který soud neváže skutkovým stavem, jak jej zjistil správní orgán, a umožňuje mu dokazování doplnit, je-li to nezbytné pro poskytnutí ochrany dotčeným subjektivním právům.⁷⁶⁶

Principy projednací a vyhledávací (oficiality) vymezují roli soudu a účastníků při zjišťování skutkového stavu. Správní soudnictví svojí subsidiární a kasační povahou jako i rovností účastníků umožňuje spíše prosazení principu projednacího.⁷⁶⁷ Žalobce tak má povinnost v žalobě vylíčit rozhodné skutečnosti a označit důkazní prostředky na podporu svých tvrzení.⁷⁶⁸ Žalovaný správní orgán zase předkládá soudu správní spis, který obsahuje veškeré podklady shromážděné v průběhu správního řízení. Tímto spisem jako takovým se však dokazování neprovádí, ale slouží jako podklad pro rozhodování správního soudu.⁷⁶⁹ Soud tedy nezahajuje dokazování od počátku, ale staví na skutkových zjištěních správního orgánu, která nemá za úkol nahradit.⁷⁷⁰ Na druhou stranu není správní soud zcela vázán návrhy stran – v mezích žalobních bodů a obsahu soudního a správního spisu⁷⁷¹ může podle potřeby dokazování sám doplnit.⁷⁷² Je ovšem na úvaze soudu, do jaké míry dokazování doplní, aby nenahrazoval procesní povinnosti účastníků řízení⁷⁷³ a tím neporušil ústavní princip rovnosti zbraní.⁷⁷⁴ Pokud je tedy ve správním řízení skutkový stav zjištěn nedostatečně, není úkolem správního soudu tato zjištění doplňovat. Soud zpravidla takové správní rozhodnutí zruší pro tuto vadu.⁷⁷⁵ Míra aktivity soudu se však bude lišit v závislosti na rozhodnutí, resp. typu řízení, které je ve správním soudnictví přezkoumáváno.⁷⁷⁶

Obdobným způsobem dochází i k modifikaci principu materiální pravdy, neboť soud neprovádí zcela nové zjišťování skutkového stavu, ale ověřuje, zda rozhodnutí správního orgánu mělo oporu v dostatečných a relevantních skutkových zjištěních. Pokud správní rozhodnutí trpí vadami skutkových zjištění, nese za to odpovědnost správní orgán, kterému soud věc vrátí k novému rozhodnutí s doplněným

⁷⁶⁴ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 5. 2017, č. j. 10 As 24/2015-71.

⁷⁶⁵ Písemnosti obsažené ve správním spise jako podkladu pro rozhodování správního soudu se proto nedokazují (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 1. 2009, č. j. 9 Afs 8/2008-117.).

⁷⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2007, č. j. 1 As 32/2006-99.

⁷⁶⁷ KÚHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 441.

⁷⁶⁸ Ust. § 71 odst. 1 soudního řádu správního.

⁷⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 1. 2009, č. j. 9 Afs 8/2008-117.

⁷⁷⁰ JEMELKA, Luboš; PODHRÁZKÝ, Milan; VETEŠNÍK, Pavel; ZAVŘELOVÁ, Jitka; BOHADLO, David; ŠURÁNEK, Petr. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 406.

⁷⁷¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 6. 2017, č. j. 7 As 300/2016-21.

⁷⁷² Ust. § 52 odst. 1 soudního řádu správního.

⁷⁷³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2003, č. j. 6 As 2/2003-66.

⁷⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2010, sp. zn. III. ÚS 1336/10.

⁷⁷⁵ Ust. § 3 správního řádu ve spojení s § 76 odst. 1 písm. b) soudního řádu správního.

⁷⁷⁶ KÚHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 423.

dokazováním. Lze proto říci, že pojetí principu materiální pravdy v soudním řízení správním je odvislé od jeho pojetí v přezkoumávaném správním řízení. Správní soud tyto odlišnosti reflektuje v tom, že zkoumá, zda správní orgán postupoval v souladu s požadavkem materiální pravdy a vyhledávacím nebo projednáním principem v kontextu konkrétního typu řízení a zda správně vyhodnotil (ne)splnění důkazní povinnosti účastníkem tam, kde to právní úprava předpokládá.⁷⁷⁷ V praxi to znamená odlišení aplikace principu materiální pravdy (jako i dalších principů) v závislosti na typu rozhodnutí, které je přezkoumáváno.⁷⁷⁸ Proto například v přestupkovém řízení správní soud ověří, zda byly shromážděny důkazy k prokázání viny obviněného bez rozumných pochybností; pokud nikoli, rozhodnutí zruší ve prospěch obviněného (protože nebyla prokázána jeho vina – presumpce nevinny zde fakticky implikuje obdobu břemene důkazního na straně správního orgánu, avšak o důkazním břemenu zde hovořit nelze⁷⁷⁹).⁷⁸⁰ Naopak v daňové věci soud zkoumá, zda daňový subjekt splnil svou zákonnou povinnost tvrzení a důkazní v řízení před správcem daně – jestliže ne, pak správce daně postupoval v souladu s právem, když například nepřiznal nárok na osvobození od daně nebo stanovil daň pomocí pomůcek, a soud takovou žalobu zamítne.⁷⁸¹ Svě procesní povinnosti však daňový subjekt nemůže dohnat v soudním řízení.⁷⁸² Princip materiální pravdy je tedy v soudním řízení korigován rozložením procesních povinností v řízení, v rámci nějž bylo přezkoumávané rozhodnutí vydáno.⁷⁸³

Princip volného hodnocení důkazů se ve správním soudnictví uplatňuje stejně jako v jiných soudních řízeních. Na rozdíl od správního řízení, kde se může ve specifických situacích projevit zákonná teorie důkazní,⁷⁸⁴ soud hodnotí každý důkazní prostředek samostatně a v celkovém souhrnu správního řízení i soudního řízení správního dle svého vnitřního přesvědčení.⁷⁸⁵ Soud tak přebírá do svého hodnocení i důkazní prostředky provedené správním orgánem, avšak posuzuje je samostatně spolu s případnými nově provedenými důkazními prostředky a není vázán způsobem, jakým je hodnotil správní orgán.⁷⁸⁶ Princip volného hodnocení důkazů je dále umocněn oprávněním soudu rozhodnout, které z navržených důkazů provede.⁷⁸⁷ Není povinen provést všechny důkazní prostředky navržené účastníky nebo

⁷⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 AfS 147/2004-89.

⁷⁷⁸ K tomu podrobně KÜHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 631–638. Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 7 AfS 54/2007-62.

⁷⁷⁹ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 1. 2014, č. j. 5 As 126/2011-68.

⁷⁸⁰ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 5. 2017, č. j. 10 As 24/2015-71.

⁷⁸¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 2. 2010, č. j. 1 AfS 103/2009-232.

⁷⁸² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 AfS 147/2004-89.

⁷⁸³ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 AfS 147/2004-89.

Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 5. 2017, č. j. 10 As 24/2015-71.

Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 1. 2014, č. j. 5 As 126/2011-68.

⁷⁸⁴ Např. závazná stanoviska podle § 149 správního řádu, jež správní orgán nesmí sám zpochybnit.

⁷⁸⁵ Ust. § 77 odst. 2 soudního řádu správního.

⁷⁸⁶ KÜHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 628–629.

⁷⁸⁷ Ust. § 52 odst. 1 soudního řádu správního.

nahrazovat činnost správního orgánu,⁷⁸⁸ avšak pokud nějaký z nich neprovede, je jeho povinností zdůvodnit, proč tak učinil, tedy srozumitelně vysvětlit, proč určitý důkaz považoval za nadbytečný či nerozhodný, jinak zatíží své rozhodnutí vadou nepřezkoumatelnosti.⁷⁸⁹ V praxi tak správní soud zpravidla provede jen ty důkazní prostředky, které mohou objasnit sporné skutečnosti relevantní pro posouzení zákonnosti napadeného správního aktu, a naopak neprovede důkazy nadbytečné nebo které by překračovaly jeho roli kasačního a přezkumného orgánu.⁷⁹⁰

V souladu s principem koncentračním musí účastníci uplatnit své procesní návrhy (zejména tvrzení a důkazní návrhy) v zákonem stanovených lhůtách, jinak k nim nemusí (nebo nesmí) být přihlédnuto. Ve správním soudnictví se princip koncentrace projevuje několika způsoby. Především žalobce musí ve lhůtě pro podání žaloby (zpravidla 2 měsíce od doručení rozhodnutí⁷⁹¹) vylíčit všechny žalobní důvody, pro které rozhodnutí napadá.⁷⁹² Po uplynutí lhůty již žalobu nelze rozšířit o nové důvody.⁷⁹³ Tím je zajištěno, že okruh sporných otázek je vymezen žalobcem v souladu s dispozičním principem⁷⁹⁴ již v počátku řízení a soud tyto žalobní námitky zavazují v rozsahu přezkumu po celou dobu řízení (ledaže by žalobce některou vzal zpět).⁷⁹⁵ Na druhé straně žalobce může v žalobě uplatnit i takové důvody nezákonnosti, které neuplatnil v předchozím správním řízení (například v odvolání).⁷⁹⁶ Shodná situace ovšem neplatí u nových důkazních návrhů, protože přihlížet k důkazním prostředkům navrženým až ve fázi soudního přezkumu lze tehdy, „nemohl-li je žalobce navrhnout již v řízení odvolacím, například proto, že důvody rozhodnutí odvolacího orgánu byly pro něj objektivně překvapivé nebo mu nebylo umožněno důkazní návrhy uplatnit“. Naopak „správní soudy zásadně nemohou napravovat procesní pasivitu daňového subjektu, který v řízení před správcem daně a v odvolacím řízení nebyl aktivní a skutková tvrzení uplatnil až před soudem“.⁷⁹⁷

Konečně, z povahy správního soudnictví jako přezkumného (kasačního) řízení plyne princip kasační. Soudní kontrola veřejné správy je v zásadě omezena na posouzení zákonnosti – soud nesmí nahrazovat správní uvážení svým vlastním uvážením⁷⁹⁸ ani meritorně rozhodovat namísto správního orgánu, vyjma zákonem stanovených případů.⁷⁹⁹

⁷⁸⁸ JEMELKA, PODHRÁZKÝ, VETEŠNÍK, ZAVŘELOVÁ, BOHADLO, ŠURÁNEK, *ibid.*, s. 635–636.

⁷⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 Afs 147/2004.

⁷⁹⁰ Srov. též § 76 odst. 1 písm. b) soudního řádu správního.

⁷⁹¹ Ust. § 72 soudního řádu správního.

⁷⁹² Ust. § 71 odst. 1 písm. d) soudního řádu správního.

⁷⁹³ A contrario § 71 odst. 2 soudního řádu správního.

⁷⁹⁴ HENDRYCH, *et al.*, *ibid.*, s. 573.

⁷⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 2. 2006, č. j. 1 Azs 244/2004–49.

⁷⁹⁶ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 7 Afs 54/2007–62.

⁷⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 2. 2010, č. j. 1 Afs 103/2009–232.

⁷⁹⁸ Je tak omezen na posouzení, zda správní uvážení nevybočilo ze zákonných limitů (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2005, č. j. 6 Azs 304/2004–43.).

⁷⁹⁹ Zejména § 78 odst. 2 soudního řádu správního. Jde ale i o situace, kdy je správním soudem konstatována nicotnost správního rozhodnutí (§ 76 odst. 2 soudního řádu správního).

2.5.3 Dokazování

Dokazování v soudním řízení správním je ovlivněno kasačním charakterem a principem subsidiarity soudního přezkumu činnosti veřejné správy. Úkolem správního soudu není provádět komplexní zjišťování skutkového stavu,⁸⁰⁰ ale přezkoumat zákonost správního rozhodnutí (resp. jemu předcházejícího řízení) či poskytnout ochranu před průtahy v řízení nebo nečinností správního orgánu. I z toho důvodu je dokazování před správním soudem (v ideálním případě) značně omezeno, aby nezasahovalo do rozdělení složek moci a odpovědnost za zjištění skutkového stavu a výsledné rozhodnutí zůstala na správním orgánu.⁸⁰¹ Rozsah dokazování však není napříč činností správního soudnictví jednotný, neboť závisí mimo jiné na procesním předpisu, podle kterého je vedeno řízení, v němž je přezkoumávané rozhodnutí vydáno.⁸⁰²

Jak bylo uvedeno v kapitole věnující se dokazování ve správním řízení, důkazní břemeno není obecně pojmem uplatnitelným ve správním řízení ovládaném vyšetřovacím principem. Povinnost náležitě zjistit skutkový stav leží na správním orgánu, a pokud se mu to nezdaří, není tím zatížen přímo účastník řízení. Ačkoliv je právní ochrana poskytovaná správními soudy ochranou originální a není pokračováním správního řízení,⁸⁰³ jde o řízení natolik provázaná, že dochází i k ovlivnění rozsahu zjišťování skutkového stavu, resp. přípustnosti nových důkazních návrhů v úrovni soudní ochrany. Nelze tedy hovořit o tom, že by ve správním soudnictví žalobce nesl obecně důkazní povinnost (případně i na ni navazující důkazní břemeno) ohledně protiprávnosti rozhodnutí – žalobce musí samozřejmě tvrdit, v čem rozhodnutí či postup správního orgánu považuje za nezákonný, ale není povinen prokázat nezákonnost. V zásadě platí, že správní orgán musí mít pro své rozhodnutí dostatečně zjištěný skutkový základ a nést pomyslné břemeno přesvědčivosti: neunesení tohoto břemene (například nedostatečné zjištění skutkových okolností, z nichž rozhodnutí vychází) vede k tomu, že soud omezený svým kasačním působením rozhodnutí zruší pro nezákonnost.⁸⁰⁴

V praxi se problematika rozložení důkazní povinnosti vyskytuje nejčastěji v daňových sporech a ve správním trestání. V daňových věcech Nejvyšší správní soud opakovaně judikoval, že „správní soudy zásadně nemohou napravovat procesní pasivitu daňového subjektu“.⁸⁰⁵ Soud proto zkoumá, zda daňový subjekt v řízení před správcem daně tvrdil a prokazoval skutečnosti, ohledně kterých ho příslušná povinnost tížila; pokud nebyl aktivní a potřebné důkazní prostředky nepředložil, nemůže se to snažit napravit až v soudním řízení.⁸⁰⁶ Možnost, že by se daňový subjekt snažil

⁸⁰⁰ Pokud by byl zjištěn nedostatečně, není úkolem správního soudu skutková zjištění doplnit, ale vrátit k novému rozhodnutí správnímu orgánu.

⁸⁰¹ JEMELKA, PODHRÁZKÝ, VETEŠNÍK, ZAVŘELOVÁ, BOHADLO, ŠURÁNEK, *ibid.*, s. 406.

⁸⁰² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 Afs 147/2004-89.

⁸⁰³ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 7 Afs 54/2007-62.

⁸⁰⁴ HOETZEL, *ibid.*, s. 447.

⁸⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 2. 2010, č. j. 1 Afs 103/2009-232.

⁸⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 Afs 147/2004-89. Shodně KÜHN, KOUCOUREK, *et al.*, *ibid.*, s. 633.

zhojit svoji procesní pasivitu a objasňoval skutkový stav až před správním soudem, je vyloučena.⁸⁰⁷ Výjimkou jsou situace, kdy účastník objektivně nemohl důkazní prostředek dříve navrhnout (například protože odvolací orgán změnil právní náhled a pro daňový subjekt tak bylo rozhodnutí odvolacího orgánu překvapivým,⁸⁰⁸ nebo pokud správní orgán opomenul provést daňovým subjektem navržený důkazní prostředek bez jeho viny). Tato výjimka však nemění nic na tom, že tíže prokázání rozhodných skutečností zůstává tam, kam ji klade zákonodárce v jednotlivých správněprocesních předpisech.

Specifickou kategorií představují žaloby na ochranu proti nečinnosti a proti nezákonnému zásahu, u nichž je správní soud soudem nalézacím.⁸⁰⁹ U nečinnostní žaloby musí žalobce prokázat, že podal řádnou žádost či podnět ke správnímu orgánu, který ve věci rozhodnutí nevydal ve lhůtě stanovené zákonem nebo lhůtě přiměřené okolnostem bez ohledu na to, zda se nečinnost nějak projevuje v žalobcově právní sféře.⁸¹⁰ Zde důkazní situace obvykle není sporná – žalovaný správní orgán zpravidla v řízení před soudem sám uzná, že rozhodnutí dosud nevydal (nebo tvrdí, že nebyl povinen vydat). Žalobce tedy nese povinnost tvrzení ohledně podání žádosti a marného uplynutí lhůty a musí toto tvrzení prokázat.⁸¹¹ Pokud by ani po provedeném dokazování nebylo postaveno najisto, že správní orgán měl a má povinnost rozhodnout a že lhůta marně uplynula, soud žalobu zamítne – tato povinnost je skutečně následována břemenem, které jde k tíži žalobce. U zásahové žaloby platí, že žalobce musí v žalobě dostatečně konkrétně popsat nezákonný zásah správního orgánu v širším smyslu, který není rozhodnutím, a tvrdit, v čem zásah spočíval a jak přímo zasáhl jeho práva.⁸¹² Žalobce tedy musí prokázat, že ke tvrzenému zásahu (pokynu, donucení) opravdu došlo. Pokud se mu to nepodaří a správní orgán existenci zásahu popírá, soud žalobu zamítne pro neprokázání existence tvrzeného zásahu.⁸¹³ Naproti tomu prokáže-li žalobce zásah (například že policejní orgán zasáhl bez zákonného důvodu), přechází povinnost tvrdit a prokázat oprávněnost zásahu na žalovaného. Nejedná se však o přesouvání břemene v procesním smyslu, ale spíše o logickou návaznost posouzení vznesených tvrzení a podaných důkazů a na ně reagujících tvrzení a důkazů – žalobce nese povinnost tvrzení a prvotního důkazu o zásahu, správní orgán pak nese riziko, že neprokáže jeho zákonnost.

⁸⁰⁷ KŮHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 633.

⁸⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 5. 2009, č. j. 2 Afs 35/2009-91.

⁸⁰⁹ KŮHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 423.

⁸¹⁰ KŮHN, KOCOUREK, et al., *ibid.*, s. 664.

⁸¹¹ Což zpravidla není problematické, protože předloží potvrzení o podání žádosti či doručku.

⁸¹² Srov. podmínky poskytnutí ochrany podle § 82 soudního řádu správního dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 3. 2005, č. j. 2 Aps 1/2005-65.

⁸¹³ JEMELKA, PODHRÁZKÝ, VETEŠNÍK, ZAVŘELOVÁ, BOHADLO, ŠURÁNEK, *ibid.*, s. 735.

2.6 Řízení před Ústavním soudem

2.6.1 Charakter

Ústavní soud je v českém ústavním systému specifickým orgánem ochrany ústavnosti, stojícím mimo soustavu obecných soudů i veřejné správy.⁸¹⁴ Není tedy běžnou „další instancí“ nad nejvyššími soudy. Účelem řízení před Ústavním soudem je poskytnout ochranu ústavně zaručeným základním právům a svobodám a zajistit supremaci ústavního pořádku.⁸¹⁵ Ústavní soud naplňuje tuto roli přezkoumáním aktů veřejné moci z hlediska jejich souladu s ústavním pořádkem, přičemž vystupuje jako negativní zákonodárce (ruší protiústavní právní předpisy) a jako ochránce ústavně zaručených práv (ruší akty veřejné moci porušující základní práva).⁸¹⁶ Tím se řízení před Ústavním soudem účelově odlišuje od jiných typů řízení – nejde o rozhodování sporů mezi soukromými stranami či o postih pachatele trestného činu, nýbrž o kontrolu ústavnosti a nápravu nejzávažnějších excesů veřejné moci.

Specifické postavení Ústavního soudu jako vrcholného orgánu ochrany ústavnosti znamená, že svým rozhodováním zasahuje do činnosti ostatních mocí jen výjimečně a na základě principu sebeomezení. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodování jiných orgánů veřejné moci.⁸¹⁷ Není oprávněn přezkoumávat každou případnou nezákonnost či nesprávnost rozhodnutí obecných soudů či úřadů – neplní funkci další odvolací instance (tzv. superrevizní či čtvrté instance).⁸¹⁸ Přezkum Ústavního soudu se omezuje výhradně na otázky ústavnosti, nikoli běžné zákonnosti. Jinak řečeno, Ústavní soud zkoumá, zda napadeným postupem či rozhodnutím došlo k porušení ústavně zaručených práv; případné pochybení v „jednoduchém právu“ samo o sobě nestačí, ledaže by dosahovalo ústavní relevance.⁸¹⁹

Agenda Ústavního soudu je vnitřně diferencovaná do několika typů řízení, z nichž každé má odlišný charakter a účel.

Řízení o kontrole norem (abstraktní přezkum) je řízením o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů či jejich jednotlivých ustanovení. Jedná se o abstraktní řízení o ústavnosti právních norem, které může být zahájeno pouze oprávněnými navrhovateli (prezident republiky, skupina poslanců či senátorů, Senát, vláda, popř. v omezeném rozsahu zastupitelstvo vyššího samosprávného celku, nebo obecný soud v rámci konkrétní kontroly norem⁸²⁰). Cílem je ochrana objektivního ústavního

⁸¹⁴ GERLOCH, Aleš. *Řízení před Ústavním soudem*. Praha: Prospektrum, 1996, s. 20.

⁸¹⁵ FILIP, Jan; HOLLÄNDER, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. XI.

⁸¹⁶ GERLOCH, 1996, *ibid.*, s. 21.

⁸¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2006, sp. zn. IV. ÚS 110/06.

⁸¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 6. 1994, sp. zn. III. ÚS 44/93.

⁸¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 1994, sp. zn. I. ÚS 108/93. Nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1994, sp. zn. IV. ÚS 23/93.

⁸²⁰ Ust. § 64 zákona o Ústavním soudu.

pořádku, nikoli subjektivních práv jednotlivců. Specifikem tohoto řízení je, že nejde o spor v tradičním smyslu – Ústavní soud zde nerozhoduje o porušení práv konkrétní osoby, ale posuzuje soulad určité právní normy s ústavním pořádkem obecně.⁸²¹ Účastníky jsou navrhovatel a orgán, který napadený předpis vydal (typicky Parlament nebo vláda).⁸²² Ústavní soud v těchto řízeních preferuje výklad napadeného předpisu ústavně konformním způsobem před jeho zrušením; pokud existuje interpretace normy slučitelná s ústavou, dává jí přednost.⁸²³ Rozhodnutím v řízení o kontrole norem je náleze, jímž Ústavní soud buď napadený předpis (nebo jeho část) zruší, nebo návrh zamítne.⁸²⁴ Nález o zrušení právního předpisu má *erga omnes* účinky a publikací ve Sbírce zákonů se stává pramenem práva. Toto řízení je typické absencí dokazování – předmětem přezkumu je právní text, nikoli skutkové okolnosti, a Ústavní soud rozhoduje na podkladě právní argumentace.

Řízení o ústavních stížnostech představuje konkrétní kontrolu rozhodnutí a zásahů orgánů veřejné moci z hlediska ochrany základních práv jednotlivců. Jde o nejpočetnější agendu Ústavního soudu. Materiálním předmětem tohoto řízení jsou právě tvrzená porušená ústavní práva stěžovatele, zatímco procesním předmětem je individuální akt veřejné moci (pravomocné rozhodnutí, opatření či jiný zásah), proti němuž stížnost brojí.⁸²⁵ Ústavní stížnost lze podat pouze za striktně stanovených podmínek – zejména po vyčerpání všech procesních prostředků ochrany práva, které zákon stěžovateli poskytuje.⁸²⁶ Tato zásada subsidiarity ústavní stížnosti vyžaduje, aby stěžovatel před podáním stížnosti využil řádné i mimořádné opravné prostředky v rámci předcházejících řízení.⁸²⁷ Ústavní soud tím zdůrazňuje, že není prvotním ochráncem práv – primární odpovědnost leží na obecných soudech a jiných orgánech, a teprve selžou-li, nastupuje přezkum ústavnosti. Jde o řízení návrhové a přezkumné – stěžovatel (žalobce) označuje akt, který napadá, a tvrdí porušení svých ústavních práv. Napadené rozhodnutí či zásah veřejné moci je před Ústavním soudem podroben pouze ústavněprávnímu přezkumu, nikoli úplnému přezkumu skutkového stavu a aplikace podústavního práva jako v dovolacím či kasačním řízení.⁸²⁸ Dokazování se v řízení o ústavní stížnosti zpravidla neprovádí – Ústavní soud není vázán skutkovými zjištěními učiněnými v předchozích řízeních, může si tedy učinit vlastní úsudek o skutkovém stavu, avšak zásadně nepřehodnocuje dokazování provedené obecnými soudy.⁸²⁹

Rozhodnutí Ústavního soudu o ústavní stížnosti má formu nálezu (v případě, že se rozhoduje meritorně). Pokud Ústavní soud shledá, že napadeným zásahem došlo

⁸²¹ WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. Praha: ASPI, 2007, s. 240-241.

⁸²² Ust. § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

⁸²³ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 41/02. Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 4/99.

⁸²⁴ Ust. § 70 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu.

⁸²⁵ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 318. Pl. ÚS 17/93, I. ÚS 92/94.

⁸²⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 1994, sp. zn. I. ÚS 9/94.

⁸²⁷ Ust. § 72 odst. 3 až 5 zákona o Ústavním soudu.

⁸²⁸ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 320.

⁸²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 481/04.

k porušení stěžovatelových základních práv, nálezem zpravidla zruší napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci (případně vysloví, že jiný zásah byl protiústavní, a zakáže v něm pokračovat či přikáže obnovit stav před porušením práv).⁸³⁰ Tím se věc vrací k novému projednání příslušnému orgánu, který je vázán právním názorem Ústavního soudu.

Řízení o kompetenčních sporech umožňuje Ústavnímu soudu rozhodovat spory o rozsah pravomocí mezi ústavními orgány státní moci a orgány samosprávy.⁸³¹ Typicky může jít např. o spor o kompetenci mezi orgány výkonné a soudní moci, mezi státem a krajem apod. Návrh na zahájení sporu je oprávněn podat dotčený orgán. Řízení má povahu nesporného řízení, kde Ústavní soud autoritativně určuje, který orgán má pravomoc v konkrétní věci.⁸³² Cílem není ochrana individuálních práv, nýbrž vyřešení institucionálního konfliktu v rámci dělby moci. Dokazování zde zpravidla neprobíhá – rozhodnutí spočívá na interpretaci právních předpisů vymezujících působnost dotčených orgánů. Rozhodnutí má formu nálezu deklarujícího kompetenci (případně rušícího akt vydaný orgánem, jenž k tomu neměl pravomoc).⁸³³

Řízení o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky je zvláštním řízením v případě, kdy Senát (se souhlasem Poslanecké sněmovny) podá ústavní žalobu pro velezradu nebo hrubé porušení ústavy či jiné součásti ústavního pořádku.⁸³⁴ Ústavní soud v tomto řízení vystupuje jako soud pro ústavní trestní řízení vůči hlavě státu. Řízení má rysy kontradiktorního procesu – žalobcem je Senát (reprezentující veřejný zájem na ústavní odpovědnosti) a obžalovaným je prezident republiky. Probíhá ústní jednání, při němž mohou být provedeny důkazní prostředky k prokázání či vyvrácení tvrzení žaloby. Ústavní soud rozhoduje nálezem, jímž může prezidenta odsoudit (zbavit funkce a případně způsobilosti funkci znovu nabýt) nebo ho zprostit žaloby. Svým účelem (ústavní delikt prezidenta) a kontradiktorním průběhem připomíná trestní řízení, avšak vedené před ústavním soudním fórem státu.⁸³⁵

Kromě uvedených řízení vymezuje zákon o Ústavním soudu i další specifická řízení. Patří sem zejména řízení ve věci ochrany samospráv (tzv. komunální ústavní stížnost podaná zastupitelstvem obce nebo kraje proti nezákonnému zásahu státu do ústavně zaručeného práva na samosprávu),⁸³⁶ řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu,⁸³⁷ řízení o souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem (předběžná kontrola před ratifikací)⁸³⁸ či řízení volební (ústavní stížnosti ve věci ověření volby poslance nebo senátora).⁸³⁹

⁸³⁰ Ust. § 82 zákona o Ústavním soudu.

⁸³¹ Ust. § 120 a násl. zákona o Ústavním soudu, čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy.

⁸³² Nejde tedy o abstraktní kompetenční spory (FILIP, HOLLÄNDER, ŠIMÍČEK, *ibid.*, s. 766.).

⁸³³ Ust. § 124 zákona o Ústavním soudu.

⁸³⁴ čl. 65 Ústavy.

⁸³⁵ Podle § 108 se přiměřeně použijí ustanovení trestního řádu o řízení před soudem.

⁸³⁶ Ust. § 72 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu.

⁸³⁷ Ust. § 119 zákona o Ústavním soudu.

⁸³⁸ čl. 87 odst. 2 Ústavy a § 71a zákona o Ústavním soudu.

⁸³⁹ Ust. § 85 zákona o Ústavním soudu.

2.6.2 Principy

Řízení před Ústavním soudem je ovládáno specifickými procesními principy, které odrážejí zvláštní postavení Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti. Mezi tyto principy patří zejména:

- princip subsidiarity,
- princip sebeomezení a minimalizace zásahů,
- princip dispoziční,
- princip projednací a princip vyhledávací,
- princip kontradiktornosti,
- princip rovnosti zbraní,
- princip písemnosti,
- princip neveřejnosti řízení.

Subsidiarita ústavní stížnosti znamená, že Ústavní soud představuje *ultima ratio* ochrany ústavně zaručených práv – ke svému rozhodování přistupuje teprve poté, co byly vyčerpány všechny dostupné právní prostředky nápravy před jinými orgány veřejné moci.⁸⁴⁰ Ústavní stížnost tedy není běžným opravným prostředkem, který by bylo možné využít paralelně vedle prostředků jiných, ale nastupuje až po využití všech procesních prostředků ochrany práva, jež právní řád stěžovateli poskytuje. Tento princip je formálně vyjádřen v podmínce přípustnosti ústavní stížnosti – stěžovatel musí před jejím podáním vyčerpat všechny řádné i mimořádné opravné prostředky (případně i jiné právní prostředky) k ochraně svého práva.⁸⁴¹

Princip subsidiarity má ovšem i materiální dimenzi. Nejde jen o formální využití opravných prostředků, ale také o požadavek, aby stěžovatel veškeré relevantní námítky a důkazní návrhy uplatnil již v řízení před obecnými soudy.⁸⁴² Subsidiarita tak přímo ovlivňuje rozsah dokazování před Ústavním soudem. Stěžovatel nese odpovědnost za zjištění skutkového stavu v rámci předchozích řízení – musí navrhnout důkazní prostředky na podporu svých tvrzení již tam.⁸⁴³ Ústavní soud zpravidla neprovádí nové dokazování, ale vychází ze skutkových zjištění obecných soudů.

Úzce spjat s principem subsidiarity je princip sebeomezení (judiciální zdrženlivosti) Ústavního soudu a s ním související princip minimalizace zásahů do činnosti ostatních orgánů veřejné moci. Ústavní soud opakovaně deklaruje, že není další přezkumnou instancí v systému soudnictví. V řízení o ústavních stížnostech proto nepřehodnocuje běžnou zákonnost či správnost napadených rozhodnutí, ale soustředí se výlučně na posouzení, zda nedošlo k protiústavnímu zásahu do základních práv a svobod.⁸⁴⁴ Princip sebeomezení se významně promítá do dokazování.

⁸⁴⁰ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 317 a násl.

⁸⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2000, sp. zn. III. ÚS 117/2000. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. II. ÚS 501/05. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2004 ve věci Vodárenská akciová společnost, a.s., proti České republice, stížnost č. 73577/01.

⁸⁴² WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 379 a násl.

⁸⁴³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2002, sp. zn. IV. ÚS 532/02.

⁸⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1994, sp. zn. IV. ÚS 23/93.

Ústavní soud zásadně neprovádí vlastní dokazování či nové hodnocení důkazů – do této sféry náležející obecným soudům vstupuje jen výjimečně. Ve velké většině případů není před ÚS ponechán prostor pro další hodnocení důkazů či dokazování samotné. Ústavní soud respektuje skutková zjištění obecných soudů a do jejich hodnocení důkazů zasahuje pouze tehdy, došlo-li k zásahu do ústavně zaručených práv.⁸⁴⁵

Řízení před Ústavním soudem je v převážné většině ovládáno principem dispozičním, což znamená, že zahájení a rozsah řízení jsou dány návrhem oprávněného navrhovatele. Zejména u ústavních stížností platí, že řízení nemůže být zahájeno z moci úřední – Ústavní soud nedisponuje oprávněním iniciovat řízení *ex officio* bez návrhu. Tím je dáno, že stěžovatel (či jiný navrhovatel) vymezuje předmět řízení svým návrhem: určuje, které rozhodnutí či jiný zásah napadá a z jakých důvodů. Z dispozičního principu plyne, že Ústavní soud je vázán petitem podaného návrhu.⁸⁴⁶ Nemůže zpravidla poskytnout jinou ochranu nebo zrušit něco, co stěžovatel výslovně nenapadl. Judikatura dovodila, že ústavní stížnost musí vždy směřovat proti poslednímu rozhodnutí v řadě opravných prostředků, jinak by byla nepřipustná. Pokud by totiž stěžovatel nenapadl rozhodnutí o posledním prostředku (např. odmítavé usnesení Nejvyššího soudu o dovolání), nastala by paradoxní situace, kdy by Ústavní soud sice mohl zrušit předchozí rozhodnutí, ale konečné rozhodnutí ve věci by zůstalo nedotčeno.⁸⁴⁷ Dispozitivnost se projevuje také v tom, že stěžovatel může se svou ústavní stížností disponovat v průběhu řízení – zejména ji může vzít zpět, a to až do chvíle, než se senát odebere k závěrečné poradě.⁸⁴⁸

Na některé typy řízení před Ústavním soudem však dopadá i princip oficiality, byť jen v omezené míře. Zákon o Ústavním soudu dává senátu Ústavního soudu možnost v souvislosti s ústavní stížností navrhnout také zrušení zákona nebo jiného právního předpisu, jehož protiústavnost zjistí.⁸⁴⁹ Tato integrace oficiality nicméně vychází vždy z konkrétního podnětu v rámci probíhajícího řízení.

V řízení před Ústavním soudem se prolínají jak prvky principu projednacího, tak prvky principu vyhledávacího. Na rozdíl od civilního sporného řízení před obecnými soudy, které je typicky přísně projednací (soud rozhoduje na základě toho, co předloží strany), není řízení o ústavní stížnosti výlučně vázáno na důkazní návrhy účastníků řízení. Ústavní soud sice vychází z návrhu stěžovatele a z vyjádření dalších účastníků, nicméně není jimi absolutně vázán. Řízení tak není striktně ovládáno projednacím principem, nýbrž má též prvky principu vyhledávacího.⁸⁵⁰ Ústavní soud tedy může sám provést důkazní prostředky potřebné ke zjištění skutkového

⁸⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 7. 1994, sp. zn. I. ÚS 2/93.

⁸⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 47/04. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 3/02.

⁸⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2004, sp. zn. II. ÚS 773/02.

⁸⁴⁸ Ust. § 77 a § 123 zákona o Ústavním soudu.

⁸⁴⁹ Ust. § 64 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. c) a odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

⁸⁵⁰ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 441–442.

stavu⁸⁵¹ a může případně posoudit napadený akt i z jiných hledisek, než namítá stěžovatel.⁸⁵²

Míra uplatnění vyhledávacího principu závisí na povaze konkrétního řízení před Ústavním soudem. V řízení o abstraktní kontrole norem podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy se projednací princip uplatní méně – Ústavní soud zde není vázán právním odůvodněním návrhu a zkoumá ústavnost napadeného předpisu komplexně. Může například shledat rozpor se zcela jiným ustanovením ústavního pořádku, než jaké namítal návrhovař. Naopak v řízení o ústavních stížnostech dominují prvky projednací, avšak i zde má Ústavní soud možnost došetřit skutkový stav, pokud je to pro posouzení věci nutné.⁸⁵³ Může si obstarat spisy, vyžádat vysvětlení od orgánů veřejné moci, případně i provést doplňující dokazování, shledá-li to za potřebné k objasnění možné protiústavnosti napadeného rozhodnutí. Tato aktivita Ústavního soudu však nesmí nahrazovat činnost obecných soudů; proto se omezuje jen na situace, kdy dokazování v předchozím řízení vykazuje zjevné deficity z hlediska ústavněprávního.⁸⁵⁴

Je třeba dodat, že některá řízení před Ústavním soudem jsou typicky inkvizičního charakteru. Příkladem je kárné řízení s ústavními soudci,⁸⁵⁵ kde nevystupují dvě protistrany a řízení je ovládáno vyšetřovacím principem. Naproti tomu řízení o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky pro velezradu či hrubé porušení Ústavy⁸⁵⁶ má určitý kontradiktorní ráz obdobný trestnímu řízení, neboť v něm vystupuje žalující strana (Senát) a žalovaný prezident.

Princip kontradiktornosti a s ním spojený princip rovnosti zbraní jsou esenciálními komponenty práva na spravedlivý proces, promítající se i do řízení před Ústavním soudem. Kontradiktornost znamená, že každý účastník řízení musí mít možnost se vyjádřit ke všem důkazům a tvrzením předloženým soudem nebo druhou stranou a předkládat vlastní argumenty a důkazní návrhy. Rovnost zbraní pak požaduje, aby žádná strana nebyla v řízení znevýhodněna – všichni účastníci mají mít rovnou příležitost obhájit svá práva.⁸⁵⁷

Řízení před Ústavním soudem probíhá převážně písemnou formou a neveřejně. Teorie sice řízení před Ústavním soudem označuje jako ovládané principem ústnosti,⁸⁵⁸ avšak výjimky z tohoto principu jsou v konečném důsledku tak silné, že je ústnost naopak výjimkou z jinak písemného řízení. Princip písemnosti znamená, že Ústavní soud zpravidla nerozhoduje na základě ústního jednání, nýbrž na podkladě spisového materiálu, písemných návrhů a vyjádření. Princip neveřejnosti pak odráží

⁸⁵¹ Ust. § 48 odst. 1 zákona o Ústavním soudě.

⁸⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 47/04. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 3/02.

⁸⁵³ FILIP, HOLLÄNDER, ŠIMÍČEK, *ibid.*, s. 280.

⁸⁵⁴ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 443.

⁸⁵⁵ Ust. § 134 zákona o Ústavním soudě.

⁸⁵⁶ čl. 65 Ústavy a § 97 a násl. zákona o Ústavním soudě.

⁸⁵⁷ Srov. § 32 a § 103 odst. 5. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2005 ve věci Milatová a ostatní proti České republice, stížnost č. 61811/00.

⁸⁵⁸ FILIP, HOLLÄNDER, ŠIMÍČEK, *ibid.*, s. 268.

skutečnost, že porady senátu či pléna Ústavního soudu nejsou veřejně přístupné.⁸⁵⁹ Podle zákona o Ústavním soudu platí, že ústní jednání se nařizuje jen tehdy, pokud to považuje soud za potřebné k rozhodnutí věci nálezem. V praxi Ústavního soudu přistupuje k ústnímu jednání poměrně zřídka. Většina ústavních stížností je rozhodována bez nařízení jednání, zejména pokud je již z písemných podkladů zřejmé, že dojde k odmítnutí stížnosti (pro nepřipustnost, zjevnou neopodstatněnost apod.), anebo pokud skutkový i právní stav věci lze dostatečně posoudit z písemných dokumentů.

2.6.3 Dokazování

Řízení před Ústavním soudem má specifickou povahu přezkumného procesu zaměřeného převážně na právní otázky, nikoli na nalézání a posuzování skutkového stavu. Ústavní soud je v ústavním systému definován jako soudní orgán ochrany ústavnosti,⁸⁶⁰ což implikuje, že jeho hlavním úkolem je posoudit, zda došlo k porušení ústavně zaručených práv a svobod, nikoli znovu meritorně rozhodovat spor na úrovni podústavního práva. Z tohoto důvodu dokazování před Ústavním soudem představuje spíše výjimku než pravidlo.⁸⁶¹ Ústavní soud se zaměřuje na přezkum napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci z hlediska ústavnosti, a nikoliv na opětovné posuzování skutkových zjištění či aplikace běžného (podústavního) práva.

V řízení o individuálních ústavních stížnostech to konkrétně znamená, že dokazování slouží výhradně k ověření tvrzení stěžovatele o zásahu do základních práv a svobod,⁸⁶² nikoliv k přezkoumávání samotného merita věci v rovině obyčejného práva.⁸⁶³ Tato distinkce odlišuje ústavní soudnictví od soudnictví obecného – Ústavní soud neplní funkci další odvolací instance, ale poskytuje korekci pouze tam, kde postup či rozhodnutí orgánu veřejné moci vyústilo v protiústavnost. Dokazování má tedy v kontextu Ústavního soudu podřízenou roli pomocného nástroje ke zjištění okolností významných pro posouzení tvrzeného porušení ústavně zaručených práv. Tyto okolnosti však Ústavní soud dovodí z právního posouzení předcházejících řízení. I z tohoto důvodu je zde obsažená kapitola o řízení před Ústavním soudem v zásadě stručná, neboť řízení před Ústavním soudem zpravidla dokazování neobsahuje.

V řízení před Ústavním soudem nelze identifikovat procesní důkazní břemeno jako v civilním řízení. Stěžovatel (navrhovatel) nese primární odpovědnost tvrdit a doložit, v čem spatřuje porušení svých základních práv. Musí svůj návrh skutkově i právně osvědčit natolik, aby vyvstala otázka ústavního rozměru – pokud stížnost

⁸⁵⁹ Ust. § 53. WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 18–19.

⁸⁶⁰ čl. 83 Ústavy.

⁸⁶¹ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 172.

⁸⁶² WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 150. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2003, sp. zn. IV. ÚS 525/02

⁸⁶³ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 114.

zjevně postrádá ústavněprávní opodstatnění, bývá odmítnuta bez věcného přezkumu.⁸⁶⁴

Řízení před Ústavním soudem kombinuje prvky principu projednacího i vyhledávacího. Účastníci (zejména stěžovatel) mohou navrhnout důkazní prostředky na podporu svých tvrzení, avšak Ústavní soud není vázán jejich důkazními návrhy a sám rozhoduje, které z navržených důkazů provede, případně může provést i jiné důkazy, které nebyly účastníky navrženy.⁸⁶⁵ Odpovědnost za objasnění skutkového stavu tedy primárně leží na Ústavním soudu – zákon výslovně stanoví, že Ústavní soud provádí důkazní prostředky potřebné ke zjištění skutkového stavu. Tento požadavek je však zmírněn omezeným předmětem dokazování (ústavněprávní rovina) a též praxí, kdy Ústavní soud ve většině věcí vychází z dostatečných skutkových podkladů shromážděných v předchozích řízeních.⁸⁶⁶

Zákon o Ústavním soudu demonstrativně vyjmenovává, které důkazní prostředky lze použít, přičemž platí, že za důkazní prostředek může sloužit jakýkoli prostředek, jímž lze zjistit skutkový stav. Na dokazování se přiměřeně použijí procesní pravidla občanského soudního řádu.⁸⁶⁷

Zákon o Ústavním soudu v § 81 stanoví, že Ústavní soud není vázán skutkovým zjištěním učiněným v předchozích řízeních. Toto pravidlo potvrzuje, že Ústavní soud může podle vlastního uvážení převzít skutkový stav zjištěný obecnými soudy, anebo si opatřit další důkazní prostředky a provést vlastní dokazování, pokud to považuje za potřebné. V naprosté většině případů tedy Ústavní soud přebírá důkazní situaci z předchozích řízení. Soudce zpravodaj si obvykle vyžádá spis příslušného soudu či úřadu, jehož rozhodnutí je předmětem ústavní stížnosti, a spolu s vyjádřeními účastníků tyto podklady tvoří základ pro rozhodování. Jestliže si Ústavní soud opatří další listinné důkazní prostředky, z nichž hodlá vycházet, musí s nimi účastníky seznámit a poskytnout jim reálnou možnost se vyjádřit. Ústní jednání Ústavní soud nařizuje jen v menšině případů, a pokud rozhoduje bez jednání, činí tak až poté, co má za to, že má dostatek podkladů a že další dokazování by věc víc neobjasnilo.

Ačkoli Ústavní soud není vázán skutkovým stavem zjištěným dříve, zásadně respektuje princip volného hodnocení důkazů provedeného obecnými soudy a nijak je nepřehodnocuje, nejsou-li zjištěny ústavně relevantní vady v procesu dokazování. Ke zjišťování skutkového stavu vlastním dokazováním Ústavní soud přistupuje jen tehdy, pokud je to nutné k ověření tvrzení o porušení ústavních práv, anebo pokud zjištěné okolnosti z předchozího řízení trpí extrémními nedostatky.⁸⁶⁸

⁸⁶⁴ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 149–150.

⁸⁶⁵ Ust. § 48 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. FILIP, HOLLÄNDER, ŠIMÍČEK, *ibid.*, s. 280. WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 172–173.

⁸⁶⁶ WAGNEROVÁ, DOSTÁL, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, *ibid.*, s. 441–443.

⁸⁶⁷ Ust. § 63 zákona o Ústavním soudu.

⁸⁶⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 1998. sp. zn. I. ÚS 471/97. Nález Ústavního soudu ze dne 6. 1. 2003, sp. zn. I. ÚS 272/02. Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2003, sp. zn. II. ÚS 374/02.

2.7 Specifika dokazování v jednotlivých typech řízení

Pro komparaci dokazování v jednotlivých typech řízeních shrnuji poznatky této kapitoly o jednotlivých řízeních do čtyř tabulek. Nejdříve provádím základní charakteristiku řízení (Tabulka č. 1) a následně uvádím principy, které právní věda u jednotlivých typů řízení identifikuje jako základní (Tabulka č. 2). Pro přehlednost pak na seznamu všech identifikovaných principů indikují, zda se v konkrétním typu řízení uplatňuje, či nikoliv (Tabulka č. 3). Dokazování v jednotlivých typech řízeních je stručně shrnuto (Tabulka č. 4). Tuto komparaci následně doprovázím shrnujícím komentářem, ve kterém zdůrazňuji podobnosti a odlišnosti jednotlivých typů řízení.

Východiskem komparace je základní charakteristika řízení spočívající v zaměření či účelu konkrétního typu řízení. U jednotlivých typů řízení dále uvádím, kdo a jak s řízením disponuje.

Tabulka č. 1 – Charakter jednotlivých typů řízení

Civilní řízení	Řízení zaměřené na ochranu soukromoprávních nároků účastníků, vedené zpravidla sporně mezi žalobcem a žalovaným. Soud rozhoduje o existenci nebo neexistenci subjektivních práv účastníků řízení. Žalobce disponuje řízením a žalovaný se v rovnocenném postavení brání jeho nárokům. Předmět řízení je vymezen žalobou.
Trestní řízení	Veřejnoprávní řízení uplatňující trestní monopol státu, řízené orgány činnými v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce, soud). Cílem je zjistit, zda došlo ke spáchání trestného činu, a spravedlivě potrestat pachatele. Klade silný důraz na zákonnost procesu a ochranu osoby, proti níž se trestní řízení vede. Předmět řízení je vymezen usnesením policejního orgánu o zahájení trestního stíhání, který konkrétně popisuje skutek, pro který je trestní stíhání vedeno. V soudní fázi trestního řízení může být předmět řízení zúžen obžalobou podanou státním zástupcem, která může být podána pouze v rámci skutku, pro který bylo zahájeno trestní stíhání.
Správní řízení	Veřejnoprávní řízení vedené správními orgány za účelem autoritativního rozhodnutí o veřejných právech či povinnostech osob. Není primárně sporem dvou stran, ale procesem, v němž správní orgán z úřední povinnosti zjišťuje podklady a rozhoduje ve veřejném zájmu. Správní řízení může být zahájeno jak z iniciativy účastníka (řízení o žádosti), tak správním orgánem z úřední moci. V závislosti na způsobu zahájení řízení je předmět řízení vymezen buď rozhodnými skutečnostmi vylíčenými účastníkem v žádosti, nebo vymezením jednání, které je správním orgánem posuzováno dle oznámení o zahájení správního řízení.
Správa daní	Zvláštní typ správního řízení, vedený specializovanými správními orgány (správci daně) podle daňového řádu. Cílem je správné zjištění a stanovení daně a zabezpečení její úhrady. Vychází z autoaplikační povinnosti daňového subjektu, který sám musí posoudit skutkové okolnosti a podle nich vypočítat svoji daňovou povinnost. Aktivní zásah veřejné moci nastupuje až v případě, kdy se správce daně neztotožní s tvrzením daňového subjektu. V případě, kdy se v rámci správy daní odehrává řízení, může být toto vedeno jak z iniciativy osoby zúčastněné na správě daní, tak

	správce daně z moci úřední. Je-li vedeno na základě podání osoby zúčastněné na správě daní, vymezuje tato osoba ve svém podání předmět samotného řízení a disponuje s ním. V případě řízení z moci úřední je řízení zahájeno prvním úkonem ve věci, avšak bez toho, aby byl předmět řízení formálně vymezen. V některých případech je však zahájení řízení spojeno se zahájením jiného postupu, který svůj předmět vymezen má. Takovým typickým postupem je daňová kontrola zahájená oznámením o zahájení daňové kontroly vydané správcem daně s vymezením jejího předmětu a rozsahu.
Soudní řízení správní	Specializované soudní řízení, v němž soud přezkoumává zákonost rozhodnutí správního orgánu nebo poskytuje na ochranu subjektivních veřejných práv účastníků dotčených nečinností nebo nezákonným zásahem správního orgánu. Je aktivováno žalobou účastníka; poskytuje ochranu individuálním právům, neslouží k abstraktnímu či obecnému dohledu nad výkonem veřejné správy. Jeho smyslem je dohled nad zákonností výkonu veřejné správy. Je zahájeno výhradně na návrh žalobce, který disponuje řízením. Vymezuje také jeho předmět, ať už označením rozhodnutí, proti němuž žaloba směřuje, s vymezením žalobních bodů, nebo kvalifikováním nečinnosti či jiného zásahu.
Řízení před Ústavním soudem	Specializované soudní řízení, v němž Ústavní soud jako orgán ochrany ústavnosti poskytuje ochranu ústavně zaručeným základním právům a svobodám a zajistit supremaci ústavního pořádku. Ústavní soud naplňuje tuto roli přezkumem aktů veřejné moci z hlediska jejich souladu s ústavním pořádkem, přičemž vystupuje jako negativní zákonodárce (ruší protiústavní právní předpisy) a jako ochránce ústavně zaručených práv (ruší akty veřejné moci porušující základní práva). Přezkum Ústavního soudu se omezuje výhradně na otázky ústavnosti, nikoli běžné zákonnosti. Řízení je zahájeno výhradně na návrh oprávněného subjektu, který musí být schopen tvrdit a prokázat rozpor s ústavním pořádkem, resp. zásah do zaručených základních práv a svobod.

Právní věda a soudní praxe u jednotlivých řízení identifikovaly základní principy, které je ovládají. Jde o vůdčí ideje promítající se do jednotlivých řízení jako celku, které však v konkrétních případech nepůsobí vždy stejně. Výsledný průběh řízení je tak vždy o spolupůsobení různých principů v různé míře. V závislosti na konkrétní podobě řízení, její etape či procesní situaci se jejich působení mění.

Tabulka č. 2 – Základní procesní principy jednotlivých řízení

Civilní řízení (sporného)	Princip kontradiktornosti, princip dispoziční, princip projednací, princip rovnosti stran, princip materiální pravdy, princip volného hodnocení důkazů, princip jednotnosti řízení (arbitrárního pořádku), princip veřejnosti, princip ústnosti, princip přímosti.
Trestní řízení	Princip řádného zákonného procesu, princip přiměřenosti a zdrženlivosti, princip rychlosti, princip spolupráce orgánů trestního řízení se zájmovými sdruženími občanů, princip zajištění práva na obhajobu, princip zajištění práv poškozeného, princip oficiality, princip legality, princip obžalovací, princip veřejnosti, princip vyhledávací, princip bezprostřednosti a ústnosti, princip presumpce nevinny, princip volného hodnocení důkazů, princip materiální pravdy.

Správní řízení	Principy činnosti správních orgánů: princip zákonnosti (legality), princip zákazu zneužívání pravomoci, princip ochrany práv osob nabytých v dobré víře a jejich oprávněných zájmů, princip předvídatelnosti (legitimního očekávání), princip zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, princip veřejné správy jako služby veřejnosti, princip souladu s veřejným zájmem, princip přednosti smírného odstranění rozporů, princip procesní rovnosti, princip rychlosti a hospodárnosti, princip vzájemné spolupráce správních orgánů. Principy správního řízení: princip dispoziční a princip oficiality, princip legality a princip oportunitu, princip písemnosti a princip ústnosti, princip neveřejnosti a princip veřejnosti, princip procesní rovnosti účastníků, princip nestrannosti, princip jednotnosti a princip koncentrace řízení, princip materiální pravdy a princip formální pravdy, princip vyhledávací a princip projednací, princip volného hodnocení důkazů, princip dvojinstančnosti řízení.
Správa daní	Princip zákonnosti (legality), princip legální licence, princip přiměřenosti (proportionality), princip procesní rovnosti, princip součinnosti, princip poučovací, princip vstřícnosti a slušnosti, princip rychlosti, princip hospodárnosti, princip volného hodnocení důkazů, princip legitimního očekávání, princip materiální pravdy, princip zákazu zneužití práva, princip neveřejnosti, princip mlčenlivosti, princip oficiality, princip vyhledávací, princip autoaplikace.
Soudní řízení správní	Princip dispoziční, princip subsidiarity soudní ochrany, princip projednací, princip materiální pravdy, princip volného hodnocení důkazů, princip koncentrace řízení, kasační princip.
Řízení před Ústavním soudem	Princip subsidiarity, princip sebeomezení a minimalizace zásahů, princip dispoziční, princip projednací a princip vyhledávací, princip kontradiktornosti, princip rovnosti zbrání, princip písemnosti, princip neveřejnosti řízení.

Tabulka č. 3 – Uplatnění základních procesních principů dle typu řízení

Princip	Civilní řízení	Trestní řízení	Správní řízení	Správa daní	Správní řízení soudní	Řízení před Ústavním soudem
Kontradiktornost	Ano	Ano	Ne	Ne	Ano	Ne
Dispozitivnost	Ano	Ne	Ne ⁸⁶⁹ / Ano ⁸⁷⁰	Ne ⁸⁷¹	Ano	Ano
Oficialita	Ne	Ano	Ano ⁸⁷² / Ne ⁸⁷³	Ano ⁸⁷⁴	Ne	Ne

⁸⁶⁹ V řízení z moci úřední.

⁸⁷⁰ V řízení o žádostech.

⁸⁷¹ V řízení o žádostech a částečně i v řízení zahájeném podáním osoby zúčastněné na správě daní, avšak ke kterému byla ze zákona povinna (např. daňové tvrzení). Pokud by podání neučinila, zahájil by řízení správce daně z moci úřední.

⁸⁷² V řízení z moci úřední.

⁸⁷³ V řízení o žádostech.

⁸⁷⁴ V řízení o žádostech a v případě, kdy osoba nesplní svoji povinnost.

Princip	Civilní řízení	Trestní řízení	Správní řízení	Správa daní	Správní řízení soudní	Řízení před Ústavním soudem
Projednáací	Ano	Ne	Ne ⁸⁷⁵ / Ano ⁸⁷⁶	Ne / Ano ⁸⁷⁷	Ano	Ne
Vyhledávací	Ne	Ano	Ano	Ano	Ne	Ano ⁸⁷⁸
Legalita	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Oportunita	Ne	Ne	Ano	Ne	Ne	Ne
Rovnost	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Materiální pravda	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Rychlost	Ne ⁸⁷⁹	Ano	Ano	Ano	Ne	Ne
Hospodárnost	Ne	Ano	Ano	Ano	Ne	Ne
Ústnost	Ano	Ano	Ne	Ne	Ano	Ne ⁸⁸⁰
Písemnost	Ne	Ne	Ano	Ano	Ne	Ano
Neveřejnost	Ne	Ano ⁸⁸¹	Ano	Ano	Ne	Ano
Veřejnost	Ano	Ano ⁸⁸²	Ne	Ne	Ano	Ne ⁸⁸³
Nestrannost	Ano	Ano	Ano	Ano	_ ⁸⁸⁴	_ ⁸⁸⁵
Jednotnost	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne	Ne
Přímost	Ano	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne
Presumpce nevinny	Ne	Ano	Ne / Ano ⁸⁸⁶	Ne	Ne	Ne
Autoaplikace	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne	Ne
Subsidiarita	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ano
Sebeomezení, minimalizace zásahů	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ano

⁸⁷⁵ V řízení z moci úřední.

⁸⁷⁶ V řízení o žádostech.

⁸⁷⁷ V řízení o žádostech se předpokládá větší míra procesní aktivity daňového subjektu, kterou nelze nahradit vyhledávací povinností správce daně.

⁸⁷⁸ Úkolem Ústavního soudu ovšem není nahrazovat nedostatečnou ústavněprávní argumentaci navrhovatele nebo povinnosti rozhodujících orgánů v předcházejících řízeních.

⁸⁷⁹ Není základním principem civilního sporného řízení, ale v souladu s § 6 občanského soudního řádu postupuje soud tak, aby ochrana práv byla rychlá. Obdobně dle § 100 postupuje soud tak, aby věc byla co nejrychleji projednána.

⁸⁸⁰ Řízení je v teorii ústní, nicméně ústní jednání ve věci je naprostou výjimkou.

⁸⁸¹ Mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání.

⁸⁸² Pouze v hlavním líčení nebo veřejném zasedání.

⁸⁸³ S ohledem na praktickou absenci ústních jednání se i řízení stává neveřejným s výjimkou samotného rozhodnutí ve věci.

⁸⁸⁴ Soudní řád správní a ani právní teorie se tématu nevěnuje. Kasační povaha správního soudnictví ovšem vyžaduje nestranný přístup v rámci zachování zákonosti.

⁸⁸⁵ Zákon o Ústavním soudu a ani právní teorie se tématu nevěnuje. Povaha ústavního soudnictvím ovšem vyžaduje nestranný přístup v rámci zachování zákonosti.

⁸⁸⁶ V řízení o přestupku.

Pro komparaci dokazování vycházím z analýzy principů a základních tezí o dokazování v jednotlivých typech řízení. Vždy tak uvádím, jaké principy jsou pro dokazování klíčové a jak se projevují.

Tabulka č. 4 – Dokazování v jednotlivých typech řízení

Civilní řízení	Dokazování v civilním řízení je ovládáno principem projednáním a dispozičním. Účastníci jsou odpovědní za to, že během řízení zazní rozhodná tvrzení i budou k nim navrženy důkazní prostředky. Soud neshromažďuje důkazní prostředky z vlastní iniciativy. Strana, která tvrdí rozhodné skutečnosti, je povinna je prokázat. Soud rozhoduje na základě provedených důkazních prostředků podle principu volného hodnocení důkazů. Platí princip ústnosti, bezprostřednosti a veřejnosti – dokazování se děje při veřejném jednání, přičemž soudce nabývá poznatky přímo z důkazních prostředků. Pokud strana neunese důkazní břemeno, nese jako důsledek neprokázání relevantní skutečnosti, který je podmínkou příslušné normy, které se dovolává. Cílem dokazování je dosažení materiální pravdy, avšak omezené procesní aktivitou stran.
Trestní řízení	V trestním řízení má veřejná moc povinnost prokázat všechny relevantní okolnosti. Dokazování probíhá na základě principu vyhledávacího a principu oficiality. Orgány činné v trestním řízení mají povinnost zjistit skutkový stav bez důvodných pochybností (vč. okolností ve prospěch osoby, proti níž se trestní řízení vede). Obviněný nemá důkazní povinnost, nemusí vypovídat a nemusí navrhnout důkazní prostředky. Dokazování se koncentruje především do hlavního líčení, které probíhá za uplatnění principů obžalovacího, ústnosti, bezprostřednosti, přímosti a veřejnosti. Důkazní prostředky se hodnotí podle principu volného hodnocení důkazů. Cílem je zjistit materiální pravdu, která je posílena principem presumpce nevinny.
Správní řízení	Dokazování ve správním řízení je ovládáno především principem oficiality a vyhledávacím. Správní orgán je povinen sám zjistit stav věci bez důvodných pochybností. Účastníci mohou navrhnout důkazní prostředky, ale orgán není těmito návrhy vázán. Důkazní povinnost je rozložena asymetricky – účastník tvrdí, ale správní orgán aktivně prověřuje. I při procesní nečinnosti účastníků je povinen skutkový stav sám aktivně zjišťovat. Uplatňuje se princip volného hodnocení důkazů. Dokazování se děje převážně písemně, ústní jednání se koná jen výjimečně. Cílem je dosažení materiální pravdy.
Správa daní	Dokazování v rámci správy daní je specifické působením principu oficiality a principu autoaplikace. Správce daně dbá o úplné zjištění skutkového stavu, ale daňový subjekt má povinnost tvrdit svoji daňovou povinnost a prokázat všechny skutečnosti, které má povinnost v podání uvádět. Správce daně se může s tvrzením ztotožnit bez provádění dokazování. Pokud tvrzení nepřijme, vyzve daňový subjekt k plnění důkazní povinnosti v rámci k tomu určeného postupu (typicky kontrolního postupu). Uplatňuje se zásada volného hodnocení důkazů a materiální pravdy. Dokazování probíhá písemně. V případě, že daňový subjekt nesplní svoji důkazní povinnost a následkem toho nebude možné stanovit daň dokazováním, stanoví správce daň náhradním způsobem (podle pomůcek nebo sjednáním daně).

Soudní řízení správní	Dokazování v soudním řízení správním vychází z jeho přezkumné a kasační povahy. Soud vychází ze skutkového stavu, který byl podkladem napadeného rozhodnutí, a ten prověřuje v rozsahu žalobních námitek. Skutková zjištění soud může doplnit, pokud to je nezbytné pro posouzení zákonnosti. Soud není vázán důkazními návrhy účastníků. Rozsah dokazování závisí na typu řízení (např. v řízení o ochraně proti nečinnosti nebo nezákonnému zásahu může být dokazování komplexnější než při žalobě proti správnímu rozhodnutí). Uplatňuje se princip materiální pravdy a volného hodnocení důkazů. Dokazování probíhá při jednání, ale důkazy bývají převážně listinné. Soud může rozhodnout bez nařízení jednání.
Řízení před Ústavním soudem	Dokazování v řízení před Ústavním soudem je ovlivněno rolí Ústavního soudu jako ochránce ústavnosti. V souladu s principy subsidiarity, sebeomezení a minimalizace zásahu se Ústavní soud primárně nezabývá skutkovým stavem, ale přezkoumává, zda napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci porušilo ústavně zaručená práva. Ve většině případů vychází ze spisových podkladů z předchozích řízení a dokazování sám neprovádí, ledaže je to nezbytné v rámci řešení ústavněprávní dimenze případu. Nepřehodnocuje skutková zjištění obecných soudů, zasahuje jen při extrémních pochybeních. Důkazní standard spočívá v přesvědčivosti o existenci protiústavního zásahu, nikoli v úplném zjištění skutkového stavu.

Při srovnání civilního, trestního, správního, soudního správního řízení, řízení před Ústavním soudem a správy daní z hlediska jejich základního charakteru, uplatněných principů a pojetí dokazování se ukazuje, že ačkoli všechny tyto procesy s výjimkou řízení před Ústavním soudem směřují k objasnění skutkového stavu. Řízení před Ústavním soudem jako jediné nemá za úkol směřovat k objasnění skutkového stavu, ale k ochraně ústavnosti bez posuzování skutkových otázek. K dokazování v řízení před Ústavním soudem dochází zcela ojediněle a pouze v případě, kdy jde o dokazování v rámci ústavněprávní roviny případu. Civilní, trestní, správní a soudní správní řízení a správa daní se zásadně liší v odpovědnosti účastníků za zjištění skutkového stavu, čemuž je přizpůsoben i celý průběh těchto řízení. Tyto rozdíly nejsou nahodilé – reflektují skrze své základní principy účel nebo cíl daného řízení, což se přímo promítá do postavení jednotlivých procesních subjektů a jejich povinností a odpovědností.

Nejzásadnějším rozdílem mezi jednotlivými typy řízení je míra, v níž jsou účastníci odpovědní za průběh zjišťování skutkového stavu. V civilním řízení, které je prototypem kontradiktorního procesu, se plně uplatňuje projednací princip. Každá ze stran řízení nese své procesní povinnosti (tvrzení a důkazní) a jim odpovídající břemena (tvrzení a důkazní). Strany tedy musí aktivně tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout k nim důkazní prostředky, což omezuje možná skutková zjištění soudu. Protipól představuje trestní řízení (a v jisté míře i řízení správní), v němž dominuje vyšetřovací princip. Odpovědný orgán veřejné moci je povinen zjistit skutkový stav v dostatečném rozsahu ze své úřední povinnosti. Správní soudnictví, které je na pomezí, osciluje mezi oběma přístupy – dokazování doplňuje v rozsahu nutném

k přezkumu napadeného správního aktu, ale zároveň respektuje limity přezkumné role soudu v duchu dispozičního principu. Zvláštní postavení zaujímá správa daní, která ač ovládána vyšetřovacím principem, zatěžuje daňový subjekt zásadní povinností tvrzení i důkazní. Vlivem principu autoaplikace má daňový subjekt sám povinnost posoudit skutkový stav, vypočítat daňovou povinnost a tu tvrdit cestou daňového tvrzení. Správce daně o této daňové povinnosti přitom nemusí vůbec vést dokazování a jen se s ní ztotožnit. Pokud tak ovšem neučiní, vyzve daňový subjekt k plnění důkazní povinnosti. Tato důkazní povinnost daňového subjektu však správce daně nezabavuje povinnosti dbát o co nejlepší zjištění skutkových okolností. S ohledem na charakter vztahu mezi správcem daně a daňovým subjektem existuje ovšem významná informační asymetrie mezi daňovým subjektem a správcem daně. Bez náležitého plnění důkazní povinnosti se tak daňový subjekt vystavuje riziku, že neprokáže hypotézu pro něj příznivé právní normy (například osvobození od daně nebo odčitatelné položky). V extrémním případě může nedostatečné plnění důkazní povinnosti vést ke nemožnosti stanovit daň dokazováním, kdy nastane stav *non liquet*. Přetrvávající zájem fisku na inkasu daně proto konstruuje náhradní způsoby stanovení daně prostřednictvím stanovení daně podle pomůcek, popř. sjezdáním daně.

Ačkoliv jsou všechna řízení ovládána principem materiální pravdy, jeho uplatnění je ovlivněno spolupůsobením ostatních principů. I z tohoto důvodu někteří autoři pojí civilní řízení spíše s pojmem formální pravdy nebo materiálního vedení řízení, protože soud aktivně neusiluje o komplexní zjištění skutkového stavu (neuplatní se vyšetřovací princip), ale míra zjištění objektivní skutečnosti je závislá na procesní aktivitě stran řízení, do které soud vstupuje se značnými omezeními. Jde však o výsledek působení jiných principů, nikoliv o odklon od materiální pravdy. Oproti tomu řízení trestní i správní nejvíce usilují o zjištění relevantních skutkových okolností. I ve správě daní je cílem zjištění materiální pravdy, k čemuž má správce daně k dispozici vyšetřovací pravomoc realizovanou vlastní vyhledávací činností. Naplnění vyhledávacího principu je však opět ovlivněno působením principu autoaplikace a existujícím informačním deficitem správce daně vyrovnávaným důkazní povinností daňového subjektu. Tato orientace veřejnoprávních řízení na materiální pravdu je motivována zájmem na ochraně veřejného zájmu a legalitu řízení i jeho výsledku.

Odborná literatura i judikatura u všech typů řízení pracuje s pojmem důkazního břemene. Je ovšem třeba podotknout, že jde o pojem teorie civilního procesu, která striktně odlišuje mezi procesními povinnostmi a procesními břemeny. Literatura k jiným typům řízení však toto rozlišení nečiní a pojmy náhodně zaměňuje. Procesní břemena jsou výsledkem působení principů kontradiktornosti a projednacího. Proto v civilním řízení nese každá strana povinnosti tvrzení a důkazní a na ně navazující břemena tvrzení a důkazní ohledně skutečností, z nichž vyvozuje působení pro ni příznivé právní normy. U řízení, kde neexistují strany sporu nesoucí odpovědnost za prokázání rozhodných skutečností, ale kde tuto odpovědnost nese veřejná moc, proto není možné o důkazním břemenu hovořit. V trestním a správním

řízení i správě daní lze hovořit pouze o důkazních povinnostech, jejichž nesplnění však orgán veřejné moci nezavazuje povinnosti aktivně zjišťovat skutkový stav rozhodný pro naplnění hypotézy aplikované právní normy.

Jednou z klíčových odlišností mezi jednotlivými typy řízení je přístup k následkům nesplnění důkazní povinnosti, neunešení důkazního břemene nebo neprokázání rozhodných skutečností. V civilním řízení, které je založeno na principech dispozičním a projednacím, má selhání v plnění důkazní povinnosti zásadně přímý dopad na výsledek sporu. Obvykle totiž způsobí i neunesení důkazního břemene. Důkazní břemeno nese zpravidla žalobce (popřípadě žalovaný v rámci svých tvrzení), a pokud účastník neprokáže rozhodné skutečnosti, k nimž se důkazní břemeno váže, soud jeho návrhu nevyhoví. Takto koncipovaná procesní logika vyjadřuje i procesní odpovědnost účastníků za výsledek řízení. V trestním řízení je situace odlišná, neboť zde o rozložení důkazních povinností a břemen nelze hovořit. Vychází se ze principu *presumpce nevin* a principu *in dubio pro reo* – neprokázala-li se vina osoby, proti níž se trestní řízení vede, nade vši rozumnou pochybnost, musí být zproštěna obvinění nebo obžaloby. Neprokázání skutkového stavu zde tedy ve svém důsledku znamená nemožnost vyvodit trestněprávní odpovědnost. Ve správním řízení i soudním řízení správním je akcentována vyhledávací povinnost správního orgánu, a tedy i snaha o zjištění skutkového stavu z moci úřední. To ovšem neznamená, že by správní orgán plně nesl odpovědnost za zjištění rozhodných skutečností – povinnost tvrzení a navrhování důkazních prostředků v konkrétních procesních situacích může tížit účastníky řízení. Pokud skutkový stav zůstane neprokázaný, promítá se to do rozhodnutí ve prospěch nebo k tíži toho, kdo měl konkrétní skutečnost prokázat, resp. který se dovolává příslušné hmotněprávní normy. V soudním řízení správním nejde zpravidla o zjištění skutkového stavu, ale ověření, zda ten byl řádně zjištěn v řízení, z nějž přezkoumávané rozhodnutí vzešlo. Dopad do rozhodnutí správního soudu je tak závislý na povaze příslušného správního řízení. Zcela specifická je situace ve správě daní. Ačkoliv je ovládáno vyhledávacím principem, ukládá zákonodárce konkrétní důkazní povinnosti daňovému subjektu. Jde o svého druhu kvalifikovanou součinnost daňového subjektu, bez které zpravidla není možné skutkový stav náležitě objasnit. Nesplnění této povinnosti samo o sobě nezavazuje správce daně povinnosti skutkový stav zjistit, ale daňový subjekt se vystavuje riziku, že skutkový stav nebude zjištěn úplně (tedy i ohledně skutečností pro něj příznivých). V případě, kdy by nebylo možné dokazováním skutkový stav zjistit, uplatní se náhradní způsob stanovení daně v podobě stanovení daně podle pomůcek nebo sjednáním daně.

Ve všech typech řízení se uplatňuje princip volného hodnocení důkazů – rozhodující orgán hodnotí důkazy podle vnitřního přesvědčení. Právo proto nepředepisuje žádnou hierarchii důkazních prostředků, ale je nutné, aby rozhodující orgán nabyl vnitřního přesvědčení o pravdivosti zjištěného skutkového stavu. Míra tohoto přesvědčení však není v jednotlivých řízeních shodná.

2.8 Shrnutí části

Civilní řízení slouží primárně k ochraně soukromoprávních vztahů mezi soukromými osobami. V civilním řízení vystupuje žalobce a žalovaný, kteří svůj spor předkládají nestrannému a nezávislému soudu. Účastníci řízení disponují řízením a nesou hlavní odpovědnost za prokázání skutečností, na kterých zakládají svá tvrzení. Toto řízení ovládají principy kontradiktornosti, dispoziční a projednací. Dokazování probíhá na základě důkazních prostředků předkládaných účastníky, přičemž soud je hodnotí v souladu s principem volného hodnocení důkazů, dle svého vnitřního přesvědčení, bez pevně stanovené hierarchie důkazních prostředků.

Trestní řízení má za cíl odhalit a potrestat pachatele trestné činnosti a obnovit narušené právní poměry. V rámci řízení vystupují primárně orgány činné v trestním řízení (policie, státní zástupci, soudy) a osoba, proti níž se řízení vede (podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený). Odpovědnost za objasnění skutkového stavu leží výhradně na orgánech činných v trestním řízení, přičemž důkazní aktivita obviněného je právem, nikoli povinností. Trestní řízení ovládají principy vyšetřovací, oficiality a presumpce nevinoty. Vina musí být v rámci skutkového stavu zjištěna bez důvodných pochybností.

Správní řízení slouží k realizaci veřejnoprávních zájmů a rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob ve veřejnoprávních vztazích. Klíčovými procesními subjekty jsou správní orgány a účastníci správního řízení. Dokazování zde probíhá na základě vyhledávacího principu, kdy správní orgány mají povinnost zjistit skutkový stav z moci úřední. Účastníci mají povinnost poskytovat součinnost a předkládat důkazní prostředky, nicméně primární odpovědnost za správné a úplné zjištění skutkového stavu leží i tak na správním orgánu.

Správa daní se zaměřuje na správné stanovení a výběr daní jakožto příjmů veřejných rozpočtů určených k materiálnímu zabezpečení veřejné moci. Klíčovými procesními subjekty jsou správci daně a daňové subjekty. Správa daní je ovládána vyhledávacím principem, který odpovědnost za zjištění skutkového stavu staví na správce daně, ale zásadním způsobem ji modifikuje skrze důkazní povinnost daňového subjektu. Ta navazuje na princip autoaplikace, dle kterého je daňový subjekt sám zodpovědný za posouzení své vlastní situace a vypočtení daně. Daňový subjekt je tedy povinen sám tvrdit konkrétní výši daňové povinnosti a prokazovat skutečnosti, které je povinen uvádět ve svých daňových tvrzeních nebo jiných podáních.

Řízení před správními soudy představuje kontrolu zákonnosti správních rozhodnutí, popř. ochranu před nečinností veřejné moci nebo naopak jejím nezákonným zásahem. V jeho průběhu rozhodují (správní) soudy a účastníci řízení – typicky žalobce (osoba napadající rozhodnutí správního orgánu) a žalovaný (správní orgán). Dokazování v tomto řízení má omezenou povahu, protože správní soudy primárně vycházejí ze skutkového stavu zjištěného v předcházejícím správním řízení. Mohou však doplňovat dokazování, pokud to okolnosti vyžadují a pokud nevykročí mimo kasační povahu správního soudnictví.

Řízení před Ústavním soudem slouží k ochraně ústavně zaručeným základním právům a svobodám a zajištění supremacie ústavního pořádku. Ústavní soud rozhoduje pouze v rovině zásahu do ústavněprávních norem. Dokazování se v řízeních před Ústavním soudem zpravidla neodehrává a soud vychází ze skutkových zjištění provedených v předcházejících řízeních. Ačkoliv může sám provést dokazování, omezí jej pouze na ústavněprávní rovinu případu. V souladu s principy subsidiarity, sebeomezení a minimalizace zásahu přenechává skutková zjištění v úrovni jednoduchého práva orgánům působícím v předcházejících řízeních.

Jednotlivé typy řízení se výrazně liší právě v principech dokazování, rozdělení odpovědnosti za zjištění skutkového stavu a stanovené míře důkazu nezbytné pro skutková zjištění. Tyto odlišnosti mají klíčový význam pro specifickou povahu dokazování ve správě daní a v konečném důsledku i v každém jiném řízení.

3 DŮKAZNÍ POVINNOSTI VE SPRÁVĚ DANÍ

3.1 Rozložení důkazní povinnosti

Rozložení důkazní povinnosti je ve správě daní nerovnoměrné – ačkoliv je správa daní ovládána vyšetřovacím principem, nese daňový subjekt zásadní procesní důkazní povinnost.⁸⁸⁷ Podle § 92 odst. 3 daňového řádu platí, že daňový subjekt prokazuje všechny skutečnosti, které je povinen uvádět v daňovém tvrzení a dalších podáních. Má tedy zákonem uloženou procesní povinnost navrhnout důkazní prostředky ke skutečnostem, které má povinnost uvádět v daňovém tvrzení a dalších podáních.⁸⁸⁸ Naproti tomu § 92 odst. 5 daňového řádu upravuje důkazní povinnost správce daně, a to tak, že správce daně prokazuje zejména:

- a) oznámení vlastních písemností,
- b) skutečnosti rozhodné pro užití právních domněnek a fikcí,
- c) skutečnosti vyvracející věrohodnost, správnost či úplnost evidencí, účetnictví či jiných důkazních prostředků daňového subjektu,
- d) skutečnosti rozhodné pro posouzení skutečného obsahu právního jednání,
- e) skutečnosti rozhodné pro uplatnění následků za porušení povinností při správě daní a
- f) skutečnosti rozhodné pro posouzení účelu právního jednání směřujícího k získání daňové výhody v rozporu se smyslem zákona.

Zákon tedy výslovně rozděluje okruh procesních důkazních povinností mezi jednotlivé procesní subjekty správy daní. Lze zjednodušeně říci, že daňový subjekt nese důkazní povinnost ohledně skutečností vztahujících se k vlastní daňové povinnosti navazující na jeho autoaplikační povinnost, zatímco správce daně nese důkazní povinnost ohledně skutečností plynoucích z uplatňování veřejné moci mimo autoaplikaci daňového práva daňovým subjektem. Toto rozdělení může evokovat dojem dvoustranné správy daní s rozdělením procesních povinností. Důkazní povinnost správce daně však nepředstavuje ani tak procesní povinnost, kterou by plnil vůči rozhodujícímu orgánu (ostatně rozhodujícím orgánem je on sám), ale okruh případů, u kterých musí skutkový stav zjistit zcela sám bez daňového subjektu. Zjištěný skutkový stav pak nepředkládá k posouzení dalšímu arbitrovi, ale otázku (ne)naplnění hypotéz příslušného následku posoudí sám v rámci dalšího procesního úkonu (typicky rozhodnutí).

⁸⁸⁷ Srov. jednotlivých odstavců § 92 daňového řádu.

⁸⁸⁸ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 510.

Takto koncipované rozvržení důkazní povinnosti odpovídá zvláštní povaze správy daní, která je založena na autoaplikační povinnosti daňového subjektu v podobě povinnosti posoudit skutkový stav, vypočíst daň a tu tvrdit v daňovém tvrzení a zároveň na principu oficiality, jež ukládá správci daně dbát o úplné zjištění rozhodného skutkového stavu. Princip vyšetřovací, ač obsahově stejný ve všech typech řízení, působí současně s jinými principy správy daní, a proto se projevuje jinak, než je tomu například v řízení trestním nebo správním.

Zákonodárce totiž na daňový subjekt přenáší administrativní povinnost „samovyšetření“⁸⁸⁹ a ukládá mu na ni navazující důkazní povinnost. Proto Ústavní soud uvádí, že i ve správě daní platí zásada, podle níž prokazuje ten, kdo něco tvrdí, ovšem v modifikované podobě – na rozdíl od jiných řízení, kde je na vůli dotčené osoby, zda určité skutečnosti bude tvrdit či nikoli, ve správě daní je daňový subjekt stížen zákonnou povinností tvrzení v podobě podání daňového tvrzení.⁸⁹⁰ Jinými slovy, daňový subjekt nemá na výběr, zda bude svoji daňovou povinnost tvrdit a následně i prokazovat – zákon mu ukládá povinnost uvést veškeré relevantní skutečnosti a jejich neprokázání jde posléze k jeho tíži. Proto, pokud daňový subjekt uplatňuje skutečnost, která snižuje jeho daňovou povinnost, nestačí mu pouze tvrdit aplikaci příslušného korekčního prvku daně, ale musí prokázat naplnění hypotézy právní normy, která mu umožňuje takový korekční prvek použít.⁸⁹¹ Přistoupil-li zákonodárce k zákonnému rozložení důkazní povinnosti, nejde o protiústavní odchylku od obecné zásady *onus probandi incumbit ei qui dicit*.

Existence povinnosti tvrzení i důkazní představuje formu narušení či omezení informační autonomie jednotlivce, protože omezuje jeho svobodné rozhodnutí v tom, jaké informace o sobě veřejné moci poskytne.⁸⁹² Daňový subjekt má totiž povinnost správci daně oznámit všechny relevantní informace rozhodné pro stanovení daně a ty i prokázat, ale tato povinnost se vztahuje jen k jeho vlastnímu tvrzení založenému zákonnou povinností (nejde například o nucení k prokazování vlastní nevinu jako v trestním řízení). Tuto povinnost je však třeba vnímat v kontextu působení principu oficiality. Ačkoliv je tedy správa daní založena na tom, že daňový subjekt nese povinnost tvrzení i důkazní ohledně svých daňových povinností, je správce daně povinen vystupovat v řízení aktivně a využít všech dostupných prostředků k úplnému zjištění skutkového stavu (nikoli za daňový subjekt, nýbrž v mezích zákonem stanovených povinností). Na rozdíl od obviněného v trestním řízení proto daňový subjekt sám aktivně prokazuje skutkové okolnosti rozhodné pro jeho daňovou povinnost.⁸⁹³ Uplatnění principu oficiality je dále značně závislé na procesní situaci. Ztotožnil-li se totiž správce daně v rámci nalézacího daňového řízení s tvrzením daňového subjektu, dokazování ani vést nemusí a daň rozhodnutím stanoví. Pokud však přistoupí

⁸⁸⁹ KOUBA, *ibid.*, s. 118.

⁸⁹⁰ Ust. § 135 daňového řádu.

⁸⁹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2003, sp. zn. III. ÚS 748/2000.

⁸⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 29/05. Nález Ústavního soudu ze dne 18. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 1835/07.

⁸⁹³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 2. 2005, č. j. 1 Afs 54/2004-125.

například k zahájení daňové kontroly, nabývá správa daní vyšetřovacího charakteru, kdy správce daně zjišťuje skutkový stav i nezávisle na daňovém subjektu.⁸⁹⁴

Rozložení důkazní povinnosti v českém daňovém právu v zásadě odpovídá principům uplatňovaným v sousedních zemích. Německé daňové procesní právo je taktéž vystavěno na vyšetřovacím principu, když správci daně ukládá prošetřit skutkový stav z úřední povinnosti. Navíc však explicitně zmiňuje, že při tom přihlédně ke všem relevantním okolnostem, včetně těch, které jsou příznivé pro daňový subjekt.⁸⁹⁵ Za účelem řádného zjištění skutkového stavu ukládá daňovému subjektu povinnost spolupracovat,⁸⁹⁶ zejména pak úplným a pravdivým sdělením skutečností významných pro správu daně a označením důkazních prostředků, které mu jsou známy.⁸⁹⁷ Úkolem správce daně je následně najít vhodný poměr mezi svojí vyšetřovací povinností a povinností spolupráce zúčastněných subjektů.⁸⁹⁸ Ačkoliv má správce daně povinnost skutkový stav sám aktivně zjistit, je z povahy daňového práva nezbytná součinnost dotčených osob. Je to totiž typicky pouze ona, která má relevantní informace rozhodné pro správné stanovení daně.⁸⁹⁹ Ani německá doktrína proto nehovoří o důkazním břemenu ve správě daní, neboť jde o řízení ovládané vyšetřovacím principem.⁹⁰⁰ Následek neobjasnění skutkového stavu je pak závislý na právní normě, jejíž hypotéza měla být tímto skutkovým stavem naplněna.⁹⁰¹

Podobná pravidla platí i v rakouském daňovém právu. Správce daně má z úřední povinnosti zjistit skutečný stav věci (vyšetřovací princip),⁹⁰² ale současně zakotvuje povinnost daňového subjektu spolupracovat a pravdivě správci daně sdělit všechny podstatné okolnosti týkající se existence a rozsahu daňové povinnosti.⁹⁰³ Oproti německému právu však rakouský zákonodárce explicitně zmiňuje, že vyšetřovací povinnost správce daně je omezena povinností daňového subjektu spolupracovat. Opětovně jde tedy o vyvažování vyšetřovacího principu s principem spolupráce jakožto důsledek informační asymetrie, kdy skutkový stav zná nejlépe sám daňový subjekt. Úkolem správce daně tak je tyto skutečnosti prověřit a odhalit případný nesoulad skutečnosti s tvrzením daňového subjektu, ale neprovádět kompletní zjišťování skutkového stavu.⁹⁰⁴

⁸⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 705/06.

⁸⁹⁵ Ust. § 88 odst. 1 Abgabenordnung.

⁸⁹⁶ Vyšetřovací činnost se tak realizuje prostřednictvím povinnosti spolupráce (TIPKE, LANG, SEER, HEY, ENGLISCH, HENNRICHS, *ibid.*, s. 1526.).

⁸⁹⁷ Ust. § 90 odst. 1 Abgabenordnung.

⁸⁹⁸ PAHLKE, Armin; KOENIG, Ulrich, et al. *Abgabenordnung. § 1 bis 368. Kommentar*. München: C. H. Beck, 2004, s. 754–755.

⁸⁹⁹ PAHLKE, KOENIG, et al., *ibid.*, s. 756.

⁹⁰⁰ GROßE, Thomas; LOTZ, Anja; ZIEGLER, Christian; HENK, Stefan; HUDASCH, Claudia; TENBERGEN, Christina. *Abgabenordnung und Finanzgerichtsordnung*. 23. vyd. Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2024, s. 256 a násl.

⁹⁰¹ TIPKE, LANG, SEER, HEY, ENGLISCH, HENNRICHS, *ibid.*, s. 1461.

⁹⁰² Ust. § 115 odst. 1 Bundesabgabenordnung.

⁹⁰³ Ust. § 119 odst. 1 Bundesabgabenordnung.

⁹⁰⁴ SCHIMETSCHKE, Bruno. Die Verteilung der Beweislast im Abgabenverfahren. *Österreichische Steuerzeitung*, 1993, s. 354 a násl.

Česká právní úprava rozložení důkazní povinnosti proto není výjimečná, ale odpovídá logice daňových procesních předpisů zemí blízkých právních kultur. Nutno ovšem zdůraznit, že zatímco v civilním soudním řízení nese každá strana důkazní povinnost ohledně svých pro věc příznivých tvrzení, ve správě daní je situace odlišná právě vlivem veřejnoprávního charakteru – správa daní kombinuje povinnost daňového subjektu přiznat daň s povinností správce daně zajistit správné zjištění a stanovení daně.⁹⁰⁵ S ohledem na existenci informačního deficitu správce daně ovšem daňové právo procesní konstruuje přesné rozložení důkazní povinnosti mezi daňový subjekt a správce daně.

3.2 Důkazní povinnost daňového subjektu

Důkazní povinnost daňového subjektu spočívá v povinnosti prokázat pravdivost a správnost všech skutečností, které tvrdil nebo tvrdit měl ohledně své daňové povinnosti.⁹⁰⁶ Jedná se o legislativní zakotvení obecné zásady, že pouhé tvrzení ze strany daňového subjektu nepostačuje, má-li mít vliv na stanovení daně – ke svým tvrzením musí vždy navrhnout důkazní prostředky. Tento přístup potvrzuje i Nejvyšší správní soud, který uvádí, že ve správě daní leží primární důkazní povinnost právě na daňovém subjektu, jelikož správa daní není založena na čisté aplikaci principu oficiality (a principu vyhledávacím jakožto jeho konkretizaci v dokazování) – daňový subjekt má zákonnou povinnost aktivně dokládat svá tvrzení a nemůže očekávat, že správce daně za něj bude vyhledávat veškeré důkazní prostředky.⁹⁰⁷ Nelze ovšem souhlasit s tím, že by správa daní nebyla ovládána vyhledávacím principem.⁹⁰⁸ Pokud by tomu tak nebylo, nebyl by správce daně vůbec nadán tak rozsáhlými oprávněními pro zjišťování rozhodných skutečností.

Za účelem přesného vymezení důkazní povinnosti je nutné uvést, čeho se týká a čeho ne. Věcně vzato se vztahuje pouze ke skutečnostem, které daňový subjekt má povinnost tvrdit, tedy které byl povinen uvést v daňovém tvrzení a případně dalších podáních, nebo k jejichž prokázání byl správcem daně vyzván. Daňový subjekt tedy nemusí prokazovat cokoli, co je pro správné stanovení daně podstatné, nýbrž jen to, co sám uvedl (resp. co dle zákona uvést měl). Po daňovém subjektu tak nelze ani požadovat důkazní prostředek k prokázání opaku či prokazování negativních skutečností, které netvrdil. Správce daně například nemůže vyzvat daňový subjekt k prokazování toho, že určitou částku nepřijal či nevydal – takový požadavek by byl nepřipustnou extenzí důkazní povinnosti nad rámec tvrzení daňového subjektu i jeho zákonných povinností.⁹⁰⁹ Obdobně

⁹⁰⁵ SOCHOROVÁ, *ibid.*, s. 109. Srov. též náleze Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 29/05.

⁹⁰⁶ Ust. § 92 odst. 3 daňového řádu.

⁹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 10. 2021, č. j. 1 Afs 163/2021-52.

⁹⁰⁸ Uvádí tak i ROZEHNAL, *ibid.*, s. 180.

⁹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 11. 2007, č. j. 5 Afs 172/2006-115.

Krajský soud v Plzni dovodil, že správce daně nemůže po daňovém subjektu požadovat obecné prokázání jeho majetkových poměrů za dlouhé období jen proto, aby ověřil, zda daňový subjekt „měl na to“ uskutečnit nějaké výdaje⁹¹⁰ – takový požadavek přesahuje časový i věcný rámec povinností daňového subjektu. Důkazní povinnost je tedy druhově určena a obsahově omezena – vztahuje se výlučně k daňovým povinnostem daného subjektu a k obdobím otevřeným pro stanovení daně, přičemž jeho meze jsou dány konkrétními zákonnými povinnostmi tvrzení.⁹¹¹

V praxi nejtypičtějsími skutečnostmi, které daňový subjekt tvrdí a musí prokázat, jsou jeho zdanitelné příjmy a je snižující výdaje (náklady), popř. nároky na odpočty daně, osvobození a daňové slevy. Výše uvedená obecná východiska aplikovatelná na tyto situace proto například ve vztahu k výdajům (nákladům) znamenají, že pokud daňový subjekt neprokáže, že určitý výdaj skutečně vynaložil a že splňuje podmínky daňové uznatelnosti, nemůže tento výdaj uplatnit v rozdílu příjmů a výdajů při stanovení základu daně. Těto povinnosti se daňový subjekt nemůže zprostit ani tím, že by sám tvrdil, že jeho účetnictví je nesprávné a neprůkazné, s cílem aktivovat důkazní povinnost správce daně.⁹¹² Daňový subjekt tedy své povinnosti není zbaven tím, že poukáže na vlastní pochybení v účetnictví. Podstata uvedeného rozhodnutí leží v tom, že daňový subjekt musí nést následky svých pochybení (například nedostatků ve vedení účetnictví) – pokud jeho plnění povinností není dostatečné (a účetní záznamy jsou tak neprůkazné), není tím založena „větší“ povinnost správce daně, ale naopak je to stále daňový subjekt, kdo musí věrohodně prokázat své skutečné výdaje jinými důkazními prostředky.

Daňový subjekt prokazuje svá tvrzení typicky předkládáním důkazních prostředků. Současná právní úprava přitom nestanoví taxativní výčet použitelných důkazních prostředků, ale lze použít vše, co může přispět ke zjištění skutečnosti rozhodné pro správné stanovení daně.⁹¹³ Z povahy správy daní jakožto svého druhu (písemného) správního řízení mají největší význam listinné důkazy, především účetní doklady, daňové doklady, smlouvy, evidence, znalecké posudky apod. To ovšem nevylučuje využití i svědecké výpovědi. Prvotním důkazním prostředkem bývá zpravidla účetnictví, daňová evidence nebo jiná evidence vedená daňovým subjektem. Je-li taková evidence vedena řádně a v souladu se zákonem, představují zásadní prostředek poznání vstupních skutečností o daňové povinnosti. Nicméně formální vedení příslušné evidence samo o sobě ještě neznamená, že tvrzené transakce reálně proběhly – i formálně bezvadné záznamy lze správcem daně zpochybnit, pokud vyjdou najevo indicie, že fakticky k plněním nedošlo. Správce daně proto tyto formální záznamy porovnává se skutečným stavem,⁹¹⁴ pročež nestačí předložení pouze k evidenci náležejících dokladů (účetních, daňových). Taková transakce

⁹¹⁰ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 7. 2006, č. j. 57 Ca 96/2006-115.

⁹¹¹ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLERVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 510.

⁹¹² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 12. 2004, č. j. 7 Afs 24/2004-127.

⁹¹³ Ust. § 93 daňového řádu.

⁹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2017, č. j. 10 Afs 77/2017-53.

zůstává prokázána jen „na papíře“.⁹¹⁵ V souladu s principem materiální pravdy ve spojení s rozložením důkazních povinností je následně třeba dosáhnout odpovídající míry důkazu – formálně perfektní evidenci a záznam je nutné podložit i důkazními prostředky o faktickém uskutečnění deklarovaného plnění.

I přes výraznou modifikaci působení vyhledávacího principu specifickým vymezením důkazní povinnosti daňového subjektu je zachována povinnost správce daně umožnit daňovému subjektu důkazní povinnost plnit. To znamená, že pokud daňový subjekt navrhuje provedení určitých důkazních prostředků, které mohou prokázat jeho tvrzení a zjistit rozhodný skutkový stav, musí je správce daně provést.⁹¹⁶ Z této povinnosti existují tři okruhy výjimek, a to jejich nadbytečnost, nerelevantnost nebo neschopnost prokázat tvrzené skutečnosti.⁹¹⁷ Současně, aby mohl daňový subjekt svoji důkazní povinnost plnit, je nezbytné, aby věděl, k jakým okolnostem se jeho procesní úsilí má napnout. Správce daně proto nesmí postupovat tak, že by daňovému subjektu znemožnil navrhnout důkazní prostředky tím, že nebude sdělovat okruh skutečností, které nemá za prokázané; naopak má povinnost daňový subjekt včas vyzvat k odstranění pochybností ohledně skutkového stavu, pokud nějaké má.⁹¹⁸ Zjišťování skutkového stavu ve správě daní tak má povahu dialogu, ve kterém správce daně musí daňovému subjektu poskytnout dostatečný prostor k plnění důkazní povinnosti tím, že mu sděluje své pochybnosti a ke skutkovým zjištěním přistupuje nezaujatě.⁹¹⁹

3.3 Důkazní povinnost správce daně

Daňový řád výslovně stanoví okruh skutečností, u nichž leží důkazní povinnost na správci daně. Ustanovení § 92 odst. 5 daňového řádu vyjmenovává šest skupin takových skutečností. Smyslem této úpravy je jednak ochrana daňového subjektu před excesivními požadavky správce daně (správce daně tak nemůže požadovat po daňovém subjektu, aby sám vyvracel například uplatnění právních domněnek, zneužití práva či prokazoval doručení písemností, které odeslal správce daně), jednak vyjádření zásady, že chce-li správce daně uplatnit vůči daňovému subjektu veřejnou moc, musí pro to opatřit důkazní prostředky on sám. Důkazní povinnost správce daně tedy pokrývá v zásadě následující situace:

- Oznámení písemností.⁹²⁰ Správce daně nese důkazní povinnost ohledně řádného oznámení svých vlastních rozhodnutí a výzev. Musí tedy prokázat, že jeho

⁹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 8. 2023, č. j. 4 Afs 39/2023-32.

⁹¹⁶ Srov. situace, kdy daňový subjekt objektivně nedisponuje důkazním prostředkem, ale konkrétně navrhuje způsob jeho opatření v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 11. 2023, č. j. 6 Afs 268/2022-42.

⁹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. I. ÚS 118/09.

⁹¹⁸ Ust. § 92 odst. 4 daňového řádu.

⁹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2018, č. j. 5 Afs 60/2017-60.

⁹²⁰ Ust. § 92 odst. 5 písm. a) daňového řádu.

písemnost byla typicky doručena adresátovi způsobem stanoveným zákonem. Pokud by to neprokázal, nemohly by nastat procesní účinky oznámení. Tato povinnost odpovídá obecné zásadě, že rozhodnutí správce daně může vyvolat účinky jen tehdy, bylo-li náležitě oznámeno; je na správci daně, aby unesl důkazní povinnost, že adresát skutečně dostal obsah písemnosti do své sféry.

- Právní domněnky a fikce:⁹²¹ Pokud správce daně hodlá použít právní domněnku nebo fikci, musí prokázat skutečnosti podmiňující její nastoupení. Například tedy je-li v zákoně o daních z příjmů obsažena domněnka, že se za příjem ze závislé činnosti považuje částka určeného procenta vstupní ceny vozidla využívaného pro soukromé účely zaměstnance,⁹²² pak správce daně musí prokázat, že byly splněny podmínky pro tuto kvalifikaci. Tím se zajišťuje, že výjimečné nástroje právních domněnek a fikcí, které nahrazují objektivní skutečnost, se uplatní v zákonem vymezených situacích.
- Nevěrohodnost či neúplnost evidencí:⁹²³ Velmi významná je povinnost správce daně prokázat skutečnosti, jež vyvracejí věrohodnost, průkaznost, správnost či úplnost povinných evidencí, účetnictví a dalších důkazních prostředků předložených daňovým subjektem. Jednoduše řečeno, jestliže chce správce daně zpochybnit vypovídací hodnotu účetnictví či dokladů daňového subjektu, musí k tomu mít dostatečná a konkrétní skutková zjištění. Nemůže svévolně prohlásit účetnictví za nevěrohodné bez opory ve zjištěných skutečnostech. Odhalí-li tedy správce daně například, že v účetnictví jsou rozpory, chybějící prvotní doklady, nesrovnalosti mezi skladovou evidencí a účetními nebo daňovými doklady, musí správce daně konkrétní zjištěné rozpory přesvědčivě vyjádřit na základě obsahu spisu a tím prokázat vážné a důvodné pochybnosti o správnosti účetnictví.⁹²⁴ Splní-li správce daně tuto svoji procesní povinnost – tedy prokáže-li závažné a důvodné pochybnosti –, má to procesní důsledek v tom, že daňový subjekt musí dále plnit svoji důkazní povinnost jiným způsobem (tedy rozhodné okolnosti prokazovat jinak než účetními záznamy).⁹²⁵ V opačném případě, pokud se správci daně nepodaří průkazně doložit pochybnosti, nelze daňovému subjektu upřít právo, aby tyto evidence či jím předložené důkazní prostředky byly řádně použity pro zjištění skutkového stavu (jinými slovy, pokud správce daně neprokáže opak, považují se předložené doklady za správné a úplné).
- Skutečný obsah právních úkonů:⁹²⁶ Správce daně nese důkazní povinnost i ohledně skutečností rozhodných pro posouzení skutečného obsahu právního jednání nebo jiné skutečnosti. Tato povinnost úzce souvisí s principem materiální pravdy, který vyžaduje zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.

⁹²¹ Ust. § 92 odst. 5 písm. b) daňového řádu.

⁹²² Ust. § 6 odst. 6 zákona o daních z příjmů.

⁹²³ Ust. § 92 odst. 5 písm. c) daňového řádu.

⁹²⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 12. 2016, č. j. 4 Afs 179/2016-60.

⁹²⁵ BAXA, DRÁB, KANIOVÁ, LAVICKÝ, SCHILLEROVÁ, ŠIMEK, ŽIŠKOVÁ, *ibid.*, s. 513.

⁹²⁶ Ust. § 92 odst. 5 písm. d) daňového řádu.

Takovým skutkovým stavem se však myslí pravdivý obraz skutečnosti tak, jak jej jeho účastníci chtěli vyvolat. Pro posouzení těchto skutečností tak není rozhodující jejich forma, ale obsah. Například tvrdí-li daňový subjekt, že peněžní prostředky, které přijal, jsou zápůjčkou, ale správce daně se domnívá, že jde fakticky o dar (skrytý příjem), pak je na správci daně opatřit důkazní prostředky, z nichž tento závěr plyne. Nestačí, aby pouze vyslovil svoji pochybnost, ale nese důkazní povinnost k prokázání svých tvrzení o skutečném obsahu.

- **Následky porušení povinností:**⁹²⁷ Správce daně musí prokázat skutečnosti rozhodné pro uplatnění následku za porušení povinností při správě daní v rámci správního trestání v oblasti daňového práva, tedy za situace nesplnění povinnosti ze strany osoby zúčastněné na správě daní, se kterou daňové právo spojuje sankční následek. Typickou situací by mohlo být uložení pokuty za opožděné tvrzení daně, kdy je na správci daně prokázat, že daňový subjekt podal daňové tvrzení po zákonem stanovené lhůtě.
- **Zneužití práva:**⁹²⁸ Poslední kategorií, zavedenou novelou s účinností od 1. 4. 2019, jsou skutečnosti rozhodné pro posouzení toho, že určité právní jednání nebo jiné skutečnosti měly za převažující účel získání daňové výhody v rozporu se smyslem a účelem daňového zákona. Tvrdí-li proto správce daně, že transakce neměla ekonomický smysl a byla provedena převážně kvůli daňové úspoře, musí plnit důkazní povinnost k těmto okolnostem.⁹²⁹ Teprve pokud se mu to podaří, může odepřít uznání daňové výhody z důvodu zneužití práva daňovým subjektem.

Správce daně tedy plní důkazní povinnost zejména všude tam, kde uplatňuje vůči daňovému subjektu nějaký kvalifikovaný zásah do jeho subjektivních práv. Pokud by správce daně svoji důkazní povinnost nesplnil, nemůže z toho vyvozovat vůči daňovému subjektu zákonem předvídané následky, protože v daném ohledu nedostatečně zjistil skutkový stav.

3.4 Přenos důkazního břemene

V rámci odborné literatury i rozhodovací praxe se lze setkat s pojmem přenosu (obrácení nebo otočení) důkazního břemene.⁹³⁰ Civilní procesualistika vychází z teorie prokazování skutečností právo zakládajících a vylučujících⁹³¹ se spolehlivou jistotou. Její podstatou je povinnost žalobce tvrdit a prokázat hmotněprávní fakta, která jeho právo zakládají, a naopak povinnost žalovaného tvrdit a prokázat hmotněprávní fakta, která právo vylučují. Okruh těchto faktů vyplývá z rozboru hmotněprávní

⁹²⁷ Ust. § 92 odst. 5 písm. e) daňového řádu.

⁹²⁸ Ust. § 92 odst. 5 písm. f) daňového řádu.

⁹²⁹ Srov. rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 21. 10. 2006 ve věci Halifax, sp. zn. C-255/02.

⁹³⁰ Jde vždy o překlad z německého „Umkehr der Beweislast“.

⁹³¹ Odvoзованou z § 120 odst. 1 občanského soudního řádu.

úpravy.⁹³² Účastníci i soud je zjistí tak, že analyzují právní normy, které mohou dopadat na řešenou skutkovou situaci. Žalobce se nejdříve pokouší prokázat právní normy zakládající jeho právní nárok. Žalovaný se brání tím, že naopak hledá právní normy vylučující žalobcův nárok a jejich podmínky prokazuje. Soud posoudí, zda účastníci řízení zvolili právní normu svědčící v jejich prospěch, a zjistí, zda se stranám povedlo prokázat naplnění podmínek dané normy.⁹³³ Toto rozdělení umožňuje určit, koho tíží důkazní povinnost k vymezenému okruhu skutečností. Na ni pak navazuje subjektivní důkazní břemeno ohledně konkrétní skutečnosti – tedy odpovědnost, že tato skutečnost bude prokázána. Česká koncepce rozdělení důkazního břemene má proto statickou podobu, protože vychází z předem daných pravidel vymezených aplikovanou právní normou.⁹³⁴ Důkazní břemeno však může být výjimečně i přeneseno na stranu, která nemá o dané skutečnosti důkazní povinnost.⁹³⁵ Německá i rakouská právní věda identifikovaly množství typových situací přenosu důkazního břemene.⁹³⁶ Pro tuto publikaci se ale dále budu zabývat jen dvěma nejvýznamnějšími, a to prokazováním skutkového stavu pro uplynutí značně dlouhé doby a prokazováním v situaci, kdy odpůrce zmaří podání důkazu. Jejich nastínění považuji za dostačující pro vysvětlení povahy obrácení důkazního břemene v civilním soudním řízení.

Prvním příkladem je zjištění skutkového stavu ležícího v dávné historii. Nejvyšší soud v tomto ohledu konstantně uvádí, že „není-li důvod k pochybnostem, že se určité věci v době dávno minulé (tj. když časový odstup od rozhodných skutečností podstatně překračuje i vydržecí lhůty nebo lhůty skartační) děly obvyklým či pravidelným způsobem, resp. (úředním) postupem, je důkazní břemeno o tom, že v daném případě tomu tak nebylo, na tom, kdo to tvrdí.“⁹³⁷ Plnění takové důkazní povinnosti by totiž stranu neúměrně zatížilo, resp. by ji vlastně nikdy nemohla splnit. Byla by vždy povinna nést důsledek nesplnění této nepřiměřeně těžké zátěže. Dochází proto k obrácení důkazního břemene v situaci, kdy je dělení objektivního důkazního břemene posouzeno odchýlně od obecného (nepsaného) pravidla dělení důkazního břemene nebo zvláštního výslovného zákonného pravidla.⁹³⁸ Takové odchýlení se je přitom otázkou soudcovského dotváření práva, které reaguje na

⁹³² LAVICKÝ, 2017, *ibid.*, s. 45.

⁹³³ MACUR, 1996, *ibid.*, s. 65–74.

⁹³⁴ SVOBODA, 2009, *ibid.*, s. 38.

⁹³⁵ FASCHNING, KONECNY, et al., *ibid.*, s. 669–701.

⁹³⁶ Např. FASCHING, KONECNY, et al., *ibid.*, s. 699 a násl. RECHBERGER, Walter Hans; KLICKA, Thomas (eds.). *Zivilprozessordnung. Kommentar*. 5. vyd. Wien: Verlag Österreich, 2019, s. 1303–1305. LEIPOLD, Dieter. Neuere Entwicklungen der Beweislast und der Beweiserleichterungen nach deutschem und europäischem Zivilprozessrecht. *Ritsumeikan Law Review*, 2008, č. 25, s. 96–97. LAUMEN, Hans Willi. Die „Beweiserleichterung bis Beweislastumkehr“ – Ein beweis rechtliches Phänomen. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2002, s. 3739–3746.

⁹³⁷ Dle Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 4968/2017. Shodně Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 1. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1007/2013. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1400/2004. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2720/2015.

⁹³⁸ PRÜTTING, Hanns. *Gegenwartsprobleme der Beweislast*. München: C. H. Beck, 1983, s. 22.

naléhavou nutnost odklonu od obecných pravidel. Nejde ovšem o potřebu v konkrétním případě, ale o typovou nutnost v situacích, kdy „prosazení určitého hmotněprávního nároku s ohledem na typicky se v těchto případech vyskytující důkazní nouzi zpravidla selhává“.⁹³⁹ Výstupem soudcovských pravidel důkazního břemene jsou tedy obecná právní pravidla vztahující se na typové situace, nikoliv jedinečný případ.

Lavický pro situace obrácení důkazního břemene vlivem dokazování dávno nastalých skutečností identifikuje tři znaky:

- „objasnění skutkového stavu je s ohledem na uplynutí značně dlouhé doby prakticky nemožné;
- aplikace základního pravidla dělení důkazního břemene by vedla ke zjevné nespravedlnosti;
- není důvod, proč by se nemohl uplatnit zkušenostní poznatek,⁹⁴⁰ že se věci děly obvyklým či pravidelným způsobem.“⁹⁴¹

Druhým příkladem je obrácení důkazního břemene v případě zmaření důkazu. Jde o reakci na situaci, kdy strana sporu trpí objektivně nepřekonatelným nedostatkem informací a své právo nemůže náležitě uplatnit.⁹⁴² Žalovaný tak například svévolně zadržuje informace nezbytné pro samotné podání žaloby.⁹⁴³ K němu dochází v případě, kdy soudcovské pravidlo důkazního břemene reaguje na nemožnost prokázání určité skutečnosti vlivem jednání odpůrce strany zatížené důkazním břemenem mající za následek tížení nebo zmaření rozhodnou skutečnost prokázat.⁹⁴⁴

Civilní procesualistika proto obrácením důkazního břemene překlenuje výjimečné typové situace spojené s důkazní nouzí. Naopak s nimi nespojuje situace, kdy nepříznivé následky stavu *non liquet* jsou domněnkou rozděleny odlišně od základního pravidla dělení důkazního břemene. Domněnka totiž zajišťuje presumpci existence určité jiné skutečnosti nebo právního následku. Pro její nastoupení je postačující, když strana, které je tato domněnka příznivá, prokáže skutečnosti odpovídající bázi domněnky. Protistrana, proti níž domněnka svědčí, pak v závislosti na povaze domněnky (vyvratitelné nebo nevyvratitelné) nese důkazní břemeno ohledně toho, že taková skutečnost nenastala, nebo, že nenastaly podmínky, na něž právní řád vznik presumovaného následku váže.⁹⁴⁵

Podstatou subjektivního důkazního břemene tedy je určit, která strana sporu má být aktivní při dokazování určité skutečnosti.⁹⁴⁶ S ohledem na procesní povahu

⁹³⁹ LAVICKÝ, *ibid.*, s. 226.

⁹⁴⁰ Samotný zkušenostní poznatek ovšem přenos důkazního břemene nezakládá (srov. BAUMBACH, LAUTERBACH, ALBERS, HARTMANN, *ibid.*, s. 1258.).

⁹⁴¹ LAVICKÝ, *ibid.*, s. 229.

⁹⁴² Srov. MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

⁹⁴³ SVOBODA, 2009, *ibid.*, s. 38.

⁹⁴⁴ GOTTWALD, *ibid.*, s. 304.

⁹⁴⁵ LAVICKÝ, *ibid.*, s. 221–222.

⁹⁴⁶ LAVICKÝ, *ibid.*, s. 51.

subjektivního důkazního břemene se s ním pak i pojí poučovací povinnost soudu, pokud účastník řízení sám důkazní návrhy nečiní.⁹⁴⁷ Podle převažujícího názoru jde o projev projednacího principu, který zodpovědnost za zjištění skutkového stavu ukládá účastníkům řízení – rozhodnutí soudu tak může spočívat jen na skutečnostech, které do řízení vnesli sami účastníci,⁹⁴⁸ a soud se nesmí pustit do vyšetřování věci, vyhledávat možné důkazní prostředky a ověřovat své vlastní hypotézy skutkového stavu.⁹⁴⁹ Pokud v rámci projednacího principu dojde na subsidiární aktivitu soudu při shromažďování důkazních prostředků, nemá tato aktivita vliv na rozložení procesních břemen. Případný neúspěch soudu při zjišťování skutkového stavu nezatíží svými následky soud, ale procesní stranu nesoucí důkazní břemeno.⁹⁵⁰ Oproti tomu v řízeních ovládaných vyšetřovacím principem je odpovědnost za zjištění skutkového stavu na rozhodujícím orgánu bez ohledu na to, co tvrdí či navrhuje účastníci řízení.⁹⁵¹ Civilní procesualistika se přitom v zásadě shoduje, že v řízeních ovládaných vyšetřovacím principem není pro subjektivní důkazní břemeno místo.⁹⁵²

Tyto principy tak jsou párové a představují dva póly vymezující odpovědnost mezi účastníky řízení a rozhodující orgán podle pravidla „všechno, nebo nic“.⁹⁵³ Projednací a ani vyšetřovací princip se ovšem neprojevují ve své krystalické podobě, ale jsou modifikovány působením dalších principů specifických pro konkrétní typ řízení, jakožto i zvláštních pravidel dokazování. Proto i v řízení ovládaném projednacími principem jsou strany omezeny povinnostmi k pravdivým a úplným přednesům a materiálnímu vedení řízení ze strany soudu.⁹⁵⁴ V řízení ovládaném vyšetřovacím principem jsou pak účastníci povinni k součinnosti, která může tvořit hlavní základ skutkových zjištění, ale může být soudem aktivně doplňována vlastním vyhledáním důkazních prostředků.⁹⁵⁵

Jak jsem již opakovaně uvedl, jsem přesvědčen, že správa daní je ovládána principem vyšetřovacím. Je to totiž správce daně, který nese odpovědnost za to, že budou známy takové okolnosti, které umožní správné stanovení daně. V takovém případě není možné o procesním důkazním břemenu hovořit,⁹⁵⁶ protože neexistuje

⁹⁴⁷ SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ, DOLEŽÍLEK, et al., *ibid.*, s. 614–615.

⁹⁴⁸ KOCH, Raphael. *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, s. 98. MORDASINI-ROHNER, Claudia M. *Gerichtliche Fragepflicht und Untersuchungsmaxime nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, s. 5. LAVICKÝ, *ibid.*, s. 52–53.

⁹⁴⁹ SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ, DOLEŽÍLEK, et al., *ibid.*, s. 614.

⁹⁵⁰ MACUR, 1997, *ibid.*, s. 90–91.

⁹⁵¹ LENT, *ibid.*, s. 10.

⁹⁵² RECHBERGER, KLICKA, et al., *ibid.*, s. 1302. RECHBERGER, SIMOTTA, *ibid.*, s. 395. GOTTWALD, *ibid.*, s. 226. LAVICKÝ, *ibid.*, s. 59.

⁹⁵³ BAUMGÄRTEL, LAUMEN, PRÜTTING, *ibid.*, s. 184. JAUERNIG, Othmar. *Zivilprozessrecht*. 29. vyd. München, C. H. Beck, 2007, s. 70.

⁹⁵⁴ LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich-St. Gallen: Dike, 2013, s. 5. STEIN, Friedrich; JONAS, Martin, et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung*. Band 3, § 128–252. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 242.

⁹⁵⁵ DRÁPAL, BUREŠ, et al., *ibid.*, s. 866.

⁹⁵⁶ Srov. GROBE, LOTZ, ZIEGLER, HENK, HUDASCH, TENBERGEN, *ibid.*, s. 256 a násl.

mnohost subjektů s odpovědností za zjištění skutkového stavu. Neznamená to ovšem, že by bylo věcí správce daně zjistit všechny rozhodné věci, ale je mu dáno oprávnění samostatně a aktivně skutkový stav zjišťovat a doplňovat nad rámec skutkových přednesů osoby zúčastněné na správě daní. Plnění vyšetřovací povinnosti je pak zajišťováno povinností spolupráce stíhající daňový subjekt, bez něž by správce daně zpravidla nemohl skutkový stav dostatečně spolehlivě zjistit.⁹⁵⁷ Ustanovení § 82 odst. 3 daňového řádu je tak třeba chápat nejen jako uložení procesní povinnosti navrhopvat důkazy k typově vymezenému okruhu skutečností, ale zejména jako zákonem konkretizovanou povinnost spolupráce daňového subjektu na zjišťování skutkového stavu.

Zákonodárce v rámci správy daní rozděluje důkazní povinnosti mezi daňový subjekt a správce daně právními normami zejména v § 92 odst. 3 a 5 daňového řádu. Přitom nepřipouští modifikaci rozložení těchto povinností například rozhodnutím správce daně nebo okolnostmi případu. Této skutečnosti si všimají i některá rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, když uvádí, že k žádnému přechodu nedochází.⁹⁵⁸ Neznamená to ovšem, že plnění důkazní povinnosti má jednostranný a statický charakter. Naopak během správy daní dochází v závislosti na procesní situaci k větší či menšímu prosazení důkazní povinnosti některého z procesních subjektů, což je ovšem projevem dialogického charakteru dokazování. Tento dynamický charakter lze názorně připodobnit k tenisu či ping-pongu. Každý takový „zápas“ zahajuje daňový subjekt – ten „uvádí do hry míček“ svým daňovým tvrzením. Pokud správce daně má zájem tvrzení daňového subjektu prověřit, vyzve jej k plnění důkazní povinnosti.⁹⁵⁹ Poskytne-li daňový subjekt správci daně všechny důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení, naplní tím v daném okamžiku svoji procesní důkazní povinnost, která ovšem automaticky neznamená, že došlo k dostatečnému zjištění skutkového stavu. Následně je proto na tahu správce daně, který se tvrzeními a důkazními prostředky daňového subjektu zabývá. Po jejich zhodnocení může dospět k závěru, že tvrzení daňového subjektu z navržených důkazních prostředků dostatečně vyplývají, nebo vyjádřit nedostatečné přesvědčení o míře zjištění skutkového stavu, což opětovně aktivuje důkazní povinnost daňového subjektu. „Míček“ se tak vrací zpět na stranu daňového subjektu. V rámci této hry může míček ovšem zůstat i na straně správce daně, a to tehdy, pokud má dojít k naplnění některé ze situací důkazní povinnosti správce daně podle § 92 odst. 5 daňového řádu.⁹⁶⁰ Správce daně tedy aktivně vyhodnocuje tvrzení a důkazní prostředky daňového subjektu, aktivně je prověřuje a v případě, kdy má záměr do sféry daňového subjektu zasáhnout

⁹⁵⁷ Obdobně v německém daňovém právu dle TIPKE, LANG, SEER, HEY, ENGLISCH, HENNRICHS, *ibid.* 1526. PAHLKE, KOENIG, *et al.*, *ibid.*, s. 754–755.

⁹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2024, č. j. 2 Afs 25/2023-59. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 4. 2019, č. j. 5 Afs 133/2018-27.

⁹⁵⁹ Ust. § 92 odst. 4 daňového řádu.

⁹⁶⁰ Pokud pak správce daně „prokáže dostatečně vážné a důvodné pochybnosti“, vrací se míček opět k daňovému subjektu, aby na něj reagoval a mohl je rozptýlit (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 12. 2017, č. j. 4 Afs 93/2017-38. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 6. 2023, č. j. 2 Afs 72/2022-63.).

v podmínkách § 92 odst. 5 daňového řádu, musí k tomu opatřit relevantní důkazní prostředky. Ze své vlastní iniciativy tak může provést výslech svědků, provést místní šetření, vyžádat si informace od třetích osob, porovnat informace z různých evidencí apod. Celý tento průběh však musí vždy směřovat k cíli správy daně, tedy ke správnému zjištění a stanovení daně.

Pokud správce daně nenalezne rozpory či nedostatky dostatečné intenzity – jinými slovy neprokáže-li relevantní pochybnosti –, pak zůstane jeho zákonná povinnost dle § 95 odst. 5 daňového řádu nenaplněna a nárok daňového subjektu bude třeba považovat za prokázaný, podal-li důkaz naplňující podmínky příslušné právní normy.

3.5 Důsledky nesplnění důkazní povinnosti

Nesplnění důkazní povinnosti představuje procesní situaci, kdy strana, která měla určitou skutečnost prokázat, v tomto úkolu neuspěla a danou skutečnost se nepodařilo v řízení na základě jejího plnění povinnosti zjistit. Ve správě daní může tento stav nastat jak při plnění důkazní povinnosti ze strany daňového subjektu, tak správce daně. Důsledky se ovšem v těchto dvou případech liší, protože jejich role ve správě daní není symetrická. Lze proto rozlišit několik rovin důsledků:

- nesplnění důkazní povinnosti ze strany daňového subjektu s následným prokázáním skutkového stavu vyhledávací činnosti správce daně;
- nesplnění důkazní povinnosti ze strany daňového subjektu a následné neprokázání skutkového stavu vyhledávací činnosti správce daně, které vede ke:
 - stanovení daně podle pomůcek;
 - sjednání daně;
- nesplnění důkazní povinnosti ze strany správce daně.

Ačkoliv daňový subjekt má svoji obecnou důkazní povinnost ve vztahu ke skutečnostem, které má povinnost uvádět v daňových tvrzeních či jiných podáních, nastávají v praxi situace, ve kterých tuto povinnost nesplní. Jde sice o povinnost zpravidla esenciální pro správné zjištění a stanovení daně, neznamená to však, že jejím nesplněním se mění cíl správy daní. Nadále totiž zpravidla existuje alespoň tvrzení daňového subjektu, kterým se správce daně musí zabývat.⁹⁶¹ V rámci své vyhledávací činnosti⁹⁶² se proto správce daně začne zabývat okolnostmi, které z tohoto tvrzení mohou vyplývat. Za předpokladu, že se správci daně povede skutkový stav zjistit z úřední povinnosti a ten bude korespondovat s tvrzeními daňového subjektu, dojde ke stanovení daně i v souladu s tvrzením daňového subjektu, ačkoliv ten nesplnil svoji důkazní povinnost nebo nebyl součinný při objasňování skutkového stavu.

⁹⁶¹ Objevují se samozřejmě i situace, kdy daňový subjekt nesplní ani svoji prvotní autoaplikační povinnost a žádné daňové tvrzení nepodání.

⁹⁶² Úst. § 78 a násl. daňového řádu.

Uvedená situace se ale v praxi spíše neuplatní pro komplexnost okolností, které je nutné zohlednit v rámci výpočtu daně. Pokud tedy daňový subjekt sice tvrdí daň, avšak neplní k ní dostatečně svoji důkazní povinnost, lze uvažovat o dvou následných variantách. Správci daně se povede skutkový stav zjistit, avšak zjištěné skutečnosti budou svědčit pro daň ve výši odlišné od tvrzení daňového subjektu, nebo se správci nepovede skutkový stav zjistit a nastane stav *non liquet*, tedy stav, kdy skutkové okolnosti nejsou známy v takové míře, aby mohlo dojít ke stanovení daně dokazováním. Pro tento případ zákonodárce předpokládá, že správce daně přistoupí ke stanovení daně náhradním způsobem. Tím je stanovení daně podle pomůcek, a pokud by nebylo možné ani to, tak cestou sjednání daně s daňovým subjektem.⁹⁶³

Ke stanovení daně podle pomůcek dochází za situace, kdy daňový subjekt při dokazování nesplní některou ze svých zákonných povinností a v důsledku toho nelze daň stanovit dokazováním. Pro aktivaci této možnosti tedy nepostačí jen nemožnost zjistit skutkový stav dokazováním, ale je nezbytné, aby tato nemožnost nastala ze zavinění daňového subjektu nesplněním jeho zákonných povinností.⁹⁶⁴ Stejně tak naopak nepostačí, že daňový subjekt nesplnil některou ze svých zákonných povinností, ale současně je možné stanovit daň dokazováním. Jde proto o kumulaci nemožnosti stanovit dokazování a zavinění daňovým subjektem. Za předpokladu, kdy by daňový subjekt svoji procesní povinnost sice nesplnil, ale i tak by byl správcem daně vyšetřen skutkový stav, je vždy preferovanou variantou stanovení daně dokazováním.⁹⁶⁵

Stanovení daně podle pomůcek představuje kvalifikovaný odhad daňové povinnosti správcem daně, který z povahy věci nemusí přesně odpovídat realitě a zpravidla vylučuje plné zohlednění všech okolností.⁹⁶⁶ Zákon sice ukládá správci daně přihlídnout i k okolnostem svědčícím ve prospěch daňového subjektu, avšak v režimu pomůcek zpravidla není možné dosáhnout tak přesného výsledku jako při dokazování.⁹⁶⁷ Pomůcky dále není možné vnímat jako sankci daňového subjektu za nesplnění jeho zákonné důkazní povinnosti,⁹⁶⁸ ale *ultima ratio* cestu ke stanovení daně. Daňový řád ostatně za nesplnění důkazní povinnosti žádnou sankci nestanovuje⁹⁶⁹ a nedostatečné prokázání skutkového stavu má pro daňový subjekt dopad v riziku vydání pro něj nepříznivého rozhodnutí. Je-li však nesplnění důkazní povinnosti spojeno například s nesplněním zákonné povinnosti vést evidenci, může jít typicky

⁹⁶³ Ust. § 98 daňového řádu.

⁹⁶⁴ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 481.

⁹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 8. 2012, č. j. 7 Afs 86/2011-143.

⁹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 1. 2015, č. j. 8 Afs 30/2014-75. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 7. 2006, č. j. 2 Afs 207/2005-55.

⁹⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 5. 2013, č. j. 9 Afs 85/2012-33. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2007, č. j. 5 Afs 162/2006-114. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2004, č. j. 2 Afs 25/2003-87.

⁹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 11. 2008, č. j. 8 Afs 78/2007-47.

⁹⁶⁹ Šlo by uvažovat o možnosti uložit pořádkovou pokutu podle § 247 daňového řádu, jejíž uložení není stanovením daně podle pomůcek vyloučeno (Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 11. 2014, č. j. 30 Af 35/2013-42.).

o protiprávní jednání postihované pokutou za nesplnění povinnosti nepeněžitě povahy,⁹⁷⁰ popřípadě o protiprávní jednání postihované podle zvláštního zákona.⁹⁷¹

Obdobná právní úprava existuje i v Německu, kde je správce daně oprávněn stanovit daň odhadem (*Schätzung*) zejména v případě, kdy daňový subjekt nedostatečně plní svoji povinnost tvrdit daň, povinnost spolupráce nebo nepředloží povinné účetní záznamy.⁹⁷² Oproti české právní úpravě však jako podmínku stanovuje pouze nemožnost zjistit základ daně – příčiny této nemožnosti jsou irelevantní. Může tak jít i o situaci, kdy je výpočet daně nemožný nebo možný, ale s nepřiměřeným úsilím, a to i v případě, kdy daňový subjekt splnil svoji povinnost spolupráce.⁹⁷³ Tímto nepřiměřeným úsilím však není časová náročnost.⁹⁷⁴ Nemožnost stanovit základ daně tak není bezpodmínečně navázaná na povinnost spolupráce – i v případě absence spolupráce ze strany daňového subjektu je správce daně povinen usilovat o vyšetření skutkového stavu a k stanovení odhadem může přistoupit až subsidiárně.⁹⁷⁵ Nad rámec tohoto odhadu stanoví správce daně penále (*Zuschlag*), které může být závislé na výši odhadované daně i délce trvání prodlení daňového subjektu s předložením zákonných evidencí.⁹⁷⁶ Obdobnou právní úpravu nalezneme i v Rakousku s podobně vymezenými podmínkami použití.⁹⁷⁷ I zde má správce daně povinnost z úřední povinnosti usilovat o zjištění skutkového stavu, což ovšem nezabavuje daňový subjekt povinnosti spolupráce. Je tak nadále povinen přispět ke zjištění relevantních skutečností, a to i těch, které mohou být využity v rámci odhadu základu daně.⁹⁷⁸

Daňový řád obsahuje v § 92 odst. 5 také demonstrativní okruh skutečností, u nichž je důkazní povinnost výhradně na správci daně, který je povinen takové skutečnosti zjistit v rámci vyhledávacího principu bez toho, aby u nich důkazní povinnost plnil daňový subjekt. Jde přitom o důkazní povinnost, tedy povinnost vyhledat důkazní prostředky, z nichž plynou příslušná skutková zjištění. Nejde tedy jen o povinnost správce daně tvrdit jednotlivé okruhy skutečností nebo bez skutkových zjištění rozporovat důkazy podané z důkazních prostředků navržených daňovým subjektem.⁹⁷⁹ Typicky tak půjde o okolnosti zpochybňující věrohodnost či úplnost účetnictví a jiných evidencí daňového subjektu. U nich nepostačí konstatování o věrohodnosti, ale je nezbytné o tom učinit skutková zjištění.⁹⁸⁰

⁹⁷⁰ Ust. § 247a daňového řádu.

⁹⁷¹ Například může jít o přestupek podle § 37 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁷² [Spolková republika Německo] § 162 Abgabenordnung.

⁹⁷³ PAHLKE, KOENIG, *ibid.*, s. 1301.

⁹⁷⁴ [Spolková republika Německo] Rozsudek Bundesfinanzhof ze dne 17. 3. 1994, sp. zn. VI R 120/92.

⁹⁷⁵ TIPKE, LANG, *et al.*, *ibid.*, s. 1547–1548.

⁹⁷⁶ PAHLKE, KOENIG, *ibid.*, s. 1305–1306.

⁹⁷⁷ [Rakouská republika] § 184 Bundesabgabenordnung.

⁹⁷⁸ [Rakouská republika] Rozsudek Verwaltungsgerichtshof ze dne 19. 3. 2008, sp. zn. 2008/15/0017.

⁹⁷⁹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 1. 4. 2004, č. j. 30 Ca 101/2001-63.

⁹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2008, č. j. 2 Afs 24/2007-119. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 12. 2009, č. j. 8 Afs 7/2009-136.

3.6 Shrnutí části

Dokazování při správě daní je specifické především důrazem na aktivní úlohu daňového subjektu, který má za povinnost nejen tvrdit určité skutečnosti, ale také je prokazovat. Klíčovými subjekty v řízení jsou správce daně a daňový subjekt, přičemž oba mají specifické důkazní povinnosti, jejichž plnění zásadním způsobem ovlivňuje možnost dosáhnout cíle správy daní, tj. správného zjištění a stanovení daně a zabezpečení její úhrady.

Odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese správce daně, avšak za přispění daňového subjektu skrze jeho zákonnou důkazní povinnost. Jde o kvalifikovanou podobu součinnosti daňového subjektu, který by měl být sám schopen nejlépe tvrdit všechny rozhodné skutečnosti a disponovat důkazními prostředky ohledně své sféry. Správce daně má pravomoc aktivně a samostatně zjišťovat skutkový stav, avšak jeho úkolem není bez dalšího suplovat důkazní povinnost daňového subjektu v oblastech, ve kterých daňový subjekt tíží. Zákonodárce výslovně vymezuje typové okruhy skutečností, které správce daně musí zjistit sám, a důkazní povinnost tak u nich netíží daňový subjekt. S ohledem na vyšetřovací charakter správy daní a zákonné rozložení důkazních povinností neexistuje ve správě daní procesní důkazní břemeno, ale pouze důkazní povinnosti. Odpovědnost za zjištění skutkového stavu nadále zůstává na správci daně. Rozložení důkazních povinností dále vylučuje přenos důkazní povinnosti (či v nepřesné terminologii důkazního břemene), neboť důkazní povinnosti jsou vymezeny přímo zákonem – mají tedy statickou podobu.

Správa daní je dále charakteristická zvláštním nástrojem pro řešení stavu *non liquet* ohledně výše daně. Není-li možné zjistit dokazováním dostatečně spolehlivě skutkový stav a jde o důsledek nesplnění zákonných povinností daňového subjektu, stanoví správce daně daň náhradním způsobem. Tím se rozumí stanovení daně podle pomůcek, tedy kvalifikovaným odhadem správce daně. Není-li možné přistoupit ani ke stanovení daně podle pomůcek, sjedná správce daně daň s daňovým subjektem.

4 VZTAH DOKAZOVÁNÍ V RŮZNÝCH TYPECH PRÁVNÍHO PROCESU

4.1 Souběh řízení

Souběhem řízení rozumím situace, kdy vedle sebe paralelně nebo následně probíhá více řízení různé povahy o témže skutkovém základu. Ve vztahu ke správě daní jde především o souběh s trestním řízením vedeným v souvislosti s neplněním daňových povinností nebo podvodným jednáním. K takovému souběhu dochází typicky tak, že správce daně v rámci daňové kontroly zjistí skutečnosti odůvodňující doměření daně a současně tyto skutečnosti založí podezření, že došlo ke spáchání daňového trestného činu, typicky trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby.⁹⁸¹ V takové situaci, ať už během nalézacího daňového řízení nebo po jeho skončení, učiní trestní oznámení. O téže věci tak souběžně nebo následně probíhá daňové nalézací řízení a trestní řízení, přičemž tato řízení jsou svou podstatou zásadně odlišná a samostatná.⁹⁸² Dalším běžným souběhem je vedení nalézacího daňového řízení, během kterého dojde ke zjištění porušení povinnosti podle zákona o účetnictví nebo zákona o omezení plateb v hotovosti. Takové porušení veřejnoprávní povinnosti není postihováno postupem podle daňového řádu, ale v přestupkovém řízení.

Trestní řízení je prostředkem uplatnění *ius puniendi* státu – jeho účelem je zjistit, zda byl spáchán trestný čin, a potrestat pachatele.⁹⁸³ Klade proto zásadní důraz povinnost orgánů činných v trestním řízení odhalovat trestnou činnost, ale zároveň na garanci práv osoby, proti níž se řízení vede, zejména skrze principy zákonnosti a presumpce nevinny.⁹⁸⁴ Naproti tomu správa daní je primárně nástrojem k zajištění financování veřejné moci skrze inkaso daní – jejím účelem je správné zjištění a stanovení daně a zajištění její úhrady do veřejného rozpočtu.⁹⁸⁵ Jde o výkon veřejné moci v daňověprávní oblasti, který není koncipován jako výkon trestního monopolu státu.⁹⁸⁶ Klíčem pro vedení celého procesu správy daní je, aby daň byla stanovena správně a úplně, tedy aby nebyla vybrána ani ve vyšší výhodnější pro daňový subjekt,

⁹⁸¹ Ust. § 240 trestního zákoníku.

⁹⁸² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2009, č. j. 8 Afs 86/2008-95. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2015, č. j. 1 Afs 92/2015-35.

⁹⁸³ Děje se tak v souladu s principem oficiality (FENYK, CÍSAŘOVÁ, GŘIVNA, et al., *ibid.*, s. 103.).

⁹⁸⁴ ŠÁMAL, MUSIL, KUČTA, *ibid.* s. 110.

⁹⁸⁵ TIPPKKE, LANG, et al., *ibid.*, s. 1–7. DORALT, Werner. *Steuerrecht*. 5. vyd. Wien: MANZ, 2005, s. 3. KARFÍKOVÁ, et al., *ibid.*, s. 142–143.

⁹⁸⁶ Srov. netrestní povaha daně dle BOHÁČ, *ibid.*, s. 27 a 91–92.

ale ani ve prospěch fisku.⁹⁸⁷ Oproti trestnímu řízení, ve kterém se na každého hledí jako na nevinného až do doby, než soud pravomocně vysloví vinu, kterou se povede veřejné moci (státnímu zástupci) nade vši pochybnost tvrdit a prokázat,⁹⁸⁸ je správa daní založena na autoaplikační povinnosti daňového subjektu.⁹⁸⁹ Ten sám je v pozici nositele zákonných povinností daň vypočítat, přiznat, prokázat a zaplatit, zatímco správce daně je v pozici vykonavatele veřejného zájmu na výběru daní zejména skrze jeho kontrolní pravomoc. Tyto odlišnosti jsou základem porozumění jednotlivým aspektům souběhů řízení.

4.2 Vybrané aspekty souběhů řízení

4.2.1 Vázanost rozhodnutím jiného orgánu

Do závěrů v jednotlivých řízeních velmi často vstupuje řešení i otázky, která spadá do působnosti jiného orgánu veřejné moci anebo je řešená v jiném typu řízení. Takovou situaci si můžeme představit na civilním sporu o výši úplaty za poskytnuté zboží nebo o platnosti darovací smlouvy řešeném v civilním soudním řízení, což jsou však okolnosti relevantní i pro stanovení daňové povinnosti.

Vázanost dříve vydaným rozhodnutím je obsažena v právní úpravě správního řízení⁹⁹⁰ i správy daní⁹⁹¹ – jestliže již věcně příslušný orgán pravomocně rozhodl o určité otázce, jsou ostatní orgány tímto rozhodnutím vázány. Tyto předběžné otázky lze charakterizovat čtyřmi znaky, a to že jde o otázku, jejíž vyřešení je nezbytné pro rozhodnutí ve věci, tato otázka není přímo předmětem řízení, může být samostatným předmětem jiného řízení a rozhodnutí o ní přísluší jinému orgánu veřejné moci.⁹⁹² Je-li proto pravomocným rozsudkem soudu určeno vlastnické právo k věci, nemůže správní orgán toto vlastnictví posuzovat odchylně a musí z rozsudku vycházet. V opačné situaci – není-li dosud rozhodnuto – může správní orgán rozhodující ve správní věci posoudit předběžnou otázku sám, případně vyčkat na rozhodnutí a v některých situacích i iniciovat zahájení příslušného řízení u kompetentního orgánu nebo uložit účastníkovi, aby takové řízení zahájil.⁹⁹³ Správní orgán a ani správce daně však sami nemohou činit úsudek, zda byl spáchán trestný čin nebo přestupek a kdo je pachatelem, a o otázkách osobního stavu. Správci daně tedy sami nemohou jako předběžnou otázku rozhodnout, že někdo spáchal daňový trestný čin, protože

⁹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2014, č. j. 2 Afs 87/2013-34. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 8. 2013, č. j. 5 Afs 83/2012-46. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2007, č. j. 1 Ans 1/2007-91.

⁹⁸⁸ Srov. § 2 odst. 5 trestního řádu.

⁹⁸⁹ KOUBA, *ibid.*, s. 118–119.

⁹⁹⁰ Ust. § 57 správního řádu.

⁹⁹¹ Ust. § 99 daňového řádu.

⁹⁹² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 2. 2023, č. j. 6 Afs 125/2021-56.

⁹⁹³ Srov. § 99 odst. 1 daňového řádu a § 57 odst. 1 a 2 správního řádu.

tento závěr může učinit výlučně trestní soud. Stejně tak trestní soud není oprávněn sám rozhodovat o daňové povinnosti či o správnosti rozhodnutí o stanovení daně a může to hodnotit jen jako předběžnou otázku pro účely posouzení viny.⁹⁹⁴

V praxi správy daní otázka vázanosti rozhodnutím vyvstává nejčastěji právě ve vztahu k rozhodnutí v trestní věci. Daňový řád reflektuje východisko, že trestní řízení a daňové řízení jsou samostatná. Jde o řízení sice posuzující stejný skutek, avšak odlišující se předmětem i účelem,⁹⁹⁵ což vylučuje mechanické vtažení závěrů činnosti orgánů činných v trestním řízení do správy daní.⁹⁹⁶ Je-li zde pravomocný rozsudek trestního soudu, správce daně je jím vázán pouze v rozsahu výroku odsuzujícího rozsudku. Bude muset ale zkoumat, zdali byla vina zkonstatována při hlavním líčení, nebo v rámci alternativního způsobu vyřízení trestní věci.⁹⁹⁷ V ostatních ohledech správce daně může (a musí) posoudit věc sám. Proto byl-li daňový subjekt pravomocně odsouzen, že úmyslně zkrátil daň z příjmů, neznamená to automaticky, že správce daně stanoví jako daň částku vyčíslenou jako škodu dle trestního rozsudku. Musí vést nalézací daňové řízení, ve kterém k trestnímu rozsudku přihlédne jako k důkaznímu prostředku,⁹⁹⁸ a v rámci něj daň na základě zjištěného skutkového stavu stanoví. A i naopak, pokud je osoba, proti níž se trestní řízení vede, zproštěna obvinění (například pro nedostatek důkazů či proto, že skutek nebyl trestným činem), neznamená to, že stát rezignuje na stanovení daně. Daňové řízení může pokračovat, protože jeho účelem není vyslovit vinu či nevinu, nýbrž zajistit stanovení a zaplacení daně.

Analogicky, trestní soudy pro účely trestního řízení nemohou bez dalšího přebírat závěry správců daně, neboť řízení mají odlišnou povahu i předmět, což vede k odlišným nárokům na zjišťování skutkového stavu a práci s ním v rámci aplikace práva. Pokud byla správcem daně stanovena daň odlišně od tvrzení daňového subjektu proto, že daňový subjekt nesplnil v daňovém řízení důkazní povinnost, neznamená to ještě, že je prokázána jeho vina v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení tak musí skutkový stav zjišťovat s ohledem na charakter řízení, které vedou, a to včetně výše zkrácené daně, která je škodou jakožto objektivní stránkou skutkové podstaty trestného činu.⁹⁹⁹ Mimo jiné je jejich úkolem zjišťovat okolnosti týkající se zavinění, které je pro rozhodování o výši daně zpravidla irelevantní.¹⁰⁰⁰

⁹⁹⁴ LICHNOVSKÝ, VUČKA, KRÍSTEK, *ibid.*, s. 58.

⁹⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2024, č. j. 2 Afs 257/2023-53.

⁹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2009, č. j. 8 Afs 86/2008-95. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2012, č. j. 2 Afs 33/2011-78. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 8. 2020, č. j. 10 Afs 43/2020-35.

⁹⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 4. 2014, č. j. 2 Afs 33/2011-78. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2024, č. j. 2 Afs 257/2023-53.

⁹⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2024, č. j. 2 Afs 257/2023-53. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 2. 2023, č. j. 6 Afs 125/2021-56.

⁹⁹⁹ To mimo jiné znamená, že škodu nelze v trestním řízení určit odhadem, ale její výše musí být prokázána. Pro úvahu o výši škody tak nelze vyjít ze stanovení daně náhradním způsobem (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2009, sp. zn. 5 Tdo 1160/2019.).

¹⁰⁰⁰ Výjimkou je dokazování ohledně zapojení do daňového podvodu na DPH a zneužití práva, kde ovšem dochází k anticipaci odlišné formy zavinění. Zatímco trestný čin zkrácení daně předpokládá

Zkoumání souběhu řízení má zásadní význam zejména s ohledem na zajištění jednotnosti rozhodování v různých řízeních vycházejících ze shodného skutkového základu. Pokud je tatáž věc řešena paralelně ve správě daní a v řízení trestním, je nezbytné, aby jejich výsledky nebyly ve vzájemném rozporu. Rozdílné posouzení totožných skutečností by podkopávalo právní jistotu a důvěru ve veřejnou moc. Taková situace by znamenala, že není zajištěna jednota skutkových zjištění a z nich vyvozovaných právních závěrů.

Jednotnost rozhodování proto v praxi znamená požadavky, aby příslušné orgány veřejné moci spolupracovaly, reflektovaly svoji rozhodovací činnost a respektovaly odlišný charakter jejich činnosti daný zaměřením řízení, která vedou. Zatímco správní řád explicitně počítá s povinností spolupráce mezi správními orgány v zájmu dobré správy,¹⁰⁰¹ daňový řád takový princip neobsahuje. S ohledem na koncepci vztahu správního a daňového řádu by však tento princip správního řádu mohl být subsidiárně použitelný i ve správě daní. Jde totiž o základní zásadu činnosti správních orgánů, která se při výkonu veřejné správy použije i v případě, kdy zvláštní zákon použití správního řádu vylučuje, neobsahuje-li tento zvláštní zákon úpravu odpovídající těmto zásadám. Uplatnění tohoto principu je však problematizováno zvláštní právní úpravou mlčenlivosti správce daně.¹⁰⁰² Pokud totiž nedojde k naplnění některé ze situací, ve kterých zákonodárce prolamuje mlčenlivost správce daně, je spolupráce s jiným orgánem veřejné moci v konkrétní věci prakticky vyloučená – nemohlo by při ní docházet ke sdílení informací a podkladů z konkrétního řízení.

K prolomení mlčenlivosti však mimo jiné dochází pro účely trestního řízení. Informace ze správy daní tak mohou být poskytnuty pro potřeby trestního řízení za účelem trestního řízení o taxativně vyjmenovaných trestných činech. Konkrétně jde o trestné činy daňové, poplatkové a devizové, trestný čin, jehož nepřekážení nebo neoznámení je trestným činem, trestný čin dotačního podvodu, trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění a trestný čin poškození finančních zájmů Evropské unie, trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby, trestné činy úředních osob, trestné činy úplatkářství, trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, trestné činy proti měně a platebním prostředkům, trestný čin padělání a pozměnění veřejné listiny a trestný čin nedovolené výroby a držení pečtidla státní pečeti a úředního razítka.¹⁰⁰³ Ve vztahu k těmto trestným činům má pak správce daně i zákonem uloženou oznamovací povinnost.¹⁰⁰⁴ Daňový řád však již neobsahuje konkrétní ustanovení pro zajištění souběhu správy daní a trestního řízení. Jeho ustanovení se tak dotýkají pouze dvou

zavinění ve formě úmyslu, pro naplnění znaků daňového úniku jakožto pojmu daňově právního postací forma nedbalost (BOHÁČ, Radim. Teoretické a praktické otázky českého daňového práva z hlediska daňových úniků a podvodů. In: BABČÁK, Vladimír; ROMÁNKOVÁ, Anna; VOJNÍKOVÁ, Ivana (eds.). *Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky: nekonferenční zborník vědeckých prac. I. díl.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2015, s. 38.).

¹⁰⁰¹ Ust. § 8 odst. 2 správního řádu.

¹⁰⁰² Ust. § 53 daňového řádu.

¹⁰⁰³ Ust. § 53 odst. 2 daňového řádu.

¹⁰⁰⁴ Ust. § 53 odst. 3 daňového řádu.

specifických aspektů, a to běhu lhůty pro stanovení daně v souvislosti s trestním řízením a moderací výše penále.

4.2.2 Lhůta pro stanovení daně

Daňové řízení jako takové není konkrétním řízením, ale souborem dílčích řízení, která směřují ke společnému cíli – správnému zjištění a stanovení daně – odehrávajících se v rámci časových mantinelů daňového řízení. Tyto hranice jsou vymezeny lhůtou pro stanovení daně, která představuje propadnou lhůtu.¹⁰⁰⁵ Jejím uplynutím se hmotněprávní vztah subjektu daně a veřejného rozpočtu fixuje¹⁰⁰⁶ s tím, že veřejná moc ztrácí oprávnění stanovit daň, resp. změnit její výši.¹⁰⁰⁷

Základní délka této lhůty činí tři roky a běží ode dne, v němž uplynula lhůta pro podání řádného daňového tvrzení, nebo v němž se stala daň splatnou bez povinnosti řádné daňové tvrzení podat.¹⁰⁰⁸ Tato lhůta však může být modifikována souběhem s trestním řízením. Dochází totiž k novému běhu lhůty pro stanovení daně v návaznosti na pravomocné rozhodnutí soudu o spáchání trestného činu do konce druhého roku následujícího po právním moci takového trestního rozhodnutí.¹⁰⁰⁹ Pro takové prolomení lhůty pro stanovení daně není rozhodné, že trestní řízení bylo vedeno proti osobě odlišné od daňového subjektu, ale že skutek, pro který bylo trestní řízení vedeno, se přímo dotýkal skutkových událostí odůvodňujících stanovení daně.¹⁰¹⁰ Zákodárce dále připouští stanovení daně po uplynutí lhůty pro stanovení daně z vůle daňového subjektu za účelem dosažení zániku trestnosti daňového trestného činu z důvodu účinné lítosti nebo v souvislosti s uplatněním jiného opatření k odstranění nebo zmírnění škodlivých následků trestného činu.¹⁰¹¹

4.2.3 Zákaz dvojího trestání

Druhým aspektem souběhu těchto řízení řešeným daňovým řádem je nutnost eliminace rizika dvojího postihu. Princip *ne bis in idem*, tedy zákaz dvojího trestání za týž skutek, patří k základním zásadám právního státu. Je zakotven jak v českém

¹⁰⁰⁵ Srov. rozhodnutí ke lhůtě pro vyměření v zákoně o správě daní a poplatků (Nález Ústavního soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 8/98. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 8. 2003, č. j. 2 Afs 9/2003-70.), rozhodnutí ke lhůtě pro stanovení daně v daňovém řádu (Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 8. 2021, č. j. 8 Afs 292/2020-23.).

¹⁰⁰⁶ Srov. důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona daňový řád, sněmovní tisk 685, 5. volební období (2006–2010), s. 98. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=685&CT1=0>

¹⁰⁰⁷ ALEXA, *ibid.*, s. 153.

¹⁰⁰⁸ Ust. § 148 odst. 1 daňového řádu.

¹⁰⁰⁹ Ust. § 148 odst. 6 daňového řádu.

¹⁰¹⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 9. 2024, č. j. 4 Afs 376/2023-67.

¹⁰¹¹ Ust. § 148 odst. 7 daňového řádu.

ústavním pořádku,¹⁰¹² tak i v mezinárodním právu.¹⁰¹³ Jeho podstatou je zabránění tomu, aby jedinec byl dvakrát postižen za stejnou protiprávní činnost, k čemuž nemusí dojít formou dvou sankcí v rámci systému trestního práva, ale i souběhem sankce v rámci trestního práva a správního práva, resp. správy daní.

Tradičně české právo rozlišovalo, že překážka *ne bis in idem* se uplatní pouze mezi dvěma trestními řízeními v užším smyslu. Naproti tomu mezinárodní právo pojem „trestní řízení“ vykládá autonomně – nestanoví-li národní právo překážku trestního stíhání pro rozhodnutí správce daně sankční povahy, může ji založit právě čl. 4 Protokolu č. 7 Evropské úmluvy o lidských právech ve spojení s tzv. Engellovými kritérii. Podle těchto kritérií formulovaných již v roce 1976 je posuzováno, zda určité řízení či sankce mají trestní povahu, i když jsou vnitrostátním právem formálně označeny jinak.¹⁰¹⁴ Rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva¹⁰¹⁵ a posléze i českých soudů dospěla k závěru, že daňové sankce, zejména penále podle daňového řádu, mohou naplňovat znaky trestu v materiálním smyslu.¹⁰¹⁶ Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu konstatoval, že penále dle § 37b zákona o správě daní a poplatků a § 251 daňového řádu má povahu trestu a je nutno na něj aplikovat veškeré ústavněprávní i mezinárodněprávní záruky vztahující se na trestní obvinění, včetně zákazu retroaktivity neprospěch a zásady *ne bis in idem*.¹⁰¹⁷ Tím, že se penále považuje za trest, se souběh penále a trestního stíhání za daňový trestný čin dostává do působení zákazu *ne bis in idem*.

Posouzení, zda konkrétní dvě uložené povinnosti představují nepřípustné dvojí trestání, je založeno na několika krocích. Nejprve je nutné určit, zda obě řízení vůči dané osobě mají trestní charakter. Zde se právě uplatní Engellova a navazující kritéria hodnotící zejména povahu deliktu, závažnost a účel sankce. Pokud ano, následuje posouzení, zda obě řízení postihují týž skutek (*idem*). K výkladu pojmu „tentýž čin“ prošla judikatura Evropského soudu pro lidská práva vývojem – od rozhodnutí ve věci Gradinger proti Rakousku¹⁰¹⁸ či Oliveira proti Švýcarsku¹⁰¹⁹ se velký senát Evropského soudu pro lidská práva v roce 2009 ve věci Sergey Zolotukhin proti Rusku¹⁰²⁰

¹⁰¹² čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

¹⁰¹³ Zejména čl. 4 Protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o lidských právech.

¹⁰¹⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 1976 ve věci Engel a další proti Nizozemsku, stížnost č. 5100/71.

¹⁰¹⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 2006 ve věci Jussila proti Finsku, stížnost č. 73053/01. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 5. 2014 ve věci Nykänen proti Finsku, stížnost č. 11828/11. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 11. 2014 ve věci Lucky Dev proti Švédsku, stížnost č. 7356/10.

¹⁰¹⁶ HAJDUŠEK, Tomáš. Penále jako trest. Výkoupení daňových hříchů za 20 %? *Bulletin Komory daňových poradců České republiky*, 2016, č. 1, s. 52–56.

¹⁰¹⁷ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2015, č. j. 4 Afs 210/2014-57.

¹⁰¹⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 5. 1993 ve věci Gradinger proti Rakousku, stížnost č. 15963/90.

¹⁰¹⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 7. 1998 ve věci Oliveira proti Švýcarsku, stížnost č. 25711/94.

¹⁰²⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 2009 ve věci Sergey Zolotukhin proti Rusku, stížnost č. 14939/03.

přiklonil k materiálnímu pojetí. Ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 tak zakazuje dvojí stíhání nebo trestání, pokud se týká totožných nebo v podstatě stejných skutkových okolností. Jinými slovy, pro uplatnění principu *ne bis in idem* je rozhodující totožnost skutku, nikoli právní kvalifikace. V podmínkách souběhu správy daní a trestního řízení to tedy znamená, že pokud je určitý skutek spočívající ve zkrácení daně podroben nalézacímu daňovému řízení a zároveň trestnímu vyšetřování pro trestný čin zkrácení daně, jde o totožný skutkový základ – šetření stejného jednání. Dojde-li v rámci obou řízení k uložení povinnosti, která v souladu s uvedenými kritérii má povahu sankce uložené totožné osobě za tentýž skutek, dochází k duplicitě sankčního řízení, která je vyloučena.¹⁰²¹ Výsledkem by za běžných okolností muselo být upuštění od druhého řízení či trestu (například zastavení trestního stíhání pro překážku, pokud by již dříve bylo rozhodnuto v daňovém řízení, nebo naopak nevyměření daňové sankce, byl-li pachatel pravomocně odsouzen).

Evropský soud pro lidská práva však v zájmu trestní politiky postihování určitých deliktů (zejména daňových) připustil výjimku, pokud jsou obě řízení navzájem úzce provázána a sankce se doplňují. V rozsudku A a B proti Norsku¹⁰²² proto zavedl tzv. test dostatečně úzké souvislosti v předmětu a čase mezi souběžnými řízeními. K porušení čl. 4 Protokolu č. 7 nedochází, pokud daňové a trestní řízení sledují komplementární účely (postihují různé aspekty téhož protiprávního jednání), je předvídatelné, že za určitý skutek mohou proběhnout obě řízení, a řízení jsou vedena koordinovaně. V takovém případě postačí, když výše sankcí uložených v obou řízeních nebude představovat nepřiměřenou újmu pro trestaného. V řadě druhý rozhodující orgán proto musí zohlednit sankci z prvního řízení, aby nedošlo k faktickému zdvojení trestu. Evropský soud pro lidská práva tímto postupem připustil, aby stát vedl dvojí řízení pro tentýž skutek, avšak jen tehdy, jsou-li *de facto* považována za dva nástroje jediného integrovaného systému sankcionování.¹⁰²³ Jinak řečeno, souběh řízení a trestů je akceptovatelný, pokud nedochází v úhrnu k duplicitnímu trestání, ale rozdělení trestu mezi dva se navzájem doplňující tresty. Pokud by tyto podmínky splněny nebyly, jde o zakázané dvojí trestání.¹⁰²⁴

Pro českou praxi z toho vyplynulo, že je nutno právní úpravu i postup orgánů přizpůsobit tak, aby byly garance *ne bis in idem* naplněny. Nejvyšší soud reagoval na rozsudek A a B proti Norsku již počátkem roku 2017 usnesením velkého senátu,¹⁰²⁵ v němž potvrdil, že za „běžných okolností“ česká úprava požadavky judikatury Evropského soudu pro lidská práva splňuje – penále je vnímáno jako doplněk trestní

¹⁰²¹ Jde tak o vyloučení nejen samotného zdvojení sankce, ale i samotné duplicity řízení (WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, et al., *ibid.*, s. 812–813.).

¹⁰²² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016 ve věci A. a B. proti Norsku, stížnost č. 24130/11 a 29758/11.

¹⁰²³ DOLEŽEL, Radek; ŽDÁRSKÝ, Zbyněk. K zásadě *ne bis in idem* ve vztahu daňové řízení-trestní řízení. *Bulletin Komory daňových poradců České republiky*, 2017, č. 2, s. 54.

¹⁰²⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 5. 2017 ve věci Jóhannesson a další proti Islandu, stížnost č. 22007/11.

¹⁰²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2017, sp. zn. 15 Tdo 832/2016.

sankce a řízení na sebe navazují bez zbytečných průtahů.¹⁰²⁶ Konstatoval, že český systém je schopný zajistit onen úzký vztah v rovině časové i věcné a zabránit duplicitě při dokazování a postihu. To ovšem klade nároky na aplikační praxi – trestní soudy musí při ukládání trestů přihlížet k tomu, že obviněný již byl postižen penále v rámci správy daní, a vzít tuto skutečnost do úvahy o výši trestu tak, aby souhrn sankcí nebyl nepřiměřený.¹⁰²⁷ Pokud trestní řízení následuje po daňovém, je penále zohledněno při stanovení výše trestu. Specifický problém nastává v méně obvyklé situaci, kdy pořadí řízení je opačné – tedy nejprve je pravomocně uložen trest za daňový trestný čin a teprve poté stanoveno penále vycházející ze stejného skutkového základu. Právní úprava tuto situaci nebyla schopna po dlouhou dobu řešit, protože daňový řád sice v § 259a obsahoval možnost individuálního prominutí penále, avšak zamezení dvojímu trestání nebylo důvodem pro moderaci jeho výše. Až novelou účinnou od 1. 7. 2025 bylo zamezení dvojímu trestání doplněno jako explicitní důvod pro prominutí penále.¹⁰²⁸ Na tuto potřebu upozornil i Nejvyšší správní soud, který dovedl, že pokud trestní odsouzení předchází uložení penále, musí být ústavní zásada *ne bis in idem* naplněna prostřednictvím institutu prominutí penále.¹⁰²⁹ Daňový subjekt tak aktuálně má možnost požádat správce daně o prominutí penále, které by jinak vzniklo automaticky s pravomocným doměřením daně, a správce daně mu vyhoví, pokud půjde o penále za skutek, za nějž již byl uložen trest.¹⁰³⁰ Zároveň novela vyloučila aplikaci obecných omezení pro prominutí dle § 259c daňového řádu, čímž byly odstraněny překážky, které by bránily aplikaci ústavní zásady *ne bis in idem*.

4.3 Vzájemná využitelnost důkazních prostředků

Velmi praktickým problémem je, do jaké míry lze využít důkazní prostředky získané v jednom typu řízení v řízení jiném – zejména mezi daňovým a trestním řízením, případně správním řízením. Typickou otázkou řešenou ve správě daní proto je, zda lze použít důkazní prostředky zajištěné policií v trestním řízení. A naopak zda mohou orgány činné v trestním řízení čerpat z podkladů a informací shromážděných správcem daně. Odpovědi nejsou jednoznačné a závisí na povaze konkrétního důkazního prostředku.

¹⁰²⁶ ŠIMKA, Karel. *Ne bis in idem – nadále není jasno. Bulletin komory daňových poradců České republiky*, 2017, č. 2, s. 6.

¹⁰²⁷ DRAŠTÍK, FENYK, et al., *ibid.*, s. 108–109.

¹⁰²⁸ čl. XCIII bod 114 části osmdesáté třetí zákona č. 218/2025 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti správy daní a působnosti Celní správy České republiky, zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 69/2010 Sb., o vlastnictví letiště Praha-Ruzyně.

¹⁰²⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2024, č. j. 10 Afs 26/2024-62.

¹⁰³⁰ Odůvodnění pozměňovacího návrhu č. 6031 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti správy daní a působnosti Celní správy České republiky, zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 69/2010 Sb., o vlastnictví letiště Praha-Ruzyně, sněmovní tisk 784, 9. volební období (2021–2025), s. 15–16. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&T=784>

Daňový řád obsahuje obecné ustanovení, že jako důkazních prostředků lze užít všech prostředků, jimiž lze ověřit rozhodné skutečnosti, pokud nebyly získány v rozporu s obecně závaznými právními předpisy.¹⁰³¹ Současně explicitně otevírá možnost použití i důkazní prostředky pocházející původně z trestního (či jiného) řízení.¹⁰³² K tomu však stanovila judikatura podrobnější podmínky reflektující ústavněprávní omezení zejména ve vztahu ke svědecké výpovědi.¹⁰³³ Důkazní prostředky pocházející z jiného řízení mohou být podkladem pro rozhodnutí správce daně pouze za splnění následujících podmínek:¹⁰³⁴

- Nebyla obcházena práva daňového subjektu: Důkazní prostředky z jiného řízení nesmí být opatřeny účelově jen proto, aby se správce daně vyhnul svým povinnostem. Jinými slovy, důkazní prostředky musí být získány nezávisle na daňovém řízení, nikoli v rámci účelové součinnosti mezi orgány k obejití procesních práv daňového subjektu.
- Získání důkazního prostředku v jiném řízení bylo zákonné: Správce daně musí posoudit jako předběžnou otázku legalitu důkazního prostředku, tedy zda důkazní prostředek byl v onom jiném (například trestním) řízení opatřen v souladu se zákonem. Je-li v jiném řízení důkazní prostředek opatřen protiprávně a není tak použitelný, není použitelný ani ve správě daní.
- Důkazní prostředek se dostal do sféry správce daně zákonným způsobem: Správce daně musí důkazní prostředek opatřit postupem předvídaným daňovým řádem (tedy typicky postupem podle § 57 až 59 daňového řádu).
- Daňový subjekt musí mít možnost se s důkazním prostředkem seznámit a vyjádřit se k němu: Správce daně je povinen zpřístupnit daňovému subjektu důkazní prostředky z cizího řízení, aby se mohl seznámit s jejich obsahem a případně navrhnout vlastní důkazní prostředky k vyvrácení či upřesnění skutkových zjištění.

Kromě těchto kritérií následně judikatura dovodila zvláštní požadavky k důkazním prostředkům vzešlým z ústního jednání (typicky protokol o výslechu svědka) plynoucí z principu bezprostřednosti.¹⁰³⁵ Pokud tedy daňový subjekt navrhne výslech takového svědka, musí jej správce daně provést a nemůže jej odmítnout s odůvodněním, že byl již vyslechnut v jiném řízení, a tento výslech tak může být bez dalšího převzat. Během takového výslechu pak daňový subjekt musí mít práva předvídaná daňovým řádem pro výslech svědka.¹⁰³⁶ V souladu s vyhledávacím principem a principem oficiality musí správce daně dále sám usilovat o odstranění případného rozporu mezi zjištěními z převzatých důkazních prostředků s dalšími zjištěními v rámci správy daní. V situaci, kdy z protokolu o výslechu svědka v jiném řízení budou plynout skutečnosti, jež jsou v rozporu se zjištěními v rámci správy daní, musí o výslech svědka v rámci správy daní usilovat i sám správce daně, aby

¹⁰³¹ Ust. § 93 odst. 1 daňového řádu.

¹⁰³² Ust. § 93 odst. 2 daňového řádu.

¹⁰³³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2008, čj. 2 Afs 24/2007-119.

¹⁰³⁴ Dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2023, č. j. 8 Afs 92/2022-239.

¹⁰³⁵ LICHNOVSKÝ, ONDRÝSEK, et al., *ibid.*, s. 444.

¹⁰³⁶ Ust. § 96 daňového řádu.

mohly být skutkové rozpory odstraněny. K opakovanému výslechu svědka však není třeba přistoupit vždy.¹⁰³⁷

Co se týče opačného směru, tedy využití důkazních prostředků z daňového (či správního) řízení v řízení trestním, platí opět určitá pravidla a omezení. Je třeba ovšem vyjít z předpokladu, že správci daně mají ve vztahu k některým trestným činům oznamovací povinnost.¹⁰³⁸ V těchto případech dochází k prolomení jinak silné mlčenlivosti správce daně v případě, kdy jde buď o plnění oznamovací povinnosti. Informace správce daně pak mohou být poskytnuty do trestního řízení v přípravném řízení na žádost státního zástupce a v řízení před soudem na výzvu soudu.¹⁰³⁹ V souladu s prosazením práva na spravedlivý proces a zákazu sebeobviňování může však být ohrožena využitelnost některých důkazních prostředků v trestním řízení. Typickou situací tak jsou informace získané v rámci správy daní pod obavou z uložení sankce v rámci správy daní (například pořádkové pokuty). Takto získané důkazní prostředky mohou být nevyužitelné z důvodu rozporu s principem *nemo tenetur se ipsum accusare*.¹⁰⁴⁰ Jinými slovy, pokud správce daně pod pohrůzkou uložení pokuty přiměl osobu zúčastněnou na správě daní k podání vyjádření nebo poskytnutí důkazních prostředků, nelze je v trestním řízení využít, protože by tím došlo k obcházení zákazu sebeobviňování.¹⁰⁴¹ S tímto omezením si však praxe poradila mimo jiné tak, že důkazní prostředek opatří přímo policejní orgán od daňového subjektu (například skrze odnětí věci).

4.4 Shrnutí části

Souběhem řízení se rozumí situace, kdy vedle sebe paralelně nebo následně probíhá více řízení různé povahy o témže skutkovém základu. V případě souběhu je nezbytné usilovat o jednotnost rozhodování ve skutkově shodných situacích napříč různými typy řízení, což je klíčové pro zajištění právní jistoty a předvídatelnosti právního prostředí. Zároveň je nutné předcházet negativním dopadům do práv dotčených subjektů, především pak vyloučit nebezpečí dvojího trestání.

Daňový řád řeší tři speciální situace souběhu správy daní a trestního řízení.

Zprv jde o běh lhůty pro stanovení daně v souvislosti se zasažením daně trestným jednáním. V takovém případě nastává prolomení jinak propadné lhůty pro stanovení daně a může dojít ke změně hmotněprávního vztahu mezi subjektem daně a veřejným rozpočtem.

Zatřetí, správa daní se musí vyrovnat se zákazem dvojího trestání. Daňovému subjektu je dáno právo požádat o prominutí penále tak, aby bylo zamezeno

¹⁰³⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2022, č. j. 9 Afs 79/2020-45.

¹⁰³⁸ Ust. § 53 odst. 3 daňového řádu.

¹⁰³⁹ Ust. § 53 odst. 2 daňového řádu.

¹⁰⁴⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 3. 2001 ve věci J. B. vs. Švýcarsko, stížnost č. 31827/96.

¹⁰⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2007, sp. zn. I.ÚS 677/03.

opětovnému potrestání, byl-li mu již dříve uložen trest za daňový trestný čin vycházející ze stejného skutkového základu.

Zatřetí, při souběhu správy daní s jinými právními řízeními (nejčastěji trestním či správním řízením), dochází ke specifickým interakcím, které mimo jiné ovlivňují dokazování. Klíčovou roli zde hraje pravidlo vázanosti rozhodnutím jiného orgánu, kdy správce daně je za určitých podmínek vázán výrokem rozhodnutí jiného orgánu. Tato vázanost však není absolutní a správce daně musí zohlednit specifika daňového procesu a jeho specifika dokazování. Důkazní prostředky z jiných typů řízení lze obecně využít při splnění čtyř podmínek – tímto postupem nesmí být obcházena práva daňového subjektu, v jiném řízení nemohlo dojít k získání důkazního prostředku nezákonně, důkazní prostředek se do sféry správce daně dostal zákonným způsobem a daňový subjekt má možnost se s důkazním prostředkem seznámit a vyjádřit se k němu.

ZÁVĚR

V úvodu jsem cíl této publikace stanovil jako nalezení specifík dokazování při správě daní a vymezení vztahu dokazování ve správě daní vůči dokazování v jiných typech právního procesu s ohledem na ochranu hmotněprávních norem daňového práva. Za účelem dosažení tohoto cíle jsem si v úvodu položil čtyři dílčí výzkumné otázky:

1. Jaká teoretická východiska dokazování skutkového stavu se uplatňují v procesním právu?
2. Jaká jsou specifika dokazování skutkového stavu ve správě daní?
3. Jak jsou rozloženy procesní povinnosti ve vztahu k dokazování mezi daňovým subjektem a správcem daně?
4. Za jakých podmínek jsou při správě daní využitelné důkazní prostředky opatřené v jiných typech právního procesu?

Na první výzkumnou otázku zaměřenou na teoretická východiska dokazování skutkového stavu v procesním právu bylo odpovězeno v rámci první části publikace. Z provedené analýzy obecných teoretických základů dokazování vyplynulo, že dokazování představuje komplexní proces, který není pouhou mechanickou činností, nýbrž zahrnuje kritické hodnocení důkazů, jejich vzájemné porovnávání a vyvozování logických závěrů. Teoretickým jádrem procesu dokazování je hermeneutický pohyb mezi abstraktní právní normou (resp. její skutkovou podstatou) a konkrétním zjišťovaným skutkovým stavem. Pro úspěšné zjištění pravdivého a úplného skutkového stavu je zásadní správné a konkrétní určení předmětu dokazování – tedy vymezení okruhu relevantních skutečností, které je nutné prokázat. Tento okruh vychází z hypotéz příslušných hmotněprávních norem, protože právě analýzou norem hmotného práva lze identifikovat, jaké skutkové okolnosti (znaky skutkové podstaty) musejí být zjištěny a prokázány, aby mohlo dojít k aplikaci dané normy. Předmět dokazování přitom není statický – v průběhu řízení se může měnit s tím, jak vycházejí najevo nové skutečnosti, a proces dokazování na to musí reagovat.

Dalším stěžejním teoretickým východiskem, společným napříč právními procesy, je princip volného hodnocení důkazů. Ten určuje, že orgán rozhodující o věci hodnotí provedené důkazy podle svého vnitřního přesvědčení *nezávisle na jakýchkoli formálních důkazních pravidlech* – zákon předem nestanoví, jakou váhu má který důkazní prostředek, ani neomezuje okruh použitelných důkazních prostředků. Rozhodující orgán tedy není vázán předem danou hierarchií důkazních prostředků a musí posoudit každý důkazní prostředek z hlediska jeho věrohodnosti, pravdivosti a vypovídací hodnoty volně, pouze na základě vlastního logického úsudku. Tento princip se prolíná všemi typy řízení a představuje základní záruku, že rozhodnutí

bude postaveno na skutečném stavu věci zjištěném co nejúplněji, nikoli jen formálně na základě předem preferovaných druhů důkazů.

V neposlední řadě se první část publikace věnovala procesním povinnostem a s nimi spojenými procesními břemeny. V každém řízení vystupují procesní subjekty (zejména strany sporu či účastníci řízení a rozhodující orgán) s určitými úkoly – především s povinností tvrzení (uvést skutečnosti významné pro rozhodnutí) a povinností důkazní (označit či opatřit důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení). Na tyto povinnosti navazují břemeno tvrzení a břemeno důkazní, jež určují, která strana procesně „nese riziko“ neunesení té či oné povinnosti v tom smyslu, že neprokázání určité skutečnosti se obrátí v její neprospěch při rozhodnutí. Pojetí důkazního břemene však není jednotné – v teorii je nutné důsledně rozlišovat zejména objektivní důkazní břemeno (tj. pravidlo pro rozhodnutí při stavu *non liquet*, kdy zůstane skutkový stav neobjasněn) a subjektivní důkazní břemeno (tj. odpovědnost konkrétní strany za prokázání určité skutečnosti během řízení). Tyto instituty se v různých typech řízení uplatňují odlišně v závislosti na povaze řízení – zejména na tom, zda je daný proces ovládán dispozičním a projednáním principem (typicky sporné civilní řízení), nebo principem oficiality a vyhledávacím (typicky řízení trestní či obecné správní). Právě povaha řízení předurčuje, kdo nese povinnost aktivně zjišťovat skutkové okolnosti a zda lze vůbec hovořit o existenci procesních břemen.

Druhá výzkumná otázka se zaměřila na specifika dokazování skutkového stavu ve správě daní a byla zodpovězena zejména prostřednictvím komparativní analýzy. Na základě porovnání dokazování v různých typech právních procesů – civilním, trestním, obecném správním, správě daní, soudně správním a před Ústavním soudem – jsem identifikoval odlišnosti správy daní, které společně tvoří její svébytný charakter. Správa daní jako specifický druh právního procesu vykazuje některé rysy shodné s obecnou úpravou správního řízení, avšak v řadě ohledů se odlišuje jak od něj, tak od civilního a trestního procesu. Z této komparace vyplynulo, že účel a charakter daňového řízení se promítá do principů ovládajících dokazování a rozdělení procesních povinností mezi správce daně a daňový subjekt.

Civilní řízení je založeno na ochraně soukromých subjektivních práv a je ovládáno principy dispozičním a projednáním spolu s principem kontradiktornosti. To znamená, že iniciativa v řízení je ponechána na účastnících (žalobci a žalovaném), kteří nesou hlavní odpovědnost za předložení skutkových tvrzení a navržení důkazních prostředků na podporu svých stanovisek. Soud zde vystupuje jako nestranný arbitr, který rozhoduje na základě toho, co mu strany předloží, přičemž sám zpravidla aktivně další důkazy nevyhledává. V civilním sporném řízení tak existují procesní břemena, která se podle procesní situace rozdělují mezi účastníky řízení, a na v některých případech může dojít k jejich přenesení soudcovskou tvorbou práva. Dokazování v civilním řízení je tak charakteristické omezenou rolí soudu (který není oprávněn zjišťovat skutkový stav z úřední povinnosti) a materiální pravdou omezenou uložením odpovědnosti za skutková zjištění stranám řízení.

Oproti tomu trestní řízení slouží k prosazení trestního monopolu státu – jeho účelem je zjistit, zda byl spáchán trestný čin, určit pachatele a spravedlivě ho potrestat.

Tomu odpovídají principy vyšetřovací a oficiality – orgány činné v trestním řízení (policie, státní zástupce, soud) nesou plnou odpovědnost za zjištění skutkového stavu a musí zjistit vinu osoby, proti níž se trestní řízení vede, bez důvodných pochybností. Osoba, proti níž se trestní řízení vede, nemá povinnost prokazovat svou nevinu ani aktivně vyhledávat důkazní prostředky – její důkazní aktivita je právem, nikoli povinností. V trestním řízení tak nelze hovořit o existenci důkazního břemene – nedostatečné zjištění skutkového stavu (pokud se nepodaří prokázat vinu) vede v souladu s principem presumpce nevinu k zproštění obvinění. Dokazování v trestním řízení je výrazně ovlivněno požadavkem dosažení materiální pravdy – orgány činné v trestním řízení mají postupovat tak, aby zjistily skutečný stav věci, avšak zároveň musejí respektovat práva obviněného. To klade vysoké nároky na zákonnost trestního řízení, a tedy i dokazování.

Správní řízení představuje postup směřující k rozhodnutí o právech a povinnostech osob v oblasti veřejného práva. Důraz je zde kladen na princip oficiality a vyhledávací princip, jelikož správní orgán vystupuje z pozice veřejné moci a je povinen z moci úřední zjistit všechny relevantní okolnosti daného případu. Účastníci správního řízení mají povinnost poskytovat potřebnou součinnost, avšak primární odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese správní orgán. Ten proto provádí i dokazování, a to zpravidla v širším rozsahu než soud v civilním sporu – nemusí se omezovat jen na důkazní návrhy účastníků, ale může provést i další důkazní prostředky, jež považuje za potřebné. Cílem správního řízení je, obdobně jako v trestním procesu, dosažení materiální pravdy, tedy co nejúplnější a nejpřesnější zjištění skutečností, o něž se rozhodnutí opírá. Na rozdíl od trestního řízení se však ve správním řízení neuplatňuje presumpce nevinu (s výjimkou přestupkového řízení) ani striktní rozdělení stran se soupeřícími zájmy (s výjimkou sporného správního řízení). Místo toho zde správní orgán vykonává dozorcí a vrchnostenskou roli a dbá jak na ochranu veřejného zájmu, tak na ochranu práv účastníků.

Správa daní jako specifický druh správního řízení sdílí výchozí veřejnoprávní charakter a rovněž je ovládána oficialitou a vyhledávacím principem, avšak oproti obecnému správnímu řízení je výrazně ovlivněna principem autoaplikace. Z komparativní analýzy vyplynulo, že hlavní specifikum dokazování ve správě daní spočívá v jedinečné kombinaci aktivního správce daně a současně spolupracujícího daňového subjektu. Na jedné straně správce daně má, podobně jako jiný správní orgán, povinnost zjistit co nejlépe skutkový stav bez ohledu na to, v čí prospěch či nepospěch vyznívá – tedy dbát na správné zjištění skutečností rozhodných pro stanovení daně tak, aby nebyla odvedena ani nižší, ani vyšší daň, než jaká odpovídá právu. K naplnění tohoto účelu je vybaven širokými kontrolními a vyhledávacími pravomocemi. Na druhé straně je však ve správě daní kladen mimořádný důraz na aktivní úlohu samotného daňového subjektu. Daňový subjekt je povinen sám vypočítat, přiznat a uhradit daň (princip autoaplikace) a v případě potřeby i skutečnosti rozhodné pro stanovení daně i sám prokázat. Tato zákonná důkazní povinnost výrazně modifikuje vyhledávací princip – správce daně není povinen z vlastní iniciativy zjišťovat všechny skutečnosti, které se týkají daňové povinnosti daňového subjektu, pokud

je daňový subjekt podle zákona měl v podání uvést sám. To znamená, že daňový subjekt nese zákonnou důkazní povinnost ohledně své daňové situace. Správce daně naproti tomu podle § 92 odst. 5 daňového řádu nese povinnost dokazovat zejména skutečnosti, jež leží mimo bezprostřední sféru daňového subjektu, totiž takové, které vyplývají z výkonu veřejné moci. Zákon výslovně vyjmenovává, že správce daně prokazuje například doručení svých vlastních písemností, skutečnosti odůvodňující použití právních domněnek a fikcí, skutečnosti zpochybňující věrohodnost či úplnost účetnictví nebo jiných evidencí daňového subjektu, skutečnosti rozhodné pro posouzení skutečného obsahu právních úkonů, skutečnosti významné pro uplatnění sankcí za porušení povinností při správě daní a skutečnosti relevantní pro posouzení účelovosti právních jednání z hlediska možné daňové účelové výhody v rozporu se zákonem. Lze tedy shrnout, že specifikem dokazování ve správě daní je podrobné zákonné rozdělení důkazních povinností mezi daňový subjekt a správce daně – daňový subjekt prokazuje vše, co tvrdí nebo tvrdit měl o své daňové povinnosti, správce daně prokazuje zejména skutečnosti ležící mimo tuto autoaplikační povinnost.

Výše popsané rozdělení rolí mezi správcem daně a daňovým subjektem činí ze správy daní hybridní proces, který stojí na pomezí klasického sporného a vyšetřovacího modelu. Správa daní není kontradiktorním sporem dvou rovných stran jako v civilním sporném řízení, protože správce daně má vrchnostenské postavení a nese odpovědnost za správné stanovení a vybrání daně. Současně však není ani čistě vyšetřovacím řízením jako trestní řízení, neboť daňový subjekt má zákonem uloženou povinnost poskytnout správci daně dostatečné informace o své daňové povinnosti a k nim navrhnout důkazní prostředky. Tato specifická kombinace zajišťuje, že ve správě daní je cíle správného zjištění a stanovení daně (ochrany zákonného nároku veřejného rozpočtu i subjektu daně na správnou výši daně) dosahováno spoluprací obou hlavních aktérů – daňový subjekt přispívá tím, že plní své povinnosti související s navrhováním důkazních prostředků, a správce daně tím, že aktivně dohlíží na úplnost a pravdivost zjištění a případně sám opatřuje další důkazní prostředky nad rámec těch, které navrhl daňový subjekt, pokud je to třeba k zajištění ochrany veřejného zájmu.

Dalším specifikem správy daní je existence zvláštních postupů pro situace, kdy není skutkový stav náležitě zjištěn (typicky z důvodu nesplnění důkazní povinnosti daňovým subjektem). V civilním řízení vede nezjištění skutkového stavu (stav *non liquet*) k neúspěchu jedné strany ve sporu podle pravidel objektivního důkazního břemene. V trestním řízení pochybnosti o skutkovém stavu znamenají zproštění obvinění nebo obžaloby. Ve správě daní však stav, kdy se nepodaří spolehlivě zjistit rozhodné skutečnosti ohledně stanovení daně, nevede k zastavení řízení či rozhodnutí ve prospěch daňového subjektu, nýbrž k uplatnění zvláštních nástrojů stanovených zákonem. Pokud nedostatky v plnění důkazních povinností způsobí, že správce daně nemůže spolehlivě zjistit skutkový stav a tím i stanovit daň, stanoví daň náhradním způsobem – podle pomůcek nebo sjednáním. Stanovení daně podle pomůcek představuje náhradní procesní způsob vymezení hmotněprávního vztahu mezi subjektem daně a veřejným rozpočtem – správce daně na základě například nezpochybněných důkazních prostředků, podaných vysvětlení, porovnání

se srovnatelnými daňovými subjekty a jejich daňovými povinnostmi či vlastních poznatků odhadne výši daně. Jde o kvalifikovaný odhad, který nahrazuje zjištění skutkového stavu. Jestliže by stanovení daně nebylo možné ani podle pomůcek, umožňuje zákon správcům daně sjednat daň s daňovým subjektem, tj. uzavřít dohodu o výši daně. Tyto instituty nemají obdoby v jiných druzích řízení a podtrhují specifické okolnosti daňového práva – materiální pravda je zde ideálem, o nějž se usiluje, avšak není absolutní, protože je prolomena požadavkem, aby daň byla stanovena i tehdy, když skutkový stav nelze objasnit dokazováním. Správce daně tedy musí vynaložit maximální úsilí k úplnému zjištění skutkového stavu (princip materiální pravdy ve spojení s oficialitou), což je zajištěno zákonnou povinností spolupráce ze strany daňového subjektu, ale současně disponuje nástroji pro překlenutí stavu *non liquet* způsobeného nespolečností nebo pochybením daňového subjektu.

Třetí výzkumná otázka se soustředila na rozložení procesních povinností v dokazování mezi daňový subjekt a správce daně, tedy podrobnější analýzu toho, kdo co musí dokazovat a jaké jsou důsledky nesplnění těchto povinností. Tato otázka byla zodpovězena v části 3 publikace a její závěry již částečně vyplynuly z předchozího textu. Zákonné rozdělení důkazních povinností ve správě daní je asymetrické a odráží kombinaci vyhledávacího principu s principem autoaplikace. Daňový subjekt nese důkazní povinnost ohledně rozhodných skutečností týkajících se jeho vlastní daňové povinnosti – musí tedy tvrdit a prokázat vše, co vstupuje do kalkulace jeho daňové povinnosti, uvádí-li takovou skutečnost v daňovém tvrzení. Správce daně má naproti tomu důkazní povinnost ve vztahu ke skutečnostem, které přesahují rámec autoaplikace – tedy skutečnostem, jež vyvstávají z jeho dozoru a zajištění veřejného zájmu. Patří sem především ověřování věrohodnosti důkazních prostředků předložených daňovým subjektem, prokazování okolností pro možnou aplikaci právních domněnek a fikcí, zjišťování skutečného obsahu právních jednání a zjišťování skutečností rozhodných pro uložení sankcí či uplatnění principu zákazu zneužití práva. Klíčovým závěrem je, že ve správě daní neexistuje důkazní břemeno, neboť jde o pojem výhradně civilní procesualistiky vyplývající z uplatnění projednacího principu. Ve správě daní je okruh důkazních povinností pevně vymezen zákonem. Není tak možné ani přenesení důkazní povinnosti ze správce daně na daňový subjekt – například nelze říci, že by správce daně převzal povinnost prokazovat něco, co zákon ukládá prokázat daňovému subjektu, jen proto, že daňový subjekt svoji povinnost nesplnil, a ani naopak. Pokud daňový subjekt své zákonné důkazní povinnosti nesplní, nenastává tím pro správce daně povinnost „doplnit“ za něj chybějící důkazní prostředky a ani to neznamená, že by mělo dojít k rozhodnutí ve prospěch daňového subjektu. Místo toho může nastoupit náhradní postup stanovení daně podle pomůcek, který ovšem nelze chápat jako přenos důkazní povinnosti, ale jako institucionální řešení procesní situace zaviněné daňovým subjektem. Důležité je, že odpovědnost za konečné zjištění a posouzení skutkového stavu nese vždy správce daně. Správce daně však nenese odpovědnost za iniciativu při obstarávání důkazních prostředků v těch oblastech, kde zákon tuto iniciativu výslovně svěřuje daňovému subjektu.

Součástí závěrů ke třetí výzkumné otázce je také vyhodnocení důsledků nesplnění důkazních povinností. Jak jsem již rozebral, nesplní-li daňový subjekt svou zákonnou důkazní povinnost a následkem toho nebude dostatečně zjištěn skutkový stav, správce daně nesupluje jeho aktivitu, nýbrž stanoví daň podle pomůcek. Z toho plyne, že v daňovém řízení *de facto* neexistuje procesní situace „neunesení důkazního břemene“ v civilistickém smyslu, protože řízení vždy vede k meritornímu rozhodnutí – stanovení daně. Konceptně tedy daňové právo upřednostňuje splnění účelu řízení (zjištění a stanovení daně a zabezpečení její úhrady) před naplněním principu materiální pravdy.

Čtvrtá výzkumná otázka byla zaměřena na vztah dokazování ve správě daní k jiným typům právního procesu – zejména na podmínky, za nichž lze ve správě daní využít důkazní prostředky opatřené v jiných řízeních, a obecněji na situace, kdy daňové řízení probíhá souběžně či následně vedle jiného řízení o témže skutkovém základu. Na základě provedené analýzy mohu konstatovat, že daňové řízení má s jinými typy řízení četné průniky, přičemž právní úprava se snaží jednak zamezit nežádoucím kolizím (například duplikaci sankcí za totéž protiprávní jednání), jednak umožnit racionální využití zjištění učiněných v jiném řízení (zejména v trestním či přestupkovém řízení) v řízení daňovém, pokud je to možné při zachování procesních práv daňového subjektu.

Podrobněji jsem se věnoval třem oblastem, v nichž nastává interakce daňového a trestního procesu a jež řeší platná právní úprava. První takovou oblastí je běh lhůty pro stanovení daně. Byl-li spáchán trestný čin v souvislosti se zkrácením daně, daňový řád stanoví, že se jinak prekluzivní lhůta pro stanovení daně prodlužuje (resp. začíná běžet nová lhůta od právní moci rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení). Toto prolomení lhůty pro stanovení daně zajišťuje, že pachatel nezůstane daňově zvýhodněn jen proto, že se na jeho čin přišlo pozdě – veřejná moc získává dostatek času stanovit daň i v případech, kdy daňový únik byl odhalen díky trestnímu řízení až po uplynutí lhůty pro stanovení daně. Druhou oblastí interakce je zákaz dvojího trestání (*ne bis in idem*) v případech, kdy daňový subjekt čelil za tenýž skutek jak sankci ve správě daní (typicky penále), tak v rámci trestního řízení. Právní úprava reflektuje judikaturu Evropského soudu pro lidská práva tím, že dává daňovému subjektu možnost požádat o prominutí uloženého penále, pokud již byl pravomocně odsouzen v trestním řízení pro daňový trestný čin týkající se téže povinnosti. Tím je zajištěno, že nebude dvakrát postižen (v rámci trestního i daňového práva) za jedno protiprávní jednání. Třetí významnou oblast představuje otázka vázanosti správce daně rozhodnutími jiných orgánů ve vztahu k týmž skutkovým okolnostem. Daňový řád obsahuje v § 99 odst. 2 pravidlo, podle něž je správce daně v určitém rozsahu vázán pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu o otázce, která je závazně vyřešena v takovém rozhodnutí. Typickým příkladem je situace, kdy civilní soud rozhodne spor mezi podnikateli o neplatnost smlouvy nebo o výši plnění – správce daně pak při stanovení daně musí vycházet z tohoto rozhodnutí. Takový postup podporuje jednotnost aplikace práva a zabraňuje tomu, aby různé orgány veřejné moci dospěly k odlišným závěrům o téže věci. Je ovšem

třeba zdůraznit, že vázanost rozhodnutím jiného orgánu není absolutní – vztahuje se jen na výrokovou část rozhodnutí, a nikoli bezvýjimečně na veškeré skutkové či právní závěry. Správce daně musí vždy zohlednit specifika správy daní. Interakce mezi řízeními proto vyžadují pečlivé posouzení, aby byla zachována správnost a spravedlnost rozhodování.

V rámci řešení čtvrté výzkumné otázky jsem pozornost věnoval též využitelnosti důkazních prostředků z jiných řízení ve správě daní. Obecně platí, že důkazní prostředky opatřené v jednom řízení mohou sloužit ke zjištění skutkového stavu i v řízení jiném, avšak jen za předpokladu, že jsou dodržena určitá pravidla zajišťující spravedlivost procesu. Z provedené analýzy plyne, že důkazy z jiného řízení může správce daně použít pouze tehdy, jsou-li splněny čtyři základní podmínky. Zaprvé, nesmí jít o obcházení práv daňového subjektu – správce daně tak například nemůže účelově požádat policejní orgán o zajištění důkazního prostředku, který je pro něj jinak nedostupný. Zadruhé, daný důkazní prostředek nesměl být v původním řízení opatřen nezákonně – jestliže by byl například odposlech pořízen v rozporu se zákonem, nemůže jej ani správce daně použít pro stanovení daně. Zatřetí, důkazní prostředek se musí do daňového řízení dostat zákonným způsobem – typicky formou formalizované žádosti, dožádání, a nikoli neformální komunikací. A čtvrté, daňový subjekt musí mít možnost se s takovým důkazním prostředkem seznámit a vyjádřit se k němu. Tyto podmínky zajišťují, že použitím „cizího“ důkazního prostředku nedojde k porušení procesních práv daňového subjektu ve správě daní.

Naplnění uvedených podmínek umožňuje, aby mezi řízeními byla sdílena skutková zjištění prostřednictvím vzájemného použití důkazních prostředků. Je ovšem nutné zdůraznit, že každé řízení si zachovává svoji autonomii. Správci daně nejsou vázáni například hodnotícími úvahami trestního soudu – musejí samostatně hodnotit důkazní prostředky ve vztahu k daňové povinnosti. Stejně tak pravomocné zastavení trestního stíhání automaticky neznamená, že nelze stanovit daň. Správce daně posoudí skutkový stav z hlediska daňového práva a může dojít k závěru, že pro účely správy daní je skutkový stav prokázán dostatečně (byť pro trestní řízení nepostačoval). Jde opět o důsledek odlišných účelů řízení – trestní řízení chrání obviněného před odsouzením bez silných skutkových zjištění, zatímco správa daní chrání veřejný zájem na řádném výběru daní.

Hlavní závěry plynoucí z publikace jako celku lze shrnout následovně: Dokazování při správě daní je založeno na obecných principech dokazování, avšak jejich konkretizace je přizpůsobena povaze daňového procesu. Výzkum ukázal, že ačkoli správa daní sdílí s ostatními řízeními cíl zjistit pravdivý skutkový stav (materiální pravdu) a uplatňuje princip volného hodnocení důkazů, spojení vyšetřovacího principu s principem autoaplikace z ní činí originální model právního procesu. Specifika dokazování ve správě daní spočívají zejména v tom, že daňový subjekt má zákonem stanovenou aktivní povinnost přispívat k objasnění skutečností, čímž se liší od pozice účastníka ve správním či trestním řízení. Zároveň správce daně nese odpovědnost za správné stanovení daňové povinnosti, a tedy musí v konečném důsledku zajistit zjištění skutkového stavu – byť s kvalifikovanou zákonnou povinností spolupráce

daňového subjektu. Toto duální rozložení rolí se promítá do všech aspektů dokazování ve správě daní.

Mohu tedy konstatovat, že položené výzkumné otázky jsem v rámci publikace komplexně zodpověděl a jejich zodpovězení ve svém souhrnu naplňuje vytyčený cíl publikace. První otázka poskytla obecný teoretický rámec, v němž byly vyjasněny základní pojmy a principy dokazování (dokazování jako proces směřující k poznání skutkové pravdy, volné hodnocení důkazů, určení předmětu dokazování, koncept důkazního břemene apod.). Tento teoretický základ umožnil následně přesněji identifikovat, v čem se dokazování při správě daní odlišuje. Druhá výzkumná otázka odhalila konkrétní odlišnosti dokazování skrze komparaci s civilním, trestním, správním a soudně správním řízením. Na základě této analýzy jsem vymezil specifika správy daní, jimiž jsou zejména kombinace vyhledávacího principu s kvalifikovanou povinností spolupráce skrze zákonnou důkazní povinnost a existence náhradní způsobů stanovení daně pro řešení neúplně zjištěného stavu. Třetí otázka se zaměřila detailně na rozložení důkazních povinností a odpověď na ni ukázala, že toto rozložení je asymetrické, avšak předem dané a nepřipouštějící její diskreční změny. Čtvrtá otázka pak zasadila celé téma do kontextu souběhu různých řízení a ukázala, že dokazování při správě daní nelze izolovat od ostatních typů řízení – naopak, je nutné počítat s možností využití „cizích“ důkazních prostředků i s potenciální duplicitou postihů. Publikace zformulovala podmínky, za nichž lze takovou interakci připustit, a tím vymezila vztah správy daní k jiným řízením způsobem, který respektuje jak účel správy daní, tak účel trestního, popř. jiného řízení. Tím publikace naplnila potřebu ucelené teoretické koncepce dokazování při správě daní, která dosud v literatuře chyběla, a zasadila tuto problematiku do širšího kontextu dokazování v různých typech právního procesu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Monografie

- ALBRECHT, Peter-Alexis, et al. *Strafrecht – ultima ratio. Empfehlungen der Niedersächsischen Kommission zur Reform des Strafrechts und des Strafverfahrensrechts*. Baden-Baden: Nomos, 1992. 101 s. ISBN: 978-3-789-02834-2.
- Aristoteles. *První analytiky*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961. 220 s.
- BABČÁK, Vladimír; ROMÁNKOVÁ, Anna; VOJNÍKOVÁ, Ivana (eds.). *Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky: nekonferenční zborník vedeckých prác. I. diel*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2015. 378 s. ISBN: 978-80-8152-303-8.
- BAXA, Josef; DRÁB, Ondřej; KANIOVÁ, Lenka; LAVICKÝ, Petr; SCHILLEROVÁ, Alena; ŠIMEK, Karel; ŽIŠKOVÁ, Marie. *Daňový řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 1793 s. ISBN: 978-80-7357-564-9.
- BAUMBACH, Adolf; LAUTERBACH, Wolfgang; ALBERS, Jan; HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung*. 77. vyd. München: C. H. Beck, 2019. 3381 s. ISBN: 978-3-406-72441-1.
- BAUMGÄRTEL, Gottfried; LAUMEN, Hans Willi; PRÜTTING, Hanns. *Handbuch der Beweislast. Band 1. Grundlagen*. 4. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2019. 617 s. ISBN: 978-3-452-29003-8.
- BLOMEYER, Arwed. *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren*. 1. vyd. Berlín: SpringerVerlag, 1963. 786 s.
- BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 329 s. ISBN: 978-80-7478-045-5.
- BOURA, Ferdinand. *Dokazování podle občanského soudního řádu: K teorii dokazování v civilním procesu*. Praha: Orbis, 1954. 259 s.
- BREHM, Wolfgang. *Friwillige Gerichtsbarkeit*. 4. vyd. Stuttgart: Richard Boorberg Verlag, 2014. 392 s. ISBN: 978-3-415-05008-2.
- BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. 207 s. ISBN: 978-80-87212-40-0.
- BYDLINSKI, Franz. *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff*. 2. vyd. Vídeň 1991. 671 s. ISBN: 978-3-211-82270-8.
- CIGÁNEK, Milan. *Dokazování v přestupkovém řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2024. 262 s. ISBN: 978-80-286-0015-0.
- COUFALÍK, Petr; DOBROVOLNÁ, Eva; HOLAS, Jan; LAVICKÝ, Petr; LAVICKÁ, Petra; PEŠA, Robert; ŠLEJHAROVÁ, Markéta. *Součinnost třetích osob při dokazování v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. 196 s. ISBN: 978-80-210-9152-8.
- DAVID, Ludvík, et el. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 1986 s. ISBN: 978-80-7357-460-4.
- DORALT, Werner. *Steuerrecht*. 5. vyd. Wien: MANZ, 2005. 233 s. ISBN: 3-214-00475-1.

- DOSTALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Praha: C. H. Beck, 2020. 205 s. ISBN: 978-80-7400-786-6.
- DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav, et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. 3343 s. ISBN: 978-80-7400-107-9.
- DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav, et al. *Trestní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 1383 s. ISBN: 978-80-7552-600-7.
- DVOŘÁK, Jan, et al. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 502 s. ISBN: 978-80-7552-595-6.
- DVOŘÁK, Jan; MACKOVÁ, Alena (eds.). *Pocta Aleně Winterové k 80. narozeninám*. Praha: Všehrad, 2018. 591 s. ISBN: 978-80-85305-53-1.
- ENGISCH, Karl. *Logische Studien zur Gesetzesanwendung*. 3. vyd. Heidelberg: Winter, 1963. 126 s.
- EVANS, David; GRUBA, Paul; ZOBEL, Justin. *How to Write a Better Thesis*. 3. vyd. Cham: Springer, 2014. 167 s. ISBN: 978-3-319-04286-2.
- FABRIZY, Ernst Eugen. *Die österreichische Strafprozessordnung (Strafprozessordnung 1975) mit dem neuen Vorverfahren und den wichtigsten Nebengesetzen. Kurzkomentar*. 12. vyd. Wien: MANZ, 2014. 1213 s. ISBN: 978-3-214-02433-8.
- FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990. 1232 s. ISBN: 3-214-04697-7.
- FASCHING, Hans Walter, KONECNY, Andreas, et al. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. Band 3. Teilband 1 (§ 226-389 ZPO)*. 3. vyd. Wien: Manz, 2017. 1220 s. ISBN: 978-3-214-15765-4.
- FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. 215 s.
- FENYK, Jaroslav. (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis, 2007.
- FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GŘIVNA, Tomáš, et al. *Trestní právo procesní*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2024. 166 s. ISBN: 978-80-86920-25-2.
- FIALA, Zdeněk; FRUMAROVÁ, Kateřina; VETEŠNÍK, Pavel; ŠKUREK, Martin; HORIZKOVÁ, Eva; NOVOTNÝ, Vladimír; SOVOVÁ, Olga; SCHEU, Lenka. *Správní řád. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. 865 s. ISBN: 978-80-7598-797-6.
- FILIP, Jan; HOLLÄNDER, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 929 s. ISBN: 978-80-7179-599-5.
- FORSTHOFF, Ernst. *Lehrbuch des Verwaltungsrechts. Erster Band, Allgemeiner Teil*. München: C. H. Beck, 1961. 596 s.
- FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 392 s. ISBN: 978-80-210-7687-7.
- GAHÉR, František. *Logika pre každého*. 4. vyd. Bratislava: IRIS, 2013. 460 s. ISBN: 978-80-89256-88-4.
- GAZDA, Viktor. *Hledání pravdy v civilním procesu*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. 217 s. ISBN: 978-80-7598-670-2.
- GERLICH, Karel. *Skutková zjištění a právní posouzení v řízení soudním*. Praha-Brno: Orbis, 1934. 57 s.

- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 335 s. ISBN: 978-80-7380-652-1.
- GERLOCH, Aleš. *Řízení před Ústavním soudem*. Praha: Prospektrum, 1996. 128 s. ISBN: 80-7175-033-6.
- GLASER, Julius. *Handbuch des Strafprozesses*, Leipzig: Duncker und Humblot, 1883. 756 s.
- GOMIEN, Donna. *Short Guide to the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe, 1991. 156 s. ISBN: 92-871-1981-3.
- GROßE, Thomas; LOTZ, Anja; ZIEGLER, Christian; HENK, Stefan; HUDASCH, Claudia; TENBERGEN, Christina. *Abgabenordnung und Finanzgerichtsordnung*. 23. vyd. Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 2024. 924 s. ISBN: 978-3-7910-5729-3.
- ŘÍVNÁ, Tomáš, et al. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 302 s. ISBN: 978-80-7380-593-7.
- HARVÁNEK, Jaromír, et al. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 439 s. ISBN: 978-80-7380-458-9.
- HELDRIK, Andreas; TAKEYOSHI, Uchida. *Festschrift für Hideo Nakamura zum 70. Geburtstag am 2. März 1996*. Tokyo: Seibundo, 1996. 751 s. ISBN: 978-3-110-15460-3.
- HENDRYCH, Dušan, et al. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 570 s. ISBN: 978-80-7400-624-1.
- HILGENDORF, Eric; JOERDEN, Jan C. (eds.). *Handbuch Rechtsphilosophie*. Stuttgart: J. B. Metzler, 2017. 515 s. ISBN: 978-3-476-02433-6.
- HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 348 s. ISBN: 978-80-7380-303-2.
- HO, Hock Lai. *A Philosophy of Evidence Law. Justice in the Search for Truth*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 347 s. ISBN: 978-0-19-922830-0.
- HOETZEL, Jiří. *Československé správní právo. Část všeobecná*. Reprint původního vydání 1934. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 492 s. ISBN: 978-80-7598-168-4.
- HÖLLANDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 421 s. ISBN: 978-80-7380-366-7.
- HÖLLANDER, Pavel. *Filipika proti redukcionismu*. Bratislava: Kaligram, 2009. 174 s. ISBN: 978-80-8101-244-0.
- HÖLLANDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003. 103 s. ISBN: 80-86131-37-8.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Reprint 4. vydání z roku 1934. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 211, 442, 286 s. ISBN: 978-80-7357-540-3.
- HORIZINKOVÁ, Eva; NOVOTNÝ, Vladimír. *Správní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Leges, 2024. 398 s. ISBN: 978-80-7502-699-6.
- HROCH, Jaroslav; KONEČNÁ, Magdalena; HLOUCH, Lukáš. *Proměny hermeneutického myšlení*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. 419 s. ISBN: 978-80-7325-231-1.
- JAUERNIG, Othmar. *Zivilprozessrecht*. 29. vyd. München, C. H. Beck, 2007. 327 s. ISBN: 978-3-406-55713-2.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Leges, 2023. 956 s. ISBN: 978-80-7502-687-3.
- JELÍNEK, Jiří, et al. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. 536 s. ISBN: 978-80-7502-287-5.

- JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016. 436 s. ISBN: 978-80-7502-185-4.
- JEMELKA, Luboš; PONĎĚLÍČKOVÁ, Klára; BOHADLO, David. *Správní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023. 1182 s. ISBN: 978-80-7400-932-7.
- JEMELKA, Luboš; PODHRÁZKÝ, Milan; VETEŠNÍK, Pavel; ZAVŘELOVÁ, Jitka; BOHADLO, David; ŠURÁNEK, Petr. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013. 1142 s. ISBN: 978-80-7400-498-8.
- JIRSA, Jaromír. *Novinky v civilním řízení soudním*. Praha: LexisNexis CZ, 2005. 133 s. ISBN: 80-86199-86-X.
- JIRSA, Jaromír, et al. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. Zvláštní řízení soudní*. Praha: Wolters Kluwer/Havlíček Brain Team, 2016. 609 s. ISBN: 978-80-7552-034-0.
- JIRSA, Jaromír; HAVLÍČEK, Karel. *Dokazování. Úvahy o teorii a praxi*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. 296 s. ISBN: 978-80-7676-102-5.
- KADEČKA, Stanislav, et al. *Správní řád*. Praha: ASPI, 2006. 601 s. ISBN: 80-7357-226-5.
- KAPPEL, Jiří. *Opatření proti vyhýbání se daňovým povinnostem*. Praha: C. H. Beck, 2023. 166 s. ISBN: 978-80-7400-912-9.
- KARFÍKOVÁ, Marie, et al. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 344 s. ISBN: 978-80-7552-935-0.
- KINCL, Jaromír. *Dicta et regulae iuris aneb Právnícké mudroslovi latinské*. Plzeň: Aleš Čeněk, 1990. 293 s. ISBN: 80-7066-316-2.
- KLIKOVÁ, Alena, et al. *Správní řád. Meritum*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 652 s. ISBN: 978-80-7478-943-4.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN: 80-7179-028-1.
- KOBÍK, Jaroslav; KOHOUTKOVÁ, Alena. *Daňový řád s komentářem*. Olomouc, ANAG, 2010. 956 s. ISBN: 978-80-7263-616-7.
- KOBÍK, Jaroslav; ŠPERL, Jiří. *Dokazování v daňovém řízení*. Praha: ASPI, 2004. 170 s. ISBN: 80-86395-94-4.
- KOCH, Raphael. *Mitwirkungsverantwortung im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013. 404 s. ISBN 978-3-16-152656-5.
- KODEK, Georg; MAYR, Peter. *Zivilprozessrecht*. 2. vyd. Wien: Facultas WUV Universitätsverlag, 2013. 455 s. ISBN: 978-3-7089-1049-9.
- KOLLER, Peter. *Theorie des Rechts: Eine Einführung*. Böhlau: Böhlau Verlag Gesellschaft, 1992. 323 s. ISBN: 3-205-05568-3.
- KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023. 549 s. ISBN: 978-80-7400-919-8.
- KOUBA, Stanislav. *Systém principů daňového práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 169 s. ISBN: 978-80-7552-685-4.
- KRAMER, Ernst August. *Juristische Methodenlehre*. 6. vyd. Bern: Stämpfli Verlag, 2019. 391 s. ISBN: 978-3-7272-3462-0.
- KRIELE, Martin. *Theorie der Rechtsgewinnung*. 2. vyd. Berlín: Duncker & Humblot, 1976. 367 s. ISBN: 978-3-428-03735-3.
- KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha 2002. 419 s. ISBN: 80-246-0483-3.
- KÜHN, Zdeněk; KOCOUREK, Tomáš. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 1073 s. ISBN: 978-80-7598-479-1.

- LARENZ, Karl; CANARIS, Claus-Wilhelm. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. Berlin: Springer, 1995. 325 s. ISBN: 3-540-59086-2.
- LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. 272 s. ISBN: 978-80-7502-203-5.
- LAVICKÝ, Petr. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 979 s. ISBN: 978-80-7478-869-7.
- LAVICKÝ, Petr, et al. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 1088 s. ISBN: 978-80-7478-986-1.
- LAVICKÝ, Petr, et al. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 268 s. ISBN: 978-80-210-7601-3.
- LICHNOVSKÝ, Ondřej; ONDRÝSEK, Roman, et al. *Daňový řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2024. 1134 s. ISBN: 978-80-740-0959-4.
- LICHNOVSKÝ, Ondřej; VUČKA, Jan; KRÍSTEK, Lukáš. *Trestní právo daňové*. Praha: C. H. Beck, 2020. 289 s. ISBN: 978-80-7400-800-9.
- LIENHARD, Andreas. *Die materielle Prozessleitung der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Zürich-St. Gallen: Dike, 2013. 509 s. ISBN: 978-3-03751-484-9.
- LENT, Friedrich. *Freiwillige Gerichtsbarkeit*. Berlin: Springer, 1925. 23 s.
- LÜDERSEN, Klasu; NESTLER-TREMEL, Cornelius; WEIGEND, Ewa (eds.). *Modernes Strafrecht und ultima-ratio-Prinzip*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1990. 275 s. ISBN: 978-3-631-40877-3.
- MACKOVÁ, Alena, et al. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: Leges, 2016. 858 s. ISBN: 978-80-7502-122-9.
- MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 203 s. ISBN: 80-210-2824-6.
- MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 219 s. ISBN: 80-210-2539-5.
- MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 253 s. ISBN: 80-210-2276-0.
- MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 162 s. ISBN: 80-210-1403-2.
- MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 172 s. ISBN: 80-210-1161-0.
- MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 183 s. ISBN: 80-210-0810-5.
- MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním*. Brno: Masarykova univerzita, 1991. 151 s. ISBN: 80-210-0264-6.
- MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984. 177 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 276 s. ISBN: 978-80-7400-382-0.
- MEUSSEN, Gerard (ed.). *The Burden of Proof in Tax Law*. European Association of Tax Law Proessors, 2013. 1200 s. ISBN: 978-90-8164753-3.
- MOLČAN, Teodor. *Občianskoprávne procesné vzťahy: podstata a význam*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. 240 s.

- MORDASINI-ROHNER, Claudia M. *Gerichtliche Fragepflicht und Untersuchungsmaxime nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013. 203 s. ISBN 978-3-7190-3461-0.
- MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. 337 s. ISBN: 978-80-7502-387-2.
- MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s. ISBN: 978-80-7179-572-8.
- NOVOTNÁ, Monika; JORDANOVÁ, Kateřina; KRUPÍČKOVÁ, Lenka; ŠOTNÍK, Jakub. *Daňové řízení*. Praha: Wolters Kluwer, C. H. Beck, 2019. 264 s. ISBN: 978-80-7400-730-9.
- OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. II. díl*. Reprint původního vydání z roku 1908. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 321 s. ISBN: 978-80-7357-921-0.
- PAHLKE, Armin; KOENIG, Ulrich, et al. *Abgabenordnung. § 1 bis 368. Kommentar*. München: C. H. Beck, 2004. 2838 s. ISBN: 3-406-44597-7.
- PŘIBÁŇ, Jiří. *Hranice práva a tolerance*. Praha: Sociologické Nakladatelství, 1997. 79 s. ISBN: 80-85850-28-1.
- RÁLIŠ, Antonín. *Trestné právo procesné*. 2. vyd. Bratislava: Justitia, 1942. 251 s.
- SMITS, Jan. *The Mind and Method of the Legal Academic*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012. 180 s. ISBN: 978-0-85793-654-7.
- PAVČNIK, Marijan. *Juristisches Verstehen und Entscheiden*. Vídeň-New York: Springer, 1993. 182 s. ISBN: 978-3-704-65977-4.
- POMAHAČ, Richard. *Základy teorie veřejné správy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 267 s. ISBN: 978-80-7380-330-8.
- POŠVÁŘ, Jaroslav. *Obecné pojmy správního práva*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1946. 103 s.
- POTĚŠIL, Lukáš; BRUS, Martin; HLOUCH, Lukáš; RIGEL, Filip; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: Leges, 2014. 1151 s. ISBN: 978-80-7502-024-6.
- POTĚŠIL, Lukáš; HEJČ, David; RIGEL, Filip; MAREK, David. *Správní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020. 890 s. ISBN: 978-80-7400-804-7.
- PRAŽÁK, Jiří. *Rakouské právo správní. Část 1. Všeobecná část práva správního*. Praha: Jednota právnická, 1905. 215 s.
- PRŮCHA, Petr. *Správní právo. Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2024. 371 s. ISBN: 978-80-280-0503-0.
- PRŮCHA, Petr. *Správní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2017. 519 s. ISBN: 978-80-7502-202-8.
- PRÜTTING, Hanns. *Gegenwartsprobleme der Beweislast*. München: C. H. Beck, 1983. 388 s. ISBN: 978-3-406-09846-8.
- RECHBERGER, Walter Hans; KLICKA, Thomas (eds.). *Zivilprozessordnung. Kommentar*. 5. vyd. Wien: Verlag Österreich, 2019. 2100 s. ISBN: 978-3-7046-8066-2.
- RECHBERGER, Walter H.; SIMOTTA, Daphne-Ariane. *Zivilprozeßrecht. Erkenntnisverfahren*. 3. vyd. Wien: Mansche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1986. 496 s. ISBN: 978-3-214-00405-7.
- RHEE, Cornelis Hendrik van (ed.). *European Traditions in Civil Procedure*. Antverpy – Oxford: Intersentia, 2005. 344 s. ISBN: 90-5095-491-X.
- ROTH, Marianne; HOLZHAMMER, Richard; HOLLY, Andrea. *Zivilprozessrecht*. Wien: MANZ, 2012. 264 s. ISBN: 978-3-214-08465-3.

- ROZEHNAL, Tomáš. *Daňový řád. Praktický komentář*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2024. 570 s. ISBN: 978-80-7676-989-2.
- RUBEŠ, Josef, et al. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. 1. díl*. Praha: Orbis, 1957. 897 s.
- RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. 218 s.
- RYCHETSKÝ, Pavel; LANGÁŠEK, Tomáš; HERC, Tomáš; MLSNA, Petr, et al. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1196 s. ISBN: 978-80-7478-809-3.
- SEILER, Stefan. *Strafprozeßrecht*. 6. vyd. Wien: WUV Universitätverlag, 2003. 321 s. ISBN: 3-85114-783-9.
- SCHELLEOVÁ, Ilona, et al. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 1202 s. ISBN: 80-86861-09-0.
- SCHMITT, Bertram; KÖHLER, Marcus, et al. *Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. 66. vyd. München: C. H. Beck, 2023. 2867 s. ISBN: 978-3-406-79872-6.
- SIECKMANN, Jan-Reinard. *Regelmodelle und Prinzipienmodelle des Rechtssystems*. Baden-Baden: Nomos, 1990. 269 s. ISBN: 978-3-7890-1738-4.
- SKULOVÁ, Soňa, et al. *Správní právo procesní*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. 484 s. ISBN: 978-80-7380-830-3.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 510 s. ISBN: 978-80-7598-564-4.
- SLÁDEČEK, Vladimír; TOMOSZKOVÁ, Veronika, et al. *Správní soudnictví v České republice a ve vybraných státech Evropy*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 257 s. ISBN: 978-80-7357-518-2.
- SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 330 s. ISBN: 978-80-904024-5-4.
- SOCHOR, Antonín. *Logika pro všechny ochotné myslet*. Praha, 2011. 363 s. ISBN: 978-80-246-1959-0.
- SOCHOROVÁ, Vendula. *Specifika dokazování v daňovém řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014. 193 s. ISBN: 978-80-7400-520-6.
- SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2010. 363 s. ISBN: 978-80-7429-056-5.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní řízení*. Praha: Orbis, 1963. 355 s.
- STARÝ, Marek. *Dějiny daní a poplatků*. Praha: Havlíček Brain Team, 2009. 207 s. ISBN: 978-80-87109-15-1.
- STAVINHOVÁ, Jaruška; HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003. 660 s. ISBN: 80-7239-155-0.
- STAVINHOVÁ, Jaruška; LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 124 s. ISBN: 978-80-210-5062-4.
- STEIN, Friedrich; JONAS, Martin, et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128-252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005. 903 s. ISBN: 3-16-147817-7.
- STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. Praha: Academia, 1981. 365 s.
- STELMACH, Jerzy; BROŽEK Bartozs. *Methods of Legal Reasoning*. Dordrecht: Springer Netherlands, 2006. 229 s. ISBN: 1-4020-4936-6.

- STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. I. díl.* Reprint původního vydání z roku 1887. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 396 s. ISBN: 978-80-7357-651-6.
- SVOBODA, Karel. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* Praha: C. H. Beck, 2014. 432 s. ISBN: 978-80-7400-279-3.
- SVOBODA, Karel. *Dokazování.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. 391 s. ISBN: 978-80-7357-414-7.
- SVOBODA, Karel; SMOLÍK, Petr; LEVÝ, Jiří; DOLEŽÍLEK, Jiří, et al. *Občanský soudní řád. Komentář. 3. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2021. 1804 s. ISBN: 978-80-7400-828-3.
- SVOBODA, Karel, et al. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2020. 1132 s. ISBN: 978-80-7400-788-0.
- ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému.* Praha: SEVT, 1992. 256 s.
- ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČTA, Josef, et al. *Trestní právo procesní. 4. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2013. 1009 s. ISBN: 978-80-7400-496-4.
- ŠÁMAL, Pavel; RŮŽIČKA, Miroslav; VONDRUŠKA, František; NOVOTNÁ, Jarmila; NOVOTNÝ, František. *Přípravné řízení trestní. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2003. 1443 s. ISBN: 80-7179-741-3.
- ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMALOVÁ, Milada, et al. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 4. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2025. 1874 s. ISBN: 978-80-7400-993-8.
- ŠKULTÉTY, Peter; KAŠŠÁK, Rastislav. *Správné právo hmotné. Obecná část.* Bratislava: Veda, 2014. 139 s. ISBN: 978-80-224-1376-3.
- ŠTAJGR, František. *Některé teoretické otázky civilního práva procesního.* Praha: Univerzita Karlova, 1969. 81 s.
- ŠTAJGR, František. *Zásady civilního soudního řízení.* Praha: Všehrd, 1946. 145 s.
- ŠTAJGR, František. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu.* Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1931. 121 s.
- ŠTĚPÁN, Jan. *Logika a právo. 3. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2011. 175 s. ISBN: 978-80-7400-373-8.
- TIPKE, Klaus; LANG, Joachim; SEER, Roman; HEY, Johanna; ENGLISCH, Joachim; HENNRICH, Joachim. *Steuerrecht. 25. vyd.* Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2024. 1899 s. ISBN: 978-3-504-20161-6.
- TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana; GALOVCOVÁ, Ingrid (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi.* Praha: Leges, 2020. 498 s. ISBN: 978-80-7502-464-0.
- TRYZNA, Jan. *Právní principy a jejich použití v procesu aplikace práva.* Praha: Auditorim, 2010. 332 s. ISBN: 978-80-87284-01-8.
- TULÁČEK, Michal. *Elektronizace správy daní. Právní aspekty.* Praha: Leges, 2020. 216 s. ISBN: 978-80-7502-434-3.
- VEDRAL, Josef. *Správní řád. Komentář. 2. vyd.* Praha: BOVA POLYGON, 2012. 1446 s. ISBN: 978-80-7273-166-4.
- VIOTTO, Regina. *Das öffentliche Interesse. Transformationen eines umstrittenen Rechtsbegriffs.* Baden-Baden: Nomos, 2009. 247 s. ISBN: 978-3-8329-4601-2.
- VOPÁLKA, Vladimír (ed.). *Nová úprava správního soudnictví.* Praha: ASPI Publishing, 2003. 407 s. ISBN: 80-86395-65-0.
- VOPÁLKA, Vladimír; MIKULE, Vladimír; ŠIMŮNKOVÁ, Věra; ŠOLÍN, Miloslav. *Soudní řád správní. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2004. 327 s. ISBN: 80-7179-864-9.

- VYŠINSKIJ, Andrej Januarjevič. *Theorie soudních důkazů v sovětském právu*. Praha: Mír, 1950. 345 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška; DOSTÁL, Martin; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha: ASPI, 2007. 636 s. ISBN: 978-80-7357-305-8.
- WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo, et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 906 s. ISBN: 978-80-7357-750-6.
- WEINBERGER, Ota. *Norma a instituce. Úvod do teorie práva*. Plzeň, 2017. 249 s. ISBN: 978-80-7380-668-2.
- WEYR, František. *Teorie práva*. Brno-Praha: Orbis, 1936. 388 s.
- WILLISEGGER, Daniel. *Grundstruktur des Zivilprozesses. Grundlagen, Grundelemente, Gerichtsverfahren*. Zürich – Basel – Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2012. 423 s. ISBN: 978-3-7255-6525-2.
- WINTEROVÁ, Alena, et al. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015. 624 s. ISBN: 978-80-750-2076-5.
- WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. 229 s. ISBN: 978-80-87284-36-0.
- WIPLINGEROVÁ, Miloslava; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka; SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 226 s. ISBN: 978-80-7478-683-9.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, et al. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 646 s. ISBN: 978-80-7380-979-9.
- ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. 263 s. ISBN: 80-7179-005-2.
- ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. Praha: Československá akademie věd, 1969. 166 s.
- ZÁHORA, Josef, et a. *Dokazovanie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2013. 318 s. ISBN: 978-80-87576-76-2.
- ŽILA, Josef. *Zásada vyhledávací v trestním řízení (v československém socialistickém právu)*. Praha: Academia, 1983. 112 s.

Články

- ALEXY, Robert. On Balancing and Summation. A Structural Comparison. *Ratio Juris*, 2003, No. 4, s. 433–449. ISSN: 0952–1917.
- DERKA, Ladislav. Občanské soudní řízení a zásada neúplné apelace. *Právní rozhledy*. 2003, č. 12, s. 613–615. ISSN: 1210–6410.
- DOLEŽEL, Radek; ŽDÁRSKÝ, Zbyněk. K zásadě ne bis in idem ve vztahu daňové řízení-trestní řízení. *Bulletin Komory daňových poradců České republiky*, 2017, č. 2, s. 48–56. ISSN: 1211–9946.
- DRÁPAL, Ljubomír. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2005, č. 5, s. 1–32. ISSN: 1210–6410.
- FIALA, Josef. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 7–42.
- FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří. Několik úvah nad pojetím právního vztahu. *Právník*. 1968, roč. 107, č. 8, s. 665–682.

- GOTTWALD, Peter. Grundprobleme der Beweislastverteilung. *Jura*, 1980, č. 5, s. 225–236.
- GRÍVNA, Tomáš; ŠIMÁNOVÁ, Hana. Příspěvek do diskuze o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem. *Trestní právo*, 2018, č. 2, s. 8–18. ISSN: 1211–2860.
- HAJDUŠEK, Tomáš. Penále jako trest. Vykoupení daňových hříchů za 20 %? *Bulletin Komory daňových poradců České republiky*, 2016, č. 1, s. 52–56. ISSN: 1211–9946.
- HAVELKOVÁ, Barbara. Co a jak psát aneb obrana badatelských výstupů v právu. *Jurisprudence*. 2006, č. 6, s. 11–17. ISSN: 3029–6722.
- HÖLLANDER, Pavel. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník*, 2016, č. 3, s. 261–284. ISSN: 0231–6625.
- HRSKOVÁ DUBŠEKOVÁ, Lenka. Dokazování v daňovém řízení. *Daně a právo v praxi*, 2007, č. 9, s. 28–32. ISSN: 1211–7293.
- KALLAB, Jaroslav. Právní filosofie a výklad zákonů. *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, 1927, s. 83–93.
- KEJŘ, Jiří. Pojem soudního důkazu ve středověkých právních naukách. *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 169–187.
- LAUMEN, Hans Willi. Die „Beweiserleichterung bis Beweislastumkehr“ – Ein beweis rechtliches Phänomen. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2002, s. 3739–3746. ISSN: 0341–1915.
- LAVICKÝ, Petr. Nad fikcí výpovědi (odvolání) plné moci a restrikcí počtu zmocněnců v civilním procesu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, č. 2, s. 91–96. ISSN: 1210–9126.
- LEIPOLD, Dieter. Neuere Entwicklungen der Beweislast und der Beweiserleichterungen nach deutschem und europäischem Zivilprozessrecht. *Ritsumeikan Law Review*, 2008, č. 25, s. 77–99. ISSN: 0912–4322.
- MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 49–53. ISSN: 1210–6410.
- MACUR, Josef. Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení. *Právník*, 1995, č. 4, s. 356–369. ISSN: 0231–6625.
- MACUR, Josef. Vymezení pojmu civilního procesu a civilního práva procesního. *Právník*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 356–369. ISSN: 0231–6625.
- MACUR, Josef. Břemeno substancování v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 6–7, s. 6–7. ISSN: 1210–6348.
- MORAWSKI, Wojciech; BOHÁČ, Radim. In Dubio pro Tributario/In Dubio Mitius as a Rule of Reasoning in Tax Law Interpretation. *INTERTAX*, 2023, roč. 51, č. 6 & 7, s. 506–518. ISSN: 0165–2826.
- MULÁK, Jiří. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a české reflexe. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 3, s. 33–38. ISSN: 1210–6348.
- NEUBAUER, Zdeněk. Interpretace a aplikace v pojetí normativní teorie. *Právník*, 1931, č. 17, s. 548–557.
- PAVČNIK, Marijan. Legal Decisionmaking as a Responsible Intellectual Activity. A Continental Point of View. *Washington Law Review*, 1997, č. 2, s. 481–504. ISSN: 0043–0617.
- PIPEK, Jiří. Nad paragrafem 2 odst. 5 věta první trestního řádu. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7, s. 410–415. ISSN: 1210–6410.
- RŮŽEK, Antonín. Povinnost dokazovat a důkazní břemeno. *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 97–131.
- SCHIMETSCHKEK, Bruno. Die Verteilung der Beweislast im Abgabenverfahren. *Österreichische Steuerzeitung*, 1993, s. 354. ISSN: 0029–9529.

- SCHMIDT, Erike. Die Beweislast in Zivilsachen. Funktionen und Verteilungsregeln. *Juristische Schulung*, 2003, sv. 10, s. 1007–1013. ISSN: 0022–6839.
- ŠIMKA, Karel. Ne bis in idem – nadále není jasno. *Bulletin komory daňových poradců České republiky*, 2017, č. 2, s. 6. ISSN: 1211–9946.
- VALC, Jakub. Metodologie řešení právních případů: subsumpce vs. proporcionalita. *Právník*, 2023, č. 10, s. 659–679. ISSN: 0231–6625.
- VOŽENÍLEK, Bohumil. K pojetí a klasifikaci forem správních činností. *AUC Iuridica*, 1980, č. 2, s. 95–117.
- WEINBERGER, Ota. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. *Stát a právo*, 1968, č. 13, s. 189–226.
- WEYR, František. K pojmu „právního řízení“. *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, 1928, roč. 7, s. 30–84.
- ZOULÍK, František. O podstatě a postavení procesního práva. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 12, s. 419–425. ISSN: 1210–6410.

Právní předpisy

- Zákon č. 218/2025 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti správy daní a působnosti Celní správy České republiky, zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 69/2010 Sb., o vlastnictví letiště Praha-Ruzyně.
- Zákon č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 150/2002, soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

- Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Sdělení č. 2009/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.
- Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 120/1976 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Směrnice Rady (EU) 2016/1164 ze dne 12. července 2016, kterou se stanoví pravidla proti praktikám vyhýbání se daňovým povinnostem, které mají přímý vliv na fungování vnitřního trhu.
- Usnesení Valného shromáždění OSN ze dne 10. 12. 1948, Všeobecná deklarace lidských práv.
- [Rakouská republika] BGBl. Nr. 194/1961, Bundesabgabenordnung, ve znění pozdějších předpisů.
- [Spolková republika Německo] BGBl. I S. 613, Abgabenordnung, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2020, sp. zn. II. ÚS 2713/18.
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2020, sp. zn. III. ÚS 208/20.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2020, sp. zn. II. ÚS 664/19.
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 2952/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3643/15.
- nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15.
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. IV. ÚS 591/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 1098/10.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2010, sp. zn. III. ÚS 1336/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. III. ÚS 722/09.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. I. ÚS 118/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 705/06.
Nález Ústavního soudu ze dne 18. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 1835/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/2007.
Nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/06.
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 677/03.
Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2007, sp. zn. I. ÚS 1947/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2006, sp. zn. IV. ÚS 110/06.
Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 481/04.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. II. ÚS 501/05.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. IV. ÚS 392/05.
Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 24/04.
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 29/05.
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 487/03.
Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 41/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 47/04.
Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04.
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 91/03.
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 10. 2004, sp. zn. II. ÚS 623/02.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2004, sp. zn. II. ÚS 773/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2004, sp. zn. II. ÚS 173/01.
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. IV. ÚS 150/01.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2003, sp. zn. III. ÚS 748/2000.
Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2002, sp. zn. II. ÚS 296/01.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2002, sp. zn. IV. ÚS 532/02.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2002, sp. zn. II. ÚS 586/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 3/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 16/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000.
Nález Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 16/99.
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 50/2000.
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2000, sp. zn. III. ÚS 117/2000.
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 4/99.
Nález Ústavního soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 8/98.
Nález Ústavního soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 94/97.
Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, sp. zn. IV. ÚS 286/95.
Nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 1994, sp. zn. I. ÚS 108/93.
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 7. 1994, sp. zn. I. ÚS 2/93.
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 6. 1994, sp. zn. III. ÚS 44/93.
Nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1994, sp. zn. IV. ÚS 23/93.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 1994, sp. zn. I. ÚS 9/94.
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020, sp. zn. 32 Cdo 1287/2018.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 4968/2017.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2017, sp. zn. 15 Tdo 832/2016.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2720/2015.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2682/2013.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 1. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1007/2013.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2009, sp. zn. 5 Tdo 1160/2019.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1400/2004.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002, sp. zn. 5 Tdo 178/2002.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 6. 2025, č. j. 4 Afs 172/2024-53.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2024, č. j. 2 Afs 257/2023-53.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 9. 2024, č. j. 4 Afs 376/2023-67.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2024, č. j. 2 Afs 25/2023-59.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2024, č. j. 8 Afs 45/2023-47.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2024, č. j. 10 Afs 26/2024-62.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2024, č. j. 3 As 195/2023-39.
rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 11. 2023, č. j. 6 Afs 268/2022-42.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2023, č. j. 8 Afs 78/2022-39.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 8. 2023, č. j. 4 Afs 39/2023-32.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 6. 2023, č. j. 2 Afs 72/2022-63.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 2. 2023, č. j. 6 Afs 125/2021-56.
rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2023, č. j. 8 Afs 92/2022-239.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2022, č. j. 9 Afs 79/2020-45.
Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 6. 2022, č. j. 2 As 347/2019-81.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 10. 2021, č. j. 1 Afs 163/2021-52.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 8. 2021, č. j. 8 Afs 292/2020-23.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 8. 2020, č. j. 10 Afs 43/2020-35.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 1. 2020, č. j. 8 Afs 23/2018-37.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 11. 2019, č. j. 1 Afs 148/2019-59.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 11. 2019, č. j. 1 Afs 363/2018-113.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2019, č. j. 1 Azs 181/2018-29.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 4. 2019, č. j. 5 Afs 133/2018-27.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 10. 2018, č. j. 9 Afs 337/2018-43.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 10. 2018, č. j. 1 Ads 72/2018-46.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2018, č. j. 5 Afs 60/2017-60.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 1. 2018, č. j. 2 Afs 25/2015-38.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 12. 2017, č. j. 4 Afs 93/2017-38.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2017, č. j. 10 Afs 77/2017-53.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2017, č. j. 1 Afs 102/2016-34.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2017, č. j. 4 As 117/2017-46.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 6. 2017, č. j. 7 As 300/2016-21.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 5. 2017, č. j. 3 As 93/2015-41.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2017, č. j. 6 Afs 264/2016-44.

- Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 5. 2017, č. j. 10 As 24/2015-71.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 12. 2016, č. j. 4 Afs 179/2016-60.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2015, č. j. 1 Afs 92/2015-35.
- Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2015, č. j. 4 Afs 210/2014-57.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 1. 2015, č. j. 2 Afs 174/2014-27.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 1. 2015, č. j. 8 Afs 30/2014-75.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013-47.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 8. 2014, č. j. 3 Ads 106/2013-29.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 4. 2014, č. j. 2 Afs 33/2011-78.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2014, č. j. 2 Afs 87/2013-34.
- Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 1. 2014, č. j. 5 As 126/2011-68.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 8. 2013, č. j. 8 As 136/2012-62.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 8. 2013, č. j. 5 Afs 83/2012-46.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 6. 2013, č. j. 1 As 20/2013-64.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 5. 2013, č. j. 9 Afs 85/2012-33.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 3. 2013, č. j. 8 As 16/2012-52.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 3. 2013, č. j. 5 Afs 82/2012-34.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2013, č. j. 1 Afs 105/2012-37.
- Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 9. 2012, č. j. 2 As 86/2010-76.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 8. 2012, č. j. 7 Afs 86/2011-143.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2012, č. j. 6 Ads 61/2012-15.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2012, č. j. 2 Afs 33/2011-78.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 2. 2012, č. j. 1 Afs 14/2012-24.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 4. 2011, č. j. 1 As 33/2011-58.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2011, č. j. 5 As 24/2010-97.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 10. 2010, č. j. 5 As 1/2010-76.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 10. 2010, č. j. 1 As 51/2010-214.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 4. 2010, č. j. 5 As 76/2009-69.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2010, č. j. 1 Afs 58/2009-541.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 2. 2010, č. j. 1 As 100/2009-129.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 2. 2010, č. j. 1 Afs 103/2009-232.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 12. 2009, č. j. 8 Afs 7/2009-136.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 12. 2009, č. j. 7 Afs 111/2007-82.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2009, č. j. 8 Afs 86/2008-95.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 11. 2009, č. j. 5 As 29/2009-48.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 10. 2009, č. j. 6 Ads 41/2008-67.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 5. 2009, č. j. 2 Afs 35/2009-91.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 4. 2009, č. j. 5 As 13/2009-61.
- Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 4. 2009, č. j. 1 Ao 2009-94.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2009, č. j. 8 Afs 86/2008-95.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 1. 2009, č. j. 9 Afs 8/2008-117.

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 11. 2008, č. j. 8 Afs 78/2007-47.
Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 10. 2008, č. j. 8 As 47/2005-86.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 10. 2008, č. j. 9 Afs 110/2007-113.
Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 7 Afs 54/2007-62.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 7. 2008, č. j. 5 Afs 5/2008-75.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 5. 2008, č. j. 2 As 8/2008-39.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2008, č. j. 2 Afs 24/2007-119.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2008, č. j. 5 As 28/2007-89.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 11. 2007, č. j. 5 Afs 172/2006-115.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 9. 2007, č. j. 7 As 11/2007-54.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2007, č. j. 9 Aps 1/2007-68.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2007, č. j. 2 Ans 4/2007-53.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 7. 2007, č. j. 1 Ans 1/2007-91.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 7. 2007, č. j. 8 Afs 59/2005-83.
Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 8. 2007, č. j. Obn 1/2006-11.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2007, č. j. 1 Afs 134/2006-57.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2007, č. j. 5 Afs 162/2006-114.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2007, č. j. 1 As 32/2006-99.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 2. 2007, č. j. 2 Afs 159/2005-43
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 7. 2006, č. j. A 2/2003-73.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 7. 2006, č. j. 2 Afs 207/2005-55.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2006, č. j. 2 As 7/2005-86.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 2. 2006, č. j. 1 Afs 244/2004-49.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 12. 2005, č. j. 1 Afs 153/2004-136.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 12. 2005, č. j. 3 As 8/2005-11.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 11. 2005, č. j. 6 Afs 304/2004-43.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 11. 2005, č. j. 1 Afs 107/2004-48.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 10. 2005, č. j. 1 Afs 86/2004-54.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 2 Ans 1/2005-57.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005, č. j. 5 Afs 147/2004-89.
rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 3. 2005, č. j. 2 Aps 1/2005-65.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 2. 2005, č. j. 1 Afs 54/2004-125.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 12. 2004, č. j. 7 Afs 24/2004-127.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2004, č. j. 2 Afs 25/2003-87.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2004, č. j. 6 A 31/2001-91.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 11. 2003, č. j. 5 As 21/2003-40.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2003, č. j. 5 A 73/2002-34.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2003, č. j. 6 As 2/2003-66.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 10. 2003, č. j. 2 Afs 9/2003-40.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 8. 2003, č. j. 2 Afs 9/2003-70.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 6. 2003, č. j. 7 A 130/2000-28.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 1994, sp. zn. 7 A 506/93.

- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 1. 4. 2004, č. j. 30 Ca 101/2001-63.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 11. 2014, č. j. 30 Af 35/2013-42.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 3. 2011, č. j. 17 A 77/2010-30.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 7. 2006, č. j. 57 Ca 96/2006-115.
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 6. 2. 2024, č. j. 2 A 50/2022-84.
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2018, č. j. 5 A 142/2013-68
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 6. 2014, č. j. 9 A 39/2011-44.
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 9. 2014, č. j. 9 A 118/2011-39.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 5. 2017 ve věci Jóhannesson a další proti Islandu, stížnost č. 22007/11.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016 ve věci A. a B. proti Norsku, stížnost č. 24130/11 a 29758/11.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 11. 2014 ve věci Lucky Dev proti Švédsku, stížnost č. 7356/10.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 5. 2014 ve věci Nykänen proti Finsku, stížnost č. 11828/11.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 2011 ve věci Kysilková a Kysilka proti České republice, stížnost č. 17273/03.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 10. 2010 ve věci Adamíček proti České republice, stížnost č. 35836/05.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 2009 ve věci Sergey Zolotukhin proti Rusku, stížnost č. 14939/03.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 3. 2007 ve věci Heglas proti České republice, stížnost č. 5935/02,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 2006 ve věci Jussila proti Finsku, stížnost č. 73053/01.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2005 ve věci Milatová a ostatní proti České republice, stížnost č. 61811/00.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 2004 ve věci Hradecký proti České republice, stížnost č. 76802/01.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2004 ve věci Vodárenská akciová společnost, a.s., proti České republice, stížnost č. 73577/01.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 3. 2001 ve věci J. B. proti Švýcarsku, stížnost č. 31827/96.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 7. 1998 ve věci Oliveira proti Švýcarsku, stížnost č. 25711/94.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 5. 1993 ve věci Gradinger proti Rakousku, stížnost č. 15963/90.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1984 ve věci Öztürk proti Německu, stížnost č. 8544/79.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 2. 1983 ve věci Albert a Le Compte proti Belgii, stížnosti č. 7299/75 a 7496/76.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 1976 ve věci Engel a další proti Nizozemsku, stížnost č. 5100/71.
- Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 21. 10. 2006 ve věci Halifax, sp. zn. C-255/02.

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. 12. 2000 ve věci Emsland-Stärke, sp. zn. C-110/99.

[Rakouská republika] Rozsudek Verwaltungsgerichtshof ze dne 19. 3. 2008, sp. zn. 2008/15/0017.

[Spolková republika Německo] Rozsudek Bundesfinanzhof ze dne 17. 3. 1994, sp. zn. VI R 120/92.

Ostatní zdroje

Pozměňovací návrh č. 6031 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti správy daní a působnosti Celní správy České republiky, zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 69/2010 Sb., o vlastnictví letiště Praha-Ruzyně, sněmovní tisk 784, 9. volební období (2021–2025), s. 15–16. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&T=784>

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona daňový řád, sněmovní tisk 685, 5. volební období (2006–2010). Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=685&CT1=0>

Specifika dokazování při správě daní

Ondřej Málek

Vydává Wolters Kluwer ČR
U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3,
v roce 2025 jako svou 5571. publikaci.
Odpovědná redaktorka Iva Rolečková

Vydání první
Stran 172

Tisk Sowa Sp. z o. o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno, Polsko

E-kniha k dostání na obchod.wolterskluwer.cz

www.wolterskluwer.cz
e-mail: obchod@wolterskluwer.cz
tel. 246 040 400

